

Карлос Кастанеда

Пътуване към Икстлан
Уроците на Дон Хуан

ВЪВЕДЕНИЕ

На 22 май 1971 година, събота, отидох в Сонора, Мексико, за да се срещна с дон Хуан Матус, магьосник от индианското племе яки, с когото се бях запознал през 1961 година. Мислех, че посещенията ми този път едва ли ще е по-различно от многобройните ми срещи през десетте години на моето чиракуване при него. Събитията, които се случиха през този и през следващите дни, обаче бяха от голямо значение за мен. Същия ден моето чиракуване приключи. Оттеглих се не своеволно, а защото бе настъпил краят на обучението ми.

В двете си предишни книги: „Учението на дон Хуан“ и „Една отделна реалност“, вече съм описал този период на учение.

Основното ми твърдение в двете книги е, че възловите точки в изучаването на магьосничеството са всъщност състоянията на необикновена реалност, предизвикани от поемането на психотропни растения.

Дон Хуан беше специалист в използването на три от тях: *Datura innoxia*, известно с популярното название джимсънова трева; *Lophophora Williamsii*, познато като пейот; халюциногенната гъба от рода *Psilocibe*.

Под влияние на тези психотропни растения моето възприемане на света се оказа тъй чудновато и впечатляващо, че бях принуден да призная тези състояния за единствения път да възприема и науча онова, което дон Хуан се опитваше да ми внуши.

Тези мои разбирания се оказаха погрешни.

За да бъдат избегнати всякакви недоразумения относно работата ми с дон Хуан, тук бих искал да поясня следните неща.

До този момент не съм правил никакви опити да въведа дон Хуан в културна среда. Фактът, че той се смята за индианец от племето яки, не означава, че познанията му за магии са известни на индианците яки или че се практикуват от тях.

Всички разговори, които водихме с дон Хуан по време на моите уроци, бяха на испански и единствено поради неговото пълно владение на езика аз успях да разбера сложните описания на системата му от вярвания.

Придържам се към своята практика да говоря за тази система като за магия, както се придържам и към практиката си да говоря за дон Хуан като за магьосник, защото това бяха категории, които самият той използваше.

Тъй като имах възможност да записвам повечето от онова, което той ми казваше по време на началото на чиракуването, и всичко, което каза в по-късните фази, аз натрупах неимоверно количество записки. За да превърна тези записки в четиво и все пак да съхрани драматичната цялост на уроците на дон Хуан, наложи ми се да ги редактирам, но онова, което съм отстранил, според мен не е съществено за нещата, на които бих искал да обърна внимание.

По отношение на работата ми с дон Хуан аз съм ограничил усилията си преди всичко до моето схващане, че той е индиански магьосник и че аз трябва да споделя неговите познания.

За да изложи аргументите си, трябва най-напред да поясня основното схващане за такова магьосничество, тъй както ми го е представил дон Хуан. Той казваше, че за един индиански магьосник светът на ежедневието не е реален, нито тъй достъпен, за какъвто го мислим. За него действителността или светът, който всички познаваме, е само описание.

За да докаже това свое схващане, дон Хуан насочи основната част от усилията си да ме доведе до непреднамереното убеждение, че онова, което считам за непосредствен свят, е само обикновено описание на този свят – описание, което ми е внушавано от момента на моето раждане.

Той твърдеше, че всеки, който влиза в контакт с едно дете, става учител и непрекъснато му описва света, докато дойде моментът, когато детето започва да възприема света такъв, какъвто му е описван. Според дон Хуан ние не си спомняме този злокобен момент, просто защото никой от нас не би могъл да има каквато и да е точка за сравнение. От този момент нататък обаче детето става *член* на един колектив. То познава описанието на света; неговото *членство* в колектива се осъществява докрай, когато то бъде вече способно да тълкува сетивно, като се съобразява с това описание и по този начин го затвърдява.

Ето защо за дон Хуан реалността на нашия ежедневен живот се състои в един безкраен поток от сетивни тълкувания, които ние, лицата, участващи в този специфичен колектив, сме се научили да правим по един и същи начин.

Идеята, че сетивните тълкувания, изграждащи света, са като поток, е сродна с факта, че те протичат без прекъсване и рядко, да не кажем никога, могат да бъдат оспорвани. Всъщност реалността на света, който познаваме, е нещо тъй неоспоримо, че основното схващане на магьосничеството за нашата реалност като едно от многото ѝ описания едва ли може да се възприеме за сериозна постановка.

За мой късмет в процеса на чиракуването ми дон Хуан изобщо не

се интересуваше дали приемам сериозно или не тази негова постановка, затова той продължи да изяснява становището си, макар аз да се противях, да не вярвах и да не можех да разбера онова, което той твърдеше. И тъй, като „учител по магия“, още от първия ни разговор дон Хуан започна да описва света пред мен. Трудността да схвана неговите идеи и методите му произлизаше от факта, че той се позоваваше на понятия, които бяха несъвместими с понятията, към които аз бях привикнал.

Той твърдеше, че иска да ме научи как да „виждам“ вместо просто „да гледам“ и че първата стъпка към „виждането“ е „да спра света“.

Години наред бях възприемал идеята за „спирането на света“ като тайнствена метафора, която в действителност не означава нищо. Едва по време на един непринуден разговор, който се състоя към края на уроците ми, аз разбрах напълно нейния обхват и значение като една от основните постановки в познанията на дон Хуан.

Дон Хуан и аз разговаряхме за различни неща по най-спокоен и безсистемен начин. Веднъж му разказах за един мой приятел и неговите проблеми с десетгодишния му син. Момчето, което през последните четири години живяло при майка си, се бе преместило да живее при моя приятел и изведнъж бе възникнал проблемът: как да се държи той с него? Според приятеля ми детето не вървяло добре в училище: липсвала му съсредоточеност и не се интересувало от нищо. Имало навика да бяга от часовете, да се държи лошо и да не се прибира вкъщи.

– Твоят приятел наистина има проблем – каза дон Хуан и се засмя.

Държах да му разкажа всичките „ужасни“ неща, които детето бе сторило, но той ме прекъсна.

– Няма нужда да ми разправяш за това нещастно момченце – каза той. – Няма нужда нито ти, нито аз да занимаваме мислите си с постъпките му по един или друг начин.

Произнесе го рязко, с твърд глас, но след това се бе усмихнал.

– И какво да направи моят приятел? – попитах го.

– Най-лошо ще бъде, ако принуди детето да се съгласи с него – каза дон Хуан.

– Какво имаш предвид?

– Имам предвид, че детето не бива да се бие, нито да се сплашва от бащата, ако не се държи така, както той би искал да се държи.

– Че как ще го научи на нещо, без да бъде строг с него?

– Приятелят ти трябва да накара някой друг да го набие.

– Та как ще остави друг да бие момчето му! – казах аз изненадан.

Дон Хуан сякаш се зарадва на реакцията ми и се закиска доволно.

– Твоят приятел не е воин – каза той. – Ако беше, щеше да знае, че най-лошото нещо е да ти липсва гъвкавост в общуването с хората.

– А как би постъпил воинът, дон Хуан?

– Воинът би постъпил стратегически.

– Още не мога да те разбера.

– Искам да кажа, че ако твоят приятел беше воин, щеше да помогне на детето си *да спре света*.

– И как може да направи това моят приятел?

– Ще му трябва собствена сила. Трябва да бъде магьосник.

– Но той не е магьосник.

– В такъв случай трябва да използва обикновени средства, за да помогне на детето да промени схващането си за света. Така няма *да се спре светът*, но все пак нещо ще стане.

Помолих го да ми обясни становището си.

– Ако аз бях на мястото на твоя приятел – бе казал дон Хуан, – щях първо да помоля някой да напляска малчугана. Щях да се помъча да намеря най-страшния на вид човек.

– За да изплашиш момчето?

– Не само да го изплаша, глупчо. Това малко момче трябва да бъде *спряно*, а боят от баща му не върши работа. Ако човек се опитва *да спре* подобните си, винаги трябва да бъде извън обкръжението, което ги подтиска. По този начин може да се въздейства върху натиска на обкръжението.

Идеята беше абсурдна, но ми се понрави.

Дон Хуан бе подпрял брадичка на лявата си длан. Лявата му ръка, притисната към гръдния му кош, се опираше на един дървен сандък, който служеше за масичка. Очите му бяха затворени, но очните му ябълки се движеха. Усещах, че ме гледа през клепачите. Тази мисъл ме уплаши.

– Кажи ми, какво още би могъл да направи моят приятел с детето си? – попитах аз.

– Кажи му да вземе и да иде някъде и много внимателно да избере някой грозен скитник – продължи той. – И да е по-млад. Някой, у когото още има сили.

И тогава дон Хуан начерта особена стратегия. Трябваше да науча приятеля си как да накара човека да го последва или да изчака на някое място, където той ще отиде със сина си. Човекът по предварително уговорен знак, който ще бъде подаден след някоя непристойна постъпка от страна на детето, щеше да изскочи от скришното място, да сграбчи

детето и да го пребие от бой.

– След като човекът го изплаши така, твоят приятел трябва да опита всички начини, за да помогне на момчето да възстанови доверието си в него. Направи ли всичко това три-четири пъти, уверявам те, че детето ще почне да възприема нещата по-различно. Ще промени схващането си за света.

– Ами ако му стане нещо от уплахата?

– Нищо не може да стане от уплаха. Онова, което руши духа, е да имаш винаги някой натрапник до себе си, който да те бие, да ти казва какво да правиш и какво да не правиш. А когато момчето напълно се съвземе, кажи на приятеля си да направи едно последно нещо за него. Да намери начин да иде при някое мъртво дете, в някоя болница например или в някой лекарски кабинет. Да заведе сина си там и да му покаже мъртвото дете. Нека го остави да пипне трупа веднъж с лявата си ръка – където и да е, освен по корема. След като момчето направи това, то ще се обнови. За него светът никога няма да бъде същият.

Едва тогава осъзнах, че през годините на нашето познанство дон Хуан бе прилагал върху мен, макар и на различно ниво, същата тактика, която сега предлагаше на моя приятел и на неговия син. Попитах го за това. Той отвърна, че през цялото време се е опитвал да ме научи как „да спра света“.

– Още не си го постигнал – каза той усмихнат. – Като че ли нищо не ти действа, защото си много твърдоглав. Ако не беше толкова твърдоглав, обаче, досега да си *спрял света* с някое от средствата, на които съм те учил.

– Какви средства, дон Хуан?

– Всичко, което съм ти казвал да правиш, са все средства за *спиране на света*.

Няколко месеца след този разговор дон Хуан постигна онова, което си бе наумил – да ме научи *да спирам света*.

Това паметно събитие в моя живот ме принуди да направя нов подробен преглед на десетгодишната си работа. Стана ми ясно, че първоначалното ми мнение за ролята на психотропните растения е погрешно. Те не бяха най-важното в описанието на магьосника за света, а само средство да се циментират, така да се каже, ония части от него, които иначе бях неспособен да забележа. Упоритостта, с която се придържах към стандартното си възприемане на действителността, ме правеше почти глух и спял за старанията на дон Хуан. Затова тяхното използване се налагаше просто от липсата на чувствителност от моя страна.

Преглеждайки бележките си от начало до край, аз осъзнах, че дон Хуан ми е дал обема на новото описание в самото начало на нашето познание с онова, което той наричаше „средства за спиране на света“. В моите предишни книги аз бях отхвърлил тъкмо тези части от бележките си, тъй като те не се отнасяха до използването на психотропни растения. Сега справедливо ги включих отново в общия състав на уроците на дон Хуан и те съставляват първите седемнайсет глави от този труд. Последните три глави са бележки, които обхващат събитията, които стигнаха своя връх при моето „спиране на света“.

В обобщение мога да кажа, че когато започнах чиракуването си, действителността беше друга, така да се каже, съществуваше „магическо“ описание на свят, който аз не познавах.

Дон Хуан ми предаде това описание. Ето защо десетгодишното чиракуване, което изкарах, се състоеше в това да се изгради тази неизвестност, като се разгърне обликът ѝ и постепенно към нея се прибавят все по-нови и по-сложни части.

Краят на чиракуването означаваше, че съм усвоил един нов облик на света по убедителен и автентичен начин и така съм добил способността да възприемам света по новому, в съответствие с този нов облик. С други думи, бях постигнал *членство*.

Дон Хуан твърдеше, че за да започне да „вижда“, човек най-напред трябва да „спре света“. „Спирането на света“ беше наистина подходящо за довеждане до известни състояния на съзнанието, в които делничната реалност се променя, защото потокът от възприятия, обикновено протичащ без прекъсване, е бил спрял от комплекс обстоятелства, чужди на този поток. В моя случай комплексът от обстоятелства, чужди на моя нормален поток от възприятия, беше магическото описание на света. Предварителното условие на дон Хуан за „спирането на света“ беше, че човек трябва да е убеден – с други думи, човек трябва да научи напълно новото описание, с цел да го съпостави със старото, и по този начин да скъса с догматичната си увереност, която е залегнала във всички нас, че валидността на нашите усещания, или нашата реална представа за света, не подлежи на съмнение.

Следващата стъпка след „спирането на света“ е „виждането“. Това за дон Хуан означаваше нещо като „реагиране на сетивните дразнения от страна на един свят извън описанието, което сме се научили да наричаме действителност“.

Моето твърдение е, че всички тези етапи могат да бъдат разбрани единствено по отношение на описанието, за което се отнасят, и тъй като

неговият стремеж от самото начало бе да ми внуши именно описание, трябва да оставя уроците му да бъдат единственият път към същността му. Затова нека напътствията на дон Хуан говорят сами за себе си.

К. К.

ПЪРВА ЧАСТ ДА СПРЕШ СВЕТА

1

ПОТВЪРЖДЕНИЯ ОТ ДЕЙСТВИТЕЛНОСТТА, КОЯТО НИ ЗАОБИКАЛЯ

– Разбрах, че знаеш много неща за растенията – казах на стария индианец пред мен.

Един мой приятел току-що ни бе запознал и ни бе оставил сами в помещението и сега разменяхме първите думи. Старецът ми бе казал, че се нарича Хуан Матус.

– Твоят приятел ли ти каза това? – попита ме той неочаквано.

– Да, той ми каза.

– Аз събирам растения или по-скоро те ми разрешават да ги събирам – каза той тихо.

Намирахме се в чакалнята на една автогара в Аризона. Попитах го на съвсем литературен испански език дали ще ми разреши да му задам няколко въпроса. Казах:

– Ще ми позволи ли господинът (кабалеро) да му задам няколко въпроса?

Думата „кабалеро“, която произлиза от „кабало“ – кон, първоначално е означавала „конник“ или благородник на кон.

Той ме погледна изпитателно.

– Аз съм конник без кон – каза той широко усмихнат и после добави: – Вече ти казах, че името ми е Хуан Матус.

Хареса ми неговата усмивка. Очевидно той беше човек, който цени непринудеността, и затова реших да отправя молбата си, без да се свеня.

Обясних му, че събирам и изучавам лечебни растения. Казах, че интересът ми е насочен главно към халюциногенния кактус пейот, за който бях учил надълго и нашироко в университета в Лос Анджелис.

Мислех си, че съм се представил стабилно. Бях много сдържан и според мен будех пълно доверие.

Старецът бавно поклащаше глава и аз, насърчен от мълчанието му, добавих, че без съмнение за нас ще бъде от полза да се видим отново и да поговорим за растението пейот.

Тъкмо в този момент той вдигна глава и ме погледна право в очите. Погледът му беше страховит. Но в никакъв случай не заплашителен, ни то внушаващ страх. Беше поглед, който ме пронизваше. В миг езикът ми се заплете и тирадата ми секна. Така завърши нашата среща. И все пак той не ме лиши напълно от надежда. Каза ми, че някой ден бих могъл евентуално да го посетя.

Трудно би могло да се прецени въздействието на погледа на дон Хуан, ако списъкът ми от преживявания не носи белега на изключителност на това събитие. Когато започнах да следвам антропология и така се запознах с дон Хуан, вече бях станал специалист по „общуване“. Години преди това бях напуснал дома си и според мен успешно се оправях без чужда помощ. Когато ме пренебрегнаха, обикновено съумявах да се наложа или да направя някои отстъпки, да споря, да се гневя, а в случай на неуспех започвах да хленча и да се оплаквам – с други думи, винаги имаше как да се справя според обстоятелствата и никога през живота ми никое човешко същество не бе спирало набраната от мен инерция тъй бързо и тъй решително, както бе сторил дон Хуан през оня следобед. Не става дума, че ме бе накарал да замълча; имало е моменти, когато съм бивал неспособен да кажа и една дума на моя опонент поради някакво вътрешно уважение към него, и само в мислите си съм усещал гняв или разочарование. Погледът на дон Хуан обаче ме накара да онемее до такава степен, че да не мога да мисля свързано.

Бях напълно заинтригуван от този изумителен поглед и реших да го посетя.

Шест месеца се подготвих за тази първа среща; прочетох сума нещо за употребата на пейота от някои американски индианци, и специално за култа към пейота от страна на индианците от равнините. Запознах се с всички възможни трудове и когато се почувствах готов, се върнах в Аризона.

Събота, 17 декември 1960 година

Намерих къщата му, след като продължително и изтощително разпитвах местните индианци. Рано един следобед пристигнах и паркирах колата си пред нея. Видях го да седи на дървена каса за мляко. Той сякаш ме позна и когато слязох от колата, ме поздрави.

Разменихме обичайните любезности и сетне с най-прости думи споделих, че когато го бях срещнал за първи път, не бях съвсем искрен.

Бях се похвалил, че имам множество сведения за пейота, а в действителност не знаех нищо. Той ме гледаше втренчено. Очите му бяха много ласкави.

Разказах му, че в продължение на шест месеца съм чел, за да се подготвя за нашата среща, и че този път наистина знам много повече.

Той се разсмя. Очевидно в твърдението ми имаше нещо, което го забавляваше. Той се смееше и аз усетих как се посмутих и обидих.

Той очевидно забеляза смущението ми и ме увери, че макар да съм имал най-добри намерения, не бих могъл да се подготвя за нашата среща.

Чудех се дали ще бъде редно да го запитам има ли някакъв скрит смисъл в това, което казва, но не го сторих. И все пак той сякаш се бе настроил на вълната на моите чувства, защото продължи да обяснява какво би искал да каже. Спомена, че моите усилия му напомняли за една история с някакви хора, които един крал навремето си преследвал и убивал. Обясни, че в тази история хората не се различавали от своите преследвачи, само дето нарочно произнасяли някои думи по особен начин, привичен само за тях; и тъкмо това, естествено, ги издавало. Кралят преградил пътищата на определени места и поставил там свои хора, които принуждавали всеки минавач да произнесе някаква ключова дума. Онези, които я произнасяли като краля, оставали живи, а онези, които не можели, незабавно бивали убивани. Смисълът на историята се съдържаше в това, че един ден някакъв младеж решил да се приготви да мине през този участък и се научил да произнася ключовата дума точно като краля.

Дон Хуан обясни с широка усмивка, че всъщност младежът се мъчил цели „шест месеца“ да усвои произношението. Настъпил денят на голямото изпитание, младежът се запътил уверено към блокадата и зачакал кралския човек да го попита за думата.

Тук дон Хуан артистично прекъсна своя разказ и ме погледна. Паузата му беше съвсем заучена и ми изглеждаше доста заядлива, но аз продължих да се преструвам. Бях чувал тази история преди. Имаше нещо общо с евреите в Германия и как човек можеше да познае кой е евреин при произнасянето на някои думи. Знаех и най-интересната част: младежът бива уловен, защото кралският човек забравил ключовата дума и му наредил да произнесе друга, много по-лесна дума, която обаче младежът не бил научил правилно.

Дон Хуан сякаш очакваше да го попитам какво се е случило по-натък, затова така и сторих.

– И какво се случило с него? – попитах аз, старайки се да изглеждам наивен и заинтересуван от историята.

– Младежът, който наистина бил много хитър – каза той, – разбрал, че кралският човек е забравил думата и преди оня да каже каквото и да е, му признал, че се е упражнявал шест месеца.

Отново спря и ме погледна с дяволит блясък в очите. Този път бе обърнал нещата против мен. Признанието на младежа беше нов елемент и аз вече не можех да се досетя как ще завърши историята.

– И какво станало после? – попитах аз, наистина заинтересуван.

– Естествено, младежът бил незабавно убит – каза той и избухна в силен смях.

Много ми хареса начина, по който бе впримчил интереса ми; преди всичко ми хареса как бе свързал тази история с моя случай. Всъщност той като че ли я бе съчинил, за да стане приложима за мен. Подиграваше ми се много изискано и артистично. Разсмях се заедно с него.

По-късно му казах, че независимо колко глупав му изглеждам, аз наистина искам да науча нещо за растенията.

– Много обичам да ходя пеша – каза той.

Помислих, че нарочно сменя темата, за да избегне отговора. Не исках да влизам в конфликт с него и затова не настоях.

Той ме попита дали желая да направим кратък излет. Бързо отговорих, че с радост бих се поразходил.

– Всъщност няма да е излет – каза той предупредително.

Обясних му, че имам много голямо желание да работя с него. Казах, че ми е нужна информация, всякаква информация за употребата на лечебни билки и че съм готов да му заплащам за времето и усилията.

– Ти ще работиш за мен – казах аз. – И аз ще ти плащам надница.

– И колко ще ми плащаш? – попита той.

Стори ми се, че долових нотка на алчност в гласа му.

– Колкото ти сметнеш за подходящо – казах аз.

– Ще ми платиш времето, с твоето време – каза той. Реших, че е голям особняк. Казах му, че не разбирам какво иска да каже. Той отвърна, че за растенията няма какво да се разказва и поради това е немислимо да взима пари от мен. Изгледа ме пронизващо.

– Какво бърникаш там в джоба си? – попита той и се намръщи. – Играеш си с твоята дрънкулка ли?

Имаше предвид, че си вода бележки в миниатюрно бележниче, пхнато някъде в огромните джобове на моето яке.

Когато му казах какво правя, той се разсмя от сърце.

Казах, че не искам да го притеснявам, като пиша пред него.

– Щом искаш да пишеш, пиши – каза той. – Не ме притесняваш.

Обикаляхме из голата пустош почти докато се стъмни. Той не ми показва никакви растения, нито спомена нещо за тях. По едно време спряхме да починем край някакви големи храсти.

– Растенията са много особено нещо – каза той, без да ме гледа. – Живи са и всичко усещат.

В мига, в който каза това, вятърът разлюля в бурен порив степната трева около нас. Храстите зашумоляха.

– Чуваш ли това? – попита ме той, вдигайки дясната ръка до ухото си, сякаш за да си помогне да чуе по-добре. – Листата и вятърът са съгласни с мене.

Засмях се. Приятелят, който ни беше запознал, вече ме бе предупредил да внимавам, защото старецът бил голям чудак. Реших, че „съгласието с листата“ е една от неговите особености.

Повървахме още малко, но той пак нито ми показва, нито откъсна някое растение. Просто минаваше край храстите и леко ги докосваше. Сетне спря и седна на един камък, обърна се към мен и ми каза да си почина и да се огледам наоколо.

Искаше ми се да говорим. Още веднъж му подказах, че много ми се ще да науча нещо за растенията, особено за пейота. Помолих го да ми даде сведения срещу парично възнаграждение.

– Няма нужда да ми плащаш – каза той. – Можеш да ме питаш колкото искаш. Ще ти казвам, каквото зная, а после ще ти кажа и какво да правиш с наученото.

Попита ме дали съм съгласен с тази уговорка. Бях много доволен. Тогава той добави следното загадъчно изречение:

– Навярно няма какво да се научи за растенията, защото просто няма какво да се каже за тях.

Не разбрах нито какво казва, нито какво има предвид.

– Какво каза? – попитах аз.

Той повтори изречението три пъти и в този момент околността се разтреса от грохота на военен реактивен самолет, който прелиташе ниско над нас.

– Ето! Светът е съгласен с мен – каза той и допря лявата ръка до ухото си.

Стана ми много забавно. Смехът му беше заразителен.

– От Аризона ли си, дон Хуан? – попитах аз, стремейки се да поддържам разговора около сведенията, които исках от него.

Той ме погледна и кимна. Очите му изглеждаха уморени. Виждаше се бялото под зениците му.

– В този край ли си роден?

Той отново кимна с глава, без да ми отговори. Жестът изглеждаше утвърдителен, но приличаше и на нервно тръсване на главата от човек, който се е замислил.

– А ти откъде си? – попита той.

– От Южна Америка – казах аз.

– Голяма страна. И цялата ли ти е родно място? Очите му отново ме пронизаха, когато ме погледна. Започнах да обяснявам обстоятелствата на моя произход, но той ме прекъсна.

– В това отношение си приличаме – каза той. – Аз сега живея тук, но в действителност съм яки от Сонора.

– Така ли? А пък аз съм от...

Не ме остави да довърша.

– Зная, зная – каза той, – Ти си еди-кой си от еди-къде си, както аз съм яки от Сонора.

Очите му силно блестяха и смехът му бе странно обезпокоителен. Караше ме да се чувствам така, сякаш ме бе уловил в лъжа. Изпитвах особено усещане за вина. Имах чувството, че той знае нещо, което аз не знам или не искам да кажа.

Странното ми безпокойство растеше. Трябва да го бе забелязал, защото се изправи и ме попита не искам ли да отида и хапна нещо в някой ресторант в града.

Върнахме се пеш до дома му, а след това отпътувахме за града с колата. Това малко ме поуспокои, но още не напълно. Усещах някаква заплаха, макар да не можех да налучкам причината.

Поисках да му взема бира в ресторанта. Той каза, че никога не пие, дори бира. Засмях се вътрешно. Не му вярвах – приятелят, който ни бе запознал, ми бе казал, че повечето време „старецът е пиан до безсъзнание“. Всъщност не ме интересуваше дали лъже, че не пие. Харесваше ми – имаше нещо много успокояващо в него.

Съмнението трябва да е било изписано по лицето ми, защото той се зае да ми обяснява, че на млади години пиел, но един ден просто прекъснал.

– Хората едва ли разбират колко лесно можем във всеки момент да отрежем нещо от живота си, ей така. – И щракна с пръсти.

– Мислиш ли, че човек тъй лесно може да се откаже от пиенето или пушенето? – попитах аз.

– Разбира се! – каза той напълно убеден. – Пушенето и пиенето не представляват нищо. Нищо, стига да решим да ги откажем.

В същия миг водата, която завираше в машинката за кафе, забълбука силно.

– Чуваш ли това? – възкликна дон Хуан и очите му заблестяха. – Кипящата вода е съгласна с мен. И след малко добави:

– Човек може да получи съгласие от всичко наоколо.

В този критичен миг машинката за кафе наистина запърпори съвсем неприлично.

Той погледна към нея и каза тихо:

– Благодаря ти! – После заклати глава и избухна в гръмогласен смях.

Бях изумен. Смехът му бе доста силен, но аз искрено се забавлявах.

Така завърши първият ми истински урок с моя „съветник“. На вратата на ресторанта той се сбогува. Казах му, че трябва да се видя с приятели и че в края на идната седмица отново бих искал да се срещна с него.

– Кога ще бъдеш у дома си? – попитах аз. Той се вгледа в мен.

– Когато дойдеш – отвърна той.

– Не зная точно кога мога да дойда.

– Тогава просто ела и не се безпокой.

– Ами ако те няма?

– Там ще бъде – каза той усмихнат и си тръгна. Изтичах след него и го попитах дали ще има нещо против, ако донеса фотоапарат, за да го снимам пред къщата му.

– Изключено – каза той намръщено.

– А магнетофон? Имаш ли нещо против?

– Страхувам се, че и за него няма възможност.

Това ме подразни и вътрешно се ядосах. Казах, че не виждам никаква логика в отказа му.

Дон Хуан поклати отрицателно глава.

– Остави това – каза той нагъртено. – И ако още държиш да ме виждаш, никога не го споменавай пак.

За последен път се направих, че го моля. Казах, че за моята работа снимките и записите са крайно необходими. Той отвърна, че само едно е крайно необходимо за онова, което правим. Нарече го „дух“.

– Не може, без да се влага „дух“ в работата – каза той. – А у тебе го няма. За това се тревожи, а не за снимките.

– Какво искаш да...

Той ме прекъсна с движение на ръката и отстъпи няколко крачки назад.

– На всяка цена да дойдеш – каза тихо и махна за сбогом.

2

ЗАЛИЧАВАНЕ НА СОБСТВЕНАТА БИОГРАФИЯ

Четвъртък, 22 декември 1960 година

Дон Хуан седеше на пода до вратата на къщата, опрял гръб на стената. Обърна една дървена каса за мляко и ме покани да седна и да се чувствам като у дома си. Предложих му цигари. Бях му купил цял кашон. Каза ми, че не пуши, но прие подаръка. Заговорихме за студа през нощите в пустинята и за други най-обикновени неща.

Попитах го дали не преча на обичайните му занимания. Той ме погледна някак намръщено и каза, че няма определени занимания и че мога да остана при него цял следобед, стига да искам.

Бях приготвил няколко генеалогични и родови диаграми, които исках да попълня с негова помощ. Бях събрал от етнографски източници и дълъг списък относно някои особености в културата, за които се знаеше, че са характерни за индианците от тази област. Исках да прегледам заедно с него този списък и да отбележа всички точки, които са му познати.

Започнах с родовите диаграми.

– Как наричаше баща си? – попитах аз.

– Наричах го „татко“ – каза той с много сериозен израз на лицето.

Почувствах досада, но продължих, решавайки, че не ме е разбрал.

Показах му диаграмата и обясних, че, от една страна, се отнася за бащата, а, от друга – за майката. Дадох за пример различните думи, използвани на английски и на испански за баща и майка.

Помислих, че сигурно е трябвало да започна с майката.

– Как наричаше майка си? – попитах пак.

– Наричах я „мама“ – отвърна той най-наивно.

– Искам да кажа, какви други думи използваше, за да се обръщаш към баща си и майка си? Как ги зовеше? – казах, опитвайки се да бъда търпелив и любезен.

Той почеса глава и ме погледна с глупаво изражение.

– Да му се не види! – каза той. – Сега вече ме нареди. Чакай да си помисля.

След миг колебание той като че си спомни нещо и аз се приготвих да записвам.

– Ами – каза той, сякаш потънал в сериозен размисъл, – как съм ги зовял? Виках им: „Ей, татко!“, „Ей, мамо“.

Разсмях се, противно на желанието си. Изражението му беше наистина комично и в този момент не знаех дали тоя стар чудак ми се подиграва или наистина е глупак. Призовавайки цялото си търпение, аз му обясних, че въпросите са много сериозни и за моя труд е от голямо значение да попълня тези формуляри. Опитах се да го накарам да разбере същността на генеалогията и биографията.

– Та как се казваха баща ти и майка ти? – попитах аз. Той ме погледна с ясни, благи очи.

– Я не си губи времето с тия глупости! – отсече тихо, но с неподозирана сила.

Не знаех какво да кажа – сякаш някой друг бе произнесъл тези думи. Миг преди това той беше смотаният глупав индианец, който се почесва по главата, а сега изведнъж бяхме сменили ролите – аз се превърнах в глупак, а той се взираше в мен с неопишуем поглед, който не беше нито арогантен, нито нагъл, нито пълен с омраза или презрение. Очите му бяха благи, ясни и пронизателни.

– Аз нямам своя биография – каза той след дълга пауза. – Един ден открих, че биографията не ми е необходима й, също като пиенето, се отказвах от нея.

Не разбирах какво точно иска да каже. Внезапно почувствах неудобство, някаква заплаха. Напомних му как ме бе уверил, че мога да му задавам въпроси. Той отново потвърди, че няма нищо против.

– Нямам вече биография – каза той и ме погледна изпитателно. – Отказах се от нея един ден, когато усетих, че вече не ми е нужна.

Вторачих се в него, опитвайки се да разбере скрития смисъл на думите му.

– Как може човек да се откаже от собствената си биография? – попитах, готов да споря.

– Човек трябва най-напред да има желание да се откаже от нея – каза той. – А после трябва да продължи равно да я окастрия, малко по малко.

– А защо трябва да има такова желание? – възкликнах аз. Усещах се страшно привързан към своята биография. Семейните ми корени бяха

дълбоки. Искрено чувствах, че без тях моят живот няма нито продължителност, нито цел.

– Може би ще ми кажеш какво имаш предвид под отказване от биографията? – казах аз.

– Веднъж завинаги да скъсаш с нея, това искам да кажа – отсече рязко той.

Упорито повторих, че навярно не съм го разбрал правилно.

– Вземи себе си например – казах аз. – Ти си яки. Не можеш да промениш това.

– Яки ли? – каза той усмихнат. – Откъде знаеш?

– Вярно! – казах аз. – Не мога да зная това със сигурност, поне засега, но ти го знаеш, а тъкмо това има значение. В това се състои биографията на човека.

Усетих как думите ми улучиха точно целта.

– Фактът, че знам дали съм яки или не, не може да представлява биография – отговори той. – Биографията започва да съществува едва когато някой друг узнае това. А аз те уверявам, че никой никога няма да го узнае със сигурност.

Бях записал нестройните му слова. Спрях и го погледнах. Не можех да го осъзная. Вътре в себе си прехвърлях впечатленията си от него: тайнствения и безпрецедентен начин, по който ме бе погледнал през оная първа наша среща; магията, с която той твърдеше, че получава съгласие от всичко около него; смущаващия хумор и бързия му рефлекс; неговия вид на глупак, когато го бях попитал за баща му и майка му и след това неподозираната сила на думите му, които направо ме бяха съсекли.

– Ти не знаеш какъв съм, нали? – каза той, сякаш четеше мислите ми. – Никога няма да знаеш кой съм или какъв, защото аз нямам биография.

Попита ме дали имам баща. Казах му, че имам. Той ми обясни, че баща ми бил пример, какъвто той имал наум. Накара ме да си спомня какво мисли баща ми за мен.

– Баща ти знае всичко за теб – рече той. – Значи, той те е моделирал изцяло. Знае кой си и какво правиш и няма сила на земята, която да промени мнението му за теб.

Дон Хуан каза, че всички, които ме познават, имат някакво мнение за мен и че аз подхранвам мнението им с моите постъпки.

– Не разбираш ли? – попита той театрално. – Ти трябва да обновяваш биографията си, като разказваш всичко, което правиш, на своите

родители, роднини и приятели. От друга страна, ако нямаш биография, не са нужни никакви обяснения; никой няма да се ядосва, нито да се разочарова от постъпките ти. А на всичко отгоре никой няма да те притеснява с мислите си.

Внезапно идеята му доби смисъл. Общо взето и аз я знаех, само де то никога не я бях анализирал. Беше наистина привлекателно да нямаш биография, поне на интелектуално ниво; това ме накара обаче да усетя някаква самота, която за мен беше заплашителна и неприятна. Поисках да поговоря с него за чувствата си, но се възпрях. В тази ситуация имаше нещо страшно нелепо. Усещах, че ставам смешен в желанието си да влизам във философски спор с някакъв стар индианец, който очевидно не притежава „дълбоката начетеност“ на един университетски студент. А и той някак ме бе отклонил от първоначалното ми намерение да го разпитам за неговото родословие.

– Не ми е ясно как захванахме да говорим за тези неща, след като исках единствено няколко имена за моите проучвания – каза аз, старайки се да върна разговора към темата, която ме интересуваше.

– Много просто – каза той. – Стигнахме да този разговор, защото ти казах, че да се задават въпроси за миналото на един човек е празна работа.

Тонът му беше твърд. Усетих, че няма как да го накарам да се откаже, затова промених тактиката.

– Има ли нещо общо тази идея с яките? – попитах аз.

– Има нещо общо с мен.

– И къде я научи?

– Научих я през моя живот.

– От баща си ли?

– Не. Да кажем, че сам съм я научил и сега ще ти кажа тайната, така че днес няма да си отидеш с празни ръце.

Той сниши гласа си, като че суфлираше някому. Разсмях се на условностите му. Да си призная, беше изумителен. Мина ми през ум, че стоя пред роден актьор.

– Запиши го – каза гой покровителствено. – Защо не? Май се чувстваш по-добре, когато пишеш.

Погледнах го и очите ми навярно издадоха моето объркване. Той се плесна по бедрата и се разсмях от все сърце.

– Най-добре е човек да заличи цялата си биография – каза той бавно, сякаш ме изчакваше да го запиша надве-натри, – защото това го освобождава от обременителните мисли на другите.

Не можех да повярвам, че казва тъкмо това. За миг съвсем се обърках. Сигурно бе прочел по лицето ми моето вътрешно вълнение и незабавно се възползва от него.

– Ти например – продължи да говори той. – Точно сега ти не знаеш нито дали идваш, нито дали си отиваш. Това е така, защото аз съм заличил собствената си биография. Малко по малко съм образувал мъгла около себе си и своя живот. И сега никой не знае със сигурност кой съм и какво правя.

– Но ти самият знаеш кой си, нали? – намесих се аз.

– Бас държа, че... не зная – възкликна той и се търкулна на пода, развеселен от изумения ми поглед.

Замълчал бе достатъчно, за да ме накара да повярвам, че ще каже че знае, както очаквах. Тези негови увъртания ме плашиха. Взех наистина да се страхувам.

– Това е малката тайна, която се канех да ти кажа днес – каза той ниско. – Никой не познава биографията ми. Никой не знае кой съм и какво правя. Нито самият аз дори.

Той примижа. Не гледаше в мен, а някъде отвъд мен, над дясното ми рамо. Седеше с кръстосани крака, с изправен гръб и въпреки това изглеждаше съвсем отпуснат. В този миг беше истинско олицетворение на жестокостта. Представях си го като някой индиански вожд, „червенокож воин“ от романтичните саги за заселниците от моето детство. Моята романтичност ме отнесе надалеч и аз почувствах как коварно ме обзема двойко чувство по отношение на него. Можех чистосърдечно да кажа, че много ми харесва, и в същото време – че до смърт ме е страх от него.

Остана така, втренчено загледан, дълго време.

– Как мога да зная кой съм, след като съм всичко това? – каза той и посочи с глава наоколо.

После ме погледна и се усмихна.

– Малко по малко ти трябва да създадеш мъгла около себе си; трябва да заличиш всичко около себе си, докато то стане несигурно или не-реално. Сега твоят проблем е, че си прекалено реален. Твоите стремежи са прекалено реални, настроенятия ти са прекалено реални. Не приемай нещата толкова на вяра. Трябва да започнеш да се изличаваш.

– Защо? – попитах аз войнствено.

Тогави ми стана ясно, че той ми дава рецепта за поведение. През целия си живот постоянно съм стигал до критичен момент, когато някой се опитва да ме поучава как да постъпвам; самата мисъл, че ми казваха

как да постъпвам, ме поставяше тутакси нащрек.

– Ти каза, че искаш да изучиш растенията – каза спокойно той. – Даром ли смяташ да стане? Какво мислиш, че е това? Споразумяхме се, че ти ще ми задаваш въпроси, а аз ще ти казвам, което зная. Щом не ти харесва, няма какво повече да говорим.

Неговата страхотна прямота ме раздразни, но колкото и да ми беше неприятно, признах си, че е прав.

– Тогава да направим така – продължи той. – Щом искаш да научиш нещо за растенията, тъй като наистина няма какво да се разказва за тях, трябва между другото да заличиш собствената си биография.

– Как? – попитах аз.

– Започни с най-обикновени неща, например да не разправяш какво вършиш в действителност. После трябва да се разделиш с всички, които те познават добре. По този начин ще създадеш мъгла около себе си.

– Но това е абсурдно – запротестирах аз. – Защо хората да не ме познават? Какво лошо има в това?

– Лошото е, че щом веднъж те познават, ставаш напълно лесен за тях и от този момент нататък няма да можеш да разкъсаш нишката на техните мисли. Аз лично харесвам съвършената свобода да си неизвестен. Никой не ме познава с абсолютна сигурност така, както хората примерно познават теб.

– Но това би било лъжа!

– Лъжите и истините не ме интересуват – каза той сурово. – Лъжите са лъжи само ако имаш биография.

Заспорих, че не обичам съзнателно да заблуждавам хората, нито да ги подвеждам. Отговорът му беше, че така или иначе аз подвеждам хората.

Старецът бе засегнал болното място на моя живот. Не спрях, за да го попитам какво има предвид, нито откъде знае, че постоянно подвеждам хората. Просто реагирах на твърдението му, защитавайки се посредством едно обяснение. Казах колко ми е мъчно, че нито семейството, нито приятелите ми вярват в мен, макар в действителност никога през живота си да не бях лъгал.

– Винаги си знаел как да лъжеш – каза той. – Само дето не си знаел защо трябва да го правиш. Сега вече знаеш.

Възпротивих се.

– Не разбираш ли колко ми е омръзнало хората да мислят, че не заслужавам доверие? – казах аз.

– Ти наистина не заслужаващ доверие – отговори той напълно

убеден.

– По дяволите, човече, не е така! – възкликнах аз.

Вместо настроението ми да го принуди да стане по-сериозен, то го хвърли в истеричен смях. Презирах наистина този старец заради цялото му безочие. Жалкото бе, че има пълно право.

След малко се поуспокоих и той продължи да говори.

– Когато човек няма биография – обясни той, – нищо от онова, което казва, не може да мине за лъжа. Твоята беда е, че ти задължително трябва да обясняваш всичко на всички, а в същото време искаш да си запазиш свежестта, новото на онова, което вършиш. Е, добре, тъй като не можеш да си запазиш вълнението, като обясняваш това, което правиш, ти лъжеш, за да изглежда всичко наред.

Бях истински удивен от обхвата на нашия диалог. Доколкото успях, записах подробностите на разговора, като наблегнах на казаното от него, без да се впускам в описания на моите предразсъдъци или на смисъла на неговите думи.

– Отсега нататък – каза той – ти просто трябва да показваш от себе си на хората онова, което би искал да им покажеш, но без изобщо да им казваш как точно си го направил.

– Не мога да пазя тайни! – извиках аз. – Това, което казваш, е безполезно в моя случай.

– Тогава се промени! – отсече той и очите му свирепо засвяткаха.

Приличаше на някакъв неизвестен див звяр. И все пак бе изключително последователен в мислите си и съвсем категоричен. Раздразнение-то ми се смени с дразнещо объркване.

– Нали разбираш – продължи той, – имаме само две възможности: или приемаме всичко за сигурно и реално, или не. Ако изберем първата, стигаме до пълно отегчение от себе си и от света. Ако изберем втората и заличим биографията си, създаваме мъгла около нас, много вълнуващо и тайнствено състояние, в което никой не знае откъде ще изскочи заекът, дори и ние.

Възразих, че заличаването на биографията само би засилило чувството ни за несигурност.

– Когато нищо не е сигурно, оставаме нащрек, непрекъснато на нокти – каза той. – По-вълнуващо е да не знаем зад кой храст се крие заекът, отколкото да се държим така, сякаш всичко знаем.

Дълго време не каза нито дума – мина може би час в пълно мълчание. Не знаех какво да питам. Накрая той стана и ме помоли да го закарам до близкия град.

Не зная защо, но разговорът ме бе изтощил докрай. Искаше ми се да поспя. По пътя той ме помоли да спра и ми каза, че ако искам да се отпусна, трябва да се изкача на равното било на един невисок хълм, встрани от пътя, и да легна по корем с глава, обърната на изток.

Изглежда нещо бързаше. Не исках да споря или навярно бях прекалено уморен дори да говоря. Изкатерих се на хълма и направих, както ми бе препоръчал.

Поспах само две-три минути, но това беше достатъчно, за да възстановя силите си.

Карахме до центъра на града, където ми каза да го оставя.

– Пак да дойдеш – каза той, когато слезе от колата. – На всяка цена пак да дойдеш.

3

ОСВОБОЖДАВАНЕ ОТ ВИСОКОТО САМОЧУВСТВИЕ

Имах възможност да разговарям за двете си посещения при дон Хуан с приятеля, който ни бе свързал. Според него аз си губех времето. Споделих до пълни подробности обхвата на нашия разговор. Той реши, че преувеличавам и представям в романтична светлина някакъв наивен стар дърдорко.

Трудно бих се заел да представям в романтична светлина такъв абсурден старец. Искрено усещах, че неговата критика спрямо моята личност сериозно бе подкопала добрите ми чувства към него. И все пак трябваше да призная, че забележките му винаги бяха намясто, рязко разграничени и верни до краен предел.

Върхът на дилемата ми в момента беше моето нежелание да приема, че дон Хуан е напълно способен да разгроми всичките ми схващания за света и нежеланието ми да се съглася с моя приятел, според когото „старият индианец е съвсем изкуфял“.

Преди да взема окончателно решение, изпитах нужда отново да го посетя.

Сряда. 28 декември 1960 година

Веднага след като пристигнах в къщата му, той ме изведе на

разходка в чапарала. Дори не погледна чантата с продукти, които му бях донесъл. Сякаш ме очакваше.

Вървахме часове наред. Не набра и не ми показа никакви растения. Научи ме обаче на „една правилна походка“: леко да присвия пръсти, докато ходя, за да задържа вниманието си върху пътеката и нещата наоколо. Твърдеше, че обичайната ми походка е омаломощаваща и че човек никога не бива да носи нещо в ръцете си. Ако се налага все пак да се носят някои неща, по-добре е да се ползва раница, мрежа или торба през рамо. Мисълта му беше, че ако ръцете са в определено положение, човек е по-издръжлив и по-съсредоточен.

Не виждах смисъл да споря, присвих пръсти, както ми бе препоръчал и продължих пътя си. В никакъв случай не станах по-съсредоточен, нито по-издръжлив.

Сутринта тръгнахме на поход, а към обяд спряхме да починем. Бях изпотен и понечих да пия от манерката си, но той ме спря да ми обясни, че е по-добре да пийна само една глътка вода. Откъсна няколко листа от дребен жълтеникав храст и ги задъвка. Даде ми малко и отбеляза, че са превъзходни и че ако ги дъвча бавно, жаждата ми ще изчезне. Не изчезна, но и не ми стана неприятно.

Той сякаш прочете мислите ми и обясни, че не съм усетил ползата от „правилната походка“ и ползата от дъвченето на листата, защото съм млад и силен и тялото ми нищо не забелязва, тъй като е малко глуповато.

Засмя се. Не ми беше до смях и това, изглежда, още повече го развесели. Той се поправи, като каза, че всъщност тялото ми не е глуповато, а някак дреме.

В този момент огромна врана прелетя с грачене над нас. Сепнах се и се разсмях. Мислех си, че тази случка заслужава смях, но за мое най-голямо учудване той разтърси силно ръката ми и ме сръга да замълча. Беше съвсем сериозен.

– Това не беше шега – каза той остро, сякаш знаех за какао говори.

Помолих го да ми обясни. Казах му, че е нелепо да се гневи на моя смях на враната, след като се бяхме смели на машинката за кафе.

– Това, което видя, не беше просто врана! – извика той.

– Но аз я видях – врана беше! – настоях аз.

– Нищо не си видял, глупчо – каза той хрипливо. Грубостта му беше неоснователна. Казах му, че не е в моя стил да гневя хората и че е по-добре навярно да си ида, защото той като че ли не е в настроение да търпи хора около себе си.

Той се разсмя буйно, сякаш бях някакъв клоун, който му даваше представление. Раздразнението и объркването ми се увеличиха.

– Много си необуздан – каза той неочаквано. – Прекалено сериозно се възприемаш.

– Нима това не се отнася и за тебе? – прекъснах го аз. – Не се ли възприе и ти много сериозно, когато ми се разсърди?

Той каза, че последното, за което би помислил, е да ми се разсърди. Изгледа ме остро.

– Онова, което видя, не беше съгласие от страна на света – каза той, – Враните, които летят или грат, никога не означават съгласие. Това беше поличба!

– Поличба за какво?

– Много важен знак за теб – отвърна той загадъчно. В този миг вятърът отвея сух клон от един храст вдясно от краката ни.

– Ето това беше съгласие! – извика той, погледна ме с блеснали очи и се разтресе от смях.

Имах чувството, че ме дразни, като си измисля правилата на своята непозната игра, докато се разхождаме, затова за него беше съвсем нормално да се смее, но не и за мен. У мен отново се надигна вълна от негодувание и аз му казах какво мисля за него.

Той не се разсърди, не се и обиди. Засмя се и смехът му ми причини още по-голяма болка и разочарование. Помислих си, че нарочно ме унижава. Тукатси реших, че не са ми нужни повече „уроци на открито“.

Изправих се и казах, че искам да тръгваме към дома му, защото трябва да заминавам за Лос Анджелис.

– Седни! – каза той повелително. – Цупиш се като стара госпожица. Сега не можеш да си отидеш, защото още не сме свършили.

Мразех го. Мислех го за надменен.

Започна да си тананика някаква идиотска мексиканска народна песен. Очевидно имитираше известен певец. Едни срички удължаваше, други скъсяваше и така песента заприлича направо на фарс. Беше тъй комично, че най-накрая се разсмях.

– Виждаш ли как се смееш на глупавата песен – каза той. – А човекът, който я пее така, и онези, които му плащат, за да го слушат, не се смеят – вземат я за сериозна.

– Какво искаш да кажеш? – попитах аз. Реших, че нарочно е измислил този пример, за да ми каже, че съм се изсмял на враната, защото не съм я взел на сериозно, също както не бях взел на сериозно песента. Но той отново ме слиса. Каза, че съм бил като певица и хората, които

обичат песните му, надут и ужасно сериозен за някакви глупости, за които ни един здравомислещ човек не би дал пукната пара.

След това повтори, сякаш да освежи паметта ми, всичко, което бе разказал преди това по въпроса за „изучаването на растенията“. Наблегна най-много на това, че щом искам да науча нещо, трябва да преправя основната част от поведението си.

Усетих как негодуванието ми расте, докато накрая трябваше да полежа максимални усилия дори да запиша нещо.

– Прекалено сериозно възприемаш себе си – каза бавно той. – В собствените си очи ти си дяволски важна личност. Това трябва да се промени! Тъй кошмарно си важен, че се чувстваш прав да се дразниш от всичко. Тъй дяволски си важен, че си позволяваш дори да си тръгнеш, щом нещата не вървят по твоему. Предполагам, дори си мислиш, че по този начин проявяваш характер. Чиста глупост! Ти си слаб и надут!

Опитах се да се възпротивя, но той не трепна. Заяви, че никога през моя живот не съм завършил нищо само поради тази безмерна важност, която си приписвам.

Онемях пред уверения му начин на изразяване. Той беше прав, разбира се и това не само ме ядосваше, но и ме плашеше.

– Високото самочувствие е другото, което трябва да се забрави, също както биографията – каза той с драматична нотка в гласа.

Решително няхах желание да споря с него. Явно се намирах в ужасно неизгодно положение – засега той нямаше да се върне у дома си, а аз не знаех пътя. Налагаше се да остана с него.

Изведнъж той направи странно движение, започна да души въздуха около себе си, главата му се заклати леко и ритмично. Сякаш бе изпаднал в състояние на необичайна готовност. Обърна се и ме загледа учудено и любопитно. Очите му бродеха по тялото ми, сякаш търсеха нещо характерно, сетне той стана рязко и бързо тръгна. Почти затича. Последвах го. Близко час ходи с много ускорени крачки.

Накрая спря край някакъв скалист хълм и седнахме в сянката на един храст. Бързият ход напълно ме бе изтощил, макар настроението ми да се бе подобрило. Непонятна беше тази промяна у мен. Усещах почти приятна възбуда, а когато бяхме тръгнали бързо, след нашия спор, бях крайно разгневен.

– Много чудна работа – казах аз, – ала наистина се чувствам добре.

В далечината дочух грак на врана. Той вдигна пръст до дясното си ухо и се усмихна.

– Това беше поличба – каза той.

Малък камък се изтърколи надолу и с трясък падна в гъсталака.

Той се изсмя гръмко и посочи с пръст към звука.

– А това беше съгласие – каза той.

После ме полита дали съм готов да говоря за високото си самочувствие. Разсмях се. Гневът ми сякаш бе останал назад, не можех да се сетя дори как му се бях разсърдил чак толкова.

– Не разбирам какво става с мен – казах аз. – Ядосах се, а сега, не зная защо, но вече не съм ядосан.

– Светът около нас е пълен с тайни – каза той. – Той не ги разкрива лесно.

Харесвах ми загадъчните му твърдения. Бяха предизвикателни и тайнствени. Не можех да определя дали са пълни със скрит смисъл или са обикновени безсмислици.

– Ако някога отново дойдеш тук в пустинята – каза той – Не се доближавай до оня скалист хълм, където спряхме днес. Бягай от него като от чума.

– Защо? Какво е станало?

– Сега не е време да се обяснява – каза той. – В момента се занимаваме с освобождаване от високото самочувствие. Докато мислиш, че ти си най-важното нещо на света, наистина няма да можеш да възприемеш света около себе си. Ти си като кон с капаци, виждаш единствено себе си и нищо друго.

За момент ме за разглежда.

– Я да си поговоря с тоя мъничък приятел – каза той и посочи малка тревичка.

Коленичи пред нея и захвана да я гали и да ѝ говори. Отначало не разбирах какво казва, но после той смени езика и заговори на тревичката на испански. Известно време бръщолеви небивалици. После се изправи.

– Не е важно какво казваш на тревата – отрони той. – Можеш и да си измисляш разни думи – важното е чувството, че ѝ се радваш и че се отнасяш с нея като с равна.

Обясни, че човек, който събира растения, всеки път трябва да им се извинява, като ги къса, и трябва да ги уверява, че един ден неговото тяло ще им послужи за храна.

– В края на краищата растенията и ние сме едно – каза той. – Нито ние, нито те са повече или по-малко важни. Хайде, поговори малко на тревичката – подкани ме той. – Кажи ѝ, че вече не се смяташ за важен.

Наложих си да коленича пред растението, но не можех да се насиля

да му заговоря. Беше ми смешно и се разсмях. Не се ядосах обаче.

Дон Хуан ме потупа по гърба и каза, че всичко е наред, че поне съм съдържал гнева си.

– Отсега нататък говори с треви – каза той. – Говори, докато загубиш цялото си чувство за собствена значимост. Говори, докато съумееш да го правиш пред другите. Иди сега отсреща, ей при ония възвишения, и се поупражнявай.

Попитах дали е редно да говоря на растенията наум.

Той се засмя и ме потупна по главата.

– Не! – каза той. – Трябва да им говориш с висок и ясен глас, ако искаш и те да ти отговорят.

Запътих се към въпросното място, вътрешно развеселен от неговите странности. Опитах се дори да говоря на растенията, но у мен надделяваше усещането, че се гавря.

След като изчаках според мен достатъчно, аз се върнах при дон Хуан. Сигурно знаеше, че не съм разговарял с тревите.

Той не ме и погледна. Направи знак да седна до него.

– Гледай ме внимателно – каза той. – Ще разговарям с моя малък приятел.

Коленичи пред една тревичка и няколко минути кърши тяло, като говореше и се смееше.

Помислих го за обезумял.

– Тази тревичка ме помоли да ти кажа, че може да се яде – каза той, докато се изправяше на крака. – Каза, че снопче такива треви са полезни за здравето на човека. Каза също, че ей там има цяла полянка с такива треви.

Дон Хуан посочи склона на едно хълмче, на около двеста метра от нас.

– Хайде да идем и да ги намерим.

Засмях се на неговата чудатост. Бях сигурен, че ще намерим растенията, защото той отлично познаваше тези места и знаеше къде се намират ядивните и лечебни треви.

Докато крачехме към посоченото място, той между другото ми каза, че трябва да запомня тази трева, тъй като е и храна, и лекарство.

Попитах го почти на шега дали самото растение му е казало това преди малко. Той спря и ме заразглежда недоверчиво. Бавно заклати глава.

– Ей! – възкликна той и се разсмях. – Твоята проникателност те прави по-глупав, отколкото те мислех. Как може една малка тревичка

сега да ми каже нещо, което съм знаел през целия си живот?

След това ми заобяснява, че открай време познава различните свойства точно на това растение и че растението му е казало само, че на мястото, което бе посочил преди, има цяла полянка от такива като него и че няма нищо против той да ми го каже.

Когато стигнахме до хълмчето, намерих цяло снопче от същите растения. Понечих да се изсмея, но той ме пресече. Поиска да благодаря на снопчето. Усетих как се разпъвам от честолюбие и как не мога да го преодоля.

Той се усмихна благосклонно и направи още едно от тайнствените си изявления. Повтори го три-четири пъти, сякаш да ме остави да размисля върху значението му.

– Светът около нас е тайна – каза той. – Хората не са нищо повече от каквото и да било друго. Щом една малка тревичка е толкова щедра към нас, трябва да и благодарим, иначе тя може да не ни пусне да си тръгнем.

Погледът му върху мен, докато изричаше това, ме вледени. Побързах да се наведе над тревата и да кажа „благодаря ти“ с висок глас.

Той се разсмя сдържано и на тихи пресекулки.

Повървахме още час, а след това се запътихме към дома му. По едно време аз изостанах и той трябваше да ме изчака. Провери ми пръстите, за да види дали съм ги свил. Не бяха свити. Обърна се повелително към мен и ми каза, че когато вървя с него, трябва да повтарям всички негови движения, в противен случай по-добре да не идвам.

– Не мога да те чакам като някакво дете – сгълча ме той.

Това изречение ме потопа в дълбоко смущение и объркване. Възможно ли беше един такъв старец да върви по-добре от мен? Аз се мислех за атлетичен и силен, а ето че той наистина трябваше да ме изчаква да го настигна.

Свих пръсти и, колкото и странно да беше, успях да спазвам бързото темпо без каквото и да е усилие. Всъщност от време на време усещах как ръцете ми ме теглят напред.

Усетих прилив на сили. Бях много щастлив, че вървя редом с този странен индианец. Започнах да разговарям с него и на няколко пъти го запитах дали ще ми покаже няколко растения от „пейота“. Той ме изглежда, но не пророни нито дума.

4

СМЪРТТА Е СЪВЕТНИК

Сряда, 25 януари 1961 година

– Ще ме научиш ли някой ден какао е пейот? – попитах аз.

Той не отговори и, както бе правил преди, просто ме изгледа, сякаш си бях изгубил ума.

Споменавах бях за това пред него, между другото, вече няколко пъти, но той винаги се бе намръщвал и бе поклащал глава. Жестът му не беше нито утвърдителен, нито отрицателен – по-скоро жест на отчаяние и липса на всякаква вяра.

Той се изправи рязко на крака. Бяхме седнали на земята пред къщата му. Кимна ми едва забележимо с глава, подканяйки ме да го последвам.

Навлязохме в чапарала в южна посока. Вървахме и той непрекъснато ми повтаряше, че трябва да съзнавам колко безполезни са важността, която си придавам, и биографията ми.

– Също и приятелите ти – каза той и рязко се обърна към мен. – Трябва незабавно да изоставиш всички, които те познават от дълго време.

Реших, че е побъркан и идиотски упорит, но не казах нищо. Той ме погледна крадешком и се разсмя.

След като повървахме доста дълго, спряхме. Понечих да седна и да си почина, но той ми нареди да отида на около двайсетина метра по-нататък и да поговоря ясно и силно с растенията там. Почувствах се неловко и ми стана обидно. Загадъчните му изисквания бяха прекалени и аз още веднъж му казах, че не желая да разговарям с растенията, защото ставам смешен. Единствената забележка, която той направи, беше, че си придавам безкрайно голяма важност. Изглежда, обаче, че изведнъж му хрумна някакво ново решение, защото каза, че не бива да се опитвам да говоря с растенията, преди да съм в състояние да погледна на това естествено и с лекота.

– Искаш да ги изучиш, а нищо не искаш да направиш – каза той с укор. – Какво се опитваш да сториш?

Обясних, че търся достоверна информация за използването на растенията и затова го бях помолил да ми даде някои сведения. Бях му

предложил дори да плащам за времето и грижите, които ми отделя.

– Трябва да вземеш тези пари – казах аз. – Така и двамата ще се чувстваме по-добре. Ще мога да те питам за всичко, което искам, защото ти ще работиш за мен, а аз ще ти плащам в замяна. Как мислиш?

Той ме изгледа с презрение и издаде неприличен звук с уста, издишвайки с пълна сила, отпуснал долната си устна и вибрирайки с език.

– Това ще ти кажа аз – отвърна ми той и истерично се разсмя, като видя безкрайното удивление, навярно изписано по лицето ми.

Стана ми ясно, че не е човек, с когото бих могъл лесно да се разбера. Независимо от възрастта си, той беше енергичен и необикновено силен. Бях си помислил в началото, че щом е толкова стар, ще ми бъде отличен източник на сведения. Бях склонен да вярвам, че от старите хора стават най-добри източници на сведения, защото са прекалено слаби да правят каквото и да било друго, освен да разговарят. Освен това дон Хуан беше голям особняк. Чувствах, че е неуправляем и опасен. Приятелят, който ни бе запознал, се оказа прав. Беше абсолютен чуждак и макар да не беше вярно, че през цялото време е пиан, както ме бе предупредил моят приятел, беше още по-лошо – той беше направо луд. Отново усетих страшно съмнение и безпокойство, каквито бях изпитал преди малко. Мислех си, че вече съм ги преодолял. Всъщност нямаше нужда да се убеждавам, че отново искам да го посетя. В главата ми обаче се бе прокраднала мисълта, че навярно и аз съм малко луд, особено когато осъзнах, че ми е приятно да бъда с него. Идеята му, че моето чувство за собствена значимост е пречка, наистина бе оказала своето въздействие върху ми. Но всичко това очевидно беше само едно интелектуално изпитание от моя страна; в мига, в който се сблъсках с чудатото му поведение, започвах да усещам неудобство и желание да си отида.

Казах, че според мен ние двамата толкова се различаваме, че просто не можем да се разбираме.

– Единият от нас трябва да се промени – каза той, загледан в земята. – И ти знаеш кой.

Започна да си тананика някаква мексиканска песничка, после внезапно вдигна глава и ме погледна. Очите му бяха свирепи и изгарящи. Изпитвах желание да отклоня или да затворя очи, но за мое най-голямо учудване не можех да се откъсна от втренчения му поглед.

Той ме помоли да му кажа какво виждам в очите му. Отвърнах, че нищо не виждам, но той настоя да изразя гласно какво ме бяха накарали да усетя – очите му. Помъчих се да го склоня да разбере, че единственото нещо, което очите му ме бяха накарали да осъзная, бе моето

неудобство и че както ме гледа сега, ужасно ме смуцава.

Той не се отказа. Продължи да ме гледа втрещено. Погледът му не беше нито заплашителен, нито злобен – беше по-скоро тайнствен, но наистина неприятен.

Попита ме дали не ми прилича на някаква птица.

– Птица? – възкликнах аз.

Той се закикоти като дете и отмести поглед.

– Да – каза кротко той. – На птица, на много смешна птица. Отново закова поглед върху мен и ми заповяда да си спомня. Заяви с необикновено убеждение, че този поглед ми е познат от по-рано.

Чувствата ми в момента говореха, че старецът ме предизвиква, против искреното ми желание – всеки път, щом отвори уста. Загледах се и аз в него, готов да не се подчинявам. Вместо да се ядоса, той се разсмя. Плесна се по бедрото и изкрещя, сякаш яздеше див жребец. После стана сериозен и ми каза, че е безкрайно важно да спра да се боря с него и да си спомня смешната птица, за която говори.

– Погледни ме в очите – каза той.

Очите му бяха необикновено свирепи. Като ги гледах, имах чувството, че действително ми напомнят за нещо, но не бях сигурен за какво.

За момент се замислих и после внезапно ми хрумна – не ставаше дума нито за формата на очите му, нито за формата на главата му, а за някаква студена свирепост в неговия взор, която ми напомняше за погледа на сокол. В мига на това хрумване той ме погледна накриво и изведнъж в мислите ми настъпи истински хаос. Внезапно ми се стори, че вместо чертите на дон Хуан виждам чертите на сокол. Видението беше съвсем мимолетно, а и аз бях твърде смутен, за да му обърна по-голямо внимание.

Много развълнувано казах, че съм готов да се закълна как в негово лице съм видял чертите на сокол. Той отново избухна в смях.

Познавах погледа на соколите. Когато бях малък, често ходех на лов и, според дядо ми, бях добър ловец. Той имаше ферма за легхорни и соколите бяха истинска напаст за работата му. Изтребването им беше не само наложително, но и „разрешено“. Бях забравил, че години наред ме преследваше тази свирепост в очите им, но това бе тъй отдавна, та ми се струваше, че вече съм загубил спомена за нея.

– На времето съм ловил соколи – казах аз.

– Зная – отговори дон Хуан най-спокойно.

Тонът му бе изпълнен с такава сигурност, че се разсмях. Реших, че е съвършен чудак. Изглежда си бе поставил за цел да ми покаже колко

добре знае, че съм ходил на лов за соколи. Испитах безкрайно презрение към него.

– Защо се ядоса така? – попита той наистина загрижен. Не знаех защо. Той захвана да ме изпитва по най-необичаен начин. Помоли ме да го погледна отново и да му разкажа за онази „много смешна птица“, на която ми прилича. Засуетих се насреща му и, изпълнен с презрение, заявих, че няма за какво да говорим. После се видях принуден да го попитам защо бе казал, че знае за моя лов на соколи. Вместо да ми отговори; той отново започна да разсъждава върху поведението ми. Каза, че съм невъздържан и способен „да изкарам пяна на устата си“, ако някой ми каже нещо. Запротестирах, че не е вярно; винаги бях смятал, че съм по-скоро сговорчив и с лек характер. Казах, че той ме е изкарал от търпение с неочакваните си думи и постъпки.

– И защо се ядосваш? – попита той.

Овладях чувствата и реакциите си. Наистина нямаше смисъл да му се сърдя.

Той отново настоя да го погледна в очите и да му разкажа за „странния сокол“. Беше променил терминологията: преди малко бе казал „една много смешна птица“, а сетне я бе заменил със „странен сокол“. Промяната в терминологията произведе промяна и в моето настроение. Внезапно се на тъжих.

Той присви очи, докато заприличаха на два процепа, и каза с пресилено развълнуван глас, че „вижда“ един много странен сокол, Повтори и потрети изречението, сякаш действително виждаше птицата някъде пред себе си.

– Не помниш ли? – попита той.

Не си спомнях нищо подобно.

– И какво му е странното на сокола? – попитах аз.

– Ти трябва да ми кажеш – отвърна той.

Настоях, че нямам ни най-малка представа за какво говори и затова нищо не мога да му кажа.

– Не се опитвай да се бориш с мен! – каза той. – Бори се със своята леност и си спомни.

Този път наистина се помъчих да се сетя на какво прилича. Не ми хрумна, че можех да се помъча да си припомня нещо.

– Било е време, когато си виждал много птици – каза той, сякаш да ми подсказе.

Казах, че когато съм бил малък, съм живял на село и съм ловил стотици птици.

Той заяви, че щом е било така, никак няма да ми е трудно да си спомня всички смешни птици, които съм ловил. Загледа ме въпросително, сякаш току-що ми бе подсказал ключа към загадката.

– Толкова много птици съм ловил – казах аз, – че не мога да си спомня за нито една.

– Тази птица е специална – отвърна той почти шепнешком. – Тази птица е сокол.

Отново се задълбочих да размишлявам накъде ме насочва. Дразнеше ли ме? Сериозен ли беше? След продължителна пауза той отново ме подкани да си спомня. Усетих, че е безсмислено да се мъча да сложа край на играта му; оставаше ми единствено да се включа в нея.

– Да не би да говориш за някой сокол, който съм уловил? – попитах аз.

– Да – прошепна той със затворени очи.

– И това се е случило, когато съм бил малък?

– Да.

– Но ти каза, че сега виждаш пред себе си сокол?

– Да.

– Какво се опитваш да правиш с мен?

– Опитвам се да те накарам да си спомниш.

– Какво, за бога?

– Сокол, бърз като светкавица – каза той, взрян в очите ми.

Усетих как сърцето ми спира.

– Сега ме погледни – каза той.

Не го сторих. Чувах гласа му като далечен звук. Бях обзет от един зашеметяващ спомен. Белият сокол!

Всичко бе започнало с гневния пристъп на дядо ми, когато веднъж бе преброил малките си пиленца. Изчезваха някак методично и обезпокояващо. Той лично организира и проведе най-прецизен надзор и след няколко дни непрекъснато бдение видяхме как една голяма бяла птица отлитна с пиленце в ноктите си. Птицата се носеше бързо и очевидно знаеше пътя си. Беше се спуснала иззад дърветата, бе грабнала пиленце и сега отлиташе през един отвор между двете постройките. Това бе станало тъй бързо, че дядо ми едва бе успял да зърне птицата; аз обаче я видях и разбрах, че наистина е сокол. Дядо ми каза, че в такъв случай сигурно е албинос.

Заехме се да устроим засада на сокола-албинос и на два пъти за малко да го хвана. Той дори изпусна плячката си, но избяга. Прекалено бърз бе за мен. Беше и много интелигентен; никога вече не се върна да

краде от птицефермата на дядо ми.

Щях да забравя за него, ако дядо ми не ме беше настроил да го намеря. Два месеца преследвах сокола-албинос из цялата долина, където живеехме. Изучих навиците му и почти интуитивно налущквах пътя на неговия полет, ала бързината и внезапната му поява винаги ме смайваха. Можех да се похваля, че аз бях причината той да не взема нови жертви, и то при всяка наша среща, но никога не успях да го улова.

През двата месеца на тази необикновена война срещу сокола-албинос се доближих до него един-единствен път. Бях го гонил цял ден и бях уморен. Бях седнал да си почина и бях заспал под висок евкалипт. Събуди ме внезапният крясък на сокол. Без да помръдна, отворих очи и видях възбяла птица, кацнала на най-високите клони на евкалипта. Беше соколът-албинос. Преследването бе завършило. Трудно щях да го уцеля; лежах по гръб, а соколът бе обърнат гърбом към мен. Внезапно задуха вятър и аз се възползвах от него, за да не вдигна шум при зареждането на дългата си пушка, и се прицелих. Исках да изчакам, докато птицата се обърне или докато полети, за да не я изпусна. Но албиносът остана неподвижен. За да се прицеля по-добре трябваше да се преместя, а соколът е далеч по-бърз. Реших, че най-добре е да почакам. Така и сторих: седях продължително, безкрайно. Онова, което ме тормозеше, беше навярно продължителното чакане или може би пустото място, където се намирахме птицата и аз. Изведнъж усетих тръпки по гърба и неочаквано за мен се изправих и тръгнах. Дори не се обърнах да видя дали птицата е отлетяла.

Никога не бях обръщал каквото и да е внимание на последната си постъпка спрямо сокола-албинос. Беше обаче страшно непонятно защо не стрелях по него. До този момент бях убивал десетки соколи. В стопанството, където бях израснал, беше съвсем редно да се убиват птици или каквито и да са други животни.

Дон Хуан слушаше внимателно, докато му разказвах тази история за сокола-албинос.

– Как разбра за белия сокол? – попитах аз, когато свърших.

– Видях го – отвърна той.

– Къде?

– Точно пред тебе.

Не бях в настроение да споря.

– И какво означава това? – попитах.

Той обясни, че бяла птица като тази е поличба и единственото правилно нещо е да не се застрелва.

– Твоята смърт ти е направила малко предупреждение – каза той тайнствено. – Тя винаги се появява като тръпка.

– За какво говориш? – попитах неспокойно аз. Със загадъчните си приказки винаги ме караше да се чувствам неспокоен.

– Ти разбираш много от птици – каза той. – Много си убивал. Знаеш как да чакаш. Чакал си търпеливо с часове. Зная. Виждам го.

Думите му страшно ме объркаха. Помислих си, че най-много се дразня от неговата сигурност. Не можех да понасям догматичната му увереност относно мотивите в моя собствен живот, за които и сам не бях сигурен. Потопих се в своето обезсърчение и забелязах как се е навел едва, когато усетих, че ми шепне нещо на ухото. Отначало не разбрах нищо и той го повтори. Каза ми да се обърна уж случайно и да погледна един камък от лявата ми страна. Каза, че смъртта ми се визира оттам в мене и ако се обърна, когато той ми даде знак, може да успее да я видя.

Направи ми знак с очи. Обърнах се и помислих, че виждам бързо движение над камъка. Ледена тръпка премина през тялото ми, неволно коремните ми мускули се свиха и аз усетих някакво придърпване, спазъм. След миг се съвзех и си обясних пробягалата сянка като оптическа илюзия, причинена от рязкото извърщане на главата.

– Смъртта е нашият вечен другар – каза дон Хуан най-сериозно. – Тя стои винаги от лявата ни страна, на половин метър от нас. Наблюдавала те е, когато ти си гледал белия сокол; пошепнала е в ухото ти и си усетил ледената тръпка, както я усети и днес. Винаги те е наблюдавала. И винаги ще го прави до деня, в който те потупа по рамото.

Протегна ръка и леко ме докосна по рамото, като в същото време тихичко цъкна с език. Ефектът беше поразителен: едва не ми прилоша.

– Ти си момчето, което е причаквало дивеча така, както чака смъртта; знаеш много добре, че смъртта е от лявата ни страна, също както ти си бил от лявата страна на сокола.

Думите му с необяснима сила ме хвърлиха в някакъв непредвидим ужас; единствената ми защита беше импулсът да запиша всичко, което той казва.

– Как може човек да се чувства толкова значим, когато знаем, че смъртта ни дебне? – попита той.

Усещах, че всъщност отговорът ми не му е нужен. Без друго нямаше какво да кажа. Облада ме ново настроение.

– Ето какво трябва да правиш, когато губиш търпение – продължи той, – обръщаш се наляво и искаш съвет от смъртта. Огромно

количество дреболии падат от тебе, ако смъртта ти направи някакъв знак или ако я зърнеш, или просто ако усетиш, че тази твоя придружителка е ей там и те гледа.

Наведе се отново и зашепна в ухото ми, че ако се извърна внезапно наляво, когато видя сигнал от него, пак мога да видя своята смърт на камъка.

Очите му направиха почти незабележим знак, но аз не се осмелих да погледна.

Казах, че му вярвам и че няма нужда да настоява повече, защото много ме е страх. А той се разтресе в гърлен смях.

Отговори, че въпросът за нашата смърт никога не се разисква достатъчно. Аз се възпротивих, че за мен е безсмислено да размишлявам върху смъртта си, защото такива мисли само ще доведат до неспокойствие и страх.

– Главата ти е пълна с глупости – извика той. – Смъртта е нашият единствен мъдър съветник. Винаги когато усещаш, както става обикновено, че всичко се е обърнало наопаки и те очаква гибел, обърни се към смъртта си и я попитай дали е така. Смъртта ще ти каже, че не си прав; че нищо извън нейното докосване няма истинско значение. Твоята смърт ще ти каже: „Още не съм те докоснала“.

Той заклати глава и сякаш зачака моя отговор. Нямах какво да му кажа. Мислите ми бурно се блъскаха. Беше нанесъл зашеметяващ удар върху моето самомнение. В светлината на моята смърт дребналото ми раздразнение от него изглеждаше чудовищно.

Имах чувството, че той съзнава напълно промяната на настроението ми. Беше обърнал нещата в своя полза. Усмихна се и си затананика някаква мексиканска мелодия.

– Да – каза той кротко след продължителна пауза. – Един от нас трябва да се промени, и то бързо. Един от нас трябва да разбере, че смъртта е ловец и че винаги стои отляво. Един от нас трябва да потърси съвет от смъртта и да се отърси от дребнаността, присъща на хората, които живеят живота си така, сякаш смъртта никога няма да ги потупа по рамото.

Останахме безмълвни повече от час, после отново тръгнахме. Часове наред обикаляхме из чапарала. Не го попитах дали имаме някаква цел – нямаше значение. Беше ме накарал някак да възвърна едно старо чувство, нещо, което съвсем бях забравил – простичката радост да вървя, без да си налагам никакви интелектуални цели.

Поисках отново да ми помогне да зърна онова, което бях видял на

камъка.

– Нека отново да видя сянката – казах аз.

– Искаш да кажеш смъртта си, нали? – каза той с лека ирония в гласа.

За момент усетих неохота да го изразя гласно.

– Да – казах накрая. – Нека да видя смъртта си още веднъж.

– Не сега – каза той. – Прекалено устойчив си.

– Моля?

Той започна да се смее и по някаква неизвестна причина смехът му вече не беше обиден и неприятен, както преди. Не мислех, че е различен, от гледна точка на височината на гласа, на силата, на настроението; новият елемент беше моето настроение. Пред вида на предстоящата ми смърт страховете и раздражението ми бяха глупост.

– Тогава нека да поговоря с тревите – казах аз.

Той се затресе от смях.

– Сега пък си прекалено добър – каза той, още смеейки се. – От едната крайност отиваш в другата. Постои мирно. Няма защо да разговаряш с тревите, освен ако не искаш да узнаеш тайните им, а за това ти е нужно най-непреклонно намерение. Затова си спести добрите помисли. И няма нужда да виждаш смъртта си. Достатъчно е да чувстваш присъствието ѝ край себе си.

5

ПОЕМАНЕ НА ОТГОВОРНОСТ

Вторник, 11 април 1961 година

Пристигнах в дома на дон Хуан рано сутринта в неделя, на 9 април.

– Добро утро, дон Хуан – казах аз. – Така се радвам, че те виждам!

Той ме погледна и тихо се разсмя. Беше дошъл до колата ми, докато паркирах, и задържа вратата, когато заизваждах пакетите с храна, които бях донесъл за него.

Запътихме се към къщата и седнахме до вратата.

За първи път съзнавах какво правя тук. Три месеца действително очаквах с нетърпение да се върна „на фронта“. Сякаш някаква адска машина, поставена в мен, бе експлодирала и аз внезапно си бях припомнил нещо абстрактно. Бях си спомнил, че веднъж през моя живот бях много

търпелив и много полезен.

Преди дон Хуан да каже каквото и да е, аз му зададох един въпрос, който отдавна бе заседнал в главата ми. Три месеца ме терзаше споменът за сокола-албинос. Как бе разбрал за него, когато самият аз го бях забравил?

Той се разсмя, но не отговори. Примолех му се да ми каже.

– Това не е нищо – каза той с обичайната си увереност. – Всеки може да ти каже, че си необикновен. Ти си просто вдървен, това е.

Усетих, че отново се опитва да ме извади от релсите и да ме натика в някой ъгъл, в който лично аз нямаше да искам да бъда.

– Възможно ли е да видим смъртта си? – попитах аз, старейки се да остана на темата.

– Естествено – каза той засмян. – Тя е тук, при нас.

– Откъде знаеш?

– Аз съм стар човек, а с възрастта се научават всякакви неща.

– Познавам много стари хора, но те никога не са научавали това. Как можа точно ти да го научиш?

– Ами да речем, че аз зная всичко, защото нямам биография и защото не се чувствам по-значим от всичко останало, и защото моята смърт си седи ей тука с мен.

Той протегна лявата си ръка и задвижи пръсти, сякаш наистина галеше някого.

Аз се засмях. Знаех накъде ме води. Старият дявол отново щеше да ме наложи, вероятно сега пък с моето съмнение, но този път това не ме засягаше. Споменът, че веднъж вече бях проявил изключително търпение, ме бе изпълнил с някаква непозната, тиха еуфория, която бе разпиляла кажи-речи цялата ми нервност и нетърпимост спрямо дон Хуан; вместо това се удивлявах на постъпките му.

– Кой си ти наистина? – попитах аз.

Той сякаш се изненада. Разтвори очите си неимоверно широко и замига като птица, спускайки клепачи като капаци. Те падаха и се вдигаха, а очите му оставаха на фокус. Постъпката му ме стресна и аз се дръпнах, а той се разсмя по детски, до забрава.

– За теб аз съм Хуан Матус и съм на твоите услуги – каза той с пресилената вежливост.

Тогава му зададох другия си парещ въпрос:

– Какво направи с мен първия ден, когато се срещнахме?

Имах предвид погледа, с който ме бе пронизал.

– Аз? Нищо – отговори той с невинен тон.

Описах му как се бях почувствал, когато ме бе погледнал, и колко неприщщо беше за мен да ми се върже езикът.

Той се разсмя така, че по бузите му потекоха сълзи. Отново усетих у себе си вълна на враждебност към него. Помислих колко съм сериозен и пълен със съмнения, а той – просто един „индианец“.

Очевидно бе схванал настроението ми и изведнъж спря да се смее.

След продължително колебание му казах, че неговият смях ме е подразнил, защото сериозно се мъча да разбера какво ми се беше случило.

– Няма какво да разбираш – отвърна той, без да се смушава.

Разказах му поредицата от необичайни събития, които бяха станали след нашето запознанство, като започнах с тайнствения поглед, с който ме бе погледнал, и стигнах до спомена за сокола-албинос и сянката на камъка, за която той бе казал, че е моята смърт.

– Защо правиш всичко това с мен? – попитах аз.

В моя въпрос нямаше нищо войнствено. Просто бях любопитен защо бе избрал тъкмо мен.

– Ти ме помоли да ти разкажа какво зная за растенията – каза той.

Забелязах оттенък на сарказъм в гласа му. Като че се отнасяше снизходително към мен.

– Но това, което ти си ми казвал досега, няма нищо общо с растенията – за протестирах аз.

Отговорът му беше, че за да науча нещо за тях, е нужно време.

Усещах, че е безсмислено да споря с него. Едва тогава разбрах пълната идиотщина на лековатите и абсурдни заключения, които бях направил. Докато си бях у дома, си обещавах никога да не губя контрол, нито да се дразня от дон Хуан. В действителните ситуации обаче и най-дребното заяждане от негова страна предизвикваше у мен пристъп на раздрънение. Усещах, че няма как да общувам с него и това ме разгневи.

– Сега помисли за смъртта си – каза изведнъж дон Хуан. – Тя е на метър от теб. Всеки миг може да те потупа по рамото, затова наистина нямаш време за глупави мисли и настроения. Никой от нас няма време за такива неща.

– Искаш ли да знаеш какво ти направих първия ден, когато се срещнахме? Аз те *видях* и *видях* как мислиш, че ме лъжеш. Но ти не ме лъжеше, в никакъв случай.

Казах му, че неговото обяснение още повече ме обърква. Той отговори, че точно затова не иска да обяснява постъпките си и че обяснения не са нужни. Каза, че значение има единствено действието, а не

разговорите.

Извади една рогозка и легна на нея, като подпря главата си на някакъв вързоп. Намести се удобно и тогава ми каза, че има още нещо, което трябва да извърша, ако наистина искам да изуча растенията.

– Онова, което не беше в ред с теб, когато те *видях*, и което не е в ред с теб сега, е, че ти не искаш да поемаш отговорност за постъпките си – каза той бавно, сякаш да ми даде време да разбере какво казва. – Когато ми разказваше ония неща в автобусната чакалня, ти съзнаваше, че са лъжи. Защо лъжеше?

Обясних, че целта ми беше да намеря „главен осведомител“ за моя работа.

Дон Хуан се усмихна и затананика мексиканска мелодия.

– Когато един човек реши да прави нещо, трябва да отиде до края – каза той, – но трябва да поеме отговорността за своите постъпки. Независимо какво прави, той трябва да знае най-напред защо го прави и после трябва да продължи да постъпва така, без да се съмнява, нито да съжалява за тях.

Изпитваше ме. Не знаех какво да кажа. Накрая се осмелих да дам мнение, почти като протест.

– Това е невъзможно! – казах аз.

Попита ме защо и аз отговорих, че може би, най-общо казано, всеки си мисли, че така трябва да се постъпва. На практика обаче няма начин да се избягнат съмненията и угризенията.

– Има начин, разбира се – отговори той убедено. – Погледни ме. Не изпитвам нито съмнения, нито угризения. Всичко, което правя, е мое решение и моя отговорност. Най-простото, което правя, да те взема например с мен на разходка в чапарала, може да означава и смърт за мен. Смъртта ме дебне. Затова нямам място за съмнения, нито за угризения. Ако трябва да умра, защото съм те взел със себе си на разходка, значи трябва да умра. От друга страна, ти усещаш, че си безсмъртен, а решенията на един безсмъртен човек могат да бъдат отхвърлени, за тях може да се съжалява или да бъдат съмнение. В един свят, където смъртта е ловец, приятелю мой, няма време за съжаления, нито за съмнения. Има време само за решения.

Заспорих съвсем чистосърдечно, че според мен този свят е недействителен, защото е, създаден произволно, като се приема идеалната форма на поведение и като се казва, че тъкмо така трябва да се постъпва.

Разказах му историята на моя баща, който обичаше да ми изнася нескончаеми лекции за чудесата на здравия разум в здравото тяло и как

младите хора трябвало да каляват телата си с изпитания и атлетически подвизи. Беше млад човек – когато аз бях осемгодишен, той беше само на двацет и седем. През лятото по правило се връщаше от града – там преподаваше в едно училище, – за да прекара поне месец с мен в къщата на дядо ми, където живеех аз. За мен това беше адски месец. Разказах на дон Хуан един пример от поведението на баща си, който според мен прилягаше на сегашната ситуация.

Почти веднага след пристигането си на село баща ми настояваше да тръгне с мен на дълга разходка, за да поговорим, и докато разговаряхме, той кроеше планове как ще ходим да плуваме всеки ден в шест часа сутринта. Вечер той навиваше часовника за пет и половина, за да има достатъчно време, тъй като точно в шест трябвало да бъдем във водата. А когато будилникът иззвъняваше, той скачаше от леглото, слагаше си очилата, отиваше до прозореца и поглеждаше навън.

Бях запомнил дори монолога, който следваше:

„Хм... Днес е малко облачно. Слушай, ще си полегна само за пет минутки. Какво ще кажеш? Не повече от пет? Просто ще си протегна мускулите и съвсем ще се разбудя.“

И той неизменно спеше до десет, а понякога и до обяд.

Казах на дон Хуан, че най-много ме дразнеше неговият отказ да изостави явно празните си решения. Той повтаряше този ритуал всяка сутрин, докато накрая аз го оскърбих, като отказах да навия будилника.

– Тези решения не са били празни – каза дон Хуан, явно взимайки страната на баща ми. – Той просто не е знаел как да стане от леглото и това е всичко.

– Във всеки случай, – казах аз – винаги съм презирал нереалните решения.

– Какво представлява тогава едно реално решение? – попита дон Хуан с лукава усмивка.

– Ако баща ми си беше казал, че не може да отиде да плува в шест сутринта, а да речем – в три следобед.

– Твоите решения нанаяват духа – каза дон Хуан с много сериозен вид.

Стори ми се, че долавам нотка на тъга в гласа му. Мълчахме дълго. Сприхавостта ми бе изчезнала. Замислих се за баща си.

– Той не е искал да плува в три следобед. Не разбираш ли? – каза дон Хуан.

Думите му ме накараха да подскоча.

Казах му, че баща ми е слаб човек, че такъв е бил и неговият свят

от идеални постъпки, които той никога не изпълняваше. Почти крещях.

Дон Хуан не каза нито дума. Заклати глава бавно и ритмично. Усетих, че ужасно се натъждавам. Мисълта за баща ми винаги ме разстройваше.

– Мислиш ли, че ти си бил по-силен? – попита той сякаш между другото.

Казах, че е така, и му заразказвах за емоционалния вихър, в който ме бе хвърлил баща ми, но той ме прекъсна.

– Подло ли постъпваше спрямо теб? – попита той.

– Не.

– Дребнав ли беше с теб?

– Не.

– Правеше ли всичко по силите си за теб?

– Да.

– Тогава какво не му е било в ред?

Аз захванах отново да се карам, че е бил слаб, но се овладях и сниших гласа си. Усетих как ставам комичен пред кръстосания разпит на дон Хуан.

– И за какво правиш всичко това? – казах аз. – Нали щяхме да разговаряме за растения?

Усетих, че повече от всякога съм раздразнен и отчаян. Казах му, че не му влиза в работата, нито има някаква квалификация да произнася присъди върху поведението ми и той избухна в разтърсващ त्याлото му смях.

– Когато се ядосаш, винаги ставаш привърженик на справедливостта, а? – каза той и замига като птица.

Прав беше. Имах навика да се ядосвам, за да добия чувството, че не греша.

– Хайде да не говорим за баща ми – предложих аз с престорена веселост. – Да говорим за растения.

– Не, хайде да говорим за баща ти – настоя той. – Днес трябва да започнем тъкмо отгук. Щом мислиш, че си бил толкова по-силен от него, защо не си ходил да плуваш в шест сутринта вместо него?

Обясних му, че не ми се вярва сериозно да ме пита за това. Винаги бях мислил, че плуването в шест сутринта е свързано с баща ми, а не с мен.

– В момента, в който си възприел неговата идея, тя е станала и твой проблем – тросна ми се дон Хуан.

Казах, че никога не съм я приемал, че открай време съм знаел, че

баща ми не постъпва честно спрямо себе си. Дон Хуан направо ме попита защо още тогава не съм изразил гласно мнението си.

– Човек не може да казва на баща си такива неща – отвърнах аз, съзнавайки нестабилното си обяснение.

– А защо не?

– Това не ставаше в моята къща, затова.

– В своята къща си правил много по-лоши неща – заяви той като съдия от подиума. – Единственото нещо, което не си правил, е да блеснеш с духа си.

В думите му се криеше такава разгромителна сила, че те закънтяха в главата ми. Беше срутил всичките ми защитни стени. Не можех да споря с него. Задълбочих се в писането на своите бележки.

Помъчих се да дам последно колебливо обяснение и казах, че през целия си живот съм срещал хора като баща ми, които също като него по някакъв начин са ме ангажирали в своите планове и по правило винаги съм бил оставян на сухо.

– Оплакваш се – каза кротко той. – През целия си живот си се оплаквал, защото не си поемал отговорност за собствените си решения. Ако бе поел отговорност по отношение на идеята на твоя баща за плуването в шест сутринта, щеше да плуваш и сам, ако е необходимо; в противен случай би трябвало да му кажеш да върви по дяволите още първия път, щом си отвори устата, след като си знаел как ще постъпи. Но ти не си казал нищо. Затова си бил слаб като баща си. Да поемеш отговорност за собствените си решения означава да си готов да умреш за тях.

– Чакай, чакай! – казах аз. – Ти извърташ нещата.

Не ме остави да довърша. Щях да му кажа, че използвам баща си само като пример за нереалистичен начин на действие и че никога разумно мислещ човек не би взел да умира за такива идиотски неща.

– Не е важно какво е решението – каза той. – Нищо не може да е повече или по-малко сериозно от другите неща. Не разбираш ли? В един свят, където смъртта е ловец, няма малки и големи решения. Има само решения, които взимаме, изправени пред лицето на нашата неизбежна смърт.

Не можах да добавя нищо. Мина може би час. Дон Хуан лежеше съвършено неподвижен на сламеника си, макар да не спеше.

– Защо ми казваш всичко това, дон Хуан? – попитах аз. – Защо постъпваш така с мен?

– Ти дойде при мене – каза той. – Не, не беше така, ти беше доведен при мене. И аз направих един жест за теб.

– Моля?

– Ти би могъл също да направиш жест за баща си, ако бе отишъл да плуваш вместо нето, а не си го сторил, сигурно защото си бил твърде млад. Аз съм живял повече от теб. Не ми предстои нищо. В моя живот няма спешни неща, затова мога да направя един жест за теб.

Следобеда тръгнахме на поход. Лесно поддържах неговото темпо и отново се зачудих на изумителната му физическа издръжливост. Той крачеше тъй леко и с толкова сигурни стъпки, че до него бях като дете. Вървахме на изток. Забелязах, че докато върви, той не обича да приказва. Заговорех ли му, той спираше, за да ми отговори.

След няколко часа стигнахме до един хълм; седна и ми направи знак да седна до него. Съобщи ми с шеговито развълнуван тон, че ще ми разкаже една приказка.

Имало едно време, каза той, един младеж, крайно беден индианец, който живеел сред белите в града. Няма нито дом, нито роднини, нито приятели. Дошъл бил в града да си търси късмета, ала намерил само нищета и мъка. От време на време припечелвал по няколко цента, работейки като вол, но те едва му стигали за един зальък хляб; иначе трябвало да проси или да краде храна.

Дон Хуан каза, че един ден младежът отишъл на пазара. Сновял из улиците в някакъв унес, очите му се влудявали, като гледали всички хубави неща, отрупани там. Така обезумял, че вече не виждал къде стъпва и накрая се препънал в някакви кошове и се стоварил върху един старец.

Старецът носел четири огромни кратуни и тъкмо бил седнал да си почине и похапне. Дон Хуан се засмя многозначително и продължи, че старецът много се учудил как младежът се е препънал в него. Не се разсърдил, че го безпокоят, но се изненадал защо тъкмо този младеж е паднал връз него. Младежът, от друга страна, се разсърдил и му казал да се махне от пътя му. Хич не го интересувала крайната причина за тяхната среща. Не забелязал, че всъщност пътищата им се пресекли.

Дон Хуан се зае да показва нагледно как тръгва след нещо, което се търкаля. Каза, че кратуните на стареца се прекатурили и се затъркаляли по улицата. Когато младежът видял кратуните, разбрал, че си е намерил храна за деня.

Помогнал на стареца да се изправи и настоял да му помогне да носи тежките кратуни. Старецът му казал, че се е запътил към дома си в планината, и младежът настоял да тръгне с него, поне донякъде да повърви.

Старецът поел по един път към планината и докато вървели, той

дал на младежа част от храната, която купил на пазара. Младежът се налял до насита и когато утолил глада си, забелязал колко тежки са кратуните, та ги подхванал по-яко.

Дон Хуан отвори очи и се усмихна дяволито, а сетне каза, че младежът попитал:

„Какво носиш в тези кратуни?“

Старецът не отговорил, но му казал, че ще му покаже един другар, който може да облекчи мъката му и да му даде съвет и мъдрост за порядките в света.

Дон Хуан направи величествен жест с двете си ръце и каза, че старецът призовал най-красивия елен – такъв, какъвто младежът не бил виждал до този момент. Еленът бил тъй кротък, че дошъл при него и започнал да го обикаля. Целият бил в блясък и искри... Младежът онемял от удивление и веднага се сетил, че това е „еленов дух“. Тогава старецът му казал, че ако иска да го има за приятел заедно с неговата мъдрост, трябва само да се откаже от кратуните.

Захилената гримаса на дон Хуан издаваше неговата амбиция; той каза, че дребните желания на младежа се изпарили, когато чул това условие. Очите на дон Хуан се смалиха и дяволито ме загледаха, когато изрече въпроса на младия мъж: „А какво носиш в тези четири огромни кратуни?“

Дон Хуан каза как старецът съвсем чистосърдечно отговорил, че носи храна – пинол, и вода. Той спря да разказва и два пъти се завъртя в кръг. Не знаех какво прави. Но очевидно това беше част от приказката. Кръгът навярно изобразяваше колебанията на младежа.

Дон Хуан каза, че младежът естествено не повярвал нито дума. Направил си сметка, че щом старецът, който очевидно е магьосник, иска да му даде „еленов дух“ срещу своите кратуни, те сигурно са пълни с някаква неземна сила.

Дон Хуан изкриви лице отново в дяволита гримаса и каза как младежът заявил, че иска да получи кратуните. Последва продължителна пауза, която като че ли бележеше края на приказката. Дон Хуан остана безмълвен, но все пак аз бях сигурен, че иска да го попитам за нещо, за това така и направих.

– И какво се случило с младежа?

– Взел кратуните – отговори той с доволна усмивка.

Последва нова продължителна пауза. Аз се разсмях. Помислих си, че това е типична „индианска приказка“.

Очите на дон Хуан блестяха, докато ми се усмихваше. У него

имаше някаква сянка на невинност. Започна да се смее тихо и на пресесулки и ме попита:

– Не искаш ли да разбереш за кратуните?

– Разбира се, че искам. Помислих, че това е края на приказката.

– А, не – каза той с игриво пламъче в погледа. – Младежът взел кратуните и избягал на едно тайно място, за да ги отвори.

– И какво намерил? – политах аз.

Дон Хуан ми хвърли един поглед и аз почувствах, че напълно съзнава умствената ми гимнастика. Тръсна глава и се закикоти.

– Е? – подканих го аз. – Празни ли били кратуните?

– В кратуните имало само пинол и вода – каза той. – А младежът изпаднал в ярост и ги запокитил гневно в камънака.

Казах, че реакцията му е била напълно естествена – всеки на негово място би сторил същото.

Отговорът на дон Хуан беше, че младежът е глупак, който не знае какво търси. Той не знаел какво е „сила“, затова не знаел и дали я е намерил или не. Не поел отговорността за решението си, затова се разгневил на своята грешка. Очаквал да получи нещо, а вместо това не получил нищо. Дон Хуан продължи да разсъждава и каза, че ако аз бях на мястото на младежа и ако действах според наклонностите си, накрая бих се ядосал и бих почувствал угризение и без съмнение бих прекарал останалата част от живота си да се самосъжалявам заради онова, което съм изгубил.

После той ми обясни как постъпил старецът. Той хитро нахранил младежа, за да му даде „дързостта на сития стомах“. Затова когато младежът намерил храна в кратуните, ги запокитил в пристъп на ярост.

– Ако беше осъзнал решението си и бе поел отговорност за него – каза дон Хуан. – той би взел храната и би бил повече от доволен. А може би щеше дори да разбере, че и храната е сила.

6

КАК СЕ СТАВА ЛОВЕЦ

Петък, 23 юни 1961 година

Още щом седнах, започнах да бомбардирам дон Хуан с въпроси. Той не ми отговори, а направи нетърпелив жест с ръка да замълча.

Изглежда беше обзет от сериозност.

– Мисля, че никак не си се променил, докато се мъчеше да изучиш растенията – каза гой с укор.

Започна да изрежда на глас всички промени на личността, които ми бе препоръчал да предприема. Казах му, че много сериозно съм обмислил въпроса и намирам, че не ми е възможно да ги направя, защото всяка от тях е в противоречие с моята същност. Той отговори, че не било достатъчно само да ги обмисля и че всичко онова, което ми е казал, не е просто ей така. Отново настоях, че макар да съм направил съвсем малко по отношение приспособяването на моя личен живот към неговите идеи, аз наистина съм искал да науча как се използват растенията.

След продължително и неловко мълчание смело го попитах:

– Ще ми разкажеш ли за пейота, дон Хуан?

Той отговори, че голите ми намерения не са достатъчни и че да се научи за пейота – за пръв път го нарече „Мескалито“ – е сериозна работа. Изглежда нямаше какво повече да се каже.

Рано привечер обаче той ме подложи на изпит: постави ми задача, без да ми показва никакви пътища за разрешаването ѝ: трябваше да намеря благоприятно място или кътче от площадката пред вратата му, където винаги седяхме да говорим – кътче, където бих могъл примерно да се почувствам свършено щастлив и пълен със сила. През нощта, докато се опитвах да намеря това „кътче“, търкаляйки се по земята, на два пъти открих промяна в оцветяването на равномерно тъмната пръст на посочената площ.

Задачата ме изтощи и аз заспах на едно от местата, където бях открил разлика в цвета. На сутринта дон Хуан ме събуди и съобщи, че съм се представил много успешно. Не само съм открил благоприятното място, което съм търсил, но съм намерил и неговата противоположност, неприятелското или отрицателното кътче, както и цветовете, присъщи на двете.

Събота, 24 юни 1961 година

Рано сутринта отидохме в чапарала. Докато вървахме, дон Хуан ми обясни, че намирането на „благоприятно“ или „враждебно“ място било важна необходимост за човек в безлюдната пустиня. Поисках да извъртя разговора към темата за пейота, но той направо отказа да говори за него. Предупреди ме, че не трябва да споменавам нищо за това, докато сам не

повдигне въпроса.

Седнахме да си починем в сянката на няколко високи храста в местност с буйна растителност. Тревата около нас още не бе съвсем изсъхнала; денят бе топъл и мухите непрекъснато ми досаждаха, но сякаш не пречеха на дон Хуан. Зачудих се дали просто не им обръща внимание, ала после забелязах, че те въобще не кацат по лицето му.

– Понякога е нужно бързо да се намери благоприятно място, когато си на открито – продължи дон Хуан. – Или, да речем, е необходимо бързо да се определи дали мястото, където е човек, става за почивка или не. Веднъж седнахме да си починем край един хълм и ти страшно се ядоса и разстрои. Това място беше твой враг. Малка врана те предупреди за това, нали си спомняш?

Спомних си, че той ми бе подхвърлил за в бъдеще да избягвам тази местност. Спомних си също, че се бях ядосал, защото не ме беше оставил да се засмея.

– Реших, че враната, която прелетя над главите ни, е знак само за мен – каза той. – Никога не бих подозирал, че враните са настроени приятелски към теб.

– За какво говориш?

– Враната беше знак – продължи той. – Ако разбираш от врани, щеше да бягаш от това място като от чума. Не винаги има врани, които да предупреждават, затова трябва да се научиш сам да откриваш подходящите места за лагеруване или почивка.

След продължителна пауза дон Хуан внезапно се обърна към мен и ми каза, че за да намеря подходящо място за почивка, трябва само да кръстосам очи. Той ме погледна вещо и с поверителен тон ми събщи, че тъкмо това съм направил, когато се търкалях на верандата, и по този начин съм успял да намеря две места и техните цветове. Каза ми, че е приятно изненадан от способностите ми.

– Аз наистина не зная какво съм направил – казах аз.

– Ти кръстоса очи – каза той натъргено. – Такава е техниката; сигурно това си направил, макар и да не го помниш.

После дон Хуан описа техниката, за усвояването на която според него бяха нужни години и която се състоеше в постепенно пригаждане на очите да виждат поотделно един и същи образ. Отсъствието на преливане на образа довеждало до двойно възприемане на света; това двойно възприемане според дон Хуан даваше възможност да се преценяват промените в обкръжаващата среда, които очите обикновено не са способни да забележат.

Дон Хуан ме помоли да опитам. Той ме увери, че няма да ми навреди на зрението. Каза, че трябва да започна, като гледам на къси разстояния, почти с ъгълчетата на очите си. Посочи един голям храст и ми показа как. Изпитвах странно усещане, като гледах как очите на дон Хуан невероятно бързо се движат по храста. Напомнях ми очите на някое скокливо животно, което не може да гледа в една постоянна посока.

Вървахме навярно час и през това време аз се опитвах да не фокусирам зрението си за нищо. Тогава дон Хуан поиска да започна да разделям образите, които вижда всяко от очите ми. След близо час получих страшно главоболие и се наложи да спра.

– Мислиш ли, че можеш да намериш сам подходящо място да починем? – попита той.

Нямах представа какъв е критерият за „подходящо място“. Той търпеливо обясни, че гледането на къси разстояния позволявало на очите да съзират невероятни неща.

– Какви например? – попитах аз.

– Тези неща не са обикновени – каза той. – Повече приличат на чувства. Ако погледнеш към някой храст или дърво, или камък, където би искал да си починеш, очите ти могат да те накарат да усетиш дали това е най-доброто място за почивка или не.

Отново го подканих да опише какви са тези чувства, но той или не можеше да ги опише, или просто не искаше. Каза, че трябва да се упражнявам, като си избирам място, и тогава той ще ми казва дали очите ми работят както трябва или не.

По едно време съгледах нещо като камъче, което отразяваше светлина. Щом фокусирах очите си на него, не можех да го видя, но обгърнех ли местността с бърз поглед, успях да доловя нещо като леко блещукане. Посочих мястото на дон Хуан. Беше в средата на открита, незащитена равна местност, където нямаше гъсти шубраци. Той се разсмя гръмогласно, а после ме попита защо съм избрал точно това място. Обясних, че съм видял блещукане.

– Не ме интересува какво виждаш – каза той. – Може да видиш и слон. Важното е какво усещаш.

Не усещах абсолютно нищо. Той ме изгледа тайнствено и каза, че му се иска заради мен да поседне и той, но ще иде да седне другаде, докато аз изпробвам избраното от мен място.

Седнах, а той ме загледа с любопитство от разстояние девет-десет метра. След няколко минути започна да се смее силно. Смехът му някак ме нервира. Направо ме вбеси. Усетих, че ми се подиграва, и се ядосах.

Започнах да се чудя защо изобщо седя тук. Имаше нещо безкрайно сбъркано в начина, по който правех усилия да общувам с дон Хуан. Имах чувството, че съм само жертва в ноктите му.

Изведнъж дон Хуан се завтече към мен и ме задърпа за ръката, влачейки ме три-четири метра. Помогна ми да се изправя и избърса потта от челото си. Тогава забелязах, че е изчерпал всичките си сили. Потупа ме по гърба и каза, че съм избрал неподходящо място и че се наложило незабавно да ме спаси, защото забелязал, че мястото, на което седя, ще овладее всичките ми чувства. Разсмях се. Беше наистина много смешен, както се бе завтекъл към мен. Затичал се беше като същински младеж. Краката му се движеха, сякаш загребвах меката червеникава пръст, за да катапултира върху мен. Бях го видял как ми се присмива, а сетне, само след една-две секунди, вече ме теглеше за ръката.

След малко ме подкани да продължим с търсенето на място за почивка. Отново тръгнахме, но аз нито намирах, нито „усещях“ каквото и да било. Да бях по-спокоен, сигурно щях да забележа или да усетя нещо. Бях престанал обаче да му се сърдя. Накрая той посочи някакви скали и ние спряхме.

– Не се отчайвай – каза дон Хуан. – Човек дълго трябва да тренира очите си.

Не отвърнах. Нямах намерение да се отчаям от нещо, което въобще не разбирам. И все пак трябваше да призная, че вече три пъти, откакто бях започнал посещенията си при дон Хуан, се гневях и вбесявах почти до болестно състояние, седейки на места, които той наричаше неподходящи.

– Номерът е да усещаш с очите си – каза той. – Твоят проблем сега е, че не знаеш как да усещаш. Но с упражнения и това ще постигнеш.

– Може би ще ми кажеш, дон Хуан, какво трябва да усещам.

– Невъзможно.

– Защо?

– Никой не може да ти каже какво би могъл да усещаш. Това не е нито топлина, нито светлина, нито блясък, нито цвят. Това е нещо друго.

– Не можеш ли да го опишеш?

– Не. Мога да ти предложа само техниката. Щом веднъж се научиш да разделяш образите и да виждаш всичко двойно, ще трябва да съсредоточиш вниманието си в пространството между двата образа. Там, в това пространство, ще става всяка промяна, която трябва да бъде забелязана.

– И какви са тези промени?

– Това не е важно. От значение е само усещането ти. Всеки човек е различен. Днес си видял блещукане, но това може и нищо да не значи, защото е липсвало усещане. Не мога да ти кажа какво се чувства. Сам трябва да си го научиш.

Известно време седяхме безмълвни. Дон Хуан покри лицето си с шапка и остана неподвижен, сякаш спеше. Аз се задълбочих в записките си, но изведнъж той направи рязко движение, което ме накара да подскоча. Седна и се вторачи строго в мен.

– Ти имаш усет за ловуване – каза той. – Ето какво трябва да научиш – да ловуваш. Повече няма да говорим за растения.

За момент издаде напред долната си челюст, после добави най-чистосърдечно:

– Без друго никога не сме говорили за това, нали? – И се разсмя.

През останалата част от деня вървахме накъде ли не. Той ми даваше невероятно подробни описания за гърмящите змии: как снасят яйца, как се придвижват, какви са им сезонните навици, неочакваните промени в поведението им. После се зае да ми обяснява всеки отделен пункт, а накрая хвана и уби една голяма змия; отреза ѝ главата, извади червата, смъкна кожата и изпече месото. Движенията му бяха тъй изискани и сръчни, че беше истинско удоволствие да стоиш край него. Бях го слушал и гледал като омагьосан. Концентрацията ми бе тъй пълна, че останалият свят на практика беше изчезнал за мене.

Изяждането на змията беше рязко връщане в света на обикновените неща. Когато задъвках змийското месо, усетих, че ми се повдига. Нямах основание да се гнуся, тъй като месото беше вкусно, но стомахът ми сякаш бе станал независим елемент. Въобще не можех да преглъщам. Помислих, че дон Хуан ще получи сърдечен пристъп от силния си смях.

След това се преместихме да отпочинем на завет до едни скали. Започнах да работя по записките си и тяхното количество ме накара да разбера, че той ми бе дал удивително много сведения за гърмящите змии.

– Желанието ти да ловуваш отново се е върнало у теб – каза изведнъж дон Хуан със сериозна физиономия. – Сега вече си вързан.

– Моля?

Поисках да обясни какво иска да каже с това, че съм вързан, но той само се разсмя и го повтори.

– Как така съм вързан? – настоях аз.

– Ловците винаги ще си ловуват – каза той. – И аз самият съм

ловец.

– Искаш да кажеш, че си изкарваш прехраната с лов?

– Ловувам, за да живея. Мога да живея и отвъд равнината, навсякъде.

Той посочи с глава всичко наоколо.

– Да си ловец, означава да знаеш много – продължи той. – Означава, че можеш да виждаш света различно. За да бъде ловец, човек трябва да бъде в съвършено равновесие с всичко останало, в противен случай ловуването ще стане безсмислено бреме. Например днес ние уловихме малка змия. Аз трябваше да ѝ се извиня, че ѝ отнемам живота тъй внезапно и тъй категорично; направих го с пълното съзнание, че моят живот също ще бъде отнет един ден по твърде подобен начин – внезапно и категорично. И така, ние и змиите сме на равна нога. Една от тях днес ни нахрани.

– Когато ловувах, никога не съм мислил за равновесие от този вид – казах аз.

– Не е вярно. Ти не си убивал животните ей така. Ти и семейството ти сте яли дивеча.

Твърденията му съдържаха убеждението на човек, който е присъствал там. Той, разбира се, беше прав. Имаше и такива моменти, когато аз донасях случайно убития дивеч на семейството си.

След кратко колебание попитах:

– А как разбра това?

– Някои неща просто зная – отговори той. – Не мога да ти кажа как.

Разказах му, че лелите и чичовците ми съвсем сериозно наричаха всички птици, които улавях, „фазани“.

Дон Хуан каза, че може да си представи как са наричали някое малко врабче „мъничък фазан“ и комично изобрази как са го дъвчели. Невероятните движения на челюстта му оставиха у мен впечатлението, че той наистина дъвче цяла птица заедно с костите.

– Според мен ти действително имаш качества на ловец – каза той, взирайки се в мен. – А ние май сме на погрешен път. Може би ще пожелаеш да промениш живота си, за да станеш ловец.

Той ми напомни как бях открил с известно усилие, че за мен в тоя свят съществуват добри и лоши места; добави, че съм открил и специфичните цветове, свързани с тях.

– Това означава, че имаш нюх към ловуването – заяви той. – Не всеки, който се опитва, успява да намери своите цветове и своите места едновременно.

Да бъдеш ловец изглеждаше много приятно и романтично, но за мен това бе чиста нелепост, тъй като на практика, ловът никак не ме интересуваше.

– Не е нужно да се интересуваш от лова, нито да го обичаш – отвърна той, когато му се оплаках. – Ти имаш естествени наклонности. Според мен най-добрите ловци никога не са обичали да ловуват: те просто са добри в тоя занаят и това е всичко.

Имах чувството, че дон Хуан е способен да излезе победител от всякакъв спор и въпреки това твърдеше, че въобще не обича да разговаря.

– Също като онова, което ти каза за ловуването – каза той. – Не е нужно непременно да обичам разговорите. Просто имам нюх към тях и се справям успешно – това е всичко.

Наистина странна беше тази гъвкавост на ума му.

– Ловците трябва да бъдат изключително организирани личности – продължи той. – Един ловец рядко се уповава само на случайността. Аз през цялото време се мъча да те убедя, че трябва да се научиш да живееш различно. Доскоро няха успех. Нямаше нищо, на което да се опереш. Сега е друго. Възвърнах ти ловния дух от едно време, може с негова помощ да се промениш.

Запротестирах, че не желая да ставам ловец. Припомних му, че в началото просто исках от него да ми разкаже нещо за лекарствените растения, но той ме отнесе толкова далеч от първоначалната ми цел, че вече не мога ясно да си спомня дали наистина съм искал да науча нещо за растенията или не.

– Добре – каза той. – Много хубаво. Щом нямаш толкова ясна представа какво искаш, можеш да станеш и по-скромнен. Да разгледаме нещата иначе. За твоите цели не е от значение дали ще научиш нещо за растенията или за лова. Сам ми го каза. Ти се интересуваш от всичко, което някой би могъл да ти каже. Така ли е?

Бях му казал това, опитвайки се да определя обсега на антропологията и за да го привлека за източник на информация.

Дон Хуан хлъцна от удоволствие, очевидно съзнавайки, че владее положението.

– Аз съм ловец – каза той, сякаш четеше мислите ми. – Рядко се осланям на случайността. Може би трябва да ти обясня, че съм се учил да бъда ловец. Не винаги съм живял така, както живея сега. В един момент от моя живот ми се наложи да се променя. Сега аз ти соча посоката. Направлявам те и зная точно какво говоря: учил съм го – не си го

ИЗМИСЛЯМ.

– Искаш да кажеш, че си имал учител, така ли, дон Хуан?

– Да речем, че някой ме е учил да ловувам така, както аз сега те уча – каза той и бързо промени темата. – Според мен едно време ловът е бил едно от най-великите деяния на човека – каза той. – Всички ловци са били могъщи люде. Един ловец всъщност е трябвало преди всичко да бъде много силен, за да изтърпи негодите на живота.

Изведнъж ме обзе любопитство. Нима той имаше предвид времето преди конквистадорите? Започнах да го разпитвам:

– И кога беше това, за което говориш?

– Едно време.

– Кога? Какво означава това „едно време“?

– Означава едно време или може би означава сега, днес. Няма значение. Едно време всички са знаели, че най-добрият сред тях е ловецът. Сега не всеки знае това, но има доста много хора, които го знаят. Аз го зная, а един ден и ти ще го знаеш. Разбираш ли какво искам да ти кажа?

– Така ли мислят за ловците индианците яки? Това искам да знам.

– Не е задължително.

– А индианците пима?

– Не всички. Някои – да.

Назовах различни съседни племена. Исках да го накарам да потвърди, че ловуването е всеобща вяра и практика на определени хора. Но той избягваше да ми отговаря пряко, затова промених темата.

– Защо правиш всичко това за мен, дон Хуан? – попитах аз.

Той свали шапката си и се почеса по слепоочието, преструвайки се на смутен.

– Правя жест за теб – каза кротко той. – И други хора са правили подобни жестове за теб; някой ден ти самият ще правиш жестове за други. Да речем, че сега е мой ред да го правя. Един ден аз открих, че щом искам да стана ловец, достоен за самоуважение, трябва да променя начина си на живот. Преди това много обичах да хленча и да се оплаквам. Имах достатъчно причини да се чувствам непълноценен. Аз съм индианец, а с индианците се отнасят като с кучета. Нищо не можех да сторя, за да поправа това – оставаше ми само мъката. И тогава моята съдба ме пощади и ме научи да ловувам. Разбрах, че животът, който съм живял, не е бил достоен... затова го промених.

– Но аз съм доволен от своя живот, дон Хуан. Защо трябва да го променям?

Той запя много тихо някаква мексиканска песен, а сетне си

затананика мелодията. Главата му се поклащаше нагоре-надолу в такт с песента.

– Мислиш ли, че ние с тебе сме равни? – попита той рязко.

Въпросът му ме свари неподготвен. Ушите ми забръмчаха особено, сякаш той наистина бе изкрещял тези думи, което всъщност не беше направил; в гласа му обаче имаше някакъв метален звук, който резонираше в ушите ми.

Забърках в лявото си ухо с кутрето на лявата си ръка. Ушите ме сърбяха през цялото време и аз си бях изработил ритмичен нервен навик да ги прочиствам с кутрето. Движението беше по-скоро разтърсване на цялата ми ръка.

Дон Хуан го проследи с явно опиянение.

– Е... равни ли сме? – попита той.

– Равни сме, разбира се – казах аз.

Естествено, бях благосклонен. Усещах истинска топлина към него, макар на моменти да не знаех как да се оправям с тоя човек; и все пак още пазех в подсъзнанието си, макар никога да не го бях изричал гласно, че аз, като студент и човек от изтънчения западен свят, съм по-съвършен от един индианец.

– Не – каза той спокойно, – не сме.

– Равни сме, разбира се – възпротивих се аз.

– Не – каза той меко. – Не сме равни. Аз съм ловец и воин, а ти си сводник.

Останах с отворена уста. Не можех да повярвам, че дон Хуан наистина беше казал това. Изпуснах бележника си и онемял вперих очи в него, след което, разбира се, се вбесих.

Той ме погледна спокойно и хладнокръвно. Избягнах втренчения му поглед. И тогава той заговори. Произнасяше думите ясно. Те се лееха гладко и смъртоносно. Каза, че своднича на някой друг. Че не вода битки за себе си, а за някакви непознати люде. Че не аз искам да изучавам растенията и лова, и каквото и да било. И че неговият свят на точни действия, чувства и решения е безкрайно по-смислен от изпълнената с груби грешки безсмислица, която аз наричах „свой живот“.

Когато свърши, аз се бях вцепенил. Беше говорил без агресивност, без надменност, съвсем спокойно и с голяма мощ, така че гневът ми се изпари.

Останахме безмълвни. Бях объркан и не можех да измисля нищо подходящо. Чаках той пръв да наруши мълчанието. Изминаха часове. Дон Хуан ставаше все по-неподвижен, докато тялото му придоби

особена, почти страшна вдървеност; с падането на здрача неговият силюет все по-трудно се долавяше и накрая, когато около нас съвсем се стъмни, той сякаш се сля с чернотата на камъните. Състоянието му на неподвижност бе тъй пълно, че той като че ли бе престанал да съществува.

Беше вече полунощ, когато най-накрая разбрах, че той може и ще остане неподвижен там, в тази пустош, сред тези скали, ако се наложеше вероятно и завинаги. Неговият свят на точни действия, чувства и решения наистина беше по-съвършен.

Мълчаливо докоснах ръката му и очите ми се наляха със сълзи.

7

ДА БЪДЕШ НЕДОСТЪПЕН

Четвъртък, 29 юни 1961 година

Дон Хуан отново, както от близо седмица постъпваше всеки ден, ме зашемети с познанията си за специфичните подробности относно поведението на дивеча. Най-напред ми обясни, а след това изреди разни тактически ходове на ловеца, които се основават на така наречените от него „яребичи приумици“. Така се запалих от обясненията му, че не усетих как мина денят. Дори забравих да обяждам. Дон Хуан ми каза на шега, че за мен е съвсем необичайно да пропусна ядене.

Към свечеряване той беше уловял вече пет яребици в един много остроумен капан, който ме бе научил да правя и зареждам.

– Две са ни достатъчни – каза той и пусна останалите три.

След това ме научи как се пекат яребици. Бях поискал да накръша няколко клонки и да направя огнище за печене, също както моят дядо бе правил навремето: застлано със зелени листа и клонки и покрито с кал. Но дон Хуан каза, че няма нужда да нараняваме храстите, щом вече сме наранили яребиците.

Като свършихме да ядем, бавно се упътихме към една скалиста местност. Седнахме на ронлив скат и аз му казах шеговито, че ако бе оставил всичко на мои ръце, щях да изпека и петте яребици и че моите шишчета щяха да са далеч по-вкусни от неговото печено.

– Не се съмнявам – каза той. – Но ако беше сторил всичко това, никога нямаше да излезем невредими от това място.

– Какво искаш да кажеш? – попитах аз. – Кое би ни попречило?

– Храстите, яребиците, всичко около нас щеше да настръхне.

– Никога не съм сигурен дали говориш сериозно – казах аз.

Той направи жест на престорено нетърпение и млясна с уста.

– Странни разбирания имаш за сериозните разговори. Аз се смея много, защото обичам да се смея, и все пак всичко, което казвам, е фатално сериозно, дори и да не го разбираш. Защо трябва светът да бъде само такъв, какъвто ти го познаваш? Кой ти е дал правото да казваш това?

– Няма доказателства, че светът е различен – казах аз.

Стъмваше се. Чудех се дали не е време да се връщаме в неговия дом, но той сякаш не бързаше, а на мен ми бе приятно.

Вятърът беше студен. Внезапно той се изправи и ми каза, че трябва да се покатерим на хълма, за да излезем някъде, където няма шубраци.

– Не се страхувай – каза той. – Аз съм ти приятел и ще внимавам нищо да не ти се случи.

– Какво искаш да кажеш? – попитах аз обезпокоен.

Дон Хуан притежаваше крайно неприятното качество да ме хвърля от истинско удоволствие в истински страх.

– По това време на деня светът е много странен – каза той. – Това искам да кажа. Независимо какво ще видиш, не се страхувай.

– И какво ще видя?

– Още не знам – каза той и се завзира в далечината на юг.

Той сякаш не се тревожеше. Аз също продължих да гледам в тази посока.

Изведнъж той се сепна и посочи с лявата си ръка към някакво тъмно място в храстите.

– Ето го – каза той, сякаш бе очаквал нещо, което внезапно се бе появило.

– Кое? – попитах аз.

– Ето го – повтори той. – Гледай! Гледай!

Не виждах нищо, само храстите.

– Вече е тук – каза той с голямо нетърпение в гласа. – Тук е.

В този миг ме блъсна внезапен порив на вятъра и на очите ми залюта. Вперих поглед към въпросната местност. Нямахше абсолютно нищо необикновено.

– Нищо не мога да видя – казах аз.

– Току-що го усети – отвърна той. – Точно сега. Влезе в очите ти и ти попречи да го видиш.

– За какво говориш?

– Нарочно те доведох на този хълм – каза той. – Тук се забелязваме съвсем добре и към нас идва нещо.

– Какво? Вятърът?

– Не е точно вятърът – каза той строго. – На теб може да ти изглежда, че е вятър, защото ти познаваш само вятъра.

Напрегнах очи и се взрях в храсталаците. Дон Хуан остана безмълвен до мен за миг, после тръгна към близките шубраци и започна да кърши големи клони от тях; събра осем и направи сноп. Нареди ми да сторя същото и да се извиня гласно на растенията за това, че ги обезобразявам.

Когато двата снопа бяха готови, той ме накара да изтичам с тях до върха на хълма и да легна по гръб между два големи камъка. С невероятна скорост той нареди клоните от моя сноп така, че да покрият цялото ми тяло, после се покри по същия начин и пошепна през листата да гледам как така нареченият вятър ще престане да духа, щом станем незабележими.

За мое крайно учудване в един момент вятърът действително спря да духа, както бе предсказал дон Хуан. Това стана тъй постепенно, че ако не чаках съвсем целенасочено, бих пропуснал промяната. Известно време вятърът свистеше през листата около лицето ми, а сетне край нас постепенно бе утихнало.

Пошепнах на дон Хуан, че вятърът е спрял, и той ми отвърна също шепнешком, че не бива ни да мърдам, ни да издавам някакъв звук, защото онова, което наричам вятър, съвсем не е вятър, а нещо, което има собствена воля и може наистина да ни разпознае.

От нервност се изсмях.

С приглушен глас дон Хуан насочи вниманието ми към тишината край нас и пошепна, че има намерение да стане и аз трябва да го последвам, като с лявата си ръка съвсем леко отстраня клоните.

Станахме едновременно. За момент дон Хуан погледна замислено в далечината на юг, после се обърна рязко с лице към запад.

– Хитрец. Истински хитрец – измърмори той, сочейки към някаква местност на югозапад. – Виж! Виж! – подкани ме напрегнато той.

Загледах натам колкото може по-зорко. Искях да видя за какво точно говори, но не забелязах абсолютно нищо. По-скоро не забелязах нищо по-различно от преди; имаше си храсти, които сякаш се полюляваха от лек вятър, вълнуваха се.

– Тук е – каза дон Хуан.

В този миг усетих в лицето си силна въздушна струя. Като че вятърът действително бе започнал да духа, след като бяхме станали. Не можех да повярвам: трябваше да има някакво логично обяснение за това.

Дон Хуан се закиска тихичко и ми каза да не напрягам мозъка си с размишления.

– Да вървим да съберем пак клоци – каза той. – Противно ми е да правя това с малките растения, но трябва да те *спрем*.

Вдигна клоните, с които се бяхме покрили, и натрупа малки камъчета и пръст върху им. Сетне, повтаряйки движенията от преди, всеки от нас събра още по осем клона. Междувременно вятърът продължаваше безспирно да духа. Усещах го как развява косата край ушите ми. Дон Хуан прошепна, че щом ме покрие, не трябва да помръдвам ни най-малко, нито да издавам някакъв звук. Много бързо покри тялото ми с клоци, после легна и покри и себе си.

Останахме в това положение двайсетина минути и през това време се случи нещо съвсем необикновено; вятърът отново премина от силен и непрекъснат порив в слабо трептене.

Затаих дъх в очакване на сигнал от дон Хуан. В един момент той внимателно отмести клоните. Сторих същото и станахме. На хълма беше съвсем тихо. Листата край нас само леко, нежно потрепваха.

Очите на дон Хуан неподвижно сезираха в някаква местност, в храсталците на юг от нас.

– Ето го пак! – извика той силно.

Неволно подскочих, почти изгубих равновесие и той ми заповяда с висок, повелителен тон да погледна.

– Какво трябва да видя? – попитах отчаяно.

Каза, че той, вятърът, или каквото и да е, е като облак или вихрушка, която се носи доста над храстите и се вие насам към възвишението, където бяхме ние.

Видях как в далечината върховете на храстите се разлюляха.

– Идва – каза дон Хуан в ухото ми. – Виж как ни търси.

Тъкмо тогава в лицето ме блъсна силна въздушна вълна, също както ме бе блъснала преди. Този път обаче реакцията ми бе различна. Бях ужасен. Не бях видял онова, което дон Хуан беше описвал, а една призрачна вълна, която мина над храстите. Не исках да се отдавам на страха си и нарочно потърсих някакво подходящо обяснение. Казах си, че по тези места навярно съществуват непрекъснати въздушни течения и че дон Хуан, напълно запознат с цялата околност, не само ги знае отлично, но и може да каже кога ще се появят. Трябваше само да легне, да отмери

времето и да изчака вятърът да утихне; а станеше ли, трябваше само да почака новата му поява.

Гласът на дон Хуан ме стресна и извади от дълбоките ми размишления. Казваше ми, че е време да си тръгваме. Аз упорствах; исках да остана, за да се уверя, че вятърът ще утихне.

– Нищо не видях, дон Хуан – казах аз.

– И все пак забеляза нещо необичайно.

– Може би пак ще трябва да ми кажеш какво точно да гледам.

– Вече ти казах – заяви той. – Нещо, дето се крие зад вятъра и прилича на вихрушка, на облак, на мъгла, на лице, което се върти.

Дон Хуан замаха с ръце, за да опише хоризонтално и вертикално движение.

– Движи се в определена посока – продължи той. – Или се търкаля, или се върти. Един ловец трябва да знае това, за да се придвижва, както се полага.

Поисках да се пошегувам с него, но той като че ли се опитваше тъй старателно да докаже твърдението си, че не посмях. За момент ме погледна и аз отместих очи от него.

– Да повярваш, че светът е такъв, за какъвто го мислиш, е глупаво – каза той. – Светът е тайнствено място. Особено по здрач.

Посочи с брадичка към вятъра.

– Той може да ни последва – каза той. – Може да ни съсипе, дори да ни убие.

– Този вятър?

– По това време на деня, по здрач, няма вятър. По това време има само сила.

Седяхме на върха цял час. През цялото време вятърът духаше силно и непрестанно.

Петък, 30 юни 1961 година

Късно следобед, след като се нахранихме, дон Хуан и аз се преместихме пред вратата. Седнах на моето „място“ и започнах да работя над записките си. Той легна по гръб, с ръце, скръстени на корема му. Бяхме стояли цял ден край къщата заради „вятъра“. Дон Хуан обясни, че сме безпокоили вятъра нарочно и че ще е по-добре да не се шегуваме с него. Наложил ми се дори да спя, покрит с клони. Внезапен порив на вятъра накара дон Хуан да стане невероятно пъргаво.

– По дяволите! – каза той. – Вятърът те търси.

– Хич не ми ги приказвай такива, дон Хуан – казах аз и се разсмях.

– Наистина стига.

Не че се противях, просто не можех да възприема мисълта, че вятърът има собствена воля и ме търси или че наистина ни е открил и ни е връхлетял на върха на хълма. Казах, че идеята за „злонамерен вятър“ е един доста примитивен възглед за света.

– Какво е вятърът тогава? – попита той предизвикателно.

Търпеливо обясних, че маси горещ и студен въздух образуват различни налягания и че това налягане раздвижва въздушните маси вертикално и хоризонтално. Нужно ми беше продължително време, за да обясня всички подробности от общата метеорология.

– Искаш да кажеш, че вятърът е просто горещ и студен въздух? – попита той сликсан.

– Боя се, че да – казах аз и безмълвно се зарадвах на победата си.

Дон Хуан сякаш онемя. После ме изгледа и избухна в гръмогласен смях.

– Твоето мнение е винаги окончателно – каза той с нотка на сарказъм. – Последната дума, нали! За един ловец обаче мнението ти е чист боклук. Няма значение дали налягането е едно, дали са две или десет; щом живееш тук, в тази пустош, трябва да знаеш, че по здрач вятърът се превръща в сила. Ловец, който е достоен за името си, знае това и постъпва съобразно с това, което знае.

– И как постъпва?

– Използва здрача и силата, скрита във вятъра.

– Как?

– Ако е от полза за него, ловецът се скрива от силата, като се покрива и остава неподвижен, докато здрачът изчезне и силата го вземе под свое покровителство.

Дон Хуан показва как обгръща нещо с ръце.

– Покровителството ѝ е като...

Той спря, търсейки думата, и аз му подсказах: „пашкул“.

– Правилно – каза той. – Покровителството на силата те запечатва като в пашкул. Ловецът може да остане на скрито и ни пума, ни койот, ни лигава гъсеница няма да мотат да му навредят. Планински лъв може да дойде до носа на ловеца, да го подуши и ако ловецът не помръдне, лъвът ще си отиде. Мога да ти гарантирам. Щом ловецът, от своя страна, поиска да бъде забелязан, той само трябва да се изправи на върха по здрач и силата ще се хване за него и ще го търси цяла нощ. Затова

когато ловецът иска да пътува, през нощта или иска да остане буден, трябва да се остави на вятъра. Ей в това се крие силата на големите ловци. Когато трябва, да бъде достъпен или недостъпен.

Малко ме бе пообъркал, затова го помолих да обобщи твърдението си. Дон Хуан най-гърпеливо обясни, че е използвал здрача и вятъра, за да докаже върховното значение на разликата между криенето и показването.

– Трябва да се научиш как да бъдеш достъпен и недостъпен, когато поискаш – каза той. – Така, както живееш сега, през цялото време си открит до беззащитност.

Възпротивих се. Имах чувството, че животът ми става все по-прикрит. Той отвърна, че не съм го разбрал добре и че да си недостъпен не означава да се криеш или да си потаен, а да си недостижим.

– Ще ти го кажа другояче – продължи търпеливо той. – Не е важно дали си се скрил, щом всеки знае, че се криеш. Сега твоите проблеми произлизат точно от това. Когато се криеш, всички знаят, че се криеш, а когато не се криеш, си достъпен и всеки може да те промуши.

Започнах да се чувствам застрашен и побързах да направя опит за защита.

– Не ми обяснявай нищо – каза сухо дон Хуан. – Няма нужда. Ние сме глупаци, всички ние, и ти не можеш да си по-различен. Едно време в моя живот и аз като тебе се оставях непрестанно достъпен, не можех нищо друго да върша, освен може би да плача. И точно като тебе – само това правех.

За момент дон Хуан ме измери с поглед, после шумно въздъхна.

– Все пак бях по-млад от тебе – продължи той, – но един ден ми втръсна и се промених. Един ден, да речем, когато станах ловец, научих тайната да бъде достъпен и недостъпен.

Казах му, че това негово твърдение се разминава с мен. Наистина не можех да разбера какво иска да каже с думата „достъпен“. Беше използвал испанските идиоми „ponerse al alcance“ и „ponerse en el medio del camino“ – „да се оставиш да те настигнат“ и „да се озовеш насред оживения път“.

– Трябва да се отклониш – обясни той. – Трябва да се отдръпнеш от оживения път. Цялото ти същество е там, затова няма нужда да се криеш; можеш само да си представяш, че си скрит. Да бъдеш в средата на пътя означава всеки, който минава, да вижда твоите приливи и отливи.

Интересна беше метафората му и в същото време неясна.

– Говориш със загадки – казах аз.

Той ме гледа втренчено дълго време, после си затананика. Изправих гръб и останах да седя, напрегнал слух. Знаех, че когато дон Хуан си тананика мексиканска песничка, се готви да ме налага.

– Хей! – каза той усмихнат и ме погледна изпод вежди. – Какво стана с твоята руса приятелка? Момичето, което ти наистина харесваше?

Трябва да съм го погледнал като тъпоумен. Той се разсмя с непресторено удоволствие. Не знаех какво да кажа.

– Нали ми разказа за нея? – попита той насърчително.

Не си спомнях някога да съм му разказвал за когото и да било, камо ли за русо момиче.

– Никога не съм ти споменавал такова нещо – казах аз.

– Споменавал си ми, разбира се – каза той, сякаш приключвайки спора.

Поисках да протестирам, но той ме спря, като ми каза, че няма значение как е разбрал за нея, важното било, че аз я харесвам.

Усетих как у мен се надига чувство на враждебност към него.

– Не го усуквай – каза дон Хуан сухо. – Време е да скъсаш с твоето важничене. Навремето си притежавал някаква жена, много скъпа за теб, и един ден си я загубил.

Започнах да се чудя дали някога съм разговарял с дон Хуан за нея. Заключих, че такава възможност никога не е имало. И все пак можеше да е имало. Всеки път, когато той идваше с мен в колата, говорехме безспир. Не си спомнях всяко нещо, за което бяхме говорили, защото не можех да записвам, докато шофирах. Почувствах как разсъжденията ме успокояват. Казах му, че е прав. В моя живот наистина имаше едно русо момиче, на което много държах.

– Защо не е с теб? – попита той.

– Отиде си.

– Защо?

– Имаше много причини.

– Не е имало толкова много причини. Имало е само една. Оставил си се прекалено достъпен.

Най-чистосърдечно пожелах да разбера какво иска да каже. Отново ме бе засегнал. Сякаш познаваше ефекта от умението си да ме засяга и присви устни, за да скрие дяволитата си усмивка.

– Всички са знаели за вас двамата – каза той с непоклатима увереност.

– Има ли нещо лошо?

– Страшно лошо! Тя е била много фин човек.

Изразих съвсем ясно колко противно ми е това негово опипване в тъмното, особено фактът, че винаги изказва твърденията си с увереността на човек, който е присъствал на мястото и всичко е видял.

– Но това е вярно – каза той обезоръжаващо мило. – Всичко съм „видял“. Тя беше много фино момиче.

Знаех, че е безсмислено да споря, но се ядосвах, че той докосва едно много болезнено място в моя живот, и казах, че въпросното момиче въпреки всичко не е толкова фина личност и че според мен е проявила по-скоро слабост.

– И ти си слаб – каза той спокойно. – Но това не е важно. Важното е, че ти си я търсил навсякъде; и точно затова тя е специална личност в твоя свят, а за специалната личност човек трябва да говори само хубаво.

Смутих се, бях обзет от дълбока тъга.

– Защо постъпваш така с мен, дон Хуан? – попитах. – Ти винаги успяваш да ме натъжиш. Защо?

– Сега пък ставаш сантиментален – каза той с укор.

– С каква цел е всичко това, дон Хуан?

– Целта е да станеш недостъпен – заяви той. – Събудих спомена за тази личност само за да ти покажа направо онова, което не мога да ти покажа с вятъра. Загубил си я, защото си бил достъпен – за нея винаги си бил достъпен и животът ти е бил еднообразен.

– Не! – казах аз. – Грешиш! Моят живот никога не е бил еднообразен.

– Бил е и еднообразен – каза той непоколебимо. – Еднообразието му е необичайно и това създава у теб впечатлението, че то не съществува, но те уверявам, че грешиш.

Желаех да потъна в себе си и да изпадна в сурово мълчание, но очите му някак ме караха да изпитвам безпокойство, сякаш ме подтикваха към действие.

– Изкуството на ловеца е да стане недостъпен – каза той. – В случая с русото момиче е трябвало да станеш ловец и да се срещаш с нея пестеливо. Не както си правил. Ти си бил с нея всеки ден, докато е останала само досадата. Вярно ли е?

Не отговорих. Имах чувството, че не си струва. Беше прав.

– Да бъдеш недостъпен, означава да докосваш пестеливо света около себе си. Не изяждаш пет яребици, изяждаш една. Не нараняваш растенията само за да си наладеш огън. Не се излагаш на силата на вятъра, освен ако не е наложително. Не използваш и не изтискваш хората, докато те се сгърчат и заприличат на нищо – особено хората, които

обичаш.

– Никога не съм използвал никого – казах искрено аз.

Но дон Хуан продължаваше да твърди, че съм го правил, затова аз трябваше глупаво да си призная, че съм се уморил и отегчил от тях.

– Да бъдеш недостъпен означава да се стремиш да не изтощаваш нито себе си, нито другите – продължи той. – Означава, че не си нито гладен, нито отчаян като нещастника, който усеща, че никога вече няма да яде и затова поглъща цялата храна, която докопа, всичките пет яребици!

Дон Хуан определено ми нанасяше удари под кръста. Разсмях се и това, изглежда, му достави удоволствие. Той ме докосна едва-едва по гърба.

– Ловецът знае, че пак ще примами дивеч в капана си и не се тревожи за това. Да се тревожиш, значи да станеш достъпен, неразумно достъпен. А щом започнеш да се тревожиш, ти се вкопчваш във всичко само от отчаяние; а вкопчиш ли се, сигурно е, че ще се изтощиш или ще изтощиш всеки или всичко, в което си се вкопчил.

Казах му, че в моя ежедневен живот е немислимо да си недостъпен. Мисълта ми беше, че за да функционирам, трябва да бъде открит за всеки, който има нещо общо с мен.

– Вече съм ти казвал, че за да бъдеш недостъпен, не означава да се криеш или да си потаен – обясни спокойно той. – Не означава, че не трябва да се срещаш с хора. Ловецът използва своя свят пестеливо и нежно, независимо дали светът се състои от предмети, растения, животни, хора или сила. Ловецът е близък със своя свят и въпреки това е недостъпен за същия този свят.

– Това е противоречие – казах аз. – Не може да бъде недостъпен, щом се намира в този свят всеки час, всеки ден.

– Не ме разбра – каза търпеливо дон Хуан. – Той е недостъпен, защото не изцежда света, за да го обезформи. Той го потупва леко, стои при него колкото му е нужно, а след това бързо си отива, едва оставяйки някаква следа.

8

РАЗРУШАВАНЕ НА ЕДНООБРАЗИЕТО НА
ЖИВОТА

Неделя, 16 юли 1961 година

Цялата сутрин наблюдавахме няколко гризача, които приличаха на дебели катерици; дон Хуан ги нарече водни плъхове. Обърна ми внимание, че много бързо се изплъзват от опасността, но след като са преодолели каквато и да е преграда, имат ужасния навик да спрат или дори да се покатерят на някой камък, да застанат на задните си крака, да се огледат наоколо и да се почистят.

– Имат много добро зрение – каза дон Хуан. – Трябва да се движиш само когато тичат и затова е нужно да се научиш да предвиждаш кога и къде ще спрат, за да можеш да спреш и ти в същия миг.

Заплеснах се да ги наблюдавам и прекарах един истински полезен ден като за ловци. Накрая можех да предвиждам почти винаги всичките им движения.

След това дон Хуан ми показа как се правят капани за улавянето им. Обясни, че ловецът трябва да има достатъчно време да ги наблюдава как се хранят или как си правят гнезда, за да определи къде да постави капаните си, при това трябва да ги зарежда нощем, а на другия ден му остава само да ги подплаши нататък, за да могат да попаднат в хитроумните му уловки.

Събрахме пръчки и се заехме да правим ловни такъми. Почти бях привършил моя капан и вече трескаво се чудех дали ще проработи или не, когато изведнъж дон Хуан спря, погледна лявата си китка, сякаш се взираше в часовника си, какъвто никога не бе имал, и каза, че според неговия времепказател вече е обяд. Държах дълга пръчка, от която се опитвах да направя примка, извивайки я в кръг. Автоматично я оставих на земята заедно с останалите мои ловджийски принадлежности.

Дон Хуан ме погледна с любопитство. После изви глас като фабрична сирена по обяд. Аз се засмях. Звукът на неговата сирена беше съвършен. Тръгнах към него и забелязах, че се взира в мен. Заклати бавно глава.

– Дявол да ме вземе – каза той.

– Какво има? – попитах аз.

Той отново зави продължително като фабрична сирена.

– Обядът свърши – каза той. – Връщай се на работа.

За миг се смутих, но след това реших, че се шегува, навярно защото ние наистина нямахме нищо за обяд. Тъй се бях увлякъл по гризачите, та бях забравил, че нямаме никакви провизии. Отново взех пръчката и се опитах да я огъна. След миг дон Хуан пак зави със своята „сирена“.

– Време е да си тръгваме – каза той.

Той се вторачи във въображаемия си часовник, сетне ме погледна и намигна.

– Пет часа – каза той с такъв вид, сякаш разкриваше някаква тайна. Помислих си, че сигурно ненадейно му е омръзнало да бъде ловец и е решил да захвърли цялата работа. Оставих всичко на земята и захванах да се приготвям за тръгване. Не го поглеждах. Предполагах, че и той се стяга. Когато привърших, вдигнах поглед и го видях да седи с кръстосани крака на няколко метра от мен.

– Аз свърших – казах. – Всеки момент можем да тръгнем.

Той стана и се покатери на един камък. Остана там, на метър, метър и половина над земята, и ме погледна. Сложи ръце на устата си и издаде много протяжен и пронизителен звук. Беше като силна фабрична сирена. Завъртя се в пълен кръг, без да престава да издава виещия звук.

– Какво правиш, дон Хуан? – попитах аз.

Той отговори, че дава сигнал на целия свят да си тръгва. Бях абсолютно слисан. Не можех въобще да разбера дали се шегува или просто му е хвъркнала чивията. Наблюдавах го напрегнато и се мъчех да свържа това, което прави, с нещо, което може би бе казал преди малко. Цялата сутрин почти не бяхме разговаряли и не успях да си спомня нищо значително.

Дон Хуан още стоеше върху камъка. Погледна ме, усмихна се и пак ми намигна. Изведнъж се изплаших. Дон Хуан постави ръце от двете страни на устата си и отново издаде дълъг, пронизителен звук.

Каза, че вече е осем часът сутринта и аз отново трябва да си приготвя нещата, защото ни очаква цял ден работа.

Напълно се обърках. Само за няколко минути страхът ми се превърна в непреодолимо желание да избягам от тази сцена. Помислих, че дон Хуан е полудял. Тъкмо се готвех да побягна, когато той се спусна от камъка и дойде усмихнат при мен.

– Мислиш, че съм луд, нали? – попита той.

Казах му, че ме плаши до смърт с неочакваното си поведение. Той отговори, че сега сме квит. Не разбрах какво имаше предвид. Бях

погълнат от мисълта, че действията му изглеждат съвършено ненормални. Обясни, че нарочно се е опитал да ме спласи до смърт с неочакваното си поведение, защото аз самият съм го притискал до стената с очакваното си поведение. Добави, че моите привични постъпки са също тъй ненормални, както и неговият вой.

Бях направо поразен и заспорих, че всъщност нямам привични постъпки. Казах му колко съм убеден, че животът ми е един безпорядък тъкмо поради липсата на здравословните привични постъпки.

Дон Хуан се засмя и ми направи знак да седна до него. Положението отново тайнствено се бе променило. Страхът ми беше изчезнал веднага, щом той бе заговорил.

– Какви са моите привични постъпки? – попитах аз.
– Всичко, което правиш, са привични постъпки.
– Нима това не важи за всички ни?
– Не за всички. Аз не правя нещата по навик.
– Кое те накара да мислиш така, дон Хуан? Какво направих, какво казах, та постъпи така?

– Тревожиш се за обяда си.
– Нищо не съм ти казал, как разбра, че се тревожа за обяда си?
– Грижиш се всеки ден по пладне да обядваш, към шест привечер да вечеряш и към осем сутринта да закусваш – каза той злобно ухилен. – И да не си гладен, пак гледаш да хапнеш по това време. И за да покажа как се стремиш да спазваш привичките си, просто трябваше да засвирия. Ти просто си трениран да работиш по сигнал.

Той се взря в мен с въпрос в очите. Не успях да се защитя.

– А сега се готвиш да превърнеш и ловуването в привичка – продължи той. – Вече си наложил свой ритъм: говориш в определен момент, ядеш в определен момент и заспиваш в определен момент.

Нямаше какво да кажа. Така, както дон Хуан бе описал навиците ми да се храня, беше обичайният ми начин на живот. И все пак искрено вярвах, че животът ми не е толкова програмиран, както на повечето от моите приятели и познати.

– Вече знаеш доста неща за лова – продължи дон Хуан. – Лесно ще ти бъде да разбереш, че добрият ловец знае преди всичко едно – знае привичките на своята жертва. Точно затова той е добър ловец. Ако си спомняш как постъпих, когато те обучавах да ловуваш, сигурно ще разбереш какво съм искал да ти кажа. Най-напред те научих да правиш и поставяш капаните си, после те научих за привичките на дивеча, който гониш, и накрая проверихме дали капаните са съобразени с привичките

им. Тези неща са външните форми на ловуване. А сега трябва да те науча на последната и далеч по-трудна част. Ще минат навярно години, преди да можеш да кажеш дали си го разбрал и дали си станал ловец.

Дон Хуан замълча, сякаш за да ме остави да размисля. Свали шапка и започна да имитира движенията на гризачите, които бяхме наблюдавали, докато се почистваха. Стана ми много смешно. Кръглата му глава много напомняше на един от тези гризачи.

– Да си ловец не значи само да ловуваш с капани – продължи той. – Ловец, който заслужава името си, не лови дивеч само защото е поставил капани, нито затова, че познава привичките на жертвата си, а защото сам няма привички. Това е неговото предимство. Той съвсем не прилича на животните, които гони, сковани от тежките си привички и предсказуеми приумици; той е свободен, гъвкав, непредсказуем.

Думите на дон Хуан ми звучаха като произволна и ирационална идеализация. Не можех да си представя живота без обичайните привички. Поиска ми се да бъда съвсем искрен с него – не само да се съгласявам или да не се съгласявам с думите му. Усещах, че онова, което той има предвид, не може да бъде постигнато нито от мен, нито от когото и да е.

– Не ме интересува какво усещаш – каза той. – За да бъдеш ловец, ти трябва да разрушиш привичките на своя живот. Имал си късмет с лова. Научил си го бързо и сега можеш да видиш, че си като жертвата си: човек лесно може да те предскаже.

Помолих го да се изясни и да ми даде конкретни примери.

– Говоря за лова – каза спокойно той. – Затова ме интересуват нещата, които правят животните: къде се хранят, къде, как и кога спят, кои места обитават, как се движат. Това са привичките, за които ти говоря, за да можеш да ги разпознаеш в собствения си живот. Ти си наблюдавал навиците на животните в чапарала. Те се хранят и пият на специални места, обитават в точно определени кътчета, оставят следите си по точно определени пътеки; всъщност всичко, което правят, може да бъде предвидено или възстановено в ума на добрия ловец. Както вече ти казах, в моите очи ти се държиш като твоята жертва. Веднъж един човек ми каза същото, затова не си първият. Всички ние се държим като жертвата, която гоним. Това, разбира се, също ни превръща в жертви на нещо или някого. Затова грижата на ловеца, който знае всичко това, е да престане сам да бъде жертва. Разбираш ли какво искам да кажа?

Още веднъж изразих мнението, че идеята му е непостижима.

– Нужно е време – каза дон Хуан. – Би могъл да започнеш, като

спреш да обядваш всеки ден в дванайсет часа.

Погледна ме и снизходително се усмихна. Изражението му беше много комично и ме разсмя.

– Има някои животни обаче, които е невъзможно да се проследят – продължи той. – Някои видове елени например, които късметлията ловец може да срещне, и то само случайно, един-единствен път в живота си.

Дон Хуан театрално замълча и ме погледна остро. Сякаш чакаше въпрос, но аз нямах какво да го питам.

– И какво, според теб, ги прави така труднодостижими и тъй неповторими? – попита той.

Свих рамене, защото не знаех какво да кажа.

– Нямаат привички – каза той с тон на откривател. – Точно това ги прави магични.

– Елените трябва да спят нощем – казах аз. – Това не е ли привичка?

– Естествено, ако обаче елените спят всяка нощ по определено време и на едно определено място. Но тези магични същества не постъпват така. Възщност някой ден сам можеш да го провериш. Току-виж съдбата ти скрои някой номер цял живот да гониш такъв елен.

– Какво искаш да кажеш?

– Ти обичаш да ловуваш; някой ден на някое място твоят път може да се пресече с пътя на някое магично същество и ти да го подгониш. Магичното същество е чудна гледка. Имах късмет да срещна едно таква. Това се случи, след като се бях научил да ловувам и вече имах голям опит. Веднъж попаднах в гъста гора из планините на Централно Мексико, когато изведнъж дочух тихичко изсвирване. Беше ми непознато; никога през всичките години, които бях бродил из прерията, не бях чувал такъв звук. Не можех да се ориентирам – сякаш идеше от различни места. Реших, че може би съм ограден от стадо или глутница неизвестни животни. Дочух пак примамливото подсвиркване; като че идваше отвсякъде. Тогава осъзнах късмета си. Разбрах, че е някое магично същество, някой елен. Известно ми беше, че магичният елен познава добре привичките на обикновените хора и привичките на ловците.

Човек може много лесно да се досети как се постъпва в такова положение. Преди всичко страхът му моментално го превръща в жертва. Стане ли жертва, има два пътя на действие: или започва да бяга, или замръзва на място. Ако не е въоръжен, най-вероятно ще избяга към откритото, за да спаси живота си. Ако е въоръжен, ще приготви оръжието

си и тогава ще остане на място: или като се вцепени, или като легне на земята. Ловецът, от друга страна, докато дебне в неизвестното, никога няма да тръгне за някъде, без да си набележи точките на защита, затова незабавно ще се прикрие. Може да пусне на земята пончото си, може да го закачи на някой клон за заблуда и тогава да се скрие и ще чака, докато дивечът направи следващата стъпка.

И така, в присъствието на магичния елен аз не постъпих по нито един от описаните начини. Веднага застанах на глава и започнах тихичко да ридая; наистина проливах сълзи и хленчех тъй дълго, че едва не загубих съзнание. Внезапно усетих лек ветрец; нещо душеше косата ми зад дясното ухо. Опитах се да извърна глава, за да видя какво е, катурнах се и седнах тъкмо навреме, за да видя едно приказно същество, втренчило поглед в мен. Еленът ме гледаше и аз му казах, че няма да му сторя зло. Тогава еленът също ми проговори.

Дон Хуан спря и ме погледна. Неволно се усмихнах. Меко казано, беше съвсем невероятно, че елен може да проговори.

– Проговори ми – каза дон Хуан ухилен.

– Еленът проговори?

– Проговори.

Дон Хуан стана и взе от земята своя вързоп ловни принадлежности.

– Наистина ли проговори? – попитах аз учудено. Дон Хуан избухна в смях.

– И какво ти каза? – попитах почти на шега.

Реших, че ме взема на подбив. За момент дон Хуан не отговори, сякаш се мъчеше да си спомни нещо, след това очите му заблестяха и той ми съобщи какво му е казал еленът.

– Магичният елен каза: „Здравей, приятелю“ – продължи дон Хуан. – А аз отговорих: „Здравей“. После ме попита: „Защо плачеш?“, а аз казах: „Защото съм тъжен“. После магичното създание приближи до мен и каза на ухото ми така, както аз ти казвам сега: „Не бъди тъжен“.

Дон Хуан впери дяволит поглед в очите ми. Гръмогласно се разсмя.

Казах, че разговорът му с елена сигурно е бил безмълвен.

– А какво очакваше? – попита той все така засмян. – Аз съм индианец.

Чувството му за хумор беше тъй чуждоземно, че ми оставаше само да се посмея заедно с него.

– Не вярваш, че магичният елен говори, нали?

– Извинявай, но просто не мога да повярвам, че такива неща се случват – казах аз.

– Нямах вина – каза той успокояващо. – Проклетата работа.

9

ПОСЛЕДНАТА БИТКА НА ЗЕМЯТА

Понеделник, 24 юли 1961 година

Следобед, след като бяхме бродили с часове из пустинята, дон Хуан избра едно кътче за почивка в сенчеста местност. Щом седнахме, той заговори. Каза, че съм научил за лова, но не съм се променил колкото той иска.

– Не е достатъчно да знаеш как да тъкмиш и зареждаш капани – каза той. – Ловецът трябва да живее като ловец, за да получи най-много от живота си. За нещастие промените са трудни и стават много бавно; понякога за човека са нужни години, за да се убеди в необходимостта да се промени. На мен ми бяха нужни години, но може би не съм имал дарбата да стана ловец. Според мен най-трудно беше да поискам да се променя.

Уверих го, че разбирам какво иска да каже. Всъщност, тъй като бе започнал да ме учи как да ловувам, аз също бях захванал да проверявам постъпките си. Най-дра митичното откритие за мен навярно беше, че харесвам постъпките на дон Хуан. Харесваше ми като личност. В поведението му имаше нещо стабилно; начинът, по който се държеше, не оставяше никакво съмнение за съвършенството му и все пак той нито веднъж не изтъкна предимството си над мен, за да поиска нещо. Интересът му да промени моя начин на живот според мен приличаше на едно безпристрастно насочване или може би се сливаше с авторитетното тълкуване на моите пропуски. Беше ме направил прекалено чувствителен към неуспехите ми и все пак не можех да разбера как неговите постъпки щяха да ме поправят. Искрено вярвах, че в светлината на онова, което желях да постигна в живота си, постъпки като неговите биха ми донесли само беди и несгоди и именно в това беше моята безизходица. Аз обаче се бях научил да уважавам неговото съвършенство, което винаги се бе изразявало в красота и точност.

– Реших да променя тактиката – каза той.

Помолих го да се изясни; твърдението му беше неясно и не бях сигурен дали се отнася за мен или не.

– Добрият ловец променя постъпките си, когато поиска – отговори той. – Сам го знаеш.

– Какво имаш предвид, дон Хуан?

– Ловецът трябва не само да познава навичките на жертвата си, но трябва да знае, че на тази земя има сили, които направляват хората и животните и всичко, което живее по нея.

Той спря да говори. Почаках, но той изглежда, бе дошъл до края на това, което имаше да каже.

– За какви сили говориш? – попитах аз след дълго мълчание.

– Сили, които направляват живота и смъртта ни.

Дон Хуан спря да говори и сякаш правеше огромни усилия, за да реши какво да каже. Потърка ръце и поклати глава, издувайки бузи. На два пъти ми даде знак да мълча, когато понечвах да го помоля да обясни загадъчните си твърдения.

– Няма да можеш лесно да се спреш – каза накрая той. – Зная, че си твърдоглав, но това няма значение. Колкото по-твърдоглав си, толкова по-добре ще бъде накрая, когато успееш да се промениш.

– Правя, каквото мога – казах аз.

– Не, не съм съгласен. Не правиш, каквото можеш. Каза това само защото ти звучи хубаво; всъщност ти говориш така за всичко, което правиш. Години наред правиш, каквото можеш, без никаква полза. Трябва нещо да се стори, за да се промениш.

Както обикновено, усетих вътрешна необходимост да се защитя. По правило дон Хуан, изглежда се стремеше да ме улучи в най-слабото ми място. После си спомних, че всеки път, когато се опитвах да се защитя от критиката му, накрая се чувствах като глупак и спрях, преди да съм започнал дългата си обяснителна реч.

Дон Хуан ме изгледа с любопитство и се разсмя. Каза ми много мило, че, както вече ми е обяснявал, всички сме глупаци: аз не бях изключение.

– Ти винаги се чувстваш задължен да обясняваш постъпките си, сякаш си единственият човек на земята, който греша – каза той. – Това е старото ти чувство за значимост. Голям запас имаш; твърде голяма е и биографията ти. От друга страна, ти не поемаш отговорност за постъпките си; не използваш смъртта си като съветник и, освен всичко това, си прекалено достъпен. С други думи, животът ти е объркан толкова, колкото и преди да те срещна.

Отново изпитах неподправен пристъп на гордост и желание да започна спор за това колко не е прав. Той направи знак да замълча.

– Човек трябва да поема отговорност за това, че живее в един необикновен свят – каза той. – Знаеш колко необикновен е този свят, нали?

Кимнах с глава утвърдително.

– Не говорим за едно и също нещо – каза той. – За теб светът е необикновен, защото, ако не се отегчаваш, си скаран с него. За мен светът е необикновен, защото е удивителен, страшен, тайнствен, неразгадаем; мен ме интересува да те убедя да поемаш отговорност, че живееш тук, в този чуден свят, в тази приказна пустош, в това приказно време. Искан да те убедя, че трябва да се научиш да правиш всичко съзнателно, защото ще останеш тук за кратко време, всъщност прекалено кратко, за да бъдеш свидетел на всичките му чудеса.

Настоях, че е съвсем човешко да си отегчен от света или да си скаран с него.

– Щом е така, промени го – отговори сухо той. – Ако не реагираш на това предизвикателство, все едно че си мъртъв.

И той ме накара да назова нещо, някоя област, която да е съсредоточавала всичките ми мисли. Назовах изкуството. Винаги бях желал да стана художник и години наред се опитвах да рисувам. Все още бях изпълнен с мъчителния спомен за своя неуспех.

– Ти никога не си поемал отговорността за това, че живееш в този неразгадаем свят – каза той с упрек в гласа. – Затова никога не си станал художник и може би никога няма да станеш ловец.

– Толкова мога, дон Хуан.

– Не. Не знаеш колко можеш.

– Правя, каквото мога.

– Отново грешиш. Можеш да правиш и повече. Има едно просто нещо, което при теб не е в ред – мислиш, че имаш много време.

Той замълча и ме погледна така, сякаш очакваше реакцията ми.

– Мислиш, че имаш много време.

– Много време за какво, дон Хуан?

– Мислиш, че животът ти ще продължи вечно.

– Не. Не мисля.

– Тогава щом не мислиш, че животът ти ще продължи вечно, какво чакаш още? Защо се колебаеш да се промениш?

– А не ти ли е хрумвало, дон Хуан, че може да не искам да се променям?

– Да, хрумвало ми е. И аз не исках да се променя, също като теб. Обаче аз не харесвах живота си; беше ми омръзнал точно като на теб. Сега пък не ми стига.

Разпалено заявих, че неговата настойчивост да променя начина си на живот е страшна и необоснована. Казах, че наистина съм съгласен с него за някои неща, но обикновеният факт, че той винаги е учителят, който пуска стрелите, правеше положението неизгодно за мен.

– Нямах време за такива представления, глупчо – каза той сурово. – Това, което правиш сега, може да е последното нещо, което правиш на тази земя. Може да е и последната ти битка. Няма сила, която да може да гарантира, че ти ще живееш още една минута.

– Зная – казах аз с едва сдържан гняв.

– Не. Не го знаеш. Ако знаеше това, щеше да бъдеш ловец.

Заспорих, че съзнавам предстоящата си смърт, но е безсмислено да говоря или мисля за нея, тъй като не мога да направя нищо, за да я избягна. Дон Хуан се разсмя и заяви, че приличам на комедиант, който повтаря механично действията си.

– Ако това беше последната ти битка на земята, щях да кажа, че си идиот – каза спокойно той. – Хабиш последната си постъпка, за да изпадаш в глупаво настроение.

За момент останахме безмълвни. Мислите ми бушуваха напосоки. Той, разбира се, беше прав.

– Нямах време, приятелю, нямаш време. Никой от нас няма време – каза той.

– Съгласен съм, дон Хуан, но...

– Не се съгласявай веднага с мен – рязко се сопна той. – Вместо да се съгласяваш тъй лесно, по-добре действай. Поеми предизвикателството. Промени се.

– Как – просто така?

– Така. Промяната, за която говоря, никога не става постепенно – тя става изведнъж. А ти не се готвиш за този внезапен акт, който ще доведе до пълна промяна.

Струваше ми се, че си противоречи. Обясних, му, че щом се готвя за промяна, значи се променям постепенно.

– Въобще не си се променил – каза той. – Затова вярваш, че се променяш малко по малко. И все пак може някой ден да останеш изненадан, като внезапно се промениш без никакво предупреждение. Зная, че е така, и затова не губя интерес да те убеждавам.

Не можех да продължавам спора. Не бях сигурен точно какво искам да кажа. След миг мълчание дон Хуан продължи да изяснява мисълта си.

– Може би трябва да го кажа другояче – каза той. – Бих ти

препоръчал да забележиш колко малко сме уверени, че животът ни ще продължи безкрайно. Току-що казах, че промяната идва изведнъж и неочаквано, смъртта също. Какво, според теб, може да се направи?

Помислих, че задава риторичен въпрос, но той повдигна вежди, подканяйки ме да отговоря.

– Да се живее колкото може по-щастливо – казах аз.

– Правилно! Но познаваш ли някой, който да живее щастливо?

Първата ми мисъл беше да кажа „да“; реших, че мога да назова няколко души, които знам, за пример. Като се замислих отново, обаче, разбрах, че усилието ми ще бъде само един напразен опит да се оправдая.

– Не – казах. – Наистина не познавам.

– Аз познавам – каза дон Хуан. – Има хора, които се грижат много за естеството на постъпките си. Тяхното щастие се състои в това да действат с пълно съзнание, че нямат време; затова и постъпките им имат особена сила; постъпките им имат вид на...

Сякаш не му достигнаха думи. Той се почеса по слепоочията и се усмихна. После изведнъж стана, сякаш бе приключил разговора. Помолих го да довърши онова, което ми говореше. Той седна и издаде устни напред.

– Постъпките имат сила – каза той. – Особено когато лицето, което ги извършва, знае, че тези постъпки са последната му битка. Съществува едно странно изпепеляващо щастие при постъпки с пълно съзнание, че онова, което се върши, може да бъде последно на тази земя. Препоръчвам ти да разгледаш още веднъж живота си и да извадиш на бял свят своите постъпки.

Не бях съгласен с него. За мен щастието беше да приема, че й моите постъпки има присъщата приемственост и че аз ще мога да продължа да постъпвам според волята си така, както и в този момент, особено щом това ми доставя радост. Казах му, че моето несъгласие не е банално, а произтича от убеждението, че между света и мен има определима приемственост.

Дон Хуан, изглежда, се забавляваше с моите усилия да се изясня. Той се разсмя, поклати глава, почеса главата си и накрая, когато заговорих за „определимата приемственост“, хвърли шапката си на земята и я стъпка.

Приключих, като се разсмях на клоунската му проява.

– Нямах време, приятелю – каза той. – Това е нещастieto на човешките същества. Никой от нас няма достатъчно време, а твоята приемственост няма никакъв смисъл в този печален, тайнствен свят. Твоята

приемственост само те прави плах. Твоите постъпки не могат да имат размаха, силата, повелителната мощ на постъпките на някой мъж, който знае, че води последната си битка на земята. С други думи, твоята приемственост не ти носи нито щастие, нито сила.

Признах, че се страхувам да мисля, че ще умра, и го обвиних, че ужасно ме притеснява с постоянните си разговори и грижи за смъртта.

– Но всички ние ще умрем – каза той.

Той посочи някакви хълмове в далечината:

– Ей там сигурно има нещо, което ме чака; и аз ще тръгна с него, това също е сигурно. Но ти може би си различен и смъртта въобще не те чака.

Отчаяният ми жест го разсмя.

– Не искам да мисля за нея, дон Хуан.

– Защо не?

– Безсмислено е. Щом тя е там и ме чака, защо трябва да се занимавам с нея?

– Не съм казал, че трябва да се занимаваш с нея.

– Тогава какво трябва да правя?

– Използвай я. Съсредоточи вниманието си върху връзката между теб и твоята смърт без угризения, без тъга, без тревога. Съсредоточи вниманието си върху факта, че нямаш време, и нека делата ти текат спокойно. Нека всяко твое дело бъде последната ти битка на земята. Само така делата ти ще бъдат справедливи и силни. В противен случай, дока-то си жив, те ще бъдат дела на един плах човек.

– Толкова ужасно ли е да си плах?

– Не. Не е ужасно, ако си решил да ставаш безсмъртен, но ако ще умираш, нямаш време да си плах, просто защото плахостта те кара да се вкопчваш в нещо, което съществува само в мислите ти. То те успокоява, докато всичко е утихнало, но след това страховитият, тайнствен свят ще отвори устата си за тебе, както ще я отвори за всеки от нас, и тогава ти ще разбереш, че твоите сигурни пътища съвсем не са били сигурни. Плахостта ни пречи да изучаваме и използваме съдбата си на хора.

– Не е естествено да се живее с постоянната представа за нашата смърт, дон Хуан.

– Нашата смърт ни чака и това, което вършим сега, може да представлява последната ни битка на земята – отговори той тържествено. – Наричам го битка, защото е борба. Повечето хора сякаш скачат от едно дело на друго без никаква борба, без мисъл. Ловецът, напротив, преценява всеки ход и тъй като притежава вътрешно познание за смъртта си,

продължава своя път разсъдливо, като че всяка негова постъпка е последната му битка. Само един глупак би пропуснал да забележи предимството, което ловецът има над събратята си. Ловецът отдава дължимото уважение на последната си битка. Съвсем естествено е последното му деяние на земята да бъде най-доброто, на което е способен. Така е най-приятно. Това притъпява остротата на неговия страх.

– Прав си – отстъпих аз. – Но е трудно да се приеме.

– Ще минат години докато сам се убедиш, после ще минат години, докато постъпиш както подобава. Надявам се да имаш достатъчно време.

– Плаша се, когато говориш така – казах аз.

Дон Хуан ме изгледа със сериозно изражение на лицето.

– Вече съм ти казвал, този свят е загадъчен – каза той. – Силите, които направляват хората, не могат да бъдат предсказани, те са страшни и все пак тяхното великолепие е нещо, на което си заслужава да бъдеш свидетел.

Спря да приказва и отново ме погледна. Сякаш бе на ръба на някакво разкритие, но се възпря и се усмихна.

– Има ли нещо, което ни направлява? – попитах аз.

– Разбира се. Съществуват сили, които ни направляват.

– Можеш ли да ги опишеш?

– Не съм, освен да ги наричам сили, духове, ветрове или нещо подобно.

Поисках още да го поразпитам, но преди да успея да задам следващия си въпрос, той стана. Вперих очи в него зашеметен: беше се изправил с едно-единствено движение; тялото му просто бе подскочило и той беше на крака.

Още размишлявах върху необикновеното умение, нужно за такова бързо и енергично движение, когато той ми каза със сух и заповеден тон да уловя един заек, да го убия, да го одера и да изпека месото преди здрач.

Вдигна очи към небето и каза, че може би ще имам достатъчно време.

Автоматично се заех с работата, както бях правил десетки пъти. Дон Хуан крачеше до мен и следеше движенията ми с пронизателни очи. Бях много спокоен, движех се внимателно и не изпитах никакво затруднение да уловя един мъжки заек.

– А сега го убий! – каза сухо дон Хуан.

Посегнах в трапа да хвана заека. Сграбчих го за ушите и тъкмо го

изтеглях нагоре, когато бях обладан от внезапен пристъп на ужас. За първи път, откакто дон Хуан бе започнал да ме учи на лов, си дадох сметка, че никога не бе ме учил как да убивам дивеча. Десетките пъти, когато бяхме бродили из чапарала, той самият бе убил само един заек, две яребици и една гърмяща змия.

Пуснах заека и погледнах дон Хуан.

– Не мога да го убия – казах.

– Защо?

– Никога не съм го вършил.

– Но си убивал стотици птици и други животни.

– С пушка, не с голи ръце.

– Има ли разлика? Дните на този заек са свършени.

Тонът на дон Хуан ме смая; беше тъй властен, тъй всезнаещ, че не оставяше съмнение у мен колко наясно беше той, че дните на заека са свършени.

– Убий го! – заповяда той със свиреп поглед.

– Не мога.

Той ми изкрещя, че заекът трябва да умре. Каза, че е дошъл краят на волния му живот в тази красива пустош. Няма основание да изпитвам угризения, тъй като силата или духът, който направлява зайците, бе довел именно този в моя капан и то тъкмо в края на здрача.

Бях обзет от ред объркващи мисли и чувства, сякаш те през цялото време ме бяха очаквали, готови за атака. Усетих с мъчителна яснота трагедията на заека – това, че беше попаднал в моя капан. За секунди мислите ми преминаха през най-критичните моменти в моя живот – моментите, когато аз самият се оказвах заек.

Погледнах го – и той ме погледна. Заекът се бе стушил до едната стена на капана; беше почти свит, много кротък и неподвижен. Разменихме по един кратък мрачен поглед и тъкмо този поглед, който според мен изразяваше безмълвно отчаяние, затвърди докрай пълното му идентифициране с мен.

– По дяволите – казах на глас. – Нищо няма да убия. Да върви на свобода този заек.

Дълбоко вълнение ме накара да потреперя. Ръцете ми се вдървиха, когато се опитах да сграбча заека за ушите; той се стрелна и аз го изпуснах. Опитах пак, отново не успях. Отчаях се. Изпитах гадене и без да чакам, ритнах капана, за да го продъня и освободя заека. Клетката се оказа неподозирано яка и не се счупи, както предполагах. Отчаянието ми прерасна в непоносимо чувство на горест. С цялата си сила скочих на края

на клетката с десния си крак. Пръчките шумно се разчупиха. Изтеглих заека навън. Испитах миг на облекчение, което в следващата минута се разби на пух и прах – заекът висеше безчувствен в ръката ми: беше мъртъв.

Не знаех какво да направя. Заех се пресилено да разбере как е умрял. Обърнах се към дон Хуан. Той ме гледаше вторачено. Тялото ми потръпна от ужас.

Седнах до някакви камънаци. Имах страшно главоболие. Дон Хуан положи ръка на главата ми и ми пошепна в ухото, че трябва да одера заека и да го изпека, преди да е паднала нощта.

Усетих, че ми се повдига. Той ми заговори крайно търпеливо, сякаш говореше на дете. Каза, че силите, които направляват хората и животните, са довели този заек при мен, че по същия начин ще доведат и мен до моята смърт. Каза, че смъртта на заека е била дар за мен, също както моята смърт ще бъде дар за нещо или за някого друго.

Бях замаян. Простичките случки през този ден ме бяха съсипали. Опитах се да мисля, че това бе само един заек; не можех обаче да се отърся от обезпокоителното идентифициране на заека с мен.

Дон Хуан каза, че е необходимо да хапна малко от месото му, макар и само едно парченце, за да бъда сигурен в откритието си.

– Не мога да направя това – кротко се възпротивих аз.

– Ние сме нищожни отломки в ръцете на тези сили – рязко се обърна той към мен. – Затова престани с твоето важничене и се възползвай както подобава от този дар.

Вдигнах заека – беше топъл.

Дон Хуан се приведе и пошепна в ухото ми:

– Твоят капан беше неговата последна битка на тази земя. Казах ти, че той не е имал повече време да скита волно из тази прекрасна пустош.

10

ДА СТАНЕШ ДОСТЪПЕН ЗА СИЛАТА

Четвъртък, 17 август 1961 година

Щом слязох от колата, започнах да се оплаквам на дон Хуан, че не се чувствам добре.

– Седни, седни – каза тихо той и едва не ме поведе за ръка.

Усмихна се и ме потупа по гърба.

Две седмици преди това, на 4 август, дон Хуан, както сам каза, промени тактиката си спрямо мен и ми позволи да опитам няколко пъпки от пейот. В разгара на халюцинациите си аз се заиграх с едно куче, което живееше в къщата, където опитах пейота. Дон Хуан изтълкува отношението ми с кучето като много особено събитие. Той ми съобщи, че в мигове на сила като тази, която съм преживял тогава, светът на обикновените неща не съществува и нищо не се възприема нормално, че кучето всъщност не било куче, а превъплъщение на Мескалито, божествената сила, която се съдържа в пейота.

Последствията от това преживяване бяха едно общо усещане на преумора и меланхолия, плюс изключително ярки сънища и кошмари.

– Къде са ти принадлежностите за писане? – попита дон Хуан, когато седнах на верандата.

Бях оставил бележниците си в колата. Дон Хуан се върна при колата, грижливо извади чантата ми и я донесе при мен.

Попита дали нося чантата си и когато ходя пеш. Казах, че я нося.

– Това е лудост – заяви той. – Казвал съм ти да не носиш нищо в ръцете си, когато вървиш. Вземи си раница.

Изсмях се. Представих си как нося своите бележки в раница и ми се стори абсурдно. Казах, че обикновено съм облечен в костюм и би изглеждало ужасно смешно да сложа раница върху костюм от три части.

– Ще си сложиш сакото над раницата – каза той. – По-добре хората да смятат, че си гърбав, отколкото да се съсипваш, като носиш това навсякъде.

Той ме накара да извадя бележник и да го запиша. Сякаш полагаше нарочни усилия да се отпусна.

Отново му се оплаках, че се чувствам физически отпаднал и някак особено нещастен.

Дон Хуан се засмя и каза:

– Започваш да се учиш.

След това проведехме дълъг разговор. Той каза, че Мескалито, като ме е оставил да си поиграя с него, ме определил за „избраник“ и че, макар и смутен от предзнаменованието поради това, че не съм индианец, щял да ми предаде някаква тайна. Каза, че самият той си имал „благодетел“, който го научил как да стане „човек на знанието“.

Усетих, че ще се случи нещо страшно. Разкритието, че аз бях неговият избраник, плюс безспорно странното му поведение и опустошителният ефект на пейота върху мен създаваха някакво състояние на

непоносимо притеснение и нерешителност. Но дон Хуан не обърна внимание на чувствата ми и ми препоръча да мисля само за чудото, че Мескалитото си е играл с мен.

– Не мисли за нищо друго – каза той. – Останалото само ще дойде при теб.

Той стана, потупа ме леко по главата и каза много тихо:

– Ще те науча как да станеш воин, също както те научих да ловуваш. Трябва да те предупредя обаче, че да се учиш да ловуваш не означава, че си станал ловец, затова и след като се научиш как се става воин, не означава, че вече си воин.

Изпитах някакво чувство на разочарование, физически смут, който граничеше с горест. Оплаках се от ярките сънища и кошмари. Той сякаш размисли и пак седна.

– Тези сънища са страшно причудливи – казах аз.

– Ти винаги си сънувал причудливи сънища – рязко отвърна той.

– Казвам ти, че този път те наистина са по-причудливи откогато и да било.

– Хич да не те е грижа. Това са само сънища. Като сънищата на всеки човек и те нямат сила. Защо тогава ще се тревожиш или ще ми разправяш за тях?

– Те ме терзаят, дон Хуан. Не мога ли някак да ги спра?

– Не. Остави ги да отминат – каза той. – А сега е време да станеш достъпен за силата и ще започнеш тъкмо с това: да се оправяш със *сънуването*.

Тонът на гласа му, когато каза „*сънуването*“, ме накара да си помисля, че придава на думата някакъв особен смисъл. Чудех се какъв по-правилен въпрос да му задам, когато той отново заговори.

– Никога не съм ти разказвал за *сънуването*, защото досега се грижех само да те науча как да станеш ловец – каза той. – Ловецът не се интересува от нещата, свързани със силата, затова и сънищата му са само сънища. Могат да бъдат болезнени, но не са *сънуване*.

– От друга страна, един воин търси силата, а един от пътищата към силата е *сънуването*. С една дума, разликата между ловеца и воина е тази, че воинът се стреми към силата, докато ловецът не знае нищо или много малко знае за нея. Не сме ние, които ще кажем кой може да бъде воин и кой ловец. Това е във властта на силите, които направляват хората. Затова и твоята игра с Мескалитото беше толкова важен знак. Тъкмо тия сили те насочиха към мен; те те заведоха до оная автогара, нали помниш? Някакъв палячо те доведе при мен. Съвършено

предзнаменование – да те избере някакъв палячо. И така, аз те научих как да станеш ловец. После и другото чудесно предзнаменование – самият Мескалито да си играе с теб. Разбираш ли какво искам да кажа?

Прекаляваше с необичайната си логика. Думите му ме караха да си представям как се предавам във властта на нещо странно и непознато – нещо, за което не съм се спазарявал и за което не съм и предполагал, че съществува, дори и в най-необузданите си фантазии.

– И какво предлагаш да направя? – попитах аз.

– Да станеш достъпен за силите, да се оправяш със сънищата си – отговори той. – Ти ги наричаш сънища, защото нямаш никаква сила. Воинът, като мъж, който търси сила, не ги нарича сънища, нарича ги реалност.

– Искаш да кажеш, че за него сънищата са като действителността?

– Той не взема нищо за нещо друго. Това, което ти наричаш сънища, за един воин е действителност. Трябва да разбереш, че воинът не е глупав. Воинът е безупречен ловец, който гони силата; той не е пиан, нито луд и няма време, нито настроение да мами и да се самозалъгва, да прави погрешни ходове. Твърде високо се плаща за тези неща. Залогът за това е оскъдният му, праведен живот, за който му е било нужно дълго време, за да се стегне, укрепи и усъвършенства. Той няма намерение да захвърли всичко заради някакви си глупави недомислия, да взема нещо за нещо друго. *Сънуването* е истина за война, защото в него той може да действа според волята си, може да избира и отхвърля, може да отбира измежду няколко неща онези, които водят към силата, и тогава може да ги овладее и използва, докато в обикновения сън той не може да действа според волята си.

– Значи, искаш ла кажеш, че *сънуването* е истинско?

– Разбира се, че е истинско.

– Истинско като това, което правим сега?

– Щом искаш да сравняваш нещата, мога да ти кажа, че може би е по-истинско. В *сънуването* ти притежаваш сила; можеш да промениш нещата: можеш да откриваш безброй скрити факти, можеш да управляваш каквото поискаш.

До известно ниво размишленията на дон Хуан винаги ми бяха харесвали. Лесно можех да разбера защо той обича мисълта, че някой може да прави каквото поиска в своя сън, но не можех да го приема сериозно. Скокът беше твърде голям.

За момент се спогледахме. Твърденията му бяха налудничави и все пак, доколкото се простираха познанията ми, той беше един от най-

уравновесените хора, които познавах.

Казах му как не мога да повярвам, че приема сънищата за действителност. Той се изкиска, сякаш знаеше колко неустойчива е вратата ми, после стана, без да изрече нито дума, и влезе в къщата.

Дълго време седях в унес, докато той не ме повика от задната част на къщата. Беше сварил царевична каша и ми подаде една купичка.

Попитах го какво става, когато човек е буден. Исках да разбера дали го нарича по някакъв начин. Но той не разбра или не пожела да отговори.

– Какво наричаш това, което правим сега! – попитах аз, исчайки да кажа, че това, което правим сега, е действителност, за разлика от сънищата.

– Аз го наричам хранене – каза той, сдържайки смеха си.

– Аз го наричам действителност – казах аз. – Защото ние наистина се храним.

– И *сънуването* е действително – отвърна той с кикот. – И ловуването, и ходенето, и смеенето.

Не продължих да споря. Не можех обаче, дори да исках, да приема аргументите му. Той сякаш бе доволен от моето отчаяние.

Щом свършихме с яденето, той подхвърли, че ще походим, но няма да скитаме без цел из чапарала като преди.

– Този път ще бъде различно – каза той. – Отсега нататък ще ходим на места, където има сила; ще се научиш как да ставаш достъпен за силата.

Отново изразих вълнението си. Казах, че не съм свикнал с такива натоварвания.

– Хайде стига, какви са тия глупави страхове – каза той ниско, потупа ме по гърба и се усмихна снизходително. – Толкова съм се грижил за твоя ловен дух. Ти обичаш да скиташ с мен из тази красива природа. Много късно е да се отказваш.

И закричи през сухите треви. Направи ми знак с глава да го последвам. Бих могъл да се върна до колата и да си отида, само че обичах да скитам заедно с него из тази красива пустош. Харесваше ми вълнението, което изпитвах единствено в неговата компания, харесваше ми този наистина страшен, тайнствен и все пак красив свят. Както казваше той, бях „вързан“.

Дон Хуан ме поведе към възвишенията на изток. Вървахме дълго. Беше горещ ден; жегата обаче, която друг път би била непоносима за мен, сега някак не се усещаше.

Спускахме се продължително по един речен каньон, когато дон Хуан спря и седна в сянката на някакви големи канари. Извадих бисквити от раницата си, но той ми каза да не се занимавам с тях.

Каза, че трябва да седна на някое изпъкнало място. Посочи ми един отделен, почти объл камък, на три-четири метра от нас, и ми помогна да се покача отгоре. Помислих, че и той ще седне, но вместо това той се изкачи само донякъде, за да ми подаде няколко късчета сухо месо. Каза ми с крайно сериозен израз, че това е силно месо, трябва да се дъвче много бавно и не бива да се смесва с никаква друга храна. После се върна на сенчестото място и седна, облегнат на камъка. Изглеждаше отпуснат, почти заспал. Остана в това положение, докато свърших да ям. После изправи гръб и изви глава надясно. Сякаш внимателно слушаше. На два-три пъти хвърли поглед към мен, стана отривисто и заоглежда околността, както би направил някой ловец. Автоматично замръзнах на мястото и само задвижих очи, за да проследя движенията му. Той пристъпи много внимателно зад едни скали, сякаш очакваше да дойде някакъв дивеч в местността, където се намирахме. Чак тогава разбрах, че стоим в заоблен, подобен на залив завои на каньона, ограден наоколо с канари от пясъчник.

Изведнъж дон Хуан се подаде иззад скалите и ми се усмихна. Протегна ръце, прозя се и се запъти към камъка, на който седях. Отпуснах се от напрегнатото състояние и седнах.

– Какво стана? – попитах аз шепнешком.

Той внезапно кресна, че наоколо няма нищо, което да ни разтревожи.

Стомахът ми се сви. Отговорът му беше нелеп и ми се стори непонятно защо трябва да крещи, освен ако няма някаква особена причина.

Започнах да се плъзгам надолу по камъка, но той изкрещя да остана там още малко.

– Какво правиш? – попитах аз.

Той седна и се прикри между две скали в подножието на канарата, където бях аз, а после каза много силно, че само се оглеждал, защото помислил, че чува нещо.

Попитах да не би да е чул някое голямо животно. Той постави ръка на ухото си и изкрещя, че му е невъзможно да ме чуе и че трябва да викам. Неудобно ми беше да викам, но той с висок глас ме накара да говоря. Извиках, че искам да знам какво прави, и той ми отвърна, викайки, че наистина наоколо няма нищо. Изкрещя, за да ме попита дали виждам нещо необичайно от върха на канарата. Казах „не“ и той ме помоли да

му опиша местността на юг.

Доста дълго време си викахме така и тогава той ми направи знак да сляза. Отидох при него и той ми пошепна на ухото, че било нужно да викаме толкова, за да покажем, че сме тук, защото аз трябва да стана достъпен за силата точно при този вир.

Огледах се, но не можах да видя никакъв вир. Той ми посочи, че стои тъкмо на него.

– Тук има вода – каза той шепнешком, – а също и сила. Тук има един дух и ние трябва да го прилъжем да излезе: може да тръгне подир теб.

Поисках да науча още нещо за така наречения дух, но той настоя да запазим пълно мълчание. Посъветва ме да остана съвършено неподвижен и да не издавам повече никакъв звук и да не помръдвам от място, за да не издам присъствието ни.

Очевидно на него му беше лесно да остане напълно неподвижен часове наред; за мен обаче това беше абсолютно мъчение. Краката ми заспиваха, гърбът ме болеше, а вратът и раменете ми се сковаваха все повече и повече. Цялото ми тяло изтръпна и се вкочани. Бях страшно неспокоен, когато дон Хуан най-накрая стана. Той просто скочи на крака и ми подаде ръка, за да ми помогне да се изправя.

Докато се опитвах да се поразтъпча, осъзнах невероятната лекота, с която дон Хуан бе скочил след часове неподвижно стоене. Доста време ми беше нужно, за да могат мускулите ми да възстановят своята еластичност, необходима, за да ходя.

Дон Хуан се упъти обратно към дома си. Вървеше изключително бавно. Наложил разстояние от три крачки, което аз трябваше да спазвам след него. Криволичеше около правия път и четири-пет пъти го пресече в различни посоки; когато накрая пристигнахме в къщата му, беше късно следобед.

Направих опит да го разпитам за събитията през този ден. Той обясни, че не е нужно да се говори. Засега трябвало да се въздържа от въпроси, докато сме във властта на силата.

Умирах от любопитство какво иска да каже с това и се опитах да му задам шепнешком един въпрос, но той ми напомни със студен и свиреп поглед, че не се шегува.

Часове останахме седнали на площадката. Аз работех върху бележките си. От време на време той ми подаваше парче сушено месо; накрая стана тъмно за писане. Опитах се да мисля за последните случки, но нещо в мен отказваше да прави това и аз заспах.

Събота, 19 август 1961 година

Вчера сутринта дон Хуан и аз отидохме с колата до града и закусихме в един ресторант. Той ме посъветва да не променям прекалено драстично навиците си на хранене.

– Тялото ти не е свикнало на силно месо – каза той. – Ако не ядеш своята си храна, ще се разболееш.

Самият той се нахрани до насита. Когато се пошегувах с това, той просто каза:

– Моето тяло обича всичко.

По обяд се отпавихме отново към каньона. Продължихме да показваме присъствието си на духа посредством „шумния разговор“ и с принудителното мълчание, което трая часове.

Когато си тръгнахме, вместо да се отправим назад към къщата, дон Хуан пое по посока на планините. Най-напред стигнахме до някакви заоблени склонове, а после се покатерихме на високи възвишения. Там дон Хуан си избра кът за почивка сред една открита, незасенчена местност. Каза ми, че ще се наложи да почакаме, докато се здрачи, и че аз трябва да се държа най-естествено, което включва и задаването на всякакви въпроси от моя страна.

– Зная, че духът се спотайва някъде ей там – каза той много ниско.

– Къде?

– Ей там, в храстите.

– И какъв е тоя дух?

Той ме погледна озадачено и отвърна рязко:

– А колко вида има?

И двамата се разсмяхме. Задавах въпроси само от безпокойство.

– По здрач ще се появи – каза той. – Просто трябва да почакаме.

Останах безмълвен. Въпросите ми се бяха свършили.

– По това време трябва да продължаваме да говорим – каза той. – Човешкият глас привлича духовете. Сега там се спотайва един. Ние му се показваме, затова продължавай да говориш.

Изпитвах идиотско усещане за празнота. Не можех да измисля нищо, което да кажа. Той се разсмя и ме потупа по гърба.

– Ама и ти си един чудак – каза той. – Когато трябва да говориш, си глътваш езика. Хайде, разтракай ченето.

Той смешно затрака с ченета, като отваряше и затваряше свръх-скорошно устата си.

– Отсега нататък ще говорим за някои неща само на места, където витаят сили – продължи той. – Довел съм те тук, защото това е първото ти изпитание. Това е място на сили и тук може да говорим само за сили.

– Аз наистина не зная какво означава сила – каза аз.

– Силата е нещо, свързано с война – каза той. – Отначало тя е нещо невероятно, нещо абстрактно; трудно е дори да се мисли за нея. Ето така става и с теб сега. После силата става сериозна работа; човек може да не я притежава, може дори да не разбира, че тя въобще съществува, но все пак знае, че има нещо – нещо, което преди не се е забелязвало. След това силата се проявява като нещо, което идва при нас без да можем да го контролираме. Не ми е възможно да ти кажа как идва, нито какво точно представлява. Тя е нищо и все пак прави така, че пред очите ти да станат чудеса. Най-после силата е нещо само по себе си, нещо, което направлява действията ни и все пак се подчинява на нашите заповеди.

Настъпи кратка пауза. Дон Хуан ме попита дали съм разбрал. Когато казах, че съм разбрал, усетих, че ставам смешен. Той като че ли забеляза слисването ми и се захили.

– Сега ще те науча, ей тук, на първите стъпки към силата – каза той, сякаш ми диктуваше писмо. – Ще те науча как да „започнеш сънуването“.

Погледна ме и отново ме попита дали зная какво иска да каже. Не знаех. Едва успях да следя думите му. Той обясни, че „да се започне сънуването“ означавало да притежаваш точен и прагматичен контрол над общата ситуация на един сън, сравним с контрола, който човек упражнява над всеки свой избор в пустинята, като например да изкачи хълм или да остане на сянка в някой речен каньон.

– Трябва да започнеш с нещо много просто – каза той. – Тази нощ в съня си трябва да погледнеш ръцете си.

Разсмях се високо. Тонът му беше тъй равен, сякаш ми казваше, да направя нещо най-банално.

– Защо се смееш? – попита той учуден.

– Как да гледам ръцете си насън?

– Много просто, насочваш поглед ей така.

Наведе се напред и се вторачи в ръцете си с отворена уста. Постъпката му беше толкова комична, че аз се засмях.

– Сериозно, как можеш да си помислиш, че ще го направя? – попитах аз.

– Точно както ти казвам – сонна се той. – Можеш естествено да гледаш каквото си искаш, дявол да го вземе – и пръстите на краката си,

и корема си, и човката си, ако щеш. Казах ръцете, защото на мен ми беше най-лесно тях да гледам. Не мисли, че се шегувам. *Сънуването* е също тъй сериозно, както *виждането* или *умирането*, или всичко друго в този страшен, тайнствен свят. Мисли за това като за нещо забавно. Представи си всички невероятни неща, които можеш да постигнеш. Човек, който е тръгнал по дирите на силата, почти няма граници в своето *сънуване*.

Помолих го да ми даде някои ориентири.

– Няма ориентири – каза той. – Просто гледай ръцете си.

– Сигурно има още какво да ми кажеш – настоях аз.

Той разтърси глава, присви очи и замята бързи погледи към мен.

– Всеки от нас е различен – каза той накрая. – Това, което ти наричаш ориентири, е навярно само онова, което аз правех, когато се учех. Ние не сме еднакви; няма дори сянка на прилика.

– Може би каквото и да кажеш, ще ми бъде в помощ.

– По-просто за теб ще бъде само да започнеш да си гледаш ръцете.

Той като че се бе заел да организира мислите си и заклати глава нагоре и надолу.

– Всеки път, когато погледнеш нещо в сънищата си, то променя форма – каза той след дълго мълчание. – Номерът да се научиш как да започнеш *сънуването* очевидно не е само да гледаш нещата, но и да задържаш погледа си. *Сънуването* е истинско, когато човек успее да види всичко на фокус. После няма разлика между това, което правиш, когато спиш, и което правиш, когато не спиш. Разбираш ли ме?

Признах, че дори да съм разбрал какво е казал, аз съм неспособен да приема схващанията му. Обърнах му внимание, че в един цивилизован свят съществуват десетки хора, които имат измамни представи и не могат да различат онова, което става в един реален свят, и онова, което става във въображението им. Казах, че такива хора без съмнение са душевно болни и че моето смущение нараства винаги, когато той ми препоръчва да се държа като луд.

След дългото ми обяснение дон Хуан направи комичен жест на отчаяние, като притисна с длани бузите си и шумно въздъхна.

– Остави на мира своя цивилизован свят – каза той. – Остави го! Никой не иска от теб да се държиш като ненормален. Вече съм ти казал, че един воин трябва да бъде съвършен, за да се справи със силите, които търси; как можеш да си помислиш, че един воин не ще може да различи нещата едно от друго. От друга страна, ти приятелю, който познаваш реалния свят, ще се замотаеш и умреш на бърза ръка, ако се

наложи да зависиш от способността си да разпознаваш кое е реално и кое не.

Очевидно не бях изразил добре какво мисля. Всеки път, когато се възпротивявах, просто изказвах на глас непоносимото си разочарование, че съм уязвим.

– Не се опитвам да те превърна в болен, луд човек – продължи дон Хуан. – И сам можеш да го постигнеш, без моята помощ. Но силите, които ни направляват, те доведоха при мен и оттогава аз се мъча да те науча как да промениш своите глупави навици и да заживееш силния и чист живот на ловец. После силите отново те насочиха и ми казаха, че ти трябва да се научиш да живееш безупречния живот на воин. Изглежда, че не можеш. Но кой знае? Ние сме тайнствени и страшни като този непознаваем свят, затова никой не знае на какво си способен.

В гласа на дон Хуан се долавяше някаква допълнителна нотка на тъга. Поисках да се извиня, но той отново заговори.

– Няма нужда да гледаш ръцете си – каза той. – Както казах, гледай каквото искаш. Но си избери предварително нещо и го намери в своя сън. Казах „ръцете“, защото те винаги са налице. Когато започнат да променят формата си, можеш да изместиш погледа си от тях и да го спреш на друго, а после отново си погледни ръцете. Дълго време е нужно, за да усвоиш това.

Така се бях задълбочил да пиша, че не забелязах кога е започнало да се стъмнява. Слънцето беше изчезнало зад хоризонта. Небето бе облачно и над нас се спускаше здрач. Дон Хуан се изправи и захвана крадешком да поглежда на юг.

– Да вървим – каза той. – Трябва да вървим на юг, за да се покаже духът на вира.

Вървахме близо половин час. Околността изведнъж се промени и ние се озовахме в гола местност. Там, където чапаралът бе прегорял, имаше голям заоблен хълм. Приличаше на плешива глава. Запътихме се към него. Помислих, че дон Хуан ще се заизкачва по полегатия склон, но вместо това той спря и остана в напрегната поза. Тялото му сякаш се опъна като струна и за миг потрепна. После той отново се отпусна и зачака спокойно. Не можех да разбера как тялото му стои изправено – тъй отпуснати бяха мускулите му.

В този миг ме блъсна много силен порив на вятъра. Тялото на дон Хуан се извъртя по посока на вятъра, на запад. Той не напрегна мускули, за да се обърне, не ги напрегна поне както аз бих се напрегнал, за да се обърна. Сякаш някой дърпаше отзад тялото на дон Хуан. Сякаш

някой друг нагласи тялото му така, че да се обърне в друга посока.

Продължих да го гледам втренчено. Той ме наблюдаваше с крайчеца на очите си. Изразът на лицето му бе решителен, устремен. Цялото му същество бе нашрек и аз го гледах в почуда. Никога не бях изпадал в положение, което да изисква толкова необикновена концентрация.

Изведнъж тялото му потрепера, като че бе плиснато от внезапен душ студена вода. Още едно потръпване – и той тръгна, сякаш нищо не се беше случило.

Последвах го. Вървахме покрай оголените хълмове откъм източната им страна; по средата на пътя той спря и извърна лице на запад.

От мястото, където се намирахме, върхът на хълма не беше тъй объл и гладък, както ни се струваше отдалеко. Близо до върха имаше пещера или дупка. Вперих поглед натам, защото и дон Хуан правеше същото. Нов силен порив на вятъра ме накара да настръхна. Дон Хуан се извъртя на юг и обходи с поглед местността.

– Ей там! – каза той шепнешком и посочи някакъв предмет на земята.

Напрегнах очи да го видя. На земята там имаше нещо, навярно на около шест метра от нас. Беше светлокафяво и докато го гледах, то потръпна. Насочих натам цялото си внимание. Предметът беше почти кръгъл и сякаш свит; всъщност приличаше на свито куче.

– Какво е това? – прошепнах на дон Хуан.

– Не зная – прошепна той в отговор, като се взираше в предмета. – На какво ти прилича?

Казах му, че изглежда да е куче.

– Прекалено голямо е за куче – каза той най-спокойно.

Направих няколко стъпки към него, но дон Хуан внимателно ме спря. Зяпнах отново. Съвсем сигурно беше някакво животно – заспало или мъртво. Почти виждах главата му: ушите му бяха щръкнали като ушите на вълк. Вече бях напълно убеден, че е свито животно. Помислих си, че може да е кафяво теле. Казах го шепнешком на дон Хуан. Той отговори, че е много масивно, за да е теле, и освен това ушите му бяха заострени.

Животното отново потрепера и тогава забелязах, че е живо. Вече можех да видя, че диша и все пак то сякаш не дишаше ритмично. Дъхът му приличаше повече на неравномерни тръпки. И в този миг изведнъж проумях.

– Това е животно, което умира – прошепнах на дон Хуан.

– Прав си – отвърна той шепнешком. – Но какво животно?

Не можех да различа никакви особени признаци. Дон Хуан направи няколко предпазливи стъпки към него. Последвах го. Вече се бе стъмнило съвсем и трябваше да направим още две стъпки, за да разгледаме животното.

– Внимавай – прошепна дон Хуан в ухото ми. – Ако умира, може да скочи върху ни с последни сили.

Животното, независимо какво беше, като че ли береше душа; дишането му бе неравномерно, тялото му се тресеше в спазми, но то не променяше свитото си положение. В един момент обаче някакъв необикновен спазъм направо повдигна животното от земята. Дочух нечовешки писък и животното опъна крака; ноктите му бяха повече от страшни – бяха направо гадни. Животното се катурна на една страна, след като опъна краката си, после се изтърколи на гръб.

Чух ужасяващо ръмжене и дон Хуан, който викаше:

– Бягай да се спасяваш!

Тъкмо това и направих. Втурнах се нагоре към върха на хълма с невероятна скорост и пъргавина. Когато преполових пътя до върха, погледнах назад и съзрях дон Хуан да стои на същото място. Той ми направи знак да слеза. Аз затичах надолу.

– Какво стана? – попитах аз, останал без дъх.

– Според мен животното е умряло – каза той.

Пристъпих предпазливо към животното. Беше се проснало по гръб. Когато го наближих, едва не изревах от страх. Разбрах, че не е напълно умряло. Тялото му още потръпваше. Краката му, които стърчаха във въздуха, неистово се клатеха. Животното очевидно агонизираше.

Тръгнах пред дон Хуан. Нова тръпка раздвижи тялото на животното и аз успях да съгледам главата му. Обърнах се към дон Хуан, вцепенен от ужас. Съдейки по тялото му, животното очевидно беше млекопитаещо и все пак имаше човка като на птица.

Втренчих се в него, обладан от безкраен, абсолютен ужас. Мислите ми отказваха да го възприемат. Бях онемял. Не можех да промълвя нито дума. Никога през цялото си съществуване не бях ставал свидетел на нещо от този род. Пред очите ми ставаше нещо, което не можеше да се побере в ума. Поисках от дон Хуан да ми обясни какво е това невероятно животно, но само успях да изломотя нещо. Той ме гледаше втренчено. Хвърлих поглед към него, после към животното и тогава нещо в мене подреди света и аз тутакси осъзнах какво беше животното. Пристъпих до него и го вдигнах. Беше голям клон от някакъв храст. Беше обгорял и навярно вятърът бе довял никакви сухи вейки, които се бяха насъбрали

в клона, та по този начин му бяха придали вид на голямо издуто закръглено животно. Цветът на вейките беше причината за светлокафявия цвят, контрастиращ със зелената растителност.

Изсмях се на глупостта си и разпалено заобяснявах на дон Хуан, че вятърът е станал причина да го оприлича на живо животно. Помислих, че той ще остане доволен от начина, по който бях разрешил загадката, но той се обърна и закрачи към върха на хълма. Последвах го. Той запълзя към дупката, която приличаше на пещера. Не беше дупка, а плитка вдлъбнатина в пясъчника.

Дон Хуан взе няколко вейки и с тях насъбра пръстта, която се бе натрупала на дъното на вдлъбнатината.

– Трябва да махнем кърлежите – каза той.

Направи ми знак да седна и ми каза да се настая удобно, защото ще прекараме нощта на това място.

Заговорих за клона, но той ми зашътка да спра.

– Това, което направи, не е за хвалене – каза той. – Ти изхаби една прекрасна сила – сила, която вдъхваше живот на онази суха вейка.

Каза, че истинският триумф за мен щял да бъде, ако бях пуснал силата и я бях последвал, докато светът спре да съществува. Не изглеждаше да ми се е ядосал, нито да е разочарован от поведението ми. На няколко пъти повтори, че това било само началото, че било нужно време да разбереш силата. Потупа ме по рамото и се пошегува, че рано този ден аз бях човекът, който знае кое е реално и кое не.

Смутих се. Започнах да се извинявам, че винаги съм тъй уверен в постъпките си.

– Няма значение – каза той. – Онзи клон беше истинско животно и то беше живо в момента, когато го докосна силата. Защото силата го крепеше живо и номерът беше, както при „сънуването“, да се задържи тази гледка. Разбираш ли какво искам да кажа?

Поисках да го попитам за нещо друго, но той направи знак да млъча и каза, че през цялата нощ трябва да запазя пълно млчание, но да остана буден, и че известно време ще говори само той.

Каза, че духът, който познавал неговия глас, може да се подчини на звука и да ни остави. Обясни, че желанието да се остави човек достъпен за силата има сериозни мотиви. Силата е опустошаваща и може лесно да доведе до смърт, затова към нея трябва да се отнасяме с голямо внимание, да я допускаме до себе си редовно, но винаги крайно предпазливо.

Това налагало също така да направиш очевидно присъствието си, като нарочно говориш високо или вършиш друга шумна дейност, а

после трябвало на всяка цена да запазиш продължително и пълно мълчание. Качествата на един воин се съдържали в овладенията изблицы и овладяното мълчание. Той каза, че аз лично е трябвало да задържа гледката на живото чудовище малко по-дълго време. Ако се бях овладял, вместо да губя ума си и да полудявам от вълнение и страх, би трябвало да се постарая „да спра света“. Той изтъкна, че след като съм се завтекъл нагоре по хълма да си спасявам живота, съм бил абсолютно способен да „спра света“. В това състояние били съчетани страх, страхопочитание, сила и смърт; той каза, че такова състояние много трудно би могло да се повтори. Пошепнах на ухото му:

– Какво искаш да кажеш със „спирането на света“?

Той ме погледна свирепо, преди да отговори, че това било елемент от поведението на ония, които тръгвали на лов за сила – елемент, с помощта на който светът, какъвто ние го знаем, е принуден да се разпадне.

11

НАСТРОЕНИЕТО НА ВОИНА

Пристигнах с колата до къщата на дон Хуан в четвъртък, на 31 август 1961 година, и преди да имах възможност да го поздравя, той показа глава от прозореца, усмихна ми се и рече:

– Ще трябва да отпътуваме доста далеч до едно място на сила, а вече е почти пладне.

Отвори вратата на колата, седна до мен на предната седалка и ми нареди да карам на юг. След около седемдесет мили свърнахме на изток по един неравен път и пътувахме така, докато стигнахме склоновете на планината. Паркирах колата встрани от пътя в една котловина, която дои Хуан избра, защото била достатъчно дълбока, за да скрие колата от поглед. Оттам се запътихме направо към върха на ниските възвишения, след като прекосихме обширна, равна и гола местност.

Когато се стъмни, дон Хуан избра място за спане. Настоя за пълно мълчание.

На следващия ден закусихме оскъдно и продължихме пътешествието си в източна посока. Растителността вече не се състоеше от хилави шубраци, а от гъсти зелени храсти и дървета.

Късно следобед се изкатерихме до върха на една гигантска конгломератна скала, която приличаше на стена. Дон Хуан седна и ми направи знак да седна до него.

– Това е място на сила – каза той след минута мълчание. – На това място преди много години са погребвали воини.

В този момент точно над нас прелетя врана, грачейки. Дон Хун проследи погледа ѝ с втрещен взор.

Разгледах скалата и тъкмо се чудех как и къде са били погребвани воините, когато той ме тупна по рамото.

– Не тук, глупако – каза той усмихнат. – Там, долу.

Посочи полето точно под нас, в подножието на скалата, на изток; обясни, че това поле е заобиколено с естествена ограда от камъни. От мястото, където седях, съгледах едно пространство, което беше навярно с диаметър от стотина метра и което прилича на съвършен кръг. Обрасло беше с гъсти храсти, които притулваха камънаците. Не бих забелязал колко съвършено кръгло е, ако дон Хуан не ми беше обърнал внимание.

Добави, че в стария свят на индианците наоколо имало десетки такива места. Не били точно места на сила като някои хълмове или землища, които били убежища на духове, а по-скоро места за прозрение, където човек можел да се научи, където можел да намери решенията на дилемите си.

– От теб се иска само да дойдеш дотук – каза той. – Или да прекараш нощта на тази скала, за да пренаредиш чувствата си.

– Тук ли ще прекараме нощта?

– Така мислех, но една малка врана току-що ми каза да не правим това.

Опитах се да разбера още нещо за враната, но той ме накара да замълча с нетърпеливо движение на ръката си.

– Погледни този кръг от камъни – каза той. – Запечатай го в паметта си и някой ден някоя врана ще те поведе към друго такова място. Колкото по-съвършен е кръгът, толкова по-голяма е силата.

– Още ли погребват тук костите на воините?

Дон Хуан се престори на озадачен, а после широко се усмихна.

– Това не е гробище – каза той. – Тук никого не погребват. Казах, че навремето тук са погребвали воините. Имах предвид, че са идвали тук да се погребат за една нощ или за два дена, или за колкото време са имали нужда да останат. Нямах предвид, че тук са погребвали костите на мъртъвците. Мен гробищата не ме интересуват. В тях няма сила. Сила има в костите на воина, но те никога не са в гробищата. А в костите на човека на знанието има дори още повече сила, само дето е почти невъзможно да ги намериш.

– А кой е човек на знанието, дон Хуан?

– Всеки воин може да стане човек на знанието. Както ти казах, воинът е безупречен ловец, който търси сила, Ако успее в лова си, той може да стане човек на знанието.

– Какво искаш...

Той спря въпроса ми с движение на ръката. Стана, даде ми знак да го последвам и заслиза по стръмната източна страна на скалата. В почти отвесната стена имаше очертана пътека, която водеше към кръглото място долу.

Бавно поехме надолу по опасната пътека и когато стигнахме равното, дон Хуан, без да спира, ме поведе през гъстите храсталаци към средата на кръга. Там насъбра няколко дебели сухи клони и разчисти място за сядане. Мястото беше също свършено кръгло.

– Възнамерявах да те погребя тук за цялата нощ – каза той. – Но сега вече знам, че трябва да мине още време. Нямах сила. Ще те погребя за малко.

Идеята, че ще ме затворят, ме притесни сериозно и аз попитах как възнамерява да ме погребее. Той се закикоти като дете и започна да събира сухи вейки. Не ме остави да му помогна и каза, че трябва да седя и да чакам.

Нахвърля клоните, които бе събрал, в очистения кръг. После ме накара да легна с глава на изток, положи сакото ми под главата и направи клетка около тялото ми. Изгради я, като начупи клоните на парчета, по половин метър едното, и ги заби в меката пръст; клоните, които завършваха с чатал, послужиха за подпори на няколко дълги пръчки, които образуваха рамка и оформиха открит ковчег. Той затвори кутиеобразната клетка, като положи малки вейки и листа по дългите пръчки и по този начин ме покри от раменете надолу. Главата ми остави да стърчи заедно със сакото, което ми служеше за възглавница.

След това взе дебело парче сухо дърво, разрови пръстта около мен и покри с нея клетката.

Рамката беше тъй солидна и листата тъй добре подредени, че вътре не падна никаква пръст. Можех свободно да движа краката си и всъщност можех дори да излизам и влизам пълзешком.

Дон Хуан каза, че обикновено воинът си построява клетката и после влиза в нея, като я запечатва отвътре.

– А животните? – попитах аз. – Не могат ли да изрият пръстта отгоре, да нахлуят в клетката и да наранят човека.

– Не, от това воинът не се тревожи. Тревожиш се ти, защото нямаш

сила. Воинът освен това се ръководи от непреклонната си цел и може всичко да отблъсне. Нито плъх, нито змия, нито планински лъв могат да му попречат.

– И за какво се погребват, дон Хуан?

– За прозрение и сила.

Изпитах крайно приятно чувство на смирение и удовлетворение; в този момент светът изглеждаше спокоен. Тишината беше изумителна и в същото време отпускателна. Не бях свикнал на такова мълчание. Опитах да заговоря, но той ми шътна да мълча. След малко покоят на мястото ме завладя. Замислих се за живота си, за миналото си и изпитах познатото чувство на тъга и угризение. Казах му, че не заслужавам да бъда тук, че този свят е силен и красив, а аз съм слаб, и че моят дух е бил обезформен от обстоятелствата на моя живот.

Той се разсмя и заплаши да покрие главата ми с пръст, ако продължавам да говоря подобни неща. Каза, че съм мъж. И като всеки мъж заслужавам всичко, което е съдба на мъжа – радост, болка, тъга и борба, – и че природата на мъжките дела е без значение, шом мъжът се държи като воин.

Снишавайки глас почти до шепот, той каза, че ако аз наистина чувствам своя дух обезформен, просто трябва да го преправя – да го пречистя, да го направя съвършен, защото в нашия живот нямаме друга задача, която да е по-достойна. Да не се погрижиш за своя дух, значи да дириш смъртта, а това е все едно да търсиш нищото, тъй като смъртта без друго ще ни настигне.

Дълго време той не проговори, а после каза с тон на дълбоко убеждение:

– Търсенето на съвършенство на воинския дух е единствената задача, достойна за нашата мъжка природа.

Думите му подеждяха като катализатор. Усетих тежестта на своите минали деяния като непоносимо и досадно бреме. Признах, че за мен няма никаква надежда. През сълзи заговорих за живота си. Казах, че съм скитал толкова дълго време, та съм станал глух за болката и тъгата, освен в особени случаи, когато осъзнавам своята самота и безпомощност.

Той не каза нищо. Сграбчи ме под мишниците и ме изтегли от клетката. Когато ме пусна, аз седнах. Той също седна. Между нас настъпи неловко мълчание. Помислих, че ме оставя да се съвзема. Взех бележника си и от нерви започнах да пиша.

– Чувстваш се като лист на произвола на вятъра, нали? – каза той накрая, взирайки се в мен.

Точно така се чувствах. Той като че ли ми съчувстваше. Каза ми, че моето настроение му напомнило за някаква песен и запя ниско; докато пееше, гласът му беше много приятен и аз се заслушах в думите:

„Тъй далеч съм от небето, където се родих. Безмерна носталгия нахлува в мислите ми. Сега, когато съм тъй самотен и тъжен като лист на вятъра, понякога искам да ридая, понякога искам да се смея с копнеж“ (Que lejos estoy del cielo donde he nacido. Immensa nostalgia invade mi pensamiento. Ahora que estoy tam solo y triste cual hoja al viento, quisiera llorar, quisiera reir de sentimiento).

Дълго не проговорихме. Накрая той наруши мълчанието.

– От деня, в който си се родил, по един или друг начин някой е правил нещо с теб – каза той.

– Така е – казах аз.

– Постоянно правят нещо с теб против волята ти.

– Вярно е.

– И сега вече си безпомощен като лист на вятъра.

– Правилно. Точно така е.

Казах, че обстоятелствата на моя живот често са били опустошителни. Той слушаше внимателно, но не можех да разбера дали просто беше съгласен с мен или беше искрено загрижен, докато не забелязах, че се опитва да прикрие усмивка.

– Независимо колко ти се иска да се самосъжаляваш, ти трябва да промениш това – каза той кротко. – То не съответства на живота на един воин.

Той се разсмя и отново запя песента, но измени интонацията на някои думи; в резултат се получи вопъл. Отбеляза, че съм харесал песента, защото в своя живот не съм правил нищо друго, освен да търся недостатъци и да се оплаквам. Не можех да споря с него. Беше прав. И все пак вярвах, че имам достатъчно основания да оправдая усещането, че съм като лист на вятъра.

– Най-трудното на този свят е да усвоиш настроението на воин – каза той. – Няма нужда да се натъжаваш, да се оплакваш и да търсиш основание за скръбта си, вярвайки, че някой винаги прави нещо с нас. Никой не прави нищо на никого, още по-малко на един воин.

– Ти си тук, с мен, защото искаш да си тук. Досега трябваше да си поел напълно тази отговорност, затова идеята, че си на произвола на вятъра, е недопустима.

Той стана и започна да разваля клетката. Прехвърли пръстта обратно там, откъдето я бе насъбрал, и внимателно разпръсна всички пръчки

из чапарала. После покри разчистения кръг с треволяк и съчки, оставяйки мястото така, сякаш никой никога не го е докосвал.

Обърнах внимание на сръчността му. Той отговори, че добрият ловец би познал, че сме били там, независимо колко предпазлив е бил той, защото следите на човека не могат напълно да се заличат.

Седна с кръстосани крака и ми каза да се разположа колкото мога по-удобно, с лице към мястото, където ме беше погребал, и да остана така, докато тъжното ми настроение се разсее.

– Воинът се погребва, за да намери сила, а не да ридае от самосъжаление – каза той.

Опитах се да му обясня, но той ме накара да спра с нетърпеливо движение на главата. Каза, че трябвало бързо да ме извади от клетката, защото настроението ми било непоносимо и той се изплашил да не би мястото да презре моята мекошавост и да ме накаже.

– Самосъжалението е противно на силата – каза той. – Настроението на един воин изисква самоконтрол и в същото време изисква да се самозабрави.

– Как става това? – попитах аз. – Как може човек едновременно да се контролира и да се самозабрави?

– Трудно е – каза той.

Изглежда размишляваше дали да продължи да говори или не. На два пъти беше на границата да каже нещо, но се спря и се усмихна.

– Още не ти е минала тъгата – каза той. – Още се чувстваш слаб и затова е безсмислено сега да се говори за настроението на война.

Мина почти цял час в пълно мълчание. После той рязко ме попита дали съм успял да усвоя техниката на „сънуването“, на която ме бе учил. Бях опитвал усърдно и бях успял след огромни усилия да се добера до някаква степен на контрол върху сънищата си. Дон Хуан беше много прав в твърдението, че човек може да прави упражнението си като за удоволствие. За първи път в живота си бях очаквал с нетърпение да заспя.

Дадох му подробен отчет за това, което бях постигнал. За мен беше сравнително лесно да задържа образа на ръцете си, след като бях научил как да си наложа да ги гледам. Съновиденията ми, в които не винаги виждах ръцете си, траеха доста дълго, докато накрая губех контрол и се потапах в обикновени, непредвидими сънища. Не можех, сънувайки, да гледам по избор ту ръцете си, ту други неща. Каквото се случеше. В даден момент си спомнях, че трябва да гледам ръцете си и след това нещата наоколо. Имаше нощи обаче, когато не можех да си спомня въобще

да съм правил това.

Той, изглежда, остана доволен и поиска да разбере какви са обичайните неща, които среща в съновиденията си. Не можах да се сетя за нищо специално и започнах да разказвам подробно един кошмар, който ми се бе присънил предната нощ.

– Не се увличай толкова – каза сухо той.

Обясних му, че съм записал всички подробности от сънищата си. Тъй като бях започнал да се упражнявам да гледам ръцете си, сънищата ми бяха станали много привлекателни и способността ми да си ги спомням се бе увеличила до такава степен, че се сетях и за най-дребните подробности. Той каза, че само си губя времето да ги следя, защото подробностите и яснотата нямали никакво значение.

– Обикновените сънища стават много живи още щом започнеш за усвояваш *сънуването* – каза той. – Тази живост и яснота са страхотна бариера и в този смисъл ти си по-зле от всички, които съм срещал досега. Ти имаш най-лошата мания. Записваш всичко, каквото можеш.

Най-честно казано, вярвах, че всичко, което правя, е правилно. Записвайки най-прилежно сънищата си, аз си изяснявах характера на това, което ми се присънваше.

– Остави това! – каза той повелително. – Нищо няма да ти помогне. Това само те разсейва от целта на *сънуването*, което представлява контрол и сила.

Той легна, покри очи с шапката си и заговори, без да ме поглежда.

– Ще ти припомня всички упражнения, които трябва да правиш – каза той. – Най-напред трябва да съсредоточиш поглед върху ръцете си. После за кратко преместваш погледа си на друго. Съсредоточаваш го върху колкото можеш повече неща. Помни, че ако поглеждаш за кратко време, образите не се местят. После се връщаш на ръцете. Всеки път, щом погледнеш ръцете си, подновяваш силата, необходима за *сънуването*, затова в началото не гледай прекалено много неща. Всеки път са достатъчни четири неща. По-късно можеш да разшириш обхвата, докато възприемеш всичко, което поискаш, но щом образите започнат да се местят и усетиш, че губиш контрол, върни се на ръцете. Когато усетиш, че можеш да гледаш безкрайно нещата, ще бъдеш готов за едно ново упражнение. На него ще те науча сега, но очаквам от теб да го приложиш едва след като си готов.

Той мълча близо петнайсет минути. Накрая седна и се обърна към мен.

– Следващата стъпка при *сънуването* е да се научиш да пътуваш –

каза той. – Също както си се научил да гледаш ръцете си, можеш да си наложиш да се движиш, да отиваш на различни места. Най-напред трябва да си избереш едно място, където искаш да отидеш. Избери някое познато място – примерно твоето училище, някой парк или дом на твой приятел – и тогава си наложи да идеш там. Това упражнение е много трудно. Трябва да изпълниш две задачи: да си наложиш да отидеш до определено място и после, когато вече си усвоил това упражнение, да се научиш да контролираш времетраенето на своето пътуване.

Докато записвах тези думи, имах усещането, че наистина съм откачил. Записвах си наистина ненормални заръки и си блъсках главата как да ги спазвам. Усетих прилив на угризение и смут.

– Какво правиш с мен, дон Хуан? – попитах аз, без да мисля.

Той като че се изненада. Втренчи поглед в мен за миг, а после се усмихна.

– Задаваш ми непрекъснато един и същ въпрос. Нищо не правя с тебе. Ти ставаш достъпен за силата; търсиш я, а аз те напътствам.

Наклони глава и ме заразглежда. Подхвана брадичката ми с една ръка и тила с другата и задвижи главата ми назад и напред. Мускулите на врата ми бяха много стегнати и това движение на главата намали напрежението.

Дон Хуан изви очи към небето за момент, сякаш изучаваше нещо.

– Време е да тръгваме – каза сухо той и стана.

Поехме на изток, докато стигнахме малка горичка от дръвчета в една долина между два голи хълма. Вече бе станало почти пет следобед. Той подхвърли, че може да се наложи да прекараме нощта на това място. Посочи дърветата и каза, че наблизом има вода.

Напрегна тялото си и задуши въздуха като животно. Виждах как, докато издишваше и вдишваше през носа си в бърза последователност, мускулите на стомаха му се свиват много бързо на кратки спазми. Прикани ме да направя същото и сам да откроя къде е водата. Неохотно направих опит да му подражавам. След пет-шест минути бързо дишане ми се зави свят, но ноздрите ми се прочистиха по изключителен начин и аз наистина успях да различа мирис на речни върбалаци. Не можех обаче да кажа къде са.

Дон Хуан ми каза да си почина малко и после отново ме накара да душа. Втория път беше по-напрегнато. Успях действително да различа отдысно мирис на речна върба. Насочихме се в тази посока и намерихме на повече от четвърт миля местенце, подобно на тресавище със застояла вода. Заобиколихме го и се озовахме на малко по-висока равна

площадка. Над тази площадка и около нея храстите бяха много гъсти.

– Това място гъмжи от планински лъвове и други по-малки котки – каза между другото дон Хуан, сякаш отбелязваше нещо съвсем обичайно.

Хукнах към него и той избухна в смях.

– Обикновено не идвам тук – каза той. – Но враната ни показва тази посока. Сигурно има нещо специално.

– Наистина ли трябва да останем тук, дон Хуан?

– Да. Иначе бих избягнал това място.

Станах безкрайно нервен. Той ми нареди внимателно да слушам какво ще ми разкаже.

– Единственото нещо, което човек може да прави на такова място, е да лови лъвове – каза той. – Затова имам намерение да те науча как се прави това. Има един специален начин за построяване на капан за водни плъхове, които живеят наоколо в подмоли. Те служат за примамка. Стените на клетката трябва да се направят така, че лесно да падат, а отстранени се слагат много остри шипове. Когато капанът е изправен, шиповете са скрити и не докосват нищо, освен ако някое животно не се стовари върху клетката; тогава стените падат и шиповете пробождат животното, което е попаднало в капана.

Не можех да разбера какво иска да каже, но той начерта скица на земята и ми показа, че ако страничните пръчки на капана се поставят в кухи отвори по рамката, капанът ще падне от тази страна, от която е докоснат покривът.

Шиповете представляваха остри трески от твърдо дърво, които бяха прикрепени по рамката околоръст.

Дон Хуан каза, че обикновено върху мрежата от пръчки се поставя тежък товар от камъни, като пръчките са свързани с капана и висят доста над него. Когато планинският лъв стъпи върху капана, примамен от водните плъхове, той се опитва да го счупи, като го удря с всичка сила с лапите си; тогава треските пробождат лапите му и обезумяло, животното започва да подскача, като по този начин отприщва върху себе си лавина от камъни.

– Някой ден може да ти дотрябва да хванеш планински лъв – каза той. – Те имат особена сила. Страшно умни са и единственият начин да ги уловиш е да ги прилъжеш с миризмата на речни върби.

С изумителна бързина и майсторство той стъкми един капан и след продължително чакане улови три тлъстички катерицоподобни гризачи.

Каза ми да откъсна наръч върбови клонки от края на тресавището и

ме накара да натрия дрехите си с тях. Той стори същото. После, бързо и чевърсто изплете от пръчките две мрежи, направи топка от блатна кал и треви и ги отнесе обратно на площадката, където се прикри.

Междувременно гризачите бяха започнали да пишат много силно.

Дон Хуан ми заговори от скривалището си. Каза ми да сложа в другата мрежа една голяма топка кал и трева и да се покатеря на ниските клони на едно дърво до капана, където бяха гризачите.

Дон Хуан каза, че не иска да наранява нито лъва, нито гризачите, затова ако лъвът дойде до капана, ще му хвърли калта. Каза ми да бъда нащрек и да замеря животното с моята топка след него, за да го подплаша и прогоня. Препоръча ми да бъда изключително внимателен, за да не падна от дървото. Последните му заръки бяха да остана тъй неподвижен, че да се слеза с клоните.

Не можех да видя къде е дон Хуан. Писъците на гризачите станаха извънредно силни и накрая толкова се стъмни, че едва можех да различа общите очертания на терена. Чух внезапен и близък звук на меки стъпки и приглушено котешко дишане, после съвсем тихо изръмжаване и гризачите престанаха да цвърчат. Тъкмо тогава съгледах тъмната форма на животното току пред дървото, на което бях аз. Още не бях успял да се уверя, че това с планински лъв, той се понесе към капана, но преди да го стигне нещо го удари и той се дръпна. Хвърлих топката си, както дон Хуан ми бе казал да направя. Не улучих, но се чу много силен шум. В този миг дои Хуан издаде няколко последователни пронизителни писъка, от които по гърба ми полазиха тръпки, животното подскочи необикновено пъргаво към площадката и изчезна.

Дон Хуан продължи да пиши пронизително още малко след това и чак тогава ми каза да слеза от дървото, да взема клетката с гризачите, да изтичам до площадката и да дойда колкото е възможно по-бързо при него.

За невероятно кратко време аз застанах до дон Хуан. Той ми каза да запишя, доколкото мога, като него, за да държа лъва на разстояние, докато той разглоби клетката и пусне гризачите.

Закресях, но не можах да постигна същия звук. Гласът ми беше пресипнал от вълнение.

Той ми каза да се отпусна и да крещя с истинско чувство, защото лъвът е още наблизо. Изведнъж осъзнах напълно положението. Лъвът беше истински. Изкрещях мощно и пронизително няколко пъти.

Дон Хуан избухна в гръмогласен смях.

Остави ме да покрещя, а после каза, че ще трябва колкото може по-

тихо да напуснем мястото, защото лъвът не е глупав и вероятно вече се връща по същите стъпки след нас.

– Сигурно ще ни последва – каза той. – Независимо колко сме предпазливи, ние ще оставим следи, широки като панамериканска магистрала.

Вървах много близо до дон Хуан. От време на време той спираше за миг и се заслушваше. В един момент хукна в тъмното и аз го последвах с ръце, протегнати пред очите, за да се предпазя от клоните.

Накрая пристигнахме до подножието на скалата, където се бяхме установили по-рано. Дон Хун каза, че ако успеем да се покатерим до върха, без да бъдем обезобразени от лъва, ще се спасим. Тръгна напред да ми показва пътя. Започнахме да се катерим в тъмното. Не зная как, но го последвах с безкрайно уверени стъпки. Когато стигнахме до върха, чух особен животински вик. Приличаше на кравешко мучене, само дето беше по-продължителен и по-дрезгав.

– Нагоре! Нагоре! – извика дон Хуан.

Задрасках към върха в непрогледния мрак пред дон Хуан. Когато той стигна равното на върха на скалата, аз вече бях седнал и едва си поемах дъх.

Той се строполи на земята. За секунда помислих, че усилието е било твърде голямо за него, но той се смееше на бързото ми катерене.

Няколко часа седяхме в пълно мълчание, а сетне поехме към колата ми.

Неделя, 3 септември 1961 година

Когато се събудих, дон Хуан не беше в къщата. Пороботих върху бележките си и ми остана време да събера малко съчки за горене от околните прерийни шубраци, преди той да се върне. А когато той влезе в къщата, аз вече се хранех. Той започна да се смее над онова, което наричаше моя обичайна програма за ядене по обяд, но си взе от сандвичите ми.

Казах му, че случката с планинския лъв ме озадачава. Връщайки се, мислено назад, всичко изглеждаше недействително. Сякаш всичко беше измислено и представено заради мене. Последователността на събитията беше тъй бърза, че аз наистина нямах никакво време да се изплаша. Бях успял само да действам, но не и да се замисля върху обстоятелствата, в които се намирах. Когато седнах да пиша бележките си, ми хрумна

въпроса дали наистина бях видял планинския лъв. Сухият клон още беше ясен в спомените ми.

– Това беше планински лъв – каза дон Хуан повелително.

– Беше ли наистина животно от плът и кръв?

– Разбира се.

Казах му, че подозренията ми се дължат на лесния изход от цялата случка. Сякаш лъвът бе чакал там и бе обучен да постъпи точно както дон Хуан бе запланувал.

Той не се огъна пред атаката ми от скептични забележки. Разсмя се.

– Смешен човек си ти – каза той. – Видя и чу животното. То дойде точно под дървото, на което ти се бе покачил. Не те подуши и не се хвърли връз тебе заради върбите. Те убиват всички други миризми, дори за лъвовете. Нали държеше сноп пръчки в скута си?

Казах, че не се съмнявам в думите му, но че всичко, което се бе случило през онази нощ, беше пределно чуждо на събитията от ежедневието ми живот. Докато бях писал бележките си, за момент дори бях имал усещането, че дон Хуан е играл ролята на лъв. Трябваше обаче да отхвърля тази идея, защото наистина бях видял тъмните очертания на четириногото животно, което се хвърли върху клетката и след това подскочи към площадката.

– И защо си се загрижил толкова? – каза той. – Това беше просто една голяма котка. В тези планини навярно има хиляди котки. Голяма работа! Както обикновено, насочваш вниманието си в погрешна посока. Никакво значение няма дали е бил лъв или са били гащите ми. Важното е какво си усещал в оня момент.

През целия си живот не бях виждал, нито чувал за голяма дива котка, подгонила жертвата си. Когато си помислих за това, не можех да подмина факта, че аз бях само на няколко фута от точно такава котка.

Дон Хуан ме слушаше внимателно, докато разказвах за цялото си преживяване.

– И какво толкова страшно има в голямата котка? – попита той изпитателно. – Ти си бивал толкова близо до повечето животни, които се вдят наоколо, и никога не си се страхувал от тях. Обичаш ли котките?

– Не, не ги обичам.

– Ами тогава ги забрави. Урокът без друго не беше как се ловят лъвовете.

– А за какво беше?

– Това място ми бе показано от малката врана и на това място аз видях възможността да те накарам да разбереш как действа човек, който е

в настроението на воин. Всичко, което направи миналата нощ, се дължеше на необходимото за него настроение. Ти беше едновременно хладнокръвен и увлечен, когато скочи от дървото, за да вземеш клетката и да дотичаш при мен. Не се парализира от страх. И тогава до върха на скалата, когато лъвът нададе рев, ти се придвижи много добре. Сигурен съм, че нямаше да повярваш какво си направил, ако бе видял скалата през деня. У теб имаше степен на забрава и в същото време степен на контрол над себе си. Не се отказа и не подмокри гащи и все пак се отпусна и се изкатери по тази стена в абсолютна тъмнина. Можеше да не улучиш пътеката и да се убиеш. За да изкатериш тази стена в тъмното е нужно да се държиш за себе си и в същото време да се отпуснеш. Ето това наричам аз настроение на един воин.

Казах, че каквото и да съм направил през нощта, е било от страх, а не резултат на някакво настроение – на контрол и самозабрава.

– Зная – каза той, усмихвайки се. – И аз исках да ти покажа, че можеш да се пришпориш отвъд възможностите си, стига да си в подходящо настроение. Един воин сам си създава настроението. Ти не знаеше това. Страхът те доведе до състоянието на воин, но сега, когато знаеш това, всяко нещо може да те накара да изпаднеш в подобно настроение.

Поисках да споря с него, но мотивите ми не бяха ясни. Усетих необяснимо раздражение.

– Винаги е удобно да се действа в такова настроение – продължи той. – Така се отстранява мръсотията и човек остава пречистен. Когато стигна върха на скалата, ти се почувства превъзходно. Така ли беше?

Заявих, че разбирам какво иска да каже и че все пак усещам колко идиотско е да се опитвам да приложа това, на което ме учи, в ежедневието си живот.

– Човек се нуждае от настроението на воин за всичко, което прави – каза той. – В противен случай става уродлив и грозен. Няма сила в живота, лишена от такова настроение. Погледни себе си. Всичко те обижда и ядосва. Ти хленчиш и се оплакваш и смяташ, че всеки те кара да му играеш по свирката. Ти си лист на произвола на вятъра. В твоя живот няма сила. Колко ли грозно е това усещане! Един воин, от друга страна, е ловец. Той преценява всичко. Това е контрол. Но щом преценяването свърши, той започва да действа. Отприщва се. Това е самозабрава. Един воин не е лист на произвола на вятъра. Никой не може да го побутне; никой не може да го принуди да прави нещо против него самия, нито против собствената му преценка. Един воин е настроен да оцелее и той оцелява по възможно най-добрия начин.

Харесваше ми позицията му, макар да я мислех за нереална. Изглеждаше твърде простовата за сложния свят, в който живеех.

Той се засмя на аргументите ми, а аз настоях, че състоянието на един воин не може наистина да ми помогне да преодолея чувството, че съм обиден или действително наранен от постъпките на хората около мен, както примерно бих могъл да бъда физически изтормозен от някое жестоко и злобно лице в положението на властник.

Тъй се разсмя гръмогласно и прие, че примерът е на място.

– Воинът може да бъде наранен, но не и обиден – каза той. – За един воин няма нищо обидно в постъпките на неговите събратя, щом той самият действа в границите на подходящото настроение. Миналата нощ ти не беше обиден от лъва. Фактът, че той ни подгони, не те ядоса. Не чух да го ругаеш, нито чух да казваш, че няма право да ни преследва. Може да е бил жесток и злобен лъв. Но това не беше съображението ти, когато се мъчеше да избягаш от него. Единственото нещо, което трябваше да се направи, беше да се оцелее. С това ти се справи съвсем добре. Ако беше сам и лъвът те бе стигнал и обезобразил до смърт, никога нямаше да ти дойде наум да се оплакваш или да се чувстваш обиден от постъпките му. Състоянието на един воин не е толкова крайно нито спрямо твоя свят, нито спрямо нечий друг. То ти е нужно, за да преодолееш всички неприятности.

Изложих разсъжденията си. Лъвът нямаше нищо общо с моите събратя, защото аз знаех и най-малките подробности за тях, докато за лъва не знаех нищо. Онова, с което ме обиждаха събратята ми, бе, че те постъпваха злонамерено и съзнателно.

– Зная, зная – каза търпеливо дон Хуан. – Не е проста работа да се постигне настроението на един воин. Това е революция. Да считаш лъва и водните плъхове за равни на събратята ни е великолепен акт на воинския дух. Нужна е сила, за да го постигнеш.

12

БИТКА НА СИЛАТА

Четвъртък, 28 декември 1961 година

Тръгнахме на път много рано сутринта. Упътихме се на юг, после поехме на изток към планините. Дон Хуан бе взел кратуни с храна и

вода. Преди да тръгнем, се нахранихме в колата.

– Върви непосредствено до мен – каза той. – Тази област ти е непозната и няма смисъл да се рискува. Ти си тръгнал да търсиш сила и всичко, което правиш, е от значение. Наблюдавай вятъра, особено в края на деня. Наблюдавай кога сменя посоката и сменяй и ти своето положение така, че винаги да те засланям от него.

– Какво ще правим в тези планини, дон Хуан?

– Нали търсиш сила?

– Имам предвид какво точно ще правим.

– Когато си на лов за сила, няма планове. Ловът на сила и играта на лов са едно и също нещо. Един ловец ловува каквото му излезе насреща. Така той винаги трябва да е в готовност. Знаеш за вятъра, а сега ще можеш сам да ловиш сила във вятъра. Но има други неща, за които не знаеш и които също като вятъра са център на сила в известни моменти и на известни места. Силата е особена работа – каза той. – Невъзможно е да я приковеш към земята и да кажеш какво точно представлява. Тя е чувство, което човек има за някои неща. Силата е лична. Тя принадлежи само на самия теб. Моят покровител например можеше да разболее смъртносно човек само като го погледне. Жените припадаха, спреше ли очи на тях. Въпреки това той не разболяваше хората през цялото време, а само когато се намесеше личната му сила.

– А как си избираше кого да разболее?

– Не зная. Той сам не знаеше. Такава е силата. Тя те командва и въпреки това ти се подчинява. Ловецът на сила я пленява и след това я съхранява като собствена находка. Така личната сила расте и воинът добива толкова много от нея, че става учен човек.

– А как се съхранява силата, дон Хуан?

– И това е друго усещане. Зависи какъв е воинът. Моят покровител беше човек с буйна натура. Той събираше силата посредством това усещане. Всичко, което правеше, беше силно и прямо. От него ми остана спомен за нещо, което преминава като ураган. И всичко му се случваше по този начин.

Казах му, че не мога да разбира как силата се събира чрез чувство.

– Няма как да ти го обясня – каза той след продължителна пауза. – Сам трябва да го направиш.

Взе кратуните с храна и ги привърза за гърба си. Подаде ми наниз с осем парчета сухо месо и ме накара да го провеся на врата си.

– Това е силна храна – каза той.

– Кое я прави силна, дон Хуан?

– Това е месо от животно, което е имало сила. От елен, един чуден елен. Моята лична сила го доведе при мен. Това месо ще ни крепи със седмици, ако трябва и с месеци. Дъвчи малки парченца от време на време и го дъвчи докрай. Нека силата навлиза бавно в тялото ти.

Тръгнахме. Наближаваше единайсет. Дон Хуан ми напомни още веднъж процедурата, която трябваше да спазвам.

– Внимавай за вятъра – каза той. – Не го оставяй да те изиграе. И не го оставяй да те измори. Дъвчи силната си храна и се крий от вятъра зад тялото ми. На мен вятърът няма да навреди: с него се знаем много добре.

Поведе ме по една пътечка, която водеше право към високите планини. Денят бе облачен и се канеше да вали. Виждах ниски дъждовни облаци и мъгли над планините, които се спускаха към местността, където бяхме ние.

Вървахме в пълно мълчание докъм три часа следобед. Сухото месо, което дъвчехме, наистина ни изпълваше със сила. А вниманието ми към внезапните обрати в посоката на вятъра беше наистина мистериозна работа, дотолкова, че цялото ми тяло сякаш усещаше промените преди действително да са настъпили. Имах чувството, че мога да откроя поривите на вятъра като някакъв натиск върху гърдния ми кош, върху бронхите ми. Всеки път, когато се канех да усетя някой порив на вятъра, гърдният ми кош и гърлото ми се стягаха.

Дон Хуан спря за миг и се огледа. Изглежда се ориентираше и тогава зави надясно. Забелязах, че и той дъвчеше сухо месо. Бях съвсем бодр и в никакъв случай уморен. Задачата да внимавам за обратите на вятъра така ме поглъщаше, че не забелязвах как тече времето.

Навлязохме в дълбока клисура, а сетне се упътихме към малко плато по оголената страна на огромна планина. Бяхме стигнали съвсем високо, почти до върха на планината.

Дон Хуан се покатери на голяма скала в края на платото и ми помогна да се покача при него. Скалата беше разположена така, че приличаше на купол над стръмни стени. Бавно я заобиколихме. Накрая се наложи да се прехвърля през скалата седешком, прилепен до повърхността ѝ с пети и длани. Бях плувнал в пот и непрекъснато трябваше да си трия ръцете.

Близко до върха на планината, от другата страна, съгледах много просторна недълбока пещера. Приличаше на голяма стая, издялана от камък. Представляваше пясъчник, който времето беше издълбало в нещо, подобно на балкон с две колони.

Дон Хуан каза, че тук ще си построим лагер, че мястото е съвсем безопасно, защото е доста плитко, за да е бърлога на лъвове или други диви зверове, прекалено открито, за да е гнездо на пльхове, и прекалено ветровито за насекоми. Засмя се и заяви, че било идеалното място за хора, тъй като нито едно друго живо същество не би издържало тук.

Покатери се горе като планинска коза. Изненада ме удивителната му пъргавина.

Бавно се плъзнах седешком надолу по скалата, а след това опитах да притичам прилепен до планинския скат, за да стигна площадката. Последните няколко метра ме изтощиха докрай. Шеговито попитах дон Хуан колко годишен е всъщност. Мислех си, че за да достигне площадката, така както той го бе сторил, човек трябва да е изключително млад и способен.

– Аз съм толкова млад, колкото искам да бъда – каза той. – Това е също въпрос на лична сила. Ако си трупаш сила, тялото ти ще може да върши невероятни подвизи. От друга страна, ако пилееш сила, ще станеш много скоро дебел старец.

По дължина площадката беше разположена на изток-запад. Откритата страна на подобното на тераса образуване гледаше на юг. Запътих се към западния край. Гледката беше величествена. Дъждът ни беше заобиколил. Приличаше на завеса от прозрачна материя, спусната над низината.

Дон Хуан каза, че имаме достатъчно време да си построим подслон. Накара ме да струпам колкото мога повече камъни на площадката, а той насъбра клони за покрив.

След час бяхме построили стена, дебела трийсетина сантиметра, откъм източната страна на площадката. Беше широка половин и висока един метър. Той преплете и върза един за друг няколко клона и направи покрив, подпирайки го на два дълги пръта, завършващи с чатал. Друг прът със същата дължина бе прикрепен към самия покрив и го подпираше към противоположната страна на стената. Конструкцията приличаше на висока маса с три крака.

Дон Хуан седна с кръстосани крака пред нея, на самия край на терасата. Каза ми да седна до него, от дясната му страна. Известно време мълчахме.

Тишината наруши дон Хуан. Каза шепнешком, че трябва да се държим така, сякаш не е станало нищо необикновено. Попитах го дали трябва да направя нещо специално. Той каза, че трябва да се заема да пища и то така, че все едно сеяд на бюрото си и нямам никакви други

грижи освен да пиша. В даден момент той щеше да ме побутне и тогава трябваше да погледна, накъдето сочи с очи. Предупреди ме, че каквото и да видя, не трябва да произнасям нито думичка. Само той можел да говори безнаказано, защото всички сили в тези планини го познавали.

Изпълних нарежданията му и писах около час. Потопих се докрай в задачата си. Внезапно усетих леко потупване по ръката и видях очите и главата на дон Хуан да ми сочат някакво кълбо от мъгла на около двеста метра от нас, което се спускаше от върха на планината. Дон Хуан пошепна на ухото ми с едва доловим глас, макар да бе толкова близо до мен.

– Движи погледа си по това кълбо от мъгла – каза той. – Но не го гледай направо. Мигай с очи и не ги задържай на мъглата. Когато видиш зелена точка върху кълбото, покажи ми я с очи.

Започнах да движа поглед отляво надясно по кълбото мъгла, което бавно се спускаше към нас. Навярно мина половин час. Започна да се стъмва. Мъглата се движеше изключително бавно. В един миг внезапно почувствах, че виждам неясно блещукане вдясно от мен. Отначало помислих, че съм видял зелен шубрак през мъглата. Когато се взрях директно, не забелязах нищо, но когато погледнах, без да се вирам, успях да забележа неясно зеленикаво петно.

Посочих го на дон Хуан. Той присви очи и се взря в него.

– Съсредоточи поглед върху него – прошепна ми той. – Гледай, без да мигаш, докато *видиш*.

Поисках да запитам какво трябва да видя, но той се намръщи срещу ми, сякаш да ми припомни, че не трябва да говоря.

Отново се вгледах. Частта от мъглата, която се бе спуснала отгоре, висеше, сякаш беше парче твърда материя. Беше на черти точно там, където бях забелязал зеленикавия оттенък. Когато очите ми отново се умориха и аз примижах, отначало видях къс мъгла, наложен върху предишното кълбо, а сетне съгледах тясна ивица мъгла помежду им, която приличаше на тънка, неподпряна никъде конструкция – мост, който съединяваше планината над мен и кълбото мъгла пред мен. За момент помислих, че виждам прозрачната мъгла, подгонена надолу по планинския скат и минаваща по моста, без да го разруши. Сякаш мостът бе твърд. В един миг миражът стана толкова абсолютен, че аз успях наистина да различа тъмното под самия мост и, като контраст, светлия пясъчен цвят на страничната преграда.

Втренчих се в моста онемял. И тогава или аз се повдигнах до неговото ниво, или мостът се сниши до моето. Внезапно съгледах някакъв

лъч пред себе си. Бе неимоверно дълъг, твърд лъч, тесен и без странични опори, но достатъчно широк, за да се върви по него.

Дон Хуан разтърси силно ръката ми. Усетих как главата ми се люшна напред и назад, а след това забелязах, че ужасно ме сърбят очите. Съвсем несъзнателно ги разтърках. Дон Хуан не спираше да ме разтърсва, докато аз не отворих отново очи. Той сипа малко вода от кратунката в ръката си и поръси лицето ми с нея. Усещането беше крайно неприятно. Водата беше толкова студена, че почувствах капките като рани по кожата си. Сетне забелязах, че тялото ми е много топло. Тресеше ме.

Дон Хуан бързо ми даде да пийна малко от водата, после намокри ушите и врата ми.

Дочух много силен, призрачен и проточен птичи крясък. За момент дон Хуан се заслуша внимателно, после блъсна с крак камъните на стената и събори покрива. Захвърли клоните в шубраците, а след тях и камъните, един по един.

Пошепна на ухото ми.

– Пийни вода и съдвчи от сухото месо. Не можем да останем тук – този крясък не беше на птица.

Спуснахме се от площадката надолу и поехме в източна посока. Съвсем скоро стана тъй тъмно, сякаш пред очите ми беше паднала завеса. Мъглата приличаше на непроницаема преграда. Никога не бях подозирал колко леплива е мъглата нощем. Не можех да осъзная как върви дон Хуан. Държах се за ръката му като спял.

Не зная защо, но имах чувството, че вървя по ръба на някаква пропаст. Краката ми отказваха да се движат. Разумът ми се доверяваше на дон Хуан, затова с разсъдъка си исках да продължа напред, но не и с тялото си, и дон Хуан трябваше да ме влачи в непрогледната тъмнина.

Навярно той познаваше местността безпогрешно точно. На едно място спря и ме накара да поседна. Не смеех да пусна ръката му. Тялото ми усещаше, без капчица съмнение, че седя на гола куполообразна планина и придвижех ли се на сантиметър влясно, ще се прекатуря отвъд допустимата точка в някаква пропаст. Бях абсолютно сигурен, че седя на извит планински скат, тъй като тялото ми несъзнателно се извърташе надясно. Помислих, че става така, за да поддържам вертикална стойка, затова опитах да компенсирам положението си, дърпайки се колкото мога наляво към дон Хуан.

Изведнъж дон Хуан се отдели от мен и без подкрепата на тялото му аз паднах. Допирът със земята ми възвърна чувството за равновесие.

Лежах върху равна местност. С опипване започнах да разпознавам нещата непосредствено около мен. Усетих сухи листа ивейки.

Внезапна светкавица озари цялата околност, а след нея тресна страхотен гръм. Съгледах дон Хуан, който стоеше прав от лявата ми страна. Видях огромни дървета и пещера на няколко крачки зад него.

Дон Хуан ми каза да вляза в дупката. Пропълзях вътре и седнах с гръб, опрян до скалата.

Почувствах как дон Хуан се навежда, за да ми пошепне да пазя пълно мълчание.

Последваха три светкавици, една след друга. В миг видях дон Хуан да седи с кръстосани крака вляво от мен. Пещерата бе вдлъбнатина достатъчно широка, за да седнат в нея двама-трима души. Дупката изглеждаше като издълбана в дъното на огромна морена. Усетих, че съм постъпил разумно, като съм пропълзял вътре, защото ако бях влязъл нормално, щях да си чукна главата в камъка.

Блясъкът на светкавицата ми показва колко е гъста мъглата. Забелязах стволите на огромни дървета като тъмни силуети на фона на млечната светлосива маса на мъглата.

Дон Хуан пошепна, че мъглата и светкавицата са съучастници и че аз трябва да остана на изтощително бдение, тъй като съм влязъл в битка със силата. В този момент ослепителна светкавица разкри фантазмагорична картина пред очите ни. Мъглата беше като някакъв бял филтър, който смразяваше светлината от електрическата искра и равномерно я разпръскваше: мъглата приличаше на гъста възбяла субстанция, която висеше между високите дървета, но точно пред мен, на нивото на земята, булото ѝ изтъняваше. Можех съвсем ясно да различа подробностите на терена. Намирахме се в борова гора. Заобикаляха ни много високи дървета. Бяха толкова огромни, че ако не знаех предварително къде горе-долу се намираме, можех да се закълна, че сме попаднали в пояса на червените борове.

Последва серия от светкавици, която продължи няколко минути. Всяко просветване разкриваше все по-ярко подробностите, които вече бях забелязал. Точно пред мен съгледах ясно очертана пътека. По нея не растеше нищо. Тя като че ли свършваше в някаква полянка без дървета.

Последваха толкова много светкавици, че вече не можех да определя откъде точно идваха. Околността обаче бе тъй изобилно осветена, че аз се успокоявах все повече и повече. Страхове ми и моята несигурност бяха изчезнали веднага щом се появи достатъчно светлина, която да повдигне тежката завеса на тъмнината. Затова когато последва

продължителна пауза между две светкавици, вече не бях объркан в ориентацията си от чернотата около мен.

Дон Хуан пошепна, че вероятно ми е омръзнало да гледам и че трябва да насоча вниманието си върху звука на гръмотевицата. За мое учудване осъзнах, че въобще не съм обръщал внимание на гръмотевиците, макар наистина да бяха страховити. Дон Хуан добави, че трябва да проследя звука и да гледам по посока, откъдето смятам, че идва.

Поредиците от светкавици и гръмотевици бяха секнали, но от време на време нещо проблясваше и се чуваше трясък. Гръмотевиците идваха сякаш винаги от дясната ми страна. Мъглата се вдигаше и аз, вече свикнал със смолисто черната тъмнина, успях да различа очертанията на околната растителност. Светкавиците и гръмотевиците продължиха и изведнъж цялата дясна страна се разтвори и аз съзрях небето.

Електрическата буря сякаш се движеше към дясната ми страна. Блесна нова светкавица и аз видях далечна планина вдясно. Светлината озари всичко наоколо, откроявайки силуета на планинския масив. На върха му съгледах дървета; приличаха на стройни черни фигури, открояващи се на фона на блестящото бяло небе. Над планините видях дори кълбести облаци.

Около нас мъглата съвсем се беше разнесла. Духаше силен вятър и аз чувах шумоленето на листа по големите дървета вляво от мен. Електрическата буря беше вече твърде далеч, за да озарява дърветата, но тъмните им очертания оставаха ясни. Светлината на бурята ми позволи да установя обаче, че вдясно от мен се простира верига далечни планини и че гората е само отляво. Сякаш гледах надолу към някаква тъмна долина, която не можех да видя. Планинската верига, над която сега се разразяваше електрическата буря, беше на отсрещната страна на долината.

После заваля. Притиснах се към скалата колкото можех повече. Шапката ми добре ме предпазваше. Седях, свил колена към гърдите си, и само глезените и обувките ми се мокреха.

Валя дълго. Дъждът беше възтопъл. Усещах го по краката си. После заспах.

Събуди ме птичи шум. Огледах се за дон Хуан. Нямаше го; обикновено бих се зачудил дали не ме е оставил сам на това място, но шокът от гледката наоколо почти ме парализира.

Изправих се. Краката ми бяха подгизнали, а периферията на шапката наквадена, при това в нея още имаше вода, която се стичаше по мен. Не се намирах в никаква пещера, а под никакви гъсти храсти. За момент изпитах несравним смут. Стоях на равно място между две малки

купчини пръст, покрити с храсти. От лявата ми страна нямаше дървета, а от дясната – никаква долина. Пред мен там, където бях видял пътека, водеща към гората, се изправяше гигантски храст.

Отказах да повярвам в това, на което бях свидетел. Несъответствие между двете версии на действителността ме караше да се вкопча във всяко обяснение. Хрумна ми, че е абсолютно възможно да съм заспал тъй дълбоко, че дон Хуан да ме е пренесъл на гръб на друго място, без да ме събуди.

Разгледах мястото, където бях спал. Там земята беше суха – суха беше и земята на мястото до мен, където беше седял дон Хуан.

Повиках го няколко пъти, а след това ме обзе силно безпокойство и започнах да дера гърло колкото мога по-силно. Той се появи иззад някакъв шубрак. Веднага разбрах, че много добре знае какво става с мен. Усмивката му беше тъй дяволита, че накрая и аз се усмихнах.

Не исках да губя никакво време и да го разигравам. Изломотих набързо какво става с мен. Обясних колкото е възможно по-внимателно всички подробности около нощните ми халюцинации. Той слушаше, без да ме прекъсва. Не можа обаче да остане сериозен и на няколко пъти се разсмя, но тутакси се овладяваше.

Три или четири пъти го помолих да обясни някои неща; той само тръскаше глава, сякаш цялата история бе неразбираема и за него.

Когато свърших разказа си, той ме погледна и каза:

– Изглеждащ ужасно. Може би трябва да притичаш зад някой храст.

Закикоти се, а след това добави, че трябва да се съблека и да изстискам дрехите си, за да изсъхнат.

Слънцето грееше ярко. Имаше много малко облаци. Денят беше ветровит и свеж.

Дон Хуан тръгна и ми каза, че отива да потърси някакви треви и че аз трябва да се съвзема, да хапна нещо и да не го викам, докато не се успокоя и не добия сили.

Дрехите ми наистина бяха мокри. Седнах на слънце да изсъхна. Чувствах, че единственият начин да се отпусна беше да взема бележника си и да напиша. Докато работех върху бележките си, хапнах.

След няколко часа се поободрих и повиках дон Хуан. Той ми отговори от някакво място близо до върха на планината. Каза ми да взема кратуните и да се изкача при него. Когато стигнах там, намерих го да седи на една гладка скала. Отвори кратунките и си взе малко месо. Подаде ми две големи парчета.

Не знаех откъде да започна. Имах да го питам за много неща. Той сякаш разбра какво е настроението ми и се разсмя от душа.

– Как се чувстваш? – попита той закачливо.

Не исках нищо да казвам. Още бях разстроен. Дон Хуан ме прикани да седна на гладкия камък. Каза, че камъкът е силен и че като поседя малко на него, ще се обнова.

– Седни – сухо ми заповяда той.

Не се усмихна. Очите му ме пронизваха. Автоматично седнах.

Каза, че съм небрежен към силата, като се държа мрачно, и че трябва да сложа край на това, в противен случай силата ще се обърне срещу двама ни и никога няма да излезем живи от тези пусти и тъжни възвишения.

След миг мълчание той попита между другото:

– Как върви *сънуването*?

Обясних му колко ми е трудно да си заповядам да гледам ръцете си. Отначало ми беше сравнително лесно, навярно поради новата задача. Не ми беше трудно да си напомням, че трябва да гледам ръцете си. Но въодушевлението ми се бе изпарило и някои нощи не можех вече да постигна нищо.

– За да заспиш, трябва да си слагаш превръзка на главата – каза той. – Превръзката е хитра маневра. Не мога да ти дам, защото сам трябва да си я направиш от хасе. Но не можеш да си направиш, докато не ти се появи при *сънуването*. Разбираш ли какво искам да кажа? Превръзката трябва да се направи според особеностите на съновидението. И трябва да има напреко една лента, която да приляга плътно по горната част на главата. Или просто да прилича много на стегнатата шапка. *Сънуването* е по-лесно, когато човек носи силен предмет на горната част на главата си. Можеш да носиш своята шапка или да си сложиш качулка като монах и да заспиш, но тези неща ще станат причина само да имаш напрегнати сънища, а не *сънувани*.

За момент замълча, сетне продължи да ми разказва с бърз водопад от думи, че с превръзка за глава не се „вижда“ само при *сънувани*, а може да се случи и когато съм буден и в резултат на всякакво крайно или абсолютно несвързано събитие, като например наблюдаването на птичия полет, движението на водата, облаците и така нататък.

– Ловецът на сила наблюдава всичко – продължи той. – И всичко му казва по някоя тайна.

– Но как може човек да е сигурен, че нещата казват тайни? – попитах аз.

Помислих, че може би си има специална формула, която му позволява да съставя „правилни“ тълкувания.

– Единственият начин да бъдеш сигурен е да спазваш всички напътствия, които ти давам още от първия ден на твоето пристигане при мен – каза той. – За да има сила, човек трябва да живее със сила.

Усмихна се снизходително. Сякаш бе изгубил суровия си вид; дори ме побутна леко по ръката.

– Изяж си силната храна – подкани ме той.

Задъвках сухото месо и в този момент ме озари мисълта, че сухото месо може би съдържа психотропно вещество и от него да са халюцинациите ми. За момент почувствах облекчение. Ако бе поставил нещо в месото, прекрасно можех да разбера миражите си. Помолех го да ми каже дали има нещо в „силното месо“.

Той се засмя, но не ми отговори директно. Настоях, уверявайки го, че не се сърдя, нито дори се дразня, само искам да го узная, за да мога спокойно да си обясня събитията от предната нощ. Подканих го. Увещавах го, накрая започнах да го моля да ми каже истината.

– Ти си съвсем обезумял – каза той и заклати глава, загубил вяра. – Ставаш коварен. Упорстваш в опитите си да си обясниш всичко докрай. В това месо няма нищо друго освен сила. Силата не е сложена в него от мен, нито от когото и да било, а от самата сила. Това е сухо месо от елен и този елен ми бе дарен по същия начин, по който на тебе неотдавна ти бе дарен един заек. Нито ти, нито аз сме поставили нещо в този заек. Не ти казах да изсушиш месото на заека, защото това би изисквало повече сила, отколкото имаше ти. Аз обаче те накарах да хапнеш от месото. Ти не изяде много заради собствената си глупост. Това, което се случи с теб миналата нощ, не беше нито шега, нито лудория. Ти се сблъска със силата. Мъглата, тъмнината, светкавиците, гръмотевиците и дъждът бяха част от великата битка на силата. Ти имаше късмета на глупака. Един воин би дал всичко за една такава битка.

Моят аргумент беше, че цялата случка не би могла да бъде битка на силата, тъй като не е била действителна.

– А кое е действително? – попита ме дон Хуан съвсем спокойно.

– Това, което виждаме, е действително – казах аз, посочвайки околността.

– Такъв беше и мостът, който видя миналата нощ, такава беше и гората, и всичко останало.

– Щом са били действителни, къде са сега?

– Тук са. Ако имаш достатъчно сила, то можеш да ги повикаш

обратно. Точно сега ти не можеш да сториш това, защото считаеш, че е много полезно да продължиш да се съмняваш и да се заяждаш. Не е полезно, приятелю. Не. Съществуват светове и светове тук пред нас. И те не са за смях. Ако не те бях хванал за ръката, миналата нощ ти щеше да тръгнеш по този мост, независимо дали искаш или не. Преди това трябваше да те предпазя от вятъра, който те търсеше навсякъде.

– Какво би се случило, ако не ме беше предпазил?

– Тъй като нямаш достатъчно сила, вятърът щеше да те накара да се изгубиш и навярно дори щеше да те убие, като те блъсне в някой пролом. Ала мъглата беше действителна миналата нощ. Две неща можеха да ти се случат в мъглата. Можеше да тръгнеш по моста към другата страна или можеше да паднеш и да намериш смъртта си долу. И двете биха зависели от силата. Едно обаче щеше да е сигурно: ако не те бях предпазил, щеше да тръгнеш по този мост, независимо от всичко. Ето такава е силата. Както съм ти казвал и преди, тя те командва и все пак е под твоя команда. Миналата нощ например силата би те принудила да тръгнеш по моста и тогава щеше да остане под твоя команда, за да те задържи, докато ходиш. Спрях те, защото знаех, че нямаш начин да използваш силата, а без сила мостът щеше да се срути.

– Ти видя ли моста, дон Хуан?

– Не. Аз *видях* само силата. Тя можеше да е всякаква. Силата за теб този път беше мост. Не зная защо мост. Ние сме страшно загадъчни същества.

– Виждал ли си някога мост в мъглата, дон Хуан?

– Никога. Но това е, защото не съм като тебе. Виждал съм други неща. Моите битки със силата са много различни от твоите.

– Какво си виждал, дон Хуан? Можеш ли да ми кажеш?

– В моята първа битка със силата в мъглата видях враговете си. Ти нямаш врагове. Ти не мразиш хората. По онова време аз ги мразех. Аз направо блаженствах в омразата си. Вече не го правя. Победил съм омразата си, но в онова време тя едва не ме унищожи. От друга страна, твоята битка със силата бе чиста. Тя не те съсипа. Ти се съсипваш сега с някакви противни мисли и съмнения. Ето как блаженствах ти. При теб мъглата беше безпогрешна. Ти имаш афинитет към мъглата. Тя ти даде този удивителен мост и отсега нататък този мост ще бъде там – в мъглата. Той ще се разкрива винаги пред теб, докато някой ден ти ще трябва да тръгнеш по него. Горещо ти препоръчвам от днес нататък да не излизаш сам в мъгливи местности, докато не се научиш как да постъпваш. Силата е много загадъчна. За да я имаш и да я владееш, трябва първо да

я притежаваш. Възможно е обаче да я трупаш малко по малко, докато добиеш достатъчно, за да те поддържа в някоя битка на силата.

– А какво е битка на силата?

– Това, което се случи с теб миналата нощ, беше началото на една битка на силата. Сцените, които видя, бяха мястото на силата. Някой ден те ще придобият смисъл за теб; тези сцени имат много голямо значение.

– Можеш ли да ми обясниш значението им, дон Хуан?

– Не. Тези сцени са твое лично завоевание, което не можеш да споделиш с никого. Но това, което се случи миналата нощ, беше само началото, една схватка. Истинската битка ще се състои, когато прекосиш моста. Какво има от другата страна? Само ти ще узнаеш това. И само ти ще разбереш какво има в края на пътеката през гората. Но всичко това е нещо, което може да ти се случи, а може и да не ти се случи. За да тръгнеш по тези неизвестни пътища и мостове, трябва да имаш достатъчно собствена сила.

– Какво става, ако човек няма достатъчно сила?

– Смъртта винаги чака и когато силата на война намалее, смъртта просто го потупва. Затова е глупаво да се осмели човек да навлезе в неизвестното, без да има сила: ще намери само смъртта си.

Всъщност аз вече не го слушах. Не преставаше да ме занимава мисълта, че сухото месо е било елементът, причинил халюцинациите. Потъването в тази мисъл ми носеше успокоение.

– Не се измъчвай да си го представяш – каза той, сякаш бе прочел мислите ми. – Светът е тайна. Това, което виждаш, не е всичко. В света има много повече неща, толкова много, че той е безкраен. Затова когато се мъчиш да си го представиш, в действителност ти само се опитваш да приобщиш света към себе си. Ти и аз сме точно тук, в света, който ти наричаш реален, просто защото и двамата го знаем. Ти не познаваш света на силата, затова не можеш да си го представиш като някоя позната картина.

– Знаеш, че не мога да оспоря думите ти – казах аз. – Но умът ми не може и да ги приеме.

Той се разсмя и леко докосна главата ми.

– Ти наистина си луд – каза той. – Но няма значение. Зная колко е трудно да живееш като воин. Ако беше спазил напътствията ми и бе изпълнил всичко, на което те бях научил, досега можеше да събереш достатъчно сила, за да прекосиш моста. Достатъчно сила *да видиш и да спреш света*.

– Но защо ми трябва сила, дон Хуан?

– Сега не разбираш причината. Ако събереш достатъчно сила обаче, самата сила ще ти намери причината. Звучи налудничаво, нали?

– Ти защо си искал сила, дон Хуан?

– Аз съм като теб. Не я исках. Не можех да намеря причина да я искам. Гнетяха ме всички съмнения, които гнетят теб, и никога не спазвах напътствията, които ми даваха, или може би не мислех, че ги спазвам; и все пак, въпреки глупостта си натрупах достатъчно сила и един ден моята лична сила срути света.

– Но защо трябва човек да желае *да спре света*?

– Никой не желае, там е работата. То просто става. И щом веднъж узнаеш какво е *да спреш света*, ще разбереш, че е имало причини за това. Нали се сещаш – едно от качествата на война е да срути света поради една определена причина и след това да го възстанови, за да продължи да живее.

Казах му, че може би най-сигурният начин да ми помогне е да ми даде пример с някоя определена причина за срутването на света.

Известно време той мълча. Изглежда мислеше какво да каже.

– Не мога да ти дам пример – заяви той. – Прекалено много сила се иска за такова нещо. Някой ден ти ще заживееш като воин въпреки самия себе си; освен това ти може да натрупаш толкова сила, че сам да си отговориш на този въпрос. Научил съм те почти на всичко нужно за един воин, за да навлезе в света, натрупвайки сила сам. И все пак зная, че ти не можеш да го направиш и аз трябва да бъда търпелив с теб. Зная със сигурност, че е нужен цял живот борба, за да останеш сам в един свят на силата.

Дон Хуан погледна небето и планината. Слънцето вече се спускаше на запад и над планините бързо се образуваха дъждовни облаци. Не знаех колко е часът; бях забравил да навия часовника си. Попитах, дали може да ми каже колко е часът и той избухна в такъв буен смях, че се претърколи от плочника в хралалака.

Изправи се и изтегна ръце, прозявайки се.

– Рано е – каза той. – Трябва да почакаме, докато се насъбере мъгла на върха на планината, а после ще останеш сам на този плочник и ще благодариш на мъглата за даровете ѝ. Нека дойде и те обгърне. Аз ще бъда наблизо, за да ти помогна, ако се наложи.

Представях си как ще стоя сам в мъглата и не зная защо, се ужасих. Усетих, че е идиотско да реагирам по такъв ирационален начин.

– Не можеш да си идеш от тези безлюдни планини, без да изкажеш

благодарността си – каза той твърдо. – Един воин никога не обръща гръб на силата, без да изкупи получените дарове.

Той легна по гръб с ръце под главата, покрил лице с шапка.

– Как да почакам мъглата? – попитах аз. – Какво да правя?

– Пиши! – каза той през шапката. – Но не затваряй очи, нито ѝ обръщай гръб.

Опитах да пиша, но не можех да се съсредоточа. Изправих се и запристъпвах неспокойно. Дон Хуан повдигна шапка и ме погледна раздразнено.

– Седни! – заповяда ми той.

Заяви, че битката на силата още не е завършила и че трябва да приуча своя дух да бъде безпристрастен. Нищо от това, което правех, не трябвало да издава чувствата ми, освен ако не искам да остана в плен на тези планини.

Той седна и нетърпеливо размаха ръка. Препоръча да се държа така, сякаш нищо необикновено не се е случило, защото местата на силата, като това, на което се намирахме, имали свойството да изсмукват хората, които се безпокоят. По този начин човек можел да развие странни и вредни връзки с някое място.

– Тези връзки приковават човек към някое място на сила понякога за цял живот – каза той. – А това място не е за теб. Ти не го намери сам. Затова стегни си колана и гледай да не си загубиш гащите.

Предупрежденията му подействаха върху ми като магия. Писах часове наред без прекъсване.

Дон Хуан отново заспа и не се събуди, докато мъглата не се приближи на около стотина метра, слизайки от върха на планината. Той стана и огледа околността. Аз също се огледах, без да извъртам гръб. Мъглата вече бе обгърнала низината и се спускаше от планината вдясно от мен. Пейзажът от лявата ми страна беше чист; вятърът обаче изглежда идваше отлясно и блъскаше мъглата към низината, като че искаше да ни обгради.

Дон Хуан прошепна да остана равнодушен, да остана където съм, без да затварям очи, и да не се обръщам, докато мъглата не ме обгради съвсем; едва тогава щеше да бъде възможно да тръгнем надолу.

Той се скри в подножието на няколко голема камъка, на десетина крачки зад мен.

Тишината в тези планини бе нещо величествено и в същото време страшно. Лекият вятър, който носеше мъглата, ме караше да усещам, че мъглата съска в ушите ми. По хълма надолу се запускаха големи валма

от мъгла като твърди кълба възбяла материя, които се търкаляха към мен. Помирисах мъглата. Беше някаква особена смесица от остър и свеж мирис. После тя ме обгърна.

Имах впечатлението, че мъглата действа върху клепачите ми. Усещах ги натежали и желях да затворя очи. Беше ми студено. Гърлото ме смъдеше и ми се прииска да закашлям, но не посмях. Повдигнах брадичка и проточих шия, за да облекча кашлицата, и като погледнах нагоре, долових, че действително мога да видя плътността на слоя мъгла. Сякаш очите ми възприемаха плътността, като преминават през нея. Очите ми започнаха да се затварят и аз не успях да се преборя със силното желание да заспя. Усетих, че всеки момент ще припадна и ще се строполя на земята. В този миг дон Хуан скочи и ме сграбчи за ръцете, като ме разтърси. Тласъците бяха достатъчно силни, за да възвърнат съзнанието ми.

Той пошепна в ухото ми, че трябва да затичам надолу колкото мога по-бързо. Щеше да ме последва, защото не искал да бъде смазан от камъните, които съм можел да разместя по пътя си. Каза, че аз ще бъда водачът, тъй като това била моя битка на силата, и че трябвало да бъда с прояснена глава, за да изведа двама ни на безопасно място.

– Това е – каза той високо. – Ако не си в състоянието на воин, може и никога да не излезем от мъглата.

За момент се поколебах. Не бях сигурен, че ще намеря пътя надолу в тези планини.

– Бягай, зайко, бягай! – изкрещя дон Хуан и нежно ме побутна надолу по склона.

13

ПОСЛЕДНИЯТ ПОСТ НА ВОИНА

Неделя, 28 януари 1962 година

Към девет сутринта дон Хуан влезе в къщата си. Беше излязъл с пукването на зората. Поздравих го. Той се закиска и като се кълчеше и кривеше, се ръкува с мен и церемониално ме поздрави.

– Ще направим една малка разходка – каза той. – Ще ни откараш с колата до едно много специално място, за да търсим сила.

Той разтвори две пазарски мрежи и във всяка от тях постави по две

кратуни, пълни с храна, после ги върза с тъничко въженце и ми подаде едната.

Изминахме спокойно с колата около четиристотин мили на север, после изоставихме магистралата и поехме по чакълест път на запад. Часове наред моята кола сякаш беше единствената по този път. Докато карах, забелязах, че не виждам нищо в стъклото пред себе си. Отчаяно се напрегнах да огледам околността, но вече беше доста тъмно и предното ми стъкло бе обсипано с размазани насекоми и прах.

Казах на дон Хуан, че трябва да спра, за да почистя стъклото. Той ми нареди да продължа да карам, дори и да пълзя с две мили в час, като си подам главата от страничния прозорец, за да виждам пътя. Каза, че не можем да спираме, докато не стигнем местоназначението си.

На едно място ми каза да завия надясно. Беше толкова тъмно и прашно, че дори фаровете не помагаха особено. Безкрайно предпазливо отбих от пътя. Страхувах се да не би пръстта да е мека, но тя бе опечена.

Близо стотина метра карах с възможно най-бавната скорост, като държах вратата отворена, за да гледам навън. Накрая дон Хуан ми каза да спра. Каза, че съм паркирал точно зад някаква висока морена, която щяла да прикрива колата ми.

Излязох от колата и се поразходих, насочван от фаровете. Исках да разуча околността, тъй като няхах представа къде се намирам. Но дон Хуан изгаси светлините. Каза високо, че нямаме време за губене, че трябва да заключа колата, за да можем веднага да тръгнем по пътя си.

Подаде ми моята мрежа с кратуните. Беше толкова тъмно, че се препънах и едва не ги изпуснах. Дон Хуан ми нареди с тих, но твърд тон да седна, докато очите ми привикнат с тъмното. Ала не очите ми бяха проблем – щом излязох от колата, можех да виждам сравнително добре. Лошото беше, че някаква особена нервност ме караше да действам така, сякаш бях разсеян. Спъвах се във всичко.

– Къде отиваме? – попитах.

– Ще вървим в пълна тъмнина до едно специално място – каза той.

– За какво?

– За да разбера със сигурност способен ли си да ходиш на лов за сила или не.

Попитах го дали това, което предлага, е някакво изпитание и ако не успее да го направя, ще продължи ли да говори с мен и да ми разказва това, което знае.

Той ме изслуша, без да ме прекъсва. Каза, че това, което правим, не

е никакво изпитание, че очакваме някакъв знак и ако знакът не се появи, заключението ще бъде, че не съм успял в лова си на сила и в такъв случай съм свободен от всякаква по-нататъшна намеса, свободен да си остана глупав, колкото си искам. Каза, че независимо какво ще ми се случи, той ще ми остане приятел и винаги ще разговаря с мен.

Не зная защо, но бях уверен, че няма да издържа изпитанието.

– Знакът няма да се появи – казах шеговито аз. – Зная това. Силата ми е малко.

Той се разсмя и ме потупа леко по гърба.

– Не се тревожи – отвърна той. – Знакът ще се появи. Зная. Имам повече сила от теб.

Изведнъж той реши, че твърдението му е страшно смешно. Запляска се по бедрата, запляска с ръце и направо зави от смях.

После върза мрежата на гърба ми и каза, че трябва да вървя на една крачка зад него и да стъпвам в следите му колкото е възможно по-точно.

Той прошепна с много драматичен глас:

– Разходката ни е за сила, така че всичко е от значение.

Каза, че ако вървя по стъпките му, силата, която той пръска, докато върви, ще се пренесе у мен. Погледнах часовника си – беше единайсет вечерта. Той ме накара да застана като войник в положение „мирно“. После избута десния ми крак напред и ме накара да застана, сякаш токущо бях направил стъпка напред. Застана пред мен в същото положение и после тръгна, след като повтори, че трябва да опитвам да вървя абсолютно в крак с него. Каза с отчетлив шепот, че не бива да се интересувам от нищо друго, освен от вървенето точно в крак. Не трябваше да гледам нито напред, нито настрани, а в земята, където той стъпва.

Пое с много отпусната крачка. Никак не ми беше трудно да го следвам; вървахме по сравнително твърда земя. В продължение на трийсетина метра поддържах темпото му и чудесно вървах в крак с него; после погледнах за момент встрани и без да зная как, се блъснах в него.

Той се разкиска и ме увери, че никак не съм му наранил глезена, когато съм го настъпил с големите си обувки, но ако продължавам да греша така, до сутринта един от нас ще окуцее. Каза, смеейки се, с много нисък, но твърд глас, че няма намерение да се осакати вследствие на моята глупост и липса на концентрация и че ако още веднъж го настъпя, ще трябва да се събуя бос.

– Не мога да ходя без обувки – казах високо и пресипнало.

Дон Хуан се преви на две от смях и се наложи да спрем, докато престане.

Той отново ме увери, че знае много добре какво говори. Бяхме тръгнали да ловим сила и нещата трябваше да са свършени.

Идеята да вървим в чапарала без обувки ме уплаши извънредно много. Дон Хуан се шегуваше, че очевидно произхождам от семейството на такива фермери, които не са си сваляли обувките дори в леглото. Беше, разбира се, прав. Аз никога не бях ходил бос, а да взема да вървя в чапарала без обувки, за мен ще бъде направо самоубийство.

– От тази пустош блика сила – пошепна дон Хуан на ухото ми. – Няма време за превземки.

Тръгнахме отново. Дон Хуан вървеше полека. След малко забелязах, че твърдата земя е свършила и вървим по мек пясък. Краката на дон Хуан потъваха в него и оставяха дълбоки следи.

Вървахме часове преди дон Хуан да спре. Не го стори изведнъж, а доста преди това ме предупреди, че възнамерява да спре, та да не взема да се блъсна в него. Теренът отново бе станал твърд и ние сякаш се изкачвахме по някаква стръмнина.

Дон Хуан каза, че ако имам нужда да се отбия в храстите, по-добре да го направя сега, защото оттук нататък ще вървим доста дълго без никаква пауза. Погледнах часовника си – беше един след полунощ.

След десетина-петнайсет минути почивка дон Хуан ме накара да застана зад него и отново поехме. Беше прав – преходът бе ужасен. Никога не бях вършил нещо, което да изисква такава концентрация. Крачките на дон Хуан бяха бързи и напрежението да гледам всяка стъпка нарасна толкова много, че в един момент не можех да почувствам, че още ходя. Не усещах нито ходилата, нито краката си. Сякаш вървах по въздуха и някаква сила ме носеше напред и все напред. Концентрацията ми бе тъй абсолютна, че не забелязах постепенната промяна в светлината. Внезапно осъзнах, че вече виждам дон Хуан пред себе си. Виждах краката му и следите, вместо да гадая, както бях правил през повечето време тази нощ.

В един момент той неочаквано подскочи встрани и инерцията ми ме носи двайсетина метра напред. Щом спрях, краката ми омекнаха и започнаха да треперят, докато накрая се срутих на земята.

Вдигнах поглед към дон Хуан, който спокойно ме разглеждаше. Не изглеждаше уморен. Аз едвам поемах въздух и плувах в студена пот.

Дон Хуан ме завъртя, както бях в легнало положение, като ме затегли за ръката. Каза, че ако искам да възвърна силата си, трябва да лежа с глава на изток. Лека-полека отпуснах и облекчих изтерзаното си тяло. Накрая събрах достатъчно енергия да се изправа. Искях да погледна

часовника си, но той ми попречи, като постави ръка върху китката ми. Много леко ме извъртя с лице на изток и каза, че няма никаква нужда от моя дяволски уред за времето, че ние се водим по магическо време и че се каним да разберем със сигурност дали съм способен да преследвам силата или не.

Огледах се. Намирахме се на върха на много висок и голям хълм. Поисках да се запътя към нещо, което приличаше на ръб или прорез в скалата, но дон Хуан скочи и ме задържа.

Нареди ми повелително да остана на същото място, където бях паднал, докато слънцето се покаже иззад няколко черни планински върха, недалеч от нас.

Посочи на изток и привлече вниманието ми към плътно кълбо от облаци над хоризонта. Каза, че би било добър знак, ако вятърът издуха облаци навреме, за да могат първите лъчи на слънцето да осветят тялото ми на върха на хълма.

Каза ми да остана неподвижен, с десния крак напред, сякаш вървя, и да не се втренчвам право в хоризонта, а да гледам, без да се съсредоточавам.

Краката ми се вдървиха и прасците ме заболяха. В тази стойка направо агонизирах, а мускулите на краката ми бяха вече прекалено уморени, за да ме държат. Стоях така колкото можех по-дълго. Бях пред припадък. Краката ми трепереха, без да мога да ги владея повече, когато дон Хуан викна и отмени положението ми. Помогна ми да седна.

Кълбото облаци не се бе придвижило и ние не бяхме видели слънцето да се изкачва на хоризонта.

Единствената забележка на дон Хуан беше:

– Много лошо.

Не исках да питам веднага в какво точно се бях провалил, но, познавайки дон Хуан, бях сигурен, че той трябва да следва законите на своите знаци. А тази сутрин не бе имало никакъв знак. Болката в прасците ми изчезна и аз усетих вълна на блаженство. Заподскачах, за да отпусна мускулите си. Дон Хуан ми каза съвсем кротко да изтичам до съседния хълм, да набера няколко листа от един определен храст и да натъркам краката си, за да облекча болката в мускулите.

От мястото, където се намирах, ясно виждах голям сочнозелен храст. Листата изглеждаха много влажни. И преди ги бях използвал. Нито веднъж не бях усетил да ми помогнат, но дон Хуан винаги бе твърдял, че ефектът на действително приятелски настроените растения е тъй неуловим, че човек едва го забелязва и все пак те винаги дават

резултатите, за които се предполага.

Затичах надолу по хълма, а после нагоре по другия. Когато стигнах върха, разбрах, че усилието е било почти изтощително за мен. Едва успях да си поема дъх и стомахът ме заболя. Клекнах, а после постоях наведен, докато усетя облекчение. Тогава се изправих и посегнах да откъсна листата, за които ме бе изпратил. Но не можах да намеря храста. Огледах се. Бях сигурен, че е вдясно, но в тази част на възвишението нямаше нищо, което дори бегло да напомня точно за това растение, И все пак именно това трябваше да е мястото, където го бях видял. Всяко друго място би било неуместно, погледнато оттам, където стоеше дон Хуан.

Отказах се да търся и се запътих обратно към другия хълм. Когато започнах да обяснявам грешката си, дон Хуан се усмихна снизходително.

– Защо наричаш това грешка? – попита той.

– Храстът сигурно не е там – каза аз.

– Но ти го видя, нали?

– Струва ми се, че го видях.

– Какво виждаш сега на негово място?

– Нищо.

На мястото, където бях сметнал, че виждам храста, сега нямаше никаква растителност. Опитах се да обясня, че това, което съм видял, е било визуално изкривяване, нещо като мираж. Наистина бях изтощен и поради изтощението си лесно бих повярвал, че виждам нещо, което съм очаквал да е там, но което въобще го няма.

Дон Хуан тихо се закиска и за момент ме погледна втръчено.

– Не виждам никаква грешка – каза той. – Растението е там, на оня хълм.

Този път аз се разсмях. Внимателно огледах цялата околност. Такива растения не се виждаха и това, което се бе случило с мен, доколкото ми беше известно, беше чиста халюцинация.

Дон Хуан започна много спокойно да слиза по хълма и ми направи знак да го последвам. Изкачихме се заедно на другия хълм и заставахме точно на мястото, където бях сметнал, че ще видя храста.

Закисках се, абсолютно сигурен, че съм прав. Дон Хуан също се закиска.

– Върви от другата страна на хълма – каза дон Хуан. – Ще намериш растението там.

Започнах да твърдя, че другата страна на хълма е била извън моето подозрение, че там може и да има растение, но това не означава нищо.

Дон Хуан ми направи знак с глава да го последвам. Той заобиколи върха, вместо да прекоси направо, и застана най-театрално до един зелен храст, без да го поглежда.

Обърна се и ме погледна. Взираше се в мен с пронизващи очи.

– Тук сигурно има стотици такива растения – казах аз.

Дон Хуан се спусна много търпеливо от другата страна на хълма, а аз се затътрих след него. Търсихме навсякъде подобен храст, но не видяхме нито един. Обходихме близо миля преди да намерим друг храст.

Без да казва нито дума, дон Хуан ме поведе назад към първия хълм. Постояхме там за момент, после той ме поведе отново да търсим растението, но в обратна посока. Прегледахме подробно цялата област и намерихме още два храста, сигурно на миля по-нататък. Бяха раснали заедно и се открояваха като яркозелено петно, по-свежо от всички други околни храсти.

Дон Хуан ме погледна сериозно. Не знаех вече какво да мисля.

– Много странен знак – каза той.

Върнахме се на първия хълм, правейки широк обход, за да го стигнем от друга посока. Сякаш го направи нарочно, за да ми покаже, че наоколо има съвсем малко такива растения. По пътя си не намерихме нито едно. Когато стигнахме хълма, седнахме безмълвни. Дон Хуан развърза кратуните.

– Като се нахраниш, ще ти стане по-добре – каза той.

Не можеше да скрие удоволствието си. Когато ме потупа по главата, лицето му засия в усмивка. Не можех да се ориентирам. Новите разкрития ме смушаваха, но бях прекалено гладен и уморен, за да умувам върху тях.

След като се нахраних, се почувствах много силен. Дон Хуан ме подкани да се упражня да гледам, без да фокусирам погледа си, за да намеря подходящо място за спане на върха на хълма, където бях видял храста.

Избрах едно място. Той обра ненужните клони и листа от него и направи кръг с размерите на тялото ми. Съвсем внимателно наведе няколко свежи клона от храстите и помете земята в кръга. Извършваше само движенията на метенето, без наистина да докосва земята с клоните. След това събра всички камъчета в кръга и ги постави в центъра, като ги сортира най-педантично по големина на две равни купчини.

– Какво правиш с тези камъни? – попитах аз.

– Това не са камъни – каза той. – Това са нишки. Те ще държат мястото ти окачено.

Взе по-малките камъчета и очерта с тях кръга. Постави ги на равни разстояния и с помощта на пръчка заби всяко камъче добре в земята, също като някой зидар.

Не ми позволи да вляза в кръга, но ми каза да вървя наоколо и да гледам какво прави. Преброй осемнайсет камъчета по посока, обратна на часовниковата стрелка.

– А сега изтичай в подножието на хълма и почакай – каза той. – Аз ще дойда до ръба да видя дали стоиш на подходящо място.

– И какво ще направиш?

– Ще ти хвърлям подред тези нишки – каза той, посочвайки купа с по-големи камъни. – Ти трябва да ги наредиш на земята на мястото, което покажа, по същия начин, както аз ги подреждах. Трябва да си безкрайно внимателен. Когато има работа със сила, човек трябва да е безупречен. Грешките тук са смъртоносни. Всяко от тези камъчета е нишка – нишка, която ще ни убие, ако я оставим хлабава; затова просто не бива да допускаш грешки. Трябва да фиксираш погледа си на мястото, където аз ще пусна нишката. Ако се разсееш от нещо, нишката ще се превърне в обикновен камък и ти няма да можеш да я разпознаеш от другите камъни наоколо.

Подхвърлих, че ще ми бъде по-лесно ако занеса „нишките“ една по една долу.

Дон Хуан се разсмя и поклати отрицателно глава.

– Това са нишки – настоя той. – Те трябва да бъдат хвърлени от мен и да бъдат уловени от теб.

За изпълнението на тази задача ми бяха нужни часове наред. Степента на необходимата концентрация направо ме съсипваше. Всеки път дон Хуан ми напомняше да внимавам и да фокусирам погледа си. Беше прав, че постъпва така. Да различа определено камъче, което падаше стремително до мен, размествайки други камъчета по пътя си, беше наистина влудяващо.

Когато най-накрая затворих напълно кръга и се упътих нагоре, си мислех, че всеки миг ще умра. Дон Хуан бе откъснал малки вейки и ги бе натрупал в кръга. Подаде ми няколко листа и ми каза да ги пхна в панталоните си и да ги поставя над пъпната област. Каза, че ще ме стоплят и няма да имам нужда от одеяло, за да заспя. Търкулнах се в кръга. Клоните образоваха доста меко легло и аз моментално заспах.

Когато се събудих, беше късно следобед. Беше ветровито и облачно. Облаците над нас бяха плътно кълбести, но на запад изтъняваха в перести, а от време на време над местността греиваше слънце.

Спането ме бе ободрило. Усещах сили и радост. Вятърът не ме дразнеше. Не ми беше студено. Подпрях глава на ръцете си и се огледах. Преди не бях забелязал, че хълмът е доста висок. Гледката на запад беше внушителна. Пред очите ми се разкриваше необятна местност с ниски възвишения, а зад тях чапаралът. На север и на изток се простираше верига от тъмнокафяви планински върхове, а на юг – безкрайна шир, хълмове и далечни сини планини.

Седнах. Дон Хуан не се виждаше. Внезапно ме облада страх. Помислих, че може да ме е оставил сам, а не знаех пътя до колата. Легнах отново на отрупаните клони и по някакъв чудноват начин уплахата ми изчезна. Отново бях обзет от покой, от някакво изключително чувство на блаженство. За мен усещането беше съвършено ново; мислите ми сякаш се бяха обърнали. Бях щастлив. Чувствах се здрав. Изпълни ме тиха радост. Лек ветрец духаше от запад и галеше тялото ми, без да ми става студено. Усещах го по лицето и около ушите си като нежна вълна от топла вода, която ме къпеше, после се отдръпваше и отново прииждаше да ме окъпе. Изпитвах непознато усещане, че съществувам, което нямаше равно на себе си в моя неспокоен и объркан живот. Заридах, но не от тъга или самосъжаление, а от някаква неизразима, необяснима радост.

Поисках завинаги да остана на това място и навярно бих го сторил, ако дон Хуан не бе пристигнал и не ме бе издърпал оттам.

– Достатъчно си почивал – каза той, докато ме теглеше да се изправя.

Поведе ме много спокойно на разходка по периферията на хълма. Вървахме бавно и в пълно мълчание. Той сякаш искаше да ме накара да наблюдавам пейзажа навсякъде край нас. Сочеше облаците и планините с движение на очите си или с повдигане на брадичката.

Пейзажът в късния следобед беше превъзходен. Той събуждаше у мен усещания за страхопочитание и отчаяние. Напомняше ми гледки от моето детство.

Изкатерихме се на най-високата точка на хълма, връх от вулканичен камък, и седнахме удобно с гърбове, подпрени на скалата, с лица, обърнати на юг. Безкрайно ширналата се земя на юг беше наистина величествена.

– Запечатай всичко това в паметта си – прошепна дон Хуан на ухото ми. – Това място е твое. Тази сутрин ти *видя* и това беше знак. Ти намери това място, като го *видя*. Знакът беше неочакван, но се появи. Ти ще тръгнеш на лов за сила, независимо дали желаеш или не. Това решение не е човешко – не е нито твое, нито мое. Сега, както се казва,

това възвишение е твоето място, твоето любимо място; всичко около теб е под твоите грижи. Ти трябва да уважаващ всичко тук и всичко на свой ред ще те уважава.

Попитах шеговито дали всичко е мое. Той каза „да“ с много сериозен глас. Засмях се и му обясних, че това, което правим, ми прилича много на разказа на испанците, които завладели Новия свят и разделили земята в името на своя крал. Те се изкачвали на върха на някоя планина и обявявали за своя цялата земя, която виждали в съответната посока.

– Чудесна идея – каза той. – Ще ти дам цялата земя, която виждаш не в една посока, а навсякъде около теб.

Той се изправи и посочи с протегнатата ръка, завъртайки тяло така, че да опише пълен кръг.

– Цялата тази земя е твоя – каза той.

Разсмях се силно.

Той се закиска и ме попита:

– Защо не? Защо да не мога да ти дам цялата тази земя?

– Тя не е твоя – казах аз.

– Какво от това? И испанците не са я притежавали и все пак са я поделили и раздали. Защо тогава да не можеш и ти да я притежаваш по същия начин?

Подозрително го загледах, за да видя дали мога да открия истинското настроение зад усмивката му. Той направо избухна в смях и едва не се катурна от скалата.

– Цялата тази земя, докдето стига погледът ти, е твоя – продължи той, все така усмихнат. – Не да я използваш, а да я помниш. Този хълм обаче можеш да го използваш, докато си жив. Давам ти го, защото сам си го намери. Твой е. Приеми го.

Засмях се, но дон Хуан изглеждаше съвсем сериозен. Като се изключи особената му усмивка, той сякаш вярваше, че може да ми подари този хълм.

– Защо не? – попита той, като че ли бе прочел мислите ми.

– Приемам го – казах аз полушеговито.

Усмивката му изчезна. Той присви очи, загледан в мен.

– Всяка скала, камъче и храст на този хълм, особено на върха, са под твоите грижи – каза той. – Всяко червейче, което живее тук, е твой приятел. Ти можеш да ги използваш – и те могат да те използват.

Няколко минути мълчахме. Мислите ми бяха необикновено оскъдни. Неясно усещах, че внезапната промяна на настроението му предвещава нещо за мен, но не се боях, нито се притеснявах. Просто не исках

да говоря повече. Не зная защо, но думите изглеждаха неточни, а смисълът им – неуловим. Никога не бях изпитвал неудобство да говоря, затова когато осъзнах необичайното си настроение, побързах да кажа:

– Но какво да направя с този хълм, дон Хуан?

– Запечатай всяка чертица от него в паметта си. Това е мястото, където ще дойдеш, когато *сънуваш*. Това е мястото, където ще се срещнеш със силите, където един ден пред теб ще бъдат разкрити тайните. Ти си тръгнал на лов за сила и това е твоето място, мястото, където ще трупаш постигнатото. Сега то няма никакво значение за теб. Затова нека засега остане като една малка безсмислица.

Спуснахме се по скалата надолу и той ме отведе до неголяма хълмнатина в западната част на хълма. Там седнахме и похапнахме.

Без съмнение на този хълм за мен имаше нещо неопишуемо приятно. Хапването, както и почивката се оказаха непознато и изключително, дори приказно преживяване.

Залезващото слънце грееше с щедри, почти бакърени лъчи и всичко наоколо сякаш беше поръсено със златисти отънъци. Отдадох се изцяло на гледката, не желаех дори да мисля.

Дон Хуан ми заговори почти шепнешком. Каза ми да наблюдавам всеки детайл от околността, макар и малък или незначителен на вид. И особено нещата от пейзажа, които се открояват най-много в западна посока. Каза, че трябва да гледам слънцето без да фокусирам очите си, докато то изчезне зад хоризонта.

Последните минути светлина, точно преди слънцето да докосне пелената от ниски облаци или мъглица, бяха в пълния смисъл на думата разкошни. Сякаш слънцето подпалваше земята, разгаряйки я като голям огън. Усетих как лицето ми пламна в червенина.

– Стани! – извика дон Хуан и ме задърпа.

Той отскочи от мен и ми нареди с повелителен, но приканващ глас да затичам на място.

Докато подскачах, усетих как в тялото ми нахлува топлина. Топлина от бакър. Усетих я на небцето си и в „свода“ над очите си. Като че ли в горната част на главата ми се разгаряше студен огън, който искреше в бакърени отблясъци.

Нещо у мен ме караше да подскачам още по-бързо и по-бързо с изчезването на слънцето. В един момент наистина усетих как ставам лек, можех направо да полетя. Дон Хуан здраво стисна дясната ми китка. Усещането, причинено от притискането на ръката му, възвърна у мен чувството за трезва мисъл и успокоение. Отпуснах се на земята и той

седна до мен.

След няколко минути почивка той се изправи безшумно, потупа ме по рамото и ми направи знак да го последвам. Изкачихме се отново на върха на вулканичната скала, където бяхме седели преди. Скалата ни прислоняваше от студения вятър. Дон Хуан пръв наруши мълчанието.

– Чудесен знак беше – каза той. – Странно! Случи се в края на деня. Толкова се различаваме един от друг. Ти си повече същество на нощта. Аз предпочитам ранните блясъци на утрото. По-скоро блясъците на утринното слънце търсят мен, а от теб срамежливо бягат. От друга страна, теб те окъпа умиращото слънце. Пламъците те опърлиха, без да те обгорят. Странно!

– Защо странно?

– Никога не съм виждал такова нещо. Знакът, когато се появява, винаги е в царството на ранното слънце.

– А защо става така, дон Хуан?

– Сега не е време да говорим за това – отрязва той. – Познанието е сила. Дълго време е нужно, за да впрегнеш достатъчно силата, чак да говориш за нея.

Направих опит да продължа, но той рязко промени темата. Попита ме как върви „сънуването“.

Бях започнал да сънувам определени места, като например училището и къщите на неколцина приятели.

– През деня ли биваш на тези места или през нощта? – попита той.

Сънищата ми съответстваха на времето, когато обикновено имах навика да ходя по тези места – на училище през деня, у приятелите ми – привечер.

Той ми предложи да опитам *сънуването*, докато спя следобед, и да разбере дали мога да видя избраното място така, както е било, докато съм го *сънувал*. Ако *сънувам* нощем, виденията ми на мястото ще бъдат нощни. Той каза, че онова, което човек изпитва, докато *сънува*, трябва да съответствува на времето от деня, когато става *сънуването*, в противен случай виденията, които човек може да има, не са *сънуване*, а обикновени сънища.

– За да си помогнеш, трябва да избереш определен предмет, който принадлежи на мястото, където искаш да отидеш, и да съсредоточиш вниманието си върху него – продължи той. – На този хълм тук например сега има един определен храст, който трябва да наблюдаваш, докато заемеш място в паметта ти. Можеш да дойдеш тук отново, докато *сънуваш*, просто като си спомниш храста или като си спомниш скалата, на която

седим, или всяко друго нещо тук. По-лесно е да пътуваш в *сънуването*, когато можеш да се съсредоточиш върху място на сила като това тук. Но ако не искаш да дойдеш тук, можеш да използваш всяко друго място. Например училището, където ходиш, за теб е място на сила. Използвай го. Съсредоточи вниманието си върху някой предмет там и после го намери в *сънуването*. От определения предмет, който си спомниш, трябва да се върнеш към ръцете си, после към друг предмет и така нататък. Сега обаче трябва да насочиш вниманието си върху всичко, което съществува върху този хълм, защото това е най-важното място в твоя живот.

Той ме погледна, сякаш преценяваше ефекта от думите си.

– Това е мястото, където ще умреш – каза той полека.

Засуетих се нервно, променяйки положението, в което седях, и той се усмихна.

– Ще трябва да идвам с тебе неведнъж на този хълм – каза той. – После ти трябва да дойдеш сам, докато целият се потопиш в него, докато хълмът проникне в теб. Ти ще познаваш момента, когато си изпълнен с него. Този хълм, така както е сега, ще стане мястото на твоя последен танц.

– Какво искаш да кажеш с този мой последен танц, дон Хуан?

– Това е мястото на твоя последен пост – каза той. – Ти ще умреш тук, независимо къде ще се намираш. Всеки воин има едно място, където да умре. Място на неговия предварителен избор, което е пропито от незабравими спомени, където мощни събития са оставили своя белег; място, където той е бил свидетел на чудеса, където пред него са били разкрити тайни; място, където той е съхранил личната си сила. Воинът е длъжен да се връща на това място на своя предварителен избор всеки път, когато поеме сила, за да я съхрани там. Той отива там или вървейки, или посредством *сънуването*. И накрая един ден, когато времето му на земята свърши и той усети, че смъртта го потупва по лявото рамо, духът му, който винаги е готов, литва към мястото на неговия избор и там воинът заиграва пред смъртта. Всеки воин има определена форма, определена стойка на силата, която развива през целия си живот. Това е един вид танц. Движение, което извършва под въздействие на собствената си сила. Ако един умиращ воин има ограничена сила, неговият танц е кратък; ако силата му е грандиозна, танцът му е величествен. Ала независимо дали силата му е малка или величествена смъртта ще спре да погледа последния му миг на земята. Смъртта не може да превземе воин, който прави равносметка на тежкия труд на своя живот за последен път,

докато той не свърши танца си.

Думите на дон Хуан ме накараха да потръпна. Тишината, здрачът, разкошната гледка, сякаш всичко бе сбрано там нарочно, за да разкрие образа на война, заиграл своя последен танц на силата.

– Можеш ли да ме научиш на този танц, дори да не съм воин? – попитах аз.

– Всеки мъж, тръгнал да търси сила, трябва да научи този танц – каза той. – Въпреки това сега аз не мога да те науча. Скоро ти ще имаш достоен противник и тогава аз ще ти покажа първите стъпки на силата. Ти сам трябва да прибавиш други стъпки в процеса на живота си. Всяка нова стъпка трябва да се получи по време на някоя битка за сила. Така, казано накратко, стойката, позицията на един воин е всъщност разказ за неговия живот, танц, чийто темп расте с нарастването на собствената му сила.

– Смъртта наистина ли спира да погледа танца на война?

– Воинът е само един човек. Скромнен човек. Той не може да промени плановете на своята смърт. Но неопетненият му дух, който е натрупал сила след удивителни трудности, може със сигурност да спре за миг смъртта, миг достатъчно дълъг, за да му даде възможност да се възрадва за последен път, възвръщайки силата си. Можем да кажем, че това е жест, който смъртта дарява на ония с неопетнен дух.

Изпитвах непреодолимо вълнение и заговорих, само за да го сподавя. Попитах го дали познава воини, които са умрели, и как се е отразил последният им танц на тяхното умиране.

– Остави това – каза сухо той. – Умирането е паметно събитие. То е повече от ритането с крака и вцепеняването.

– И аз ли ще играя пред смъртта си, дон Хуан?

– Разбира се. Ти си на лов за лична сила, макар и да не живееш още като воин. Днес слънцето ти даде знак. Най-доброто произведение на твоя живот ще бъде направено в края на деня. Очевидно на тебе не ти харесва младежкият блясък на ранната светлина. Пътуването сутрин не ти е по вкуса. На теб ти е нужно умиращото слънце, излиялото жълто и мекотата. Не обичаш жегата, обичаш отблясъците. Затова ще играеш пред смъртта си тук, на този хълм, в края на деня. И в своя последен танц ще разкажеш за борбата си, за битките, които си спечелил, и за тези, които си загубил; ще разкажеш за своите радости и несполуки, когато си срещал личната си сила. Твоят танц ще разкаже за тайните и чудесата, които си съхранил. А смъртта ти ще седи и ще те наблюдава. Умиращото слънце ще блести меко, без да те обгря, както направи днес.

Вятърът ще бъде лек и кротък и твоят хълм ще трепти. Когато стигнеш края на танца си, ще погледнеш слънцето, защото никога вече няма да го видиш нито наяве, нито *насън* и тогава смъртта ти ще посочи към юг. Към необятността.

14

ПОХОДКА НА СИЛАТА

Събота, 8 април 1962 година

– Смъртта личност ли е, дон Хуан? – попитах аз, докато сяхах на площадката пред вратата.

В погледа на дон Хуан се появи объркване. Държеше мрежа с продукти, които му бях донесъл. Внимателно ги остави на земята и седна пред мен. Окуражих се и му обясних, че искам да разбера дали смъртта е лице или прилича на лице, когато наблюдава последния танц на воина.

– Какво значение има това? – попита дон Хуан.

Казах му, че този образ ме опиянява и искам да разбера как той е стигнал до него. Как е разбрал, че става точно така.

– Много просто – каза той. – Човекът на знанието знае, че смъртта е последният свидетел, защото *вижда*.

– Искаш да кажеш, че си бил свидетел на последния танц на някой воин?

– Не. Човек не може да бъде свидетел на такова нещо. Само смъртта може. Но аз съм *видял* как моята смърт ме наблюдава и аз съм танцувал пред нея като че ли умирам. В края на моя танц смъртта не посочи в никаква посока и моето място на предварителен избор не потрепна, за да ми каже сбогом. И така – времето ми на земята още не беше свършило и аз не умрях. Когато това се случи, аз имах малко сила и не разбирах планове на моята собствена смърт, затова повярвах, че умирам.

– Приличаше ли твоята смърт на човек?

– Странна птица си ти. Смяташ, че можеш да разбереш нещо, като задаваш въпроси. Според мен няма да разбереш, но знам ли все пак? Смъртта не е като човек. Тя е по-скоро присъствие. Можеш да решиш да кажеш, че е нищо и все пак тя е всичко. Каквото и да каже човек, ще е прав. Смъртта е онова, което човек иска тя да бъде. Аз съм спокоен сред хората, затова смъртта за мен е човек. Аз имам слабост и към

загадките, затова за мен смъртта има празни очи. Мога да гледам през тях. Те са като два прозореца и все пак се движат, както се движат очите. И така, мога да кажа, че смъртта с празните си очи гледа воина, когато той танцува за последен път на земята.

– Само при тебе ли е така, дон Хуан, или е същото и за другите воини?

– Същото е за всички воини, които играят своя танц на силата, и все пак не е. Смъртта е свидетел на последния танц на воина, но начинът, по който воинът вижда своята смърт, е личен. Тя може да е всичко – птица, светлина, лице, храст, камъче, кълбо мъгла, неизвестно присъствие.

Образите на смъртта на дон Хуан ме развълнуваха. Не можех да намеря подходящи думи, за да изрека въпросите си, и заекнах. Той се взря в мен усмихнат и ме прикани да говоря.

Попитах го дали начинът, по който един воин вижда своята смърт, зависи от възпитанието му. Използвах за пример индианците юма и яки. Идеята ми беше, че начинът, по който всеки би видял смъртта, се определя от културата.

– Няма значение как е възпитан човек – каза той. – Начинът, по който човек прави каквото и да е, се определя от личната сила. Човек е само сбор от своята лична сила и този сбор определя как той да живее и как да умре.

– А какво представлява личната сила?

– Личната сила е чувство – каза той. – Нещо като да имаш късмет. Можеш да го наречеш и състояние. Личната сила е нещо, което се придобива без значение на произхода. Вече съм ти казвал, че един воин е ловец на сила и че аз те уча как да я ловиш и натрупваш. Трудното при теб, както при всички нас, е да бъдеш убеден. Ти трябва да вярваш, че личната сила може да се използва и че е възможно да се съхранява, но досега ти не си се убедил.

Казах му, че е постигнал своето и че съм напълно убеден. Той се разсмя.

– Не за такова убеждение говоря – каза той.

Той ме тупна по рамото с два-три леки удара и добави развеселен:

– Нали знаеш, че не е нужно да ми се подмазваш.

Длъжен бях да го уверя, че съм сериозен.

– Не се съмнявам – каза той. – Но да си убеден, означава сам да можеш да действаш. Все още са ти нужни доста усилия, за да го сториш. Трябва много повече от досегашното. Ти току-що си започнал.

За момент замълча. Лицето му придоби благ израз.

– Странно как понякога ми напомняш за самия мен – продължи той. – И аз не исках да поема по пътя на война. Вярвах, че в цялата работа няма смисъл и понеже всички ще умрем един ден, за какво ми трябва да ставам воин? Грешил съм. Но трябваше да го открия сам за себе си. Когато някой ден разбереш, че не си прав и че това е наистина страшно различно, ще можеш да кажеш, че си убеден. Тогава можеш да продължиш нататък сам. Можеш дори сам да станеш *човек на знанието*.

Помолих го да обясни какво има предвид като казва *човек на знанието*.

– *Човек на знанието* е оня, който следва неотклонно трудностите на обучението – каза той. – Човек, който, без да се втурва и без да се колебае, е стигнал най-далеч в разкриването на тайните на личната сила.

Той изясни накратко идеята си, а след това я изостави като тема на разговор, твърдейки, че мен трябва да ме занимава единствено идеята за натрупването на личната сила.

– Не го разбирам – запротестирах аз. – Наистина не мога да си представя за какво намекваш.

– Гоненето на сила е специфична работа – каза той. – То трябва най-напред да бъде идея, после трябва да се изгради, стъпка по стъпка, а после – хоп! – и става.

– И как става?

Дон Хуан се изправи. Започна да протяга ръце и да извива гръб като котка. Костите му, както обикновено, запукаха.

– Да вървим – каза той. – Чака ни дълъг път.

– Но аз искам да те питам за толкова неща – казах аз.

– Отиваме на едно място на сила – каза той, влизайки в къщата. – Защо не спестиш въпросите си, докато отидем там?

Помислих, че ще пътуваме с кола, затова станах и се запътих към колата, но дон Хуан ме повика отвътре и ми каза да си взема мрежата с кратуните. Чакаше ме в края на храстите зад къщата.

– Трябва да побързаме – каза той.

Към три часа следобед стигнахме до ниските западни склонове на Сиера Мадре. Денят бе топъл, но привечер вятърът стана студен. Дон Хуан седна на един камък и ми направи знак да сторя същото.

– Какво ще правим тук този път, дон Хуан?

– Знаеш много добре, че сме тук да ловим сила.

– Зная. Но какво точно ще правим тук?

– Знаеш, че нямам ни най-малка представа.

– Искаш да кажеш, че никога не действаш по план?

– Ловът на сила е особена работа – каза той. – Предварително не може да се прави план. Това е най-вълнуващото. Един воин действа като по план, защото има доверие на личната си сила. Той знае със сигурност, че тя ще го накара да постъпи по най-правилния начин.

Изтъкнах, че твърденията му са някак противоречиви. Ако един воин вече има лична сила, защо ще тръгва на лов за нея?

Дон Хуан вдигна вежди и се престори на отвлечен.

– Ти си този, който гони лична сила – каза той. – А аз съм воин, който вече я има. Ти ме попита дали имам план и аз казах, че имам доверие на личната си сила, която ме ръководи, и че нямам нужда от план.

За миг замълчахме, а след това отново тръгнахме. Склоновете бяха стръмни, а изкачването – трудно и изключително уморително за мен. От друга страна, издръжливостта на дон Хуан сякаш нямаше граници. Той не тичаше, нито бързаше. Походката му беше равномерна и неуморна. Забелязах, че не се изпотява дори след като бе изкатерила една почти вертикална отсечка. Когато стигнах на върха, дон Хуан беше вече там и ме чакаше. Докато сяха до него, усетих, че сърцето ми ще се пръсне. Легнах на гръб и от челото ми направо рукна пот.

Дон Хуан се размия от сърце и ме претърколи напред-назад. Движението ми помогна да успокоя дишането.

Казах му, че направо ме хваща страх от неговата физическа мощ.

– Непрекъснато се мъча да привлека вниманието ти върху нея.

– Не си стар ти, дон Хуан!

– Не съм, разбира се. Откога се опитвам да те накарам да го забележиш.

– И как го постигаш?

– Нищо не правя. Тялото ми се чувства отлично, това е всичко. Постъпвам със себе си много добре, затова нямам причини да усещам нито умора, нито безпокойство. Тайната не е в това, което вършиш, а в това, което не вършиш.

Очаквах обяснение. Той сякаш съзна, че не съм в състояние да го разбера. Усмихна се многозначително и стана.

– Това място е силно – каза той. – Намери къде да си направим лагер на този хълм.

Запротестирах. Исках да ми обясни какво не трябва да правя с тялото си. Той махна повелително с ръка.

– Стига шеги – каза той кротко. – Този път поне направи нещо. Не е важно колко дълго ще търсиш подходящо място за почивка. Може и

цяла нощ да е. Не е важно и дали ще намериш място; важното е да се опиташ да го сториш.

Оставих настрана бележника си и станах. Дон Хуан ми напомни, както бе правил безброй пъти, когато ме бе карал да намеря място за почивка, че трябва да гледам всяко определено място, без да фокусирам погледа си, като присвивам очи, докато нещата пред мен загубят образ.

Тръгнах, оглеждайки земята с полупритворени очи. Дон Хуан вървеше на няколко метра вдясно и на няколко стъпки зад мен.

Най-напред обходих върха на хълма по края. Имах намерение да се придвижвам към центъра по спирала. Но щом направих една обиколка по периферията, дон Хуан ме спря.

Каза, че отново се поддавам на предпочитанията си към установените постъпки. Добави саркастично, че така аз наистина обхождам систематично цялата местност, но толкова вяло, че няма да мога да забележа подходящото място. Каза още, че той сам знае къде е, така че аз няма да имам възможност за импровизации.

– Тогаво какво да направя? – попитах аз.

Дон Хуан ме накара да, седна. После откъсна по един лист от няколко храста наоколо и ми ги подаде. Заповяда ми да легна по гръб, да отпусна колана си и да поставя листата върху кожата на пъпната област. Проследи движенията ми и ми нареди да притисна листата до тялото си с две ръце. После ми заповяда да затворя очи и ме предупреди, че ако желая да получа отлични резултати, не трябва да отпускам листата, нито да отварям очи, нито да сядам, когато той премести тялото ми в силно положение.

Хвана ме здраво под дясната мишница и ме завъртя. Усетих непреодолимо желание да надзърна през полузатворените си клепачи, но дон Хуан сложи ръка върху очите ми. Изкомандва да се занимавам само с усещането на топлината, която щеше да се появи от листата.

За миг останах да лежа неподвижно, сетне започнах да усещам особена топлина, която се излъчваше от листата. Най-напред я изпитах върху дланите на ръцете си, после топлината се плъзна по корема ми и накрая буквално нахлу в цялото ми тяло. Само за минути краката ми пламнаха от горещина, която ми напомни за времето, когато имах висока температура.

Казах на дон Хуан за неприятното усещане, и желанието ми да си сваля обувките. Той ми отговори, че ще ми помогне да стана, че не бива да отварям очи, докато той не ми каже, и че трябва все така да притискам листата до корема си, докато намеря подходящо място за почивка.

Когато се изправих на крака, той ми пошепна на ухото, че мога да отворя очи и че трябва да вървя без план, да се оставя на силата на листата да ме водят и да ме насочват.

Запътих се без посока. Топлината на тялото ми ме гнетеше. Бях уверен, че имам висока температура, и се задълбочих в опитите да открия с какви средства бе постигнал това дон Хуан.

Дон Хуан вървеше зад мен. Изведнъж той издаде неистов писък, който едва не ме парализира. Той обясни, смеейки се, че внезапните шумове прогонват неприятните духове. Присвих очи и обикалях напред-назад повече от половин час. През това време неприятната треска на тялото ми се превърна в приятна топлинка. Докато крачех нагоре-надолу по хълма, изпитвах усещане за лекота. Чувствах се обаче разочарован; бях очаквал някак да открия известно визуално явление, но в периферното ми полезрение нямаше абсолютно никакви промени, никакви необичайни цветове, никакви проблясъци или тъмни петна.

Накрая се уморих да присвивам очи и ги отворих. Стоях пред малка площадка от пясъчник, която бе едно от няколкото голи скалисти места на върха на възвишението: останалото беше прахоляк с пръснати тук и там дребни храсти. Едно време тук навярно растителността-е била опожарена и новите треви още не бяха израснали. По неизвестна за мен причина реших, че площадката от пясъчник е красива. Дълго стоях пред нея. После просто седнах.

– Добре! Добре! – каза дон Хуан и ме потуша по гърба.

После ми каза внимателно да извадя листата изпод дрехите си и да ги поставя върху скалата.

Щом отстраних листата от кожата си, започнах да изстивам. Премерих пулса си. Изглеждаше нормален.

Дон Хуан се разсмя и ме нарече „доктор Карлос“, а после ме попита дали мога да измеря и неговия пулс. Каза, че това, което съм почувствал, било силата на листата и че тази сила ме е прочистила и ми е дала възможност да изпълня задачата си.

Уверих го най-искрено, че не съм направил нищо специално и че съм седнал на това място, защото съм уморен и защото много ми е харесал цветът на този пясъчник.

Дон Хуан не каза нищо. Стоеше на няколко метра от мен. Изведнъж скочи назад и невероятно пъргаво затича и прескочи няколко храста към една висока скална стена на известно разстояние от мен.

– Какво има? – попитах подплашено.

– Внимавай в каква посока ще духне вятърът листата ти – каза той.

– Бързо ги преброй. Вятърът идва. Задръж половината и ги сложи отново на корема си.

Преброих двайсет листа. Напъхах десет под ризата си и в този миг силен порив на вятъра разпръсна останалите на запад. Когато видях листата да се отвяват, изпитах призрачното усещане, че някаква действителна сила нарочно ги помита в безформената маса на зелените шубраци.

Дон Хуан се върна при мен и седна от лявата ми страна с лице към юг.

Дълго време не промълвихме нито дума. Не знаех какво да кажа. Бях изтощен. Искях да затворя очи, но не смеех. Дон Хуан навярно бе забелязал състоянието ми и каза, че ще бъде хубаво да заспя. Каза ми да поставя ръце върху корема си, на листата, и да се опитам да почувствам как лежа повесен над леглото от *нишки*, което бе направил за мен на „мястото на моя предварителен избор“. Затворих очи и ме облада някакъв спомен за покой и пълнота, каквито бях изпитал, докато спях на другия хълм. Искях да разбера дали наистина мога да почувствам, че съм повесен, но заспах.

Събудих се точно преди залез слънце. Спането ме бе ободрило и изпълнило със сили. Дон Хуан също бе заспал. Отвори очи в същия момент с мен. Беше ветровито, но не усещах студ. Листата на корема ми сякаш бяха подействали като фурна, като някакъв радиатор.

Разгледах околността. Мястото, което бях избрал да починем, приличаше на малък басейн. Човек можеше действително да седне върху него като върху дълга кушетка; отзад имаше достатъчно голяма каменна стена, която да служи за облегалка. Разбрах също, че дон Хуан е донесъл бележниците ми и ги е поставил под главата ми.

– Ти намери подходящо място – каза той усмихнат, – И цялата операция стана точно както ти бях казал. Силата те упъти насам без никакъв план от твоя страна.

– Какви листа ми даде? – попитах аз.

Топлината, която се бе излъчвала от листата и която бе задръжала приятното състояние у мен, без никакви одеяла и допълнителни дебели дрехи, беше явление, което живо ме интересуваше.

– Просто листа – каза дон Хуан.

– Искаш да кажеш, че мога да откъсна листа от всеки храст и те ще имат същото въздействие върху мен?

– Не. Не мисля, че сам можеш да направиш това. Нямах лична сила. Искам да кажа, че всякакви листа биха ти помогнали при условие, че

който ти ги даде, има сила. Днес ти помогнаха не листата, а силата.

– Твоята сила ли, дон Хуан?

– Предполагам, че би могъл да кажеш така, макар то да не е съвсем точно. Силата не принадлежи никому. Някои от нас могат да я съберат и после тя да бъде дадена направо на някой друг. Нали виждаш, тайната на съхранената сила е, че може да бъде използвана само за да помогне на някой друг да си събере сила.

Попитах го дали думите му означават, че неговата сила се ограничава само до това – да помогне някому. Дон Хуан търпеливо обясни, че той може да употребява своята лична сила както му е угодно и за каквото си поиска, но когато стане нужно да се прехвърли направо на някой друг, тя би била безполезна, освен ако другото лице не я използва, за да събере сила за себе си.

– Всичко, което човек върши, е свързано с личната му сила. – продължи дон Хуан. – Затова човек, който няма такава, смята за невероятни делата на силния. Сила е нужна дори само за да осъзнаеш какво представлява силата. Това се мъча да ти обясня през цялото време. Но зная, че ти не разбираш не защото не искаш, а защото имаш много малко лична сила.

– Какво трябва да направя, дон Хуан?

– Нищо. Просто продължавай както досега. Силата ще намери път към теб.

Той стана и се завъртя в пълен кръг, взирайки се във всичко наоколо. Тялото му се движеше едновременно с очите; приличаше на някаква чудновата механична играчка, която се върти в кръг точно и равномерно.

Гледах го с отворена уста. Той прикри усмивката си, предизвикана от учудването ми.

– Днес привечер ти ще отидеш на лов за сила – каза той и седна.

– Моля?

– Довечера ще навлезеш в тези неznайни хълмове. В тъмното те не са хълмове.

– А какво са?

– Нещо друго. Нещо немислимо за теб, тъй като никога не си бил свидетел на съществуването им.

– Какво искаш да кажеш, дон Хуан? Винаги ме плашиш с демоничните си приказки.

Той се разсмя и лекичко ме ритна по крака.

– Светът е една загадка – каза той. – И в никакъв случай не е това,

което си представяш.

За момент сякаш се замисли. Главата му се клатушкаше ритмично нагоре и надолу, после се усмихна и добави:

– Е, прилича и на това, което си представяш, но то не е всичко от този свят; има много повече. През цялото време откриваш тези неща и тази вечер сигурно ще добавиш още нещичко.

Гласът му накара тялото ми да настръхне.

– Какво имаш намерение да направиш? – попитах аз.

– Нямам никакво намерение. Всичко е решено от същата сила, която ти позволи да намериш това място.

Дон Хуан стана и посочи нещо в далечината. Предположих, че иска да стана и да погледна. Опитах се да скоча на крака, но преди да се изправя напълно, дон Хуан ме блъсна много силно да седна.

– Не съм ти казал да идваш след мен – каза той строго. После смекчи тона си и добави: – Тази вечер ще ти бъде трудно и ще е нужно да сбереш цялата си лична сила. Стой, където си, и я пести за по-късно.

Обясни, че не сочи нищо, а само проверява дали са там някои неща. Увери ме, че всичко било наред, и каза да стоя кротко и да се занимавам, защото имам доста време да попиша, докато се стъмни напълно в местността. Усмивката му беше заразителна и много успокояваща.

– Но какво ще правим, дон Хуан?

Той заклати глава в престорено недоверие.

– Пиши! – заповяда ми той и обърна гръб.

Не ми оставаше да правя нищо друго. Работих по записките си, докато стана прекалено тъмно да пиша повече.

През цялото време, докато работех, дон Хуан остана в непроменено положение. Сякаш бе вгълбил поглед далече на запад. Но щом спрях, той се обърна към мен и каза с шеговит тон, че единственият начин да ме накара да замълча е да ми даде нещо да ям, да ме накара да пиша или да ме сложи да спя.

Извади малък вързоп от торбата си и най-тържествено го отвори. В него имаше парчета сухо месо. Подаде ми едно парче, взе друго за себе си и го задъвка. Между другото ми съобщи, че това е силна храна, от която и двамата се нуждаем за случая. Бях твърде гладен, за да мисля за възможността сухото месо да съдържа психотропно вещество. Ядохме в пълно мълчание, докато месото свърши, а през това време съвсем се стъмни.

Дон Хуан се изправи, протегна ръце и изпъна гръбнак. Предложи ми и аз да сторя същото. Каза, че било хубаво да се изтегнеш преди

заспиване, преди сядане или тръгване.

Послушах съвета му и няколко листа, които бях задържал под ризата си, изпаднаха от крачолите на панталоните ми. Зачудих се дали да ги вдигна, но той ми каза да не ги взимам, че от тях нямало вече нужда и че мога да ги оставя да си падат както искат.

Сетне дон Хуан дойде много близко до мен и ми пошепна на дясното ухо, че трябва да го следвам много плътно и да имитирам всичко, което направи. Каза, че на мястото, където стоим, сме в безопасност, защото сме, така да се каже на ръба на нощта.

– Това тук не е нощта – пошепна той и тропна с крак по скалата, където стояхме. – Нощта е ей там.

И посочи тъмнината около нас.

След това провери моята мрежа, за да види дали са там кратуните с храна и бележниците ми, и с тих глас каза, че един воин винаги проверява дали всичко е в ред не защото вярва, че ще преодолее преめждието, което се готви да предприеме, а защото това е част от безупречното му поведение.

Вместо да ме отпуснат, заръките му предизвикаха у мен абсолютна сигурност, че ми предстои съдбоносно събитие. Доплака ми се. Бях уверен, че дон Хуан съзнава напълно въздействието от думите си.

– Довери се на личната си сила – каза той в ухото ми. – Това е всичко, което човек има в този загадъчен свят.

Той ме задърпа лекичко и ние тръгнахме. Вървеше на няколко стъпки пред мен. Аз го следвах с очи, приковани в земята. Някак не смеях да погледна встрани, а прикованият поглед в земята ме караше да се чувствам странно спокоен: това почти ме омагьосваше.

Като повървахме малко, дон Хуан спря. Пошепна, че абсолютната тъмнина е близо и че той ще тръгне пред мен, но ще ми показва къде е, като имитира вика на малко бухалче. Напомни ми, че вече познавам този негов подражателен вик, който в началото е малко дрезгав, но после се избистря като вика на истински бухал. Предупреди ме да бъде безкрайно бдителен, за да не чуя друг вик на бухал, който да няма този признак.

Когато дон Хуан свърши с напътствията, аз вече бях вцепенен от страх. Сграбчих го за ръката и не исках да го пусна. Нужни ми бяха две-три минути, докато се успокоя дотолкова, че да произнасям ясно думите си. Стомахът и коремът ми бяха стегнати в нервни тръпки, което ми пречеше да говоря свързано.

Със спокоен и кротък глас той ме подкани да се овладее, защото

тъмнината била като вятъра, непознато и необятно явление, което може-ло да ми изиграе номер, ако не внимавам. И аз трябвало да бъде свършено спокоен, за да се справя с нея.

– Отпусни се, за да може личната ти сила да се слее със силата на нощта – каза той в ухото ми.

Каза, че ще тръгне пред мен, и аз получих нова атака от неразбираем страх.

– Това е лудост – запротестирах аз.

Дон Хуан не се разгневи, нито изрази нетърпение. Той се разсмя тихо и каза нещо в ухото ми, което не можах съвсем да разбера.

– Какво каза? – високо изрекох аз през тракащите си зъби.

Дон Хуан постави ръка върху устата ми и пошепна, че един воин постъпва така, сякаш знае какво прави, когато в действителност не знае нищо. Той повтори едно изречение три-четири пъти, като че искаше да го запомня наизуст. Каза:

– Един воин е безупречен, когато се доверява на личната си сила, независимо дали е малка или огромна.

След като изчака малко, той ме попита дали съм добре. Кимнах и той бързо се изгуби от погледа ми почти без никакъв шум.

Направих опит да се огледам. Сякаш се намирах в местност с гъста растителност. Успях да различа само тъмните силуети на храсти или може би на малки дръвчета. Съсредоточих вниманието си в шумовете, но нищо не се чуваше. Съскането на вятъра заглушаваше всеки друг звук, с изключение на случайните пронизителни викове на големите бухали и писъците на други птици.

Зачаках крайно напрегнат. Тогава до слуха ми долетя дрезгав, проточен вик на бухалче. Не се съмнявах, че това е дон Хуан. Идваше някъде зад мен. Обърнах се и тръгнах в тази посока. Движих се бавно, защото се чувствах заплетен в някаква безкрайна мрежа от тъмнина.

Вървах десетина минути. Изведнъж пред мен изскочи някаква тъмна фигура. Изкрещях и паднах назад. Ушите ми забръмчаха. Уплахата ми бе тъй силна, та чак дъхът ми спря. Трябваше да отворя уста, за да поема въздух.

– Стани – каза кротко дон Хуан. – Не исках да те уплаша. Просто дойдох да те посрещна.

Каза, че ме наблюдавал как бързо се движа и че когато съм тръгнал в тъмнината, съм приличал на някаква недъгава старица, която прави опити да минава на пръсти между локвите. Реши, че примерът му е много смешен, и високо се разсмя.

След това се зае да ми показва как точно се вървяло в тъмнината, както той го нарече „походка на силата“. Спря пред мен и ме накара да го опипам по гърба и коленете, за да си представя положението на тялото му. Торсът на Дон Хуан бе леко приведен напред, но гръбнакът му беше прав. Колената му бяха също леко подгънати.

Тръгна бавно пред мен така, че да мога да го наблюдавам как повдига колената си почти до гърдите при всяка стъпка. После направо изчезна от погледа ми и отново се върна. Не можех да осъзная как успяваше да тича в тази абсолютна тъмнина.

– Походката на силата е само за тичане през нощта – пошепна той в ухото ми.

Подкани ме сам да опитам. Уверих го, че сигурно ще си ступя краката, като падна в някоя дупка или се спъна в някой камък. Дон Хуан отвърна най-спокойно, че „походката на силата“ е съвсем безопасна.

Настоях, че единственият начин да разбере действията му, беше да приема, че той познава до съвършенство тези хълмове и затова може да избегне траповете.

Дон Хуан взе главата ми в ръце и силно пошепна:

– Това е нощта! И тя е сила!

Пусна главата ми и после добави кротко, че нощем светът е друг и че неговите способности да тича в тъмнината нямат нищо общо с това, че познава тези хълмове. Каза, че ключът към това бил да дадеш воля на личната си сила, за да се слее тя със силата на нощта, и че щом веднъж тази сила се овладее, няма никаква опасност от подхлъзване. Той добави с безкрайно сериозен глас, че ако се съмнявам, трябва за момент да размисля какво става. За човек на неговата възраст е самоубийствено да тича по тези хълмове в такъв час, ако не го направлява силата на нощта.

– Виж! – каза той и се затича бързо в тъмнината, а после се върна.

Тялото му се движеше тъй необикновено, че не можех да повярвам на очите си. Сякаш подскачате за момент на едно място. Така, както вдигаше крака, ми напомняше на спринтьор, който прави предварителни тренировки за загряване.

После ми каза да го последвам. Сторих го безкрайно напрегнат и неспокоен. Крайно внимателно се опитах да гледам къде стъпвам, но беше невъзможно да преценя разстоянието. Дон Хуан се върна и затича до мен. Пошепна ми, че трябва да се отпусна на силата на нощта и да се доверя поне малко на личната сила, която имам, иначе никога няма да мога да се движа свободно, и че тъмнината ме гнети само защото разчитам на зрението си за всичко, което правя, без да зная, че мога да се движа и

по друг начин, като се оставя да ме ръководи силата.

Направих няколко опита без никакъв успех. Просто не можех да се отпусна. Страхът да не нараня краката си не ме напускаше. Дон Хуан ми заповяда да продължавам да се движа на едно и също място и да опитам да се чувствам така, сякаш действително прилагам „походката на силата“.

После ми каза, че ще изтича напред и че аз трябва да изчакам неговия бухалски вик. Изчезна в тъмнината преди да успее да кажа каквото и да било. От време на време затварях очи и около час тичах на място с подгънати колене и торс. Малко по малко напрежението ми започна да спада, докато накрая почти се успокоих. После чух вика на дон Хуан.

Потичах пет-шест метра по посока на вика, като се опитвах да се „самозабравя“, както ми бе препоръчал дон Хуан. Но когато се спънах в един храст, бях отново обладан от чувство на несигурност.

Дон Хуан ме чакаше и поправи стойката ми. Настоя най-напред да свия пръсти към дланите си, изпъвайки палеца и показалеца на всяка ръка. После каза, че според него просто се предавам на чувствата си за непохватност, тъй като съм знаел отлично, че винаги мога да виждам сравнително добре, независимо колко тъмна е нощта, щом не се съсредоточавам в нищо, а само гледам земята пред себе си. „Походката на силата“ била подобна на намирането на място за почивка. И двете довеждали до усещане за самозабрава и усещане за пълно доверяване. „Походката на силата“ изисквала от човек да не откъсва поглед от земята пред себе си, защото дори и най-малкото поглеждане встрани ще предизвика промяна в посоката на движението. Обясни, че навеждането на торса напред било необходимо, за да се сведат очите, а причината за повдигането на колелата до гърдите било, за да бъдат стъпките много къси и безопасни. Предупреди ме, че отначало много ще се спъвам, но ме увери, че ако се упражнявам, ще мога да тичам бързо и безпогрешно като през деня.

Часове наред опитвах да повтора движенията му и да се предам на състоянието, което той ми препоръчваше. Той търпеливо тичаше намясто пред мене и се връщаше, където бях аз, за да мога да видя как се движи. Дори ме побутваше да потичам няколко метра.

После се отдели от мен и ме повика с няколко бухалски вика. По някакъв необясним начин аз се придвижих с неочаквана степен на самоувереност. Доколкото съзнавах, не бях направил нищо, за да постигна това усещане, но тялото ми сякаш познаваше нещата наоколо, без да мисли за тях. Например не можех действително да видя назъбените камъни по пътя си, но тялото ми винаги успяваше да мине по издатините,

а не по вдлъбнатините, освен няколко погрешни стъпки, когато изгубих равновесие, защото се бях разсеял. Степента на концентрация, нужна да поддържам погледа си на мястото директно пред мен, трябваше да бъде абсолютна. Както ме бе предупредил дон Хуан, всеки незначително отклонен поглед встрани или малко по-напред променяше посоката.

Намерих дон Хуан след дълго търсене. Седеше край някакви тъмни силуети, които приличаха на дървета. Доиде при мен и каза, че се справям много добре, но било време да тръгваме, защото твърде дълго свирил и бил сигурен, че някой друг ще почне да го имитира.

Съгласих се, че е време да прекъснем. Бях почти изтощен от опитите си. Успокоих се и го попитах кой ще имитира виковете му.

– Сили, съюзници, духове – кой знае? – каза той шепнешком.

Той обясни, че тия „нощни елементи“ обикновено издавали много мелодични звуци, ала хич ги нямало да възпроизвеждат дрезгавината на човешките викове или свируканията на птиците. Предупреди ме да внимавам и винаги да спирам да се движа, щом чуя такъв звук, и да си припомням всичко, което ми е казвал, защото при някой друг случай можело да ми стане нужда правилно да разпознавам. С убедителен тон каза, че аз много добре съзнавам каква е „походката на силата“ и че за да я усвоя, ми трябва съвсем малко, което мога да науча друг път, когато отново се осмелим да излезем през нощта. Потупа ме по рамото и съобщи, че е готов да тръгне.

– Да си вървим оттук – каза той и затича.

– Чакай! Чакай! – изкрещях френетично аз. – По-добре да вървим.

Дон Хуан спря и свали шапка.

– Господи! – каза той с тон на пълно объркване. – Сега я наредихме. Знаеш добре, че аз не мога да вървя на тъмно. Мога само да тичам. Ако вървя, ще си счупя краката.

Когато каза това, на мен ми се стори, че се хили, макар да не можех да видя лицето му.

Той добави поверително, че е твърде стар да върви и малкото от „походката на силата“, която съм научил през тази нощ, сега трябва да бъде приложено.

– Ако не приложим „походката на силата“, ще бъдем отгъпкани като тревата – пошепна той в ухото ми.

– От кого?

– В нощта съществуват неща, които въздействат върху хората – пошепна той с тон, който предизвика ледени тръпки по тялото ми.

Каза, че не е важно дали ще го догоня, защото той ще ми дава

непрекъснато сигнали по четири бухалски вика наведнъж, за да мога да го следвам.

Предложих му да останем по тези хълмове до съмване и тогава да си тръгнем. Той отвърна с много драматичен глас, че би било самоубийство да останем тук; и дори да излезем живи, нощта ще е изцедила личните ни сили дотолкова, че да станем жертви при първия риск през деня.

– Да не губим повече време – каза той с нотка на нетърпение в гласа. – Да си вървим отгук.

Той ме увери, че ще върви колкото е възможно по-бавно. Последните му заръки бяха да се помъча да не издавам нито звук, нито дори въздишка, каквото и да се случи. Показа ми главната посока, в която трябва да се движим, и затича с подчертано забавени крачки. Последвах го, но макар и да се движеше бавно, не можах да го настигна и скоро той изчезна в тъмнината пред мене.

Като останах сам, започнах да съзнавам, че съм възприел доста по-бърза походка, без сам да разбера как. Това ми подежда като шок. Опитах да поддържам тази скорост колкото може повече и тогава чух вика на дон Хуан, малко вдясно от мен. Подсвирна четири пъти едно след друго.

След много кратко време отново чух бухалския му вик, този път далече вдясно от мен. За да тръгна в неговата посока, трябваше да направя завой под четирийсет и пет градуса. Тръгнах в новата посока очаквайки, че останалите три вика от серията ще ми дадат по-подробна ориентация.

Дочух ново изсвирване, което сочеше, че дон Хуан е почти в посоката, от която бяхме тръгнали. Спрях и се заслушах. Съвсем наблизо нещо рязко прошумоля. Приличаше на шума от два камъка, които се удрят един о друг. Напънах се да чуя по-добре и долових серия от леки шумове, сякаш неколкократно почукване на два камъка. Последва нов бухалски вик и тогава разбрах какво искаше да ми каже дон Хуан. В този вик имаше нещо мелодично. Беше определено по-продължителен и дори по-нежен от този на самия бухал.

Изпитах особено усещане за страх. Стомахът ми се сви, сякаш от средата на тялото ми нещо ме теглеше надолу. Обърнах се и започнах да подтичвам в обратна посока.

В далечината дочух слаб вик на бухал. Последваха три бързи вика. Бяха на дон Хуан. Затичах в тази посока. Усещах, че е някъде на четвърт миля от мен и ако продължеше да поддържа тази скорост, не след дълго щях да се озова безвъзвратно сам на този хълм. Не можех да

разбера защо дон Хуан трябваше да тича напред, когато можеше да тича около мен, щом му беше нужно да поддържа такава скорост.

В този момент забелязах, че нещо като че ли се движеше заедно с мен от лявата ми страна. Почти го виждах в края на полезрението си. Вече бях обзет от паника, когато ми хрумна отрезвителна мисъл. Не ми беше възможно да видя нищо в тъмнината. Исках да се взра в тази посока, но се страхувах да не загубя набраната инерция.

Нов бухалски вик ме изкара извън размишленията ми. Идваше от лявата ми страна. Не го последвах, защото без съмнение беше най-сладкият и мелодичен вик, който някога бях чувал. Въпреки това не ме уплаши. Имате нещо горестно и може би призрачно у него.

Изведнъж пред мен отляво надясно прекоси много бързо тъмен силюет. Внезапността на движенията му ме накараха да погледна напред, аз загубих равновесие и шумно се захих в някакви храсти. Паднах на хълбок и тогава дочух мелодичния вик на няколко стъпки вляво от мен. Изправих се, но, преди да успея отново да тръгна напред, последва нов вик, по-горестен и повелителен от първия. Сякаш някой искаше да спра и да послушам. Звукът от бухалския вик бе тъй протяжен и нежен, че отпусна страховете ми. Бих спрял, ако точно в този момент не бях дочул четири пресипнали вика от дон Хуан. Те сякаш бяха по-близко. Скочих и хукнах в тази посока.

След миг отново забелязах проблясък или вълна в тъмнината вляво от мен. Не го видях съвсем, а по-скоро го усетих, и все пак бях сигурен, че го съзирам със собствените си очи. Движеше се по-бързо от мен и отново прекоси отляво надясно, карайки ме да загубя равновесие. Този път не паднах и, странно защо, това, че не паднах, ме раздразни. Изведнъж се ядосах и несъстоятелността на реакцията ми ме хвърли в истинска паника. Помъчих се да ускоря крачка. Прииска ми се да извикам сам като бухал, за да покажа на дон Хуан къде съм, но не посмях да не се подчиня на заръката му.

В този момент нещо отвратително привлече вниманието ми. От лявата ми страна действително се появи нещо като животно, което почти ме докосна. Неволно подскочих и се отдръпнах надясно. Уплахата направо ме задуши. Бях тъй силно обзет от страх, че докато се движех колкото мога по-бързо в тъмата, в ума ми не идваха никакви мисли. Страхът ми сякаш се бе превърнал в телесно усещане, което нямаше нищо общо с мислите ми. Състоянието ми се стори крайно необичайно. През целия ми живот страховете ми винаги се бяха измервали на интелектуални везни и се бяха разпалвали от застрашителни социални ситуации

или от хора, които бяха имали опасно поведение спрямо мен. Този път обаче страхът ми представляваше нещо напълно ново. Той идваше от някаква неизвестна част на света и ме уцелваше в някаква неизвестна част от самия мен.

Дочух бухалски вик съвсем наблизко и малко вляво от мен. Не успях да доловя подробностите в тоновете, но сякаш беше на дон Хуан. Не беше мелодичен. Забавих стъпки. Последва нов вик. В него дочух дрезгавината на дон Хуановите подсвирвания, затова забързах нататък. Третото изсвирване долетя съвсем отблизо. Успях да различа тъмния силует на скали или може би на дървета. Дочух нов бухалски вик и помислих, че дон Хуан ме изчаква, защото сме извън зоната на опасност. Бях почти на края на по-тъмната местност, когато пети вик ме смрази на място. Напрегнах се да видя нещо в тъмата пред мен, но внезапно изшумоляване вляво ме накара да се обърна тъкмо навреме, за да видя черен предмет, по-черен от нещата наоколо, който се търкаляше или спускаше към мен. Ахнах и отскочих встрани. Чух изцъкване, сякаш някой бе мляснал с уста, и след това един огромен тъмен силует изникна из по-тъмната местност. Беше правоъгълен като врата, навярно два и половина-три метра висок.

Внезапната му поява ме накара да изкрещя. За момент уплахата ми беше извън всякакви граници, но секунда след това усетих как ставам непонятно спокоен и се вирам в тъмния силует.

Реакцията ми, понеже това ме засягаше, беше още една новост за мен. Някаква част от мен сякаш ме теглеше към тъмната местност с призрачна настойчивост, докато другата част се противопоставяше. Като че ли имах желание, от една страна, да се уверя, а от друга – да избягам най-истерично оттам.

Едва успях да чуя бухалските викове на дон Хуан. Изглеждаха съвсем близки и същевременно трескави; бяха по-проточени и дрезгави, сякаш той свиреше, докато тичаше към мен.

Изведнъж аз като че ли се овладях и намерих сили да се обърна и за момент да затичам точно както дон Хуан искаше да правя.

– Дон Хуан! – извиках аз, когато го намерих.

Той постави ръка на устата ми, направи знак да го последвам и двамата заподскачахме с прилична скорост, докато стигнахме до площадката от пясъчник, където бяхме спрели преди.

Около час седяхме абсолютно безмълвни на площадката, после взе да се зазорява. Изядохме храната от кратуните. Дон Хуан каза, че се налага да останем на площадката до пладне и че няма изобщо да спим, а

ще разговаряме, сякаш не се е случило нищо особено.

Накара ме да разкажа подробно всичко, което ми се бе случило от момента, в който ме бе изоставил. Когато завърших своя разказ, той мълча дълго време. Сякаш бе потънал в дълбок размисъл.

– Не изглежда много добре – каза той накрая. – Онова, което се е случило с теб тази нощ, е много сериозно, толкова сериозно, че ти вече не трябва да излизаш нощем. Отсега нататък елементите на нощта няма да те оставят на мира.

– Какво се е случило с мен тази нощ, дон Хуан?

– Ти си се сблъскал с някои елементи, които са в света и които действат върху хората. Ти не знаеш нищо за тях, защото никога не си ги срещал. Може би по-правилно ще бъде да ги наречем елементи на планината; всъщност те не принадлежат на нощта, Аз ги наричам елементи на нощта, защото много по-лесно човек може да ги съгледа в тъмнината. През цялото време те са тук, около нас. През деня обаче е по-трудно да се видят, просто защото светът ни е познат, а всичко, което е познато, излиза на преден план. В тъмнината, от друга страна, всичко е еднакво непознато и много малко неща излизат на преден план, затова ние сме по-чувствителни към тези елементи нощем.

– Действителни ли са те, дон Хуан?

– Разбира се! Те са тъй действителни, че обикновено убиват хората, особено онези, които са се изгубили в дебрите и нямат лична сила.

– Щом знаеш, че са толкова опасни, защо ме остави там самичък?

– Съществува един-единствен начин да се научи човек и това е да се хване на работа. Безсмислено е само да се говори за сила. Щом искаш да знаеш какво е сила и щом искаш да я получиш, трябва да се оправяш сам с всичко. Пътят към познанието и силата е много труден и много дълъг. Може би си забелязал, че до снощи не съм те оставял да се луташ сам в тъмното. Ти нямаше достатъчно сила, за да го сториш. Сега имаш достатъчно, за да издържиш сериозна битка, но недостатъчно, за да останеш сам в тъмното.

– Какво ще се случи, ако остана?

– Ще умреш. Елементите на нощта ще те смажат като буболечка.

– Означава ли това, че не мога сам да прекарам нощта?

– Можеш да прекараш нощта сам в леглото си, но не и в планината.

– А в равнината?

– Това се отнася само за пустите места, където няма хора, особено в пустите планински висоти. Тъй като естествените убежища на нощните елементи са скалите и процепите, отсега нататък не ще можеш да

отидеш в планините, освен ако не си натрупал достатъчно лична сила.

– Но как мога да натрупам лична сила?

– Живей така, както аз ти препоръчвам. Малко по малко ти запушваш всичките дупки, от които изтича силата. Не е нужно да го правиш нарочно, защото силата винаги намира как да изтича. Вземи пример от мен. Когато за пръв път започнах да се уча да бъда воин, не знаех, че трупам сила. Също като теб си мислех, че не правя нищо особено, а не беше така. Силата има тази особеност да бъде незабележима, когато я натрупваш.

Помолих го да ми обясни как е стигнал до заключението, че за мен е опасно да остана сам в тъмното.

– Елементите на нощта са се движели от лявата ти страна – каза той. – Опитвали са се да се слезат с твоята смърт. Особено вратата, която си видял. Това е бил отвор, разбираш ли, и той би те притеглял, докато се принудиш да влезеш през него. И това щеше да бъде краят ти.

Споменах, доколкото можах, че според мен е много странно, че нещата винаги се случват, когато той е наблизко, и че сякаш той сам подрежда всичко. Винаги когато съм бивал сам в чапарала нощем, всичко е било съвършено нормално и спокойно. Никога не съм срещал нито сенки, нито страшни шумове. Всъщност никога не съм се плашил от нищо.

Дон Хуан кротко се закиска и заяви, че всичко доказвало как той имал достатъчно лична сила да викне на помощ безброй неща.

Имах чувството, че прави намек, че е викнал действително няколко души като свои помощници.

Дон Хуан като че ли прочете мислите ми и силно се разсмя.

– Не се обременявай с разни обяснения – каза той. – Това, което казвам, няма смисъл за теб, просто защото ти още не притежаваш достатъчно лична сила. И все пак имаш повече, отколкото когато започна, затова с тебе взеха да се случват разни неща. Вече се срещна сериозно с мъглата и светкавиците. Не е важно дали си разбрал какво ти се е случило през тази нощ. Важното е, че си се постарал да го запомниш. Мостът и всичко останало, което видя през онази нощ, някой ден ще се повтори, когато събереш достатъчно лична сила.

– С каква цел ще се повтори всичко това, дон Хуан?

– Не зная. Аз не съм „ти“. Само ти можеш да си отговориш. Всички ние сме различни. Затова трябваше да те изоставя снощи, макар да знаех, че опасността е смъртоносна; ти трябваше да бъдеш изпитан срещу тези елементи. Причината, поради която избрах бухалския вик, беше, защото бухалите са пратеници на елементите. Имитирането на вика на

бухал ги привлича. Те станаха опасни за теб не защото са злобни по природа, а защото ти не си безпогрешен. У теб има нещо, което е много евтино, и аз зная какво е. Ти просто се забавляваш с мен. Ти винаги си се забавлявал с хората досега и, разбира се, това те поставя автоматически над всички и над всичко. Но сам знаеш, че не може вечно да бъде така. Ти си само човек и твоят живот е твърде кратък, за да обхване всички чудеса и всички ужаси на този дивен свят. Затова твоето забавление е евтино; то те принизява до размерите на джудже.

Поисках да се противопоставя. Дон Хуан ме бе приковал, както бе правил десетки пъти преди това. За момент се разгневих. Но, както се бе случвало и преди, писането ме отдалечаваше достатъчно, за да мога да остана безразличен.

– Мисля, че за това има лек – поде отново дон Хуан след продължително мълчание. – Дори ти ще се съ согласиш с мен; ако си спомниш как постъпи снощи. Тичаше също като някой магьосник само когато противникът ти станеше непоносим. И двамата го знаем и аз вярвам, че вече съм ти намерил достоен противник.

– Какво искаш да направиш, дон Хуан?

Той не отговори. Стана и се протегна. Сякаш опъваше всеки мускул. Нареди ми да направя същото.

– Трябва да се протягаш много пъти през деня – каза той. – Колкото повече, толкова по-добре, но само след като си работил дълго или след като си почивал дълго.

– И какъв противник ще ми намериш?

– За съжаление само събратята ни са достойни противници. Другите елементи нямат собствена воля и човек трябва да ги среща и да ги прогонва с измама. Нашите събратя, напротив, са безпощадни. Стига сме приказвали – каза дон Хуан рязко и се обърна към мен. – Преди да си тръгнем, трябва да направиш още нещо, най-важното. Сега ще ти кажа защо си тук, за да се успокоиш. Поводът да идваш да ме виждаш е съвсем обикновен; всеки път, когато се срещаш с мен, тялото ти научава известни неща, дори против желанието ти. Сега вече твоето тяло има нужда да се връща при мен, за да научи още. Да речем твоето тяло знае, че ще умре, макар ти никога да не мислиш за това, И ето, аз казвам на тялото ти, че и аз ще умра, и че преди да го сторя, искам да му покажа някои неща – неща, които ти самият не можеш да му дадеш. Твоето тяло например се нуждае от страх. То го харесва. Тялото ти се нуждае от тъмнина и вятър. Сега тялото ти знае походката на силата и няма търпение да я опита отново. Тогава защо да не кажем, че тялото ти се връща

да ме види, защото аз съм негов приятел.

Дълго време дон Хуан не проговори. Изглежда се бореше с мислите си.

– Казвал съм ти, че тайната на здравето тяло не е в онова, което правиш с него, а в онова, което не правиш – каза той накрая. – Време е сега да не правиш това, което винаги правиш. Седни тук, докато тръгнем, и *не прави нищо*.

– Не те разбирам, дон Хуан.

Той постави ръце върху бележките ми и ги взе. Внимателно затвори страниците на бележника ми, пристегна го с ластик и го захвърли като диск далече в чапарала.

Бях смаян и захванах да протестирам, но той сложи ръка върху устата ми. Посочи един голям храст и ми каза да съсредоточа вниманието си не върху листата, а върху сенките на листата. Каза, че тичането в тъмнината не трябва да се спира от страха, а може да бъде съвсем естествена реакция на едно ликуващо тяло, което знае как „да не прави нищо“. Той повтори няколко пъти шепнешком в ухото ми, че „да не правиш нищо, което аз знам как да правя“, било ключът към силата. Например когато погледна едно дърво, това, което съм знаел как да направя, било веднага да се взра в листата. Никога не съм се занимавал със сенките на листата или пространствата между листата. Последните му заръки бяха да започна да се съсредоточавам върху сенките на листата на един-единствен клон и после евентуално да се разпротра на цялото дърво, а не да оставя погледа си да се върне на листата, защото първата целенасочена стъпка към събирането на лична сила била да се позволи на тялото „да не прави нищо“.

Навярно поради умората ми или поради нервното ми вълнение бях така погълнат от сенките на листата, че когато дон Хуан се изправи, вече успях почти да групирам тъмните силуети на сенките също тъй добре, както обикновено групирах самите листа. Крайният ефект беше изумителен. Казах на дон Хуан, че искам да остана още малко. Той се разсмя и ме потупа по шапката.

– Какво ти разправям – каза той. – Тялото обича такива неща.

След това заяви, че трябва да оставя събраната сила да ме води през храстите до моя бележник. И той леко ме побутна към чапарала. Тръгнах напосоки и после го намерих. Помислих си, че навярно несъзнателно съм запомнил посоката, в която дон Хуан го бе захвърлил. Той обясни събитието, като каза, че съм се запътил направо към бележника, защото тялото ми часове наред е било потопено в „неправенето на нищо“.

15 НЕПРАВЕНЕ

Сряда. 11 април 1962 година

Когато се върнахме в къщата му, дон Хуан ми поръча да работя по бележките си така, сякаш нищо не ми се е случило, и да не споменавам, нито дори сам да се занимавам със събитията, които бях преживял.

След един ден почивка той съобщи, че трябва за няколко дена да напуснем тази местност, защото било препоръчително да оставим известно разстояние между нас и тези елементи. Каза, че те дълбоко са ме разтърсили, макар аз да не съм забелязал въздействието им, но тялото ми не било още достатъчно чувствително. Не след дълго обаче съм щял сериозно да се разболея, ако не отида на моето „място на избор“, за да бъде пречистен и възроден.

Преди зори се отправихме с колата на север и след изтощително пътуване и бърз ход пеша пристигнахме на хълма късно следобед.

Дон Хуан, както бе правил преди, покри мястото, където навремето бях заспал, с малки клонки и листа. После ми даде шепя листа, които да поставя върху корема си, и ми каза да легна и да си почина. Стъмки място и за себе си, малко вляво от мен, на около метър и половина от главата ми, и също легна.

Само след няколко минути започнах да чувствам удивително приятна топлина и усетих върховно блаженство. Беше някакво усещане за физическо доволство, сякаш бях във въздуха. Напълно бях съгласен с твърдението на дон Хуан, че „легло от нишки“ ще ме задържи във въздуха. Заразправях за това невероятно свойство на сетивата ми. Дон Хуан заяви най-категорично, че „легло“ било направено тъкмо за тази цел.

– Не мога да повярвам, че е възможно! – възкликнах аз.

Дон Хуан взе думите ми за буквални и ме сгълча. Каза, че му е омръзнало да се държа като безкрайно важна личност, на която непрекъснато трябва да се доказва, че светът е непознат и дивен.

Направих опит да обясня, че едно риторично възклицание няма никакво значение. Той отвърна, че щом е така, бих могъл да подбера други думи. Изглежда сериозно го бях раздразнил. Понечих да се изправа и започнах да се извинявам, но той се разсмя, имитирайки начина, по който

говорех, и даде за пример няколко смешни риторични възклицания, които също бих могъл да използвам. Накрая и аз се разсмях на нарочната абсурдност на някои от предложените от него алтернативи.

Той се закикоти и кротко ми напомни, че трябва да се оставя на усещането за люлеене.

Успокояващото чувство за покой и пълнота, което бях изпитал на това загадъчно място, събуди в мен някакви дълбоко скрити емоции. Заговорих за живота си. Признах, че никога никого не съм уважавал, нито харесвал, нито дори себе си, и винаги съм знаел, че по рождение съм лош, затова отношението ми към другите е било винаги забулено в известно самохвалство и дързост.

– Истина е – каза дон Хуан. – Ти изобщо не се харесваш.

Хлъцна от удоволствие и ми каза, че докато аз съм говорел, той „виждал“. Препоръча ми да не изпитвам угризения за онова, което съм постигнал, защото човек, без да усети, си придава важност, като изолира постъпките си, наричайки ги низки, грозни или порочни.

Размърдах се неспокойно и многолистното легло зашумоля. Дон Хуан каза, че ако искам да си почина, не бива да размествам листата и че трябва като него да лежа, без да мърдам. Добави, че във „виждането“ си се сетил за едно мое състояние. За момент се помъчи да намери точната дума и каза, че въпросното състояние е начин на мислене, особено характерен за мен. Описа го като някаква врата-капан, която неочаквано се отваря и ме поглъща.

Помолих го да се уточни. Той отговори, че е невъзможно да се уточни относно „виждането“.

Преди да успее да каже още нещо той ми съобщи, че трябва да се отпусна, но да не заспивам, за да остана колкото може по-дълго в пълно съзнание. Каза, че „леглото от нишки“ било направено само за да позволи на един воин да изпадне в състояние на покой и благополучие.

С развълнуван глас дон Хуан заяви, че благополучието е състояние, което трябва да се възпитава, състояние, с което човек трябва да е запознат, за да го търси.

– Ти не знаеш какво представлява благополучието, защото никога не си го изпитвал – каза той.

Не бях съгласен с него. Но той продължи да спори, че благополучието е цел, към която човек нарочно трябва да се стреми. Каза, че единственото нещо, което съм знаел как да търся, било чувството на дезориентация, злополучие и обърканост.

Засмя се подигравателно и ме увери, че за да постигна подвига да

се направя нещастен, трябва много упорито да работя и било абсурдно, че досега не съм разбрал как по същия начин мога да бъда пълноценен и силен.

– Номерът е на какво ще наблегнеш – каза той. – Ние сами се правим или на нещастни, или на силни. Обемът на работата е един и същ.

Затворих очи, отпуснах се отново и започнах да усещам как се люлея; известно време като че ли наистина се носех из пространството като лист. Макар да беше безкрайно приятно, това чувство някак ми напомни за времето, когато бях болен и ми се висше свят, и усещах, че ще припадна. Помислих, че съм ял нещо развалено.

Чух, че дон Хуан ми говори, но не положих никакво усилие да го слушам. Опитах мислено да направя разбор на всичко, което бях ял през деня, но и тук не можах да задържа вниманието си. Сякаш нямаше никакво значение.

– Виж как се променя слънчевата светлина – каза той.

Гласът му беше ясен. Стори ми се, че прилича на вода – течен и топъл.

На запад небето абсолютно се опразни от облаци и слънцето грейна в пишци багри. Вероятно фактът, че дон Хуан ме насочваше, правеше този жълтеникав блясък на следобедното слънце да изглежда наистина великолепен.

– Нека този блясък те подпали – каза дон Хуан. – Преди да залезе днес слънцето трябва да се успокоиш и възстановиш, защото утре или в други ден ще се научиш как да *не правиш*.

– Какво да се науча да не правя? – попитах аз.

– Сега няма значение – каза той. – Почакай, докато отидем на онези планини от лава.

И той посочи към някакви далечни, назъбени, тъмни, страховити върхове на север.

Четвъртък, 12 април 1962 година

Пристигнахме на високото плато, опасващо планините от лава, късно следобед. В далечината тъмните кафяви планини изглеждаха почти зловещи. Слънцето бе слязло много ниско на хоризонта и озаряваше западния скат на втвърдената лава, оцветявайки тъмната кафеникава по-върхун с ослепителен спектър от жълти багри.

Не можех да откъсна поглед. Тези върхове бяха наистина

омагьосващи.

Ниските склонове на планината се видяха в края на деня. Растителността беше много оскъдна: тук-там кактуси и някакви високи треви, които растяха на туфи.

Дон Хуан спря да починем. Седна, грижливо подпря кратуните с храната до един камък и каза, че на това място ще се разположим за нощта. Беше избрал сравнително високо място. Оттам, където стоях, се виждаше доста надалече във всички посоки.

Денят беше облачен и здрачът бързо обгърна местността. Заех се да наблюдавам скоростта, с която алените облаци на запад губеха цвят и помръкваха в еднообразно плътно тъмносиво.

Дон Хуан стана и се упъти към храстите. Когато се върна, силуетът на планините потъмня. Седна до мен и привлече вниманието ми към нещо, което приличаше на естествено образуване по планините към североизток. Беше място, много по-светло от всичко наоколо. Докато цялата верига от вулканични планини изглеждаше еднакво тъмнокафява в здрача, мястото, което той сочеше, беше жълтеникаво или тъмнобежово. Не можех да си представя какво е. Дълго време се вирах в него. То сякаш се движеше; стори ми се, че пулсира. Когато присвих очи, то наистина се заогъва, сякаш раздвижено от вятъра.

– Съсредоточи погледа си в него! – заповяда ми дон Хуан.

В един момент, след като бях задържал погледа си за малко, почувствах, че цялата планинска верига се движи към мен. Чувството ми се подсилваше и от необичайното дразнене под лъжичката. Това болезнено състояние стана толкова остро, че се изправих.

– Седни! – изкрещя дон Хуан, но аз вече бях на крака.

От новия ъгъл на зрение жълтеникавото образуване падаше пониско отстрани на планината. Отново седнах, без да свалям поглед, и образуването се премести по-високо. За миг се взрях в него и изведнъж всичко се подреди в нормалната перспектива. Осъзнах, че онова, което бях гледал, въобще не се намира на планината, а е парче жълтеникавозелен плат, което висеше от един висок кактус пред мен.

Разсмях се силно и обясних на дон Хуан, че здрачът ми е помогнал да си създам оптична илюзия.

Той стана и се запъти към мястото, където висеше парчето плат, взе го, сгъна го и го прибра в торбичката си.

– Защо направи това? – попитах аз.

– Защото това парче плат има сила – каза той небрежно. – За момент ти съвсем добре се оправяше с него и никой не може да каже какво

щеше да се случи, ако бе останал да седиш.

Петък, 13 април 1962 година

С пукването на зората се отправихме към планината. Беше учудващо далече. По обяд навлязохме в един каньон. В плитките вирчета имахме малко вода. Седнахме да си починем в сянката на една надвиснала скала.

Върховете представляваха масивни струпвания на лава. През хилядолетията втвърдената лава се бе превърнала в набръчкани тъмнокафяви скали. Между камъните и в пукнатините тук-там растяха твърди треви.

Вдигнал поглед нагоре по почти отвесните стени на каньона, изпитвах загадъчно усещане в стомаха си. Стените бяха високи стотици метри и ме караха да чувствам как се затварят над мен. Слънцето грееше почти отгоре ни, малко на югозапад.

– Застани тук – каза дон Хуан и намести тялото ми така, че да мога да гледам в слънцето.

Каза ми да втренча поглед в склоновете над мен.

Гледката беше зашеметяваща. Величествените магмени висини сковаваха въображението ми. Зачудих се какво ли ще е било вулканичното изригване. Гледах стените на каньона от горе до долу на няколко пъти. Потънах в богатството от цветове върху скалната стена. Виждах се точки от всички възможни оттенъци. На всяка скала имаше петънца светлосив мъх или лишеи. Погледнах точно над главата си и забелязах, че слънцето създава най-изящни отблясъци, когато докосва блестящите точки по втвърдената лава.

Загледах се в някаква част, където се отразяваше слънцето. Когато то се измести, яркостта ѝ намаля, а после напълно угасна.

Насочих очи отвъд каньона и съгледах друга част, със същите изящни светлинни отблясъци. Казах на дон Хуан какво наблюдавам и тогава съзрях друга осветена област, после друга, на друго място, и още една, докато целият каньон се изпъстри с големи светли петна.

Зави ми се свят; затворех ли очи, още виждах блестящите светлини. Хванах глава с ръце и се опитах да пропълзя под надвисналата скала, но дон Хуан ме сграбчи здраво и ми заповяда да обърна поглед към стени-те на планината и да се опитам да си представя петна от плътна тъмнина сред полетата от светлина.

Не исках да гледам, защото блясъкът дразнеше очите ми. Казах, че това, което става с мен, е все едно да се вираш през прозореца в някоя слънчева улица и после да виждаш навсякъде прозоречната рамка като тъмен силует.

Дон Хуан заклати глава и се закикоти. Пусна ръката ми и отново седнахме под скалната козирка.

Набелязах впечатленията си за това, което ни заобикаляше, когато дон Хуан, след дълго мълчание, изведнъж заговори с театрален глас.

– Доведох те тук да научиш едно нещо – каза той и спря. – Ще се научиш *да не правиш* нищо. Можем и да поговорим за това, защото само така ще напреднеш. Мислех си, че сам можеш да усвоиш *неправенето*, без да е нужно да ти казвам как. Сгрешил съм.

– Не разбирам за какво говориш, дон Хуан.

– Няма значение – каза той. – Ще ти кажа нещо, което е много просто, но много трудно за изпълнение: ще говоря с теб за *неправенето*, макар да няма как да се говори за него, защото то е в центъра на всичко.

От време на време той поглеждаше втренчено в мен, а после каза, че трябва страшно да внимавам в това, което ще ми каже.

Затворих бележника си, но за мое учудване той настоя да продължа да пиша.

– *Неправенето* е толкова трудно и толкова силно, че не трябва да се споменава – продължи той. – Поне докато не *спреш света*; само тогава можеш свободно да говориш за него, ако така пожелаеш.

Дон Хуан се огледа, а сетне посочи голяма скала.

– Онази скала там е скала поради *правенето* – каза той.

Спогледахме се и той се усмихна. Почаках за обяснение, но той запази мълчание. Накрая се наложи да кажа, че не разбирам какво има предвид.

– Това е *правене!* – възкликна той.

– Моля?

– Това също е *правене!*

– За какво говориш, дон Хуан?

– *Правенето* е онова, което превръща тази скала в скала и този храст в храст. *Правенето* е това, което те превръща в теб самия и мен – в мен самия.

Казах му, че неговото обяснение не обяснява нищо. Той се разсмя и се почеса над слепоочията.

– Това е лошото на говоренето – каза той. – Винаги обърква нещата. Ако човек започне да говори за *правенето*, винаги завършва с

разговор за нещо друго. По-добре направо да се действа. Тази скала например. Да я гледаш е *правене*, а да я видиш е *неправене*.

Трябваше да призная, че думите му нямаха никакъв смисъл за мен.

– Имат! Имат! – възкликна той. – Но ти си убеден, че нямат, защото това е твое *правене*. Такъв е начинът, по който ти постъпваш спрямо мен и света.

Отново посочи скалата.

– Тази скала е скала заради всичките неща, с които знаеш какво да правиш – каза той. – Аз наричам това *правене*. Един учен човек например знае, че скалата е скала само заради *правенето*, затова ако той не иска скалата да е скала, просто трябва да не *прави*. Разбра ли какво имам предвид?

Въобще не го разбирах. Той се разсмя и направи нов опит да ми обясни.

– Светът е свят, защото ти знаеш *правенето*, нужно да го превърне в такъв – каза той. – Ако не знаеше неговото *правене*, светът щеше да бъде различен.

Той ме заразглежда с любопитство. Спрях да пиша. Искях просто да го слушам. Продължи да ми обяснява, че без това *правене* около нас няма да има нищо познато.

Той се наведе, взе от земята между палеца и показалеца на лявата си ръка малко камъче и го вдигна пред очите ми.

– Това е камъче, защото ти знаеш *правенето*, нужно да го превърне в камъче – каза той.

– Какво казваш? – попитах аз с най-неподправено недоумение.

Дон Хуан се усмихна. Изглежда се опитваше да прикрие известно чувство па лукава радост.

– Не зная защо си толкова объркан – каза той. – Ти си избра думите като средство за общуване. Трябва да си на седмото небе от радост.

Погледна ме загадъчно и повдигна два-три пъти вежди. После отново посочи малкото камъче, което държеше пред очите ми.

– Казвам, че превръщаш ей това в камъче, защото знаеш *правенето*, нужно за него – каза той. – А за да *спреш света*, трябва да *спреш правенето*.

Сякаш му беше ясно, че още не съм го разбрал, и се усмихна, клаейки глава. После взе една вейка и посочи неравния ръб на камъчето.

– При това малко камъче – продължи той – първото нещо, от което зависи *правенето* му, е да го смали до такъв размер. Затова най-правилно е, както би сторил и един воин, ако иска да *спре света*, да уголеми

малкото камъче или всяко друго нещо чрез *неправене*.

Той стана и постави камъчето върху един по-голям камък, а после ме помоли да пристъпя и отблизо да го разуча. Каза ми да погледна дупчиците и извивките на камъчето и да се опитам да схвана най-дребните подробности. Каза, че ако открия подробностите, дупчиците и извивките ще изчезнат и аз ще разбера какво означава *неправенето*.

– Днес това проклето камъче май ще те подлуди – каза той.

Трябва да съм имал доста слисан вид. Той ме погледна и гръмогласно се разсмя. После се престори, че се ядосва на камъчето и го удари два-три пъти с шапката си.

Подканих го да изясни целта си. Заспорих, че ако направи някакво усилие, ще съумее да обясни каквото поиска.

Той ме изгледа хитро и заклати глава, сякаш положението беше безнадеждно.

– Разбира се, че всичко мога да обясня – каза той разсмян. – Но ти ще го разбереш ли?

Останах смаян от намека му.

– *Правенето* ти помага да разграничиш камъчето от големия камък – продължи той. – Ако искаш да научиш *неправенето*, да кажем например, че ще трябва да ги свържеш.

Посочи малката сянка, която камъчето хвърляше на големия камък, и каза, че ги свързва не сянката, а лепило. После се обърна и се отдалечи, заявявайки, че ще дойде по-късно, за да провери какво прави.

Дълго време се вирах в камъчето. Не можех да съсредоточа вниманието си, на най-дребните подробности в дупчиците и извивките, но мъничката сянка, която камъчето хвърляше върху големия камък, ставаше страшно интересна. Дон Хуан беше прав: приличаше на лепило. Движеше се и се местеше. Имах впечатлението, че се отцежда изпод камъчето.

Когато дон Хуан се върна, аз му разказах каквото бях наблюдавал в сянката.

– Добро начало – каза той. – Един воин може да разкаже всякакви неща за сенките.

После ми предложи да взема камъчето и да го заровя някъде.

– Защо? – попитах аз.

– Дълго време си го наблюдавал – каза той. – У него вече има нещо от теб. Един воин винаги се старее да повлияе на силата на *правенето*, като я промени в *неправене*. *Правене* ще бъде, ако оставиш камъчето да си лежи ей там, защото то си е просто едно малко камъче. *Неправенето* ще означава да продължиш да се занимаваш с това камъче, сякаш то е

нещо далеч повече от един обикновен камък. В този случай камъчето се е пропивало в теб дълго време и сега то – това си ти и като такова не можеш да го оставиш да си лежи на земята, а трябва да го заровиш някъде. Ако имаш лична сила, обаче, *неправенето* ще се състои в това да превърнеш камъчето в силен предмет.

– Мога ли сега да направя това?

– Животът ти не е толкова напреднал, за да го правиш. Ако можеше да *виждаш*, щеше да разбереш, че твоята сериозна загриженост е превърнала това камъче в нещо съвсем непривлекателно, затова най-доброто, което можеш да направиш, е да изкопаеш една дупка, да го заровиш и да оставиш земята да погълне тежестта му.

– Вярно ли е всичко това, дон Хуан?

– Да се отговори с „да“ или „не“ на твоя въпрос е *правене*. Но тъй като ти учиш *неправене*, трябва да ти кажа, че действително няма никакво значение дали всичко това е вярно или не. Тъкмо тук един воин има предимство над обикновения човек. Един обикновен човек се интересува дали нещата са истински или не, докато воинът не се интересува. Един обикновен човек постъпва по определен начин с нещата, за които знае, че са истински, и по различен начин с ония, за които знае, че не са истински. Щом е казано, че нещата са истински, той действа и вярва в това, което прави. Но ако е казано, че нещата не са истински, те не го интересуват повече или той не вярва в онова, което прави. От друга страна, един воин действа и в двата случая. Ако е казано, че нещата са истински, той ще действа, за да *прави*. Казано ли е, че нещата не са истински, той пак ще действа, за да *не прави*. Разбираш ли ме?

– Не, въобще не разбирам какво имаш предвид – казах аз.

Думите на дон Хуан ме настървиха. Не можех да схвана какво казва. Заявих му, че това са брътвежи, че той ми се подиграва, и казах, че аз не съм безупречен дори по отношение на онова, което най-обичам да правя: говоренето. Той наистина се развесели от словесната ми тирада и я намери за грешна и неадекватна.

– Щом си решил всичко да оправиш с устата, бъди тогава устат воин – каза той и се разтреса от смях.

Почувствах се унижен. Ушите ми забръмчаха. Усетих неприятна топлина в главата си. Бях действително смутен и вероятно зачервен в лицето.

Станах, упътих се към чапарала и зарових камъчето.

– Позаядох се малко с теб – каза дон Хуан, когато се върнах и отново седнах. – И въпреки това зная, че щом не говориш, значи, не

разбираш. Говоренето за теб е *правене*, но говоренето не е подходящо и ако искаш да узнаеш какво искам да кажа с това *неправене*, нужно е да направиш едно малко упражнение. Тъй като в момента се занимаваме с *неправене*, няма значение дали сега ще направиш упражнението или в рамките на следващите десет години.

Накара ме да легна, пое дясната ми ръка и я преви в лакътя. После обърна китката, докато дланта се извие напред: сви пръстите ми, така че ръката ми да заеме положение, сякаш държи бравата на врата, а сетне започна да движи цялата ми ръка напред и назад, описвайки кръгове, което приличаше на тласкане и дърпане на лост, прикрепен към колело.

Дон Хуан каза, че един воин извършвал такова движение винаги, когато искал да изгласка нещо от тялото си, нещо като болест или нежелано чувство. Правел го, за да изгласква и издърпва въображаема противодействаща сила, докато не усети, че някакъв тежък предмет или твърдо тяло спира свободните движения на ръката. При това упражнение *неправенето* се състоеше в непрекъснатото му повтаряне, докато с ръката човек почувства тежкото тяло, независимо от факта, че човек никога не би могъл да повярва във възможността да го почувства.

Задвижих ръката си и след малко китката ми се вледени. Бях започнал да чувствам някаква мекота в ръката си. Сякаш гребях с гребло в някаква тежко подвижна и лепкава течност.

Внезапно дон Хуан посегна и сграбчи ръката ми, за да я спре. Цялото ми тяло потрепера, сякаш разтърсено от невидима сила. Той ме заразглежда така, както седях, а после ме заобиколи и седна отново на мястото, където беше преди.

– Достатъчно – каза той. – Друг път пак можеш да направиш това упражнение, когато събереш повече лична сила.

– Да не съм направил нещо лошо?

– Не. *Неправенето* е само за много силни воители, а ти нямаш сили да се справиш още с него. Сега само ще улавяш разни страховити неща с ръката си. Затова прави го малко по малко, докато ръката ти вече не се изстудява. Когато ръката ти започне да остава топла, ти действително ще можеш да почувстваш с нея линиите на света.

Той замълча, сякаш да ме остави малко да помисля за линиите. Но преди да успее да го сторя, започна да обяснява, че имало безброй линии, които ни свързвали с нещата. Каза, че упражняването на *неправенето*, което току-що описал, би помогнало на всеки да почувства една линия, дошла от движещата се ръка – линия, която човек може да постави или захвърли, където поиска. Дон Хуан каза, че това било само

упражнение, защото линиите, образувани от ръката, не били достатъчно трайни, за да бъдат на практика действително ценни.

– Един човек на знанието използва други части от тялото си, за да, произведе трайни линии – каза той.

– Кои части на тялото, дон Хуан?

– Най-трайните линии, които произвежда един човек на знанието, идват от средата на тялото – каза той. – Но той може да ги прави и с очите си.

– Истински ли са тези линии?

– Естествено.

– Можеш ли да ги видиш и докоснеш?

– По-добре да се каже, че можем да ги почувстваме. Най-трудно е за един воин да разбере, че светът е чувство. Когато човек *неправи*, той чувства света, а човек чувства света чрез неговите линии.

Замълча и любопитно ме заразглежда. Вдигна вежди и отвори очи, а сетне заприимгва. Приличаше на птица, която примигва. Почти незабавно ми стана неловко и нелепо. Като че ли нещо ме натискаше по стомаха.

– Разбираш ли какво искам да кажа? – попита дон Хуан и отмести поглед.

Споменах, че съм усетил гадене, а той отвърна съвсем спокойно, че знае и че се опитва да ме накара да почувствам линиите на света през неговите очи. Не можех да приема твърдението, че самият той ме е накарал да се почувствам така. Изразих на глас съмненията си. Трудно бих могъл да си представя как той ще предизвика у мен усет за гадене, тъй като не ми бе направил нищо във физическия смисъл на думата.

– *Неправенето* е много просто, но много трудно – каза той. – Не става въпрос за разбирането, а за овладяването му. *Виждането* например е последната придобивка на човека на знанието, а *виждането* се постига само когато човек е *спрялсвета* с помощта на техниката на *неправенето*.

Неволно се усмигнах. Не бях разбрал това, което казваше.

– Когато човек прави нещо на хората – каза той – трябва да се грижи само как да представи нещата на техните тела. Това правех и аз с теб досега, оставях на тялото ти да разбере всичко. Какво значение има дали ти си го разбрал или не?

– Това не с честно, дон Хуан. Аз искам да разбера всичко, иначе идването тук ще е само загуба на времето ми.

– Загуба на времето ти! – възкликна той, като пародираше гласа ми.

– Я го виж какъв е самонадеян.

Стана и ми съобщи, че тръгваме на поход към върха на възвишени-ята вдясно от нас.

Изкачването до върха беше направо съсипващо. Това си беше направо алпинизъм, само дето нямахме въжета, които да ни помагат и предпазват. Дон Хуан непрекъснато ми повтаряше да не поглеждам надолу; и той буквално трябваше да ме тегли няколко пъти, когато бях започнал да се плъзгам надолу по скалата. Страшно се притеснявах, че дон Хуан, който беше толкова възрастен, трябва да ми помага. Казах му, че съм в лоша форма, защото ме мързи да правя упражнения. Той ми отговори, че щом веднъж човек е достигнал до някаква степен на лична сила, повече не били необходими нито упражнения, нито тренировки, тъй като единственото, от което имало нужда, за да бъдеш в безупречна форма, било да се заемеш с *неправене*.

Когато стигнахме до върха, аз легнах. Щях да повърна. Той ме затъркаля напред-назад с крак, както преди бе правил веднъж. Малко по малко това движение възстанови физическото ми равновесие. Но усещях, че съм нервен. Сякаш очаквах изведнъж нещо да се появи. Неволно погледнах два-три пъти от двете си страни. Дон Хуан не каза нищо, само погледна по посока на моя поглед.

– Особено нещо са това сенките – каза внезапно той. – Сигурно забеляза, че една ни следи.

– Нищо подобно не съм забелязал – запротестирах високо аз.

Дон Хуан каза, че тялото ми е забелязало преследвача, макар най-упорито да отказвам, и ме увери с поверителен глас, че няма нищо необикновено да ни следи някаква сянка.

– Това е просто сила – каза той. – Тези планини изобилстват от тях. Това е един от тези елементи, които те подплашиха миналата нощ.

Поисках да узная дали наистина мога да я видя. Той заяви, че през деня мога само да усещам присъствието ѝ.

Пожелаях да ми обясни защо я нарича сянка, когато то очевидно не прилича на сянката на камък. Той отговори, че и двете имат еднакви очертания – значи и двете са сенки.

Посочи голям камък точно пред нас.

– Погледни сянката на този камък – каза той. – Сянката е камъкът и все пак не е. Когато гледаш камъка, за да разбереш какво представлява, това е *правене*, а да гледаш сянката му е *неправене*.

– Сенките са като врати, вратите на *неправенето*. Човекът на знанието например може да каже какви са най-съкровениите чувства на хората

само като наблюдава сенките им.

– В тях има ли движение? – попитах аз.

– Може да ти се стори, че в тях има движение, а можеш да кажеш, че в тях се виждат линиите на света, можеш даже да кажеш, че от тях извират чувства.

– Но как могат чувствата да извират от сенките, дон Хуан?

– Когато вярваш, че сенките са си просто сенки, това е *правене* – обясни той. – Глупаво е някак да го вярваш. Помисли така: всичко в света е тъй необяснимо, че сигурно и сенките са необясними. В края на краищата това, което ги прави сенки, е нашето *правене*.

Последва продължително мълчание. Не знаех какво друго да кажа.

– Наближава края на деня – каза дон Хуан, поглеждайки небето. – Трябва да използваш този бляскав залез, за да изпълниш едно последно упражнение.

Той ме поведе към едно място, където имаше два зъбера, високи човешки бой, успоредни един на друг, на около метър, метър и половина на един от друг. Дон Хуан спря на десетина метра от тях, с лице на запад. Отбеляза къде да застана и ми каза да гледам сенките на зъберите. Каза ми да ги наблюдавам и да си кръстосвам очите – както обикновено ги кръстосвах, когато оглеждах земята, за да намеря място за почивка. Изясни заръката си, като каза, че когато се търси място за почивка, се гледа, без погледът да се съсредоточава, но когато гледам сенките, трябва да кръстосвам очи и все пак да държа яркия образ на фокус. Целта беше едната сянка да се наложи над другата, като се кръстосат очите. Той обясни, че с този процес човек може да уточни чувството, което се излъчва от сенките. Направих забележка относно поясните му обяснения, но той настоя, че наистина нямало как да опише онова, което мислел.

Моят опит да извърша упражнението беше неуспешен. Мъчих се, докато ме заболя главата. Дон Хуан никак не се интересуваше от неуспеха ми. Той се изкатери на елин куполообразен зъбер и извика от върха, казвайки ми да потърся два малки, дълги и тесни скални къса. С ръце показва колко големи ги иска.

Намерих два къса и му ги подадох. Дон Хуан ги постави в две пукнатини на трийсетина сантиметра един от друг, накара ме да застана над тях, обърнат на запад, и ми каза да направя същото упражнение с техните сенки.

Този път се случи нещо съвсем различно. Почти веднага успях да кръстосам очи и да забележа отделните сенки, сякаш се бяха слели в

една. Забелязах, че гледането, без да наслаждам образите, придаваше на сянката, която си бях оформил, невероятна дълбочина и някаква прозрачност. Смаян се вторачих в нея. Всяка дупчица в скалата, там, където бях фокусирал очите си, беше ясно откроена; а съставната сянка, която бе насложена върху им, беше като слой с неопишуема прозрачност.

Внимавах да не мигна, от страх да не загубя образа, който едва задържах. Накрая очите ме заболяха и трябваше да мигна, но въобще не загубих гледката на подробностите. Всъщност щом зеницата се навлажни, образът стана още по-ясен. В този момент забелязах, че гледам сякаш от неизмерима висота към един свят, който никога не съм виждал. Забелязах също, че мога да оглеждам пространството около сянката, без да губя фокуса на визуалното си възприятие. Тогава за миг у мен изчезна мисълта, че гледам камък. Усетих как се спускам в един свят, по-необятен от всичко досега. Това изключително възприятие трая секунда и след това всичко се преобърна. Автоматично погледнах нагоре и видях дон Хуан, който бе застанал точно над камъните с лице към мен. Беше препречил с тялото си слънчевата светлина.

Описах му необичайното усещане и той ми обясни, че е бил принуден да го прекъсне, защото *видял*, че за малко съм щял да се изгубя в него. Добави, че всички ние имаме естествената наклонност да се отдаваме на такива чувства, щом се появят, и така аз почти съм превърнал *неправенето* в моето познато *правене*. Каза, че трябвало просто да задържа гледката, без да ѝ се предавам, защото *правенето* фактически било потъване.

Разсърдих се и му казах, че е трябвало предварително да ми каже какво да очаквам и какво да направя, но той заяви, че нямало как да разбере дали ще успее да слея сенките или не.

Трябваше да призная, че бях неизказано озадачен от това *неправене*. Дон Хуан заяви, че трябва да съм доволен от стореното, защото за пръв път съм постъпил правилно, че като съм намалил света, аз съм го увеличил и макар да съм бил много далеч от усещането за линиите на света, правилно съм използвал сянката на камъните като врата към *неправенето*.

Твърдението, че съм увеличил света, като съм го намалил, безкрайно ме заинтригува. Детайлите на камъка, на неголямото място, където бях съсредоточил погледа си, бяха тъй ясни и тъй точно очертани, че върхът на заобления зъбер стана необятен свят за мен; и все пак той беше наистина една смалена гледка на камъка. Когато дон Хуан препречи светлината и аз осъзнах, че съм се загледал, както обикновено правех,

точният детайл се замъгли, мъничките дупчици в нагънатия скален къс се уголемиха, кафявият цвят на изсъхналата лава стана непроницаем и всичко загуби бляскавата прозрачност, която бе превърнала отломъка в същински свят.

После дон Хуан пое двата камъка, постави ги внимателно в един дълбок процеп и седна с кръстосани крака, обърнат на запад, на мястото, където бяха камъните. Потупа мястото до себе си с лявата ръка и ми каза да седна.

Дълго време не проговорихме. После хапнахме, отново в мълчание. Едва след като слънцето бе залязло, той внезапно се извърна и ме попита как върви моето *сънуване*.

Разказах му, че в началото ми е било лесно, но че в момента съвсем съм престанал да намирам ръцете си в своите сънища.

– Когато си започнал да сънуваш, използвал си моята лична сила, затова е било по-лесно – каза той. – Сега си празен. Но трябва да продължиш опитите, докато си набавиш достатъчно своя сила. Нали разбираш, *сънуването е направено* на сънища и щом *неправенето* върви, ще тръгне и *сънуването*. Важното е да не преставаш да търсиш ръцете си, дори да не вярваш, че това, което правиш, има някакъв смисъл. Всъщност, както ти казах и преди, един воин няма нужда да вярва, защото, докато продължава да действа, без да вярва, той е в процес на *неправене*.

За миг се спогледахме.

– Нищо друго не мога да ти кажа за *сънуването* – продължи той. – Каквото и да ти кажа, ще бъде *неправене*. Но ако възприемаш *неправенето* директно, сам ще разбереш какво да правиш при *сънуването*. Засега обаче е важно да намираш ръцете си и аз съм уверен, че ще го постигнеш.

– Не зная, дон Хуан, Нямам доверие в себе си.

– Не става дума за доверие. Цялата работа е дали воинът ще се бори; а ти ще продължиш да се бориш, ако не под властта на своята сила, то може би под въздействието на някой достоен противник или с помощта на някои съюзници – като този, който вече те следва.

Неволно магнах конвулсивно с дясната си ръка. Дон Хуан каза, че тялото ми знаело повече, отколкото съм подозирал, защото силата, която ни преследвала, била вдясно от нас. Той ми довери с нисък глас, че на два пъти през този ден съюзникът така се доближил до мен, че той трябвало да се намеси и да го спре.

– През деня сенките са вратите на *неправенето* – каза той. – Ала

нощем, тъй като в тъмнината има много малко *правене*, всичко е сянка, включително съюзниците. Вече съм ти казвал това, когато те учех да се движиш с походката на силата.

Изсмях се високо и се уплаших от собствения си смях.

– Всичко, на което съм те учил досега, е част от *неправенето* – продължи той. – Войнът прилага *неправенето* спрямо всичко в този свят и въпреки това не мога да ти кажа повече от казаното днес. Трябва да оставиш собственото си тяло да открие силата и чувството на *неправенето*.

Испаднах в нов пристъп на безсмислен нервен кикот.

– Глупаво е от твоя страна да презираш загадките на света само защото знаеш *правенето* на презрение – каза той със сериозна физиономия.

Уверих го, че нищо и никого не презирам, че по-скоро съм нервен и неосведомен повече, отколкото той си мисли.

– Винаги съм бил такъв – каза аз. – Искам обаче да се променя, а не зная как. Ужасно непохватен съм.

– Вече ми е известно, че се мислиш за некадърник – каза той. – Това е твоето *правене*. За да повлияеш на това *правене*, обаче, препоръчвам ти да научиш друго *правене*. Отсега нататък, в продължение на осем дена, искам да се лъжеш сам. Вместо да си казваш истината, че си грозен и некадърен, и непохватен, ще си казваш, че си точно обратното, съзнавайки че се лъжеш и че си направо безнадежден.

– Но какъв е смисълът да се лъже човек така, дон Хуан?

– Това може да се закачи за друго *правене* и след това можеш да разбереш, че и двете *правенета* са лъжовни, недействителни и че за което и да се закачиш, е губене на време, защото единственото истинско нещо е съществуването в теб, което ще умре. Достигането до това съществуване е *неправенето* на теб самия.

16

ПРЪСТЕНЪТ НА СИЛАТА

Събота, 14 август 1962 година

Дон Хуан претегли на ръка кратуните и заяви, че сме изчерпали хранителните си запаси и е време да се връщаме у дома. Споменах

между другото, че за да стигнем до къщата му, ще ни бъдат нужни поне няколко дни. Той отвърна, че няма да се връща в Сонора, а отива в един граничен град, където имал някаква работа.

Мислех, че ще се спуснем през един речен каньон, но дон Хуан ме поведе на северозапад по високите плата на вулканичните планини. След около час навлязохме в дълбока клисура, която завършват там, където двата зъбера почти се съединяваха. Пред нас се откриваше склон, който водеше почти до върха на планинска верига: странен склон, който приличаше на полегат вдлъбнат мост между двата зъбера.

Дон Хуан посочи някакво място на предната страна на склона.

– Загледай се там – каза той. – Слънцето е почти в подходящо положение.

Той обясни, че по пладне слънчевата светлина може да ми помогне при *неправенето*. Последва серия от заповеди: да разхлабя всички стегнати по мен дрехи, да седна с кръстосани крака и да се загледам, без да помръдвам, в мястото, което бе посочил.

По небето над нас имаше съвсем малко облаци, а на запад – никакви. Денят бе горещ и слънцето струеше по втвърдената лава. Загледах, без да мигам, въпросното място.

След продължително виране попитах какво по-точно трябва да гледам. Той ми направи нетърпелив знак с ръка да мълча.

Бях изморен. Доспа ми се. Притворих очи; сърбяха ме и аз ги разтрих, но ръцете ми лепнеха и потта поплюти очите ми. Погледнах зъберите от лава през спуснатите клепащи и изведнъж цялата планина се озари.

Казах на дон Хуан, че като притворя очи, виждам цялата верига от планини като сложна плетеница от светли нишки.

Той ми каза да дишам колкото е възможно по-малко, за да задържа гледката от светли нишки, и да не напрягам поглед в тях, а да поглеждам от време на време в една точка на хоризонта, точно над склона. Последвах заръките му и успях да задържа гледката на безкрайна шир, покрита с паяжина от светлина.

Дон Хуан промълви с много топъл глас, че трябва да опитам да изолирам отделни петна от тъмнина в това поле от светли нишки и че веднага след като намеря тъмно петно, да отворя очи и да проверя дали петното е върху склона.

Бях неспособен да забележа каквито и да е тъмни петна. Присвивах очи, а сетне ги отворях няколко пъти. Дон Хуан се приближи до мен и посочи някакво място вдясно, а после друго – точно пред мен. Опитах

да променя положението на тялото си; реших, че ако преместя перспективата си, може да успея да забележа предполагаемото тъмно петно, за което той говореше, но дон Хуан разтърси ръката ми и ми каза строго да стоя мирно и да имам търпение.

Отново присвих очи и още веднъж видях паяжината от светли нишки. Гледах я един момент, а после отворих широко очи. В този миг доух слабо ръмжене – лесно би могло да се обясни като далечно бръмчене на реактивен самолет, – а после, с широко отворени очи, видях пред себе си цялата планинска верига като необятно поле от ситни точки светлина. За един кратък миг сякаш някакви метални зрънца във втвърдената лава отразяваха едновременно слънцето. После светлината на слънцето помръкна и изведнъж изчезна, а планините се превърнаха в мътни тъмнокафяви скали и в същото време стана ветровито и студено.

Поисках да се обърна, за да видя дали слънцето се е скрило зад някой облак, но дон Хуан стискаше главата ми и не ме пускаше да помръдна. Каза, че ако се обърна, може да съгледам някой планински елемент, оня съюзник, който ни преследва. Увери ме, че нямам необходимата сила, за да издържа гледка от такъв характер, а после добави с добре измерен тон, че бръмченето, което съм чул, било именно начинът, по който съюзникът възвестява присъствието си.

След това стана и съобщи, че ще започнем да изкачваме склона.

– И къде отиваме? – попитах аз.

Посочи една от местностите, която бе очертал като петно тъмнина. Обясни, че *неправенето* му е позволило да открои това петно като възможен център на сила или примерно като място, където могат да се намерят силни неща.

След мъчително изкачване стигнахме мястото, което той имаше предвид. За момент той застана неподвижно на няколко крачки пред мен. Опитах да го приближа, но той ми направи знак да спра. Изглежда се ориентираше. Виждах отзад как главата му се движи, сякаш оглежда планината от край до край, а сетне с твърди стъпки ме поведе към една равна скала. Седна и захвана да чисти с ръка насъбраната пръст по скалата. Зарови пръсти около някакъв щръкнал камък, почиствайки пръстта около него. После ми заповяда да го изровя.

Щом извадих каменния къс, той ми каза веднага да го сложа в ризата си, защото бил силен предмет, който ми принадлежал. Каза, че ми го дава да ме пази и че аз трябва да го излъскам и да се грижа за него.

Веднага след това се запускахме към речния каньон, а след няколко часа бяхме насред платото, в подножието на планините от лава. Дон

Хуан крачеше на около три метра пред мен и то с доста добра скорост. Вървахме на юг почти докато залезе слънцето. Голяма група облаци на запад ни пречеше да видим слънцето, но ние поспряхме, докато напълно се скрие зад хоризонта.

Дон Хуан смени посоката и пое па югоизток. Заизкачвахме един хълм и преди да стигнем върха, съгледах четирима мъже да идват към нас от юг.

Обърнах се към дон Хуан. По време на нашите походи никога не бяхме срещали хора и аз не знаех как да постъпвам в случаи като този. Но той сякаш не обърна внимание. Продължи да върви, като че нищо не се беше случило.

Мъжете се движеха, сякаш не бързаха; криволичеха по пътеката към нас най-безгрижно. Когато приближиха, забелязах, че са четирима млади индианци. Изглежда познаха дон Хуан. Той ги поздрави на испански. Говореха много меко и се отнасяха с него безкрайно почително. С мен заговори само единият. Попитах шепнешком дон Хуан дали и аз мога да говоря с тях и той кимна утвърдително с глава.

Щом поведох разговор с тях, те се оказаха много приветливи и общителни, особено този, който пръв ме бе заговорил. Казаха ми, че търсят силни кварцови кристали. Казаха, че от няколко дена обикаляли из тези планини от лава, но нямали никакъв късмет.

Дон Хуан се огледа и посочи скалиста местност на около двеста метра от нас.

– Ето едно добро място да останем на лагер – каза той.

Запъти се към скалите и ние го последвахме.

Местността, която бе избрал, беше много неравна. По нея нямаше никакви храсти. Насядахме на камъните. Дон Хуан съобщи, че ще се върне до шубраците да събере сухи клони за огън. Поисках да му помогна, но той ми пошепна, че огънят е специално за храбрите младежи и че моята помощ не му е нужна.

Младежите насядаха скупчени около мен. Един от тях подпря Гръб на моя. Почувствах се неловко.

Когато дон Хуан се върна нарамен с пръчки, похвали ги за грижите и ми каза, че младежите са помощници на някакъв магьосник и че по правило, когато се ходи на лов по групи за силни предмети, двама души сядат гръб до гръб в средата, а останалите ги наобикалят.

Един от младежите ме попита дали съм намирал някога кристали. Отговорих му, че дон Хуан никога не ме е водил да търсим.

Дон Хуан избра място до един голям камък и захвана да тъкми

огън. Нито един от младежите не се притече на помощ, само го наблюдаваха внимателно. Когато всички пръчки вече горяха, дон Хуан седна с гръб, опрян на камъка. Огънят остана от дясната му страна.

Младежите очевидно знаеха какво следва, но аз няхах ни най-малка представа как трябва да се постъпи, когато човек има работа с помощници на магьосник.

Загледах младите хора. Те седяха с лице към дон Хуан, образувайки идеален полукръг. Направи ми впечатление, че дон Хуан се е обърнал право към мен, че двама от младежите са седнали от лявата ми страна, а другите двама – от дясната.

Дон Хуан започна да им разказва, че съм тук по планините, за да науча *неправенето*, и че след нас се движи един съюзник. Реших, че началото е много драматично и се оказах прав. Младежите промениха положението си и седнаха, с левия крак подгънат под тялото. Преди това не бях забелязал как седят. Бях предположил, че седят като мен, с кръстосани крака. Един поглед към дон Хуан ми откри, че и той седи с левия си крак свит под себе си. Той направи едва доловимо движение с брадичка, за да посочи положението, в което седях. Без да се бавя, подвих и аз ляв крак под себе си.

Веднъж дон Хуан ми бе казал, че това е поза, заемана от магьосника, когато нещата са несигурни. Винаги се бе оказвало обаче, че за мен това положение е много уморително. Усетих, че ще ми бъде страшно неудобно, ако остана седнал в това положение, докато той говори. Дон Хуан, изглежда, напълно съзнаваше моя недостатък и накратко обясни на младежите, че на определени места в тази област могат да бъдат намерени кварцови кристали, а щом веднъж бъдат намерени, те трябва да бъдат увещавани по специален начин да изоставят местонахождението си. Тогава кристалите се превръщали в самия човек и тяхната сила се простирала извън нашите разбирания.

Той каза, че обикновените кварцови кристали се намират на купчинки и че човекът, който ги намери, трябва да отбере пет от най-дългите и най-красиви кварцови израстъци и да ги откърти от основата им. Същият човек бил отговорен за тяхното извайване и полиране, за да ги заостри и пригоди свършено според големината и формата на пръстите на дясната си ръка.

После той ни каза, че кварцовите кристали са средства за магия, че били обикновено хвърляни с цел убийство и че прониквали в тялото на врага, а след това се връщали в ръката на собственика им, сякаш никога не са излизали от нея.

След това той ни говори за търсенето на духа, който превръща обикновените кристали в оръжие, и каза, че първото, което трябва да се направи, е да се намери благоприятно място, където да се примами духът. Мястото трябва да се намира на връх. То се открива, като се движи ръката, обърната с дланта надолу, докато се усети топлина по дланта. На това място трябва да се накладе огън. Дон Хуан обясни, че съюзникът се привлича от пламъците и възвестява за себе си с помощта на серия от ясно разграничени шумове. Лицето, което търси съюзник, трябва да проследи посоката на шумовете, докато съюзникът сам се разкрие, а след това да го повали на земята и да го надвие. Едва в този момент съюзникът може да бъде накаран да докосне кристалите, за да ги пропие със сила.

Той ни предупреди, че в тези планини от лава има на свобода други сили, които не приличат на съюзници; те не вдигат никакъв шум, но се появяват само като бягащи сенки и не притежават абсолютно никаква сила.

Дон Хуан добави, че едно яркооцветено перо или силно излъскан кварцов кристал може да привлече вниманието на някой съюзник, но, така или иначе, същият ефект би имал и всеки друг предмет, защото важното е не да се намерят предмети, а да се намери силата, която да влезе в тях.

– Какъв е смисълът тогава да имаш красиво излъскани кристали, ако не се намери дух, който да им даде сила? – каза той. – От друга страна, ако нямаш кристали, а намериш дух, можеш да оставиш на пътя му всичко, което той да докосне. Ако не намериш нещо друго, можеш и съдраните си гащи да оставиш.

Младежите се разкикотиха. Най-дръзкия, който ме бе заговорил пръв, се изсмя високо.

Забелязах, че дон Хуан бе кръстосал крака и бе седнал отпуснато. Всичките младежи също бяха кръстосали крака. Опитвах незабелязано да премина в същото отпуснато положение, но лявото ми коляно сякаш бе изтръпнало или се бе схванало и се наложи известно време да поскачам на място.

Дон Хун се пошегува. Каза, че не съм свикнал да коленича, защото от години не съм ходил на изповедник, още откакто съм хукнал заедно с него.

Това предизвика бурен смях сред младежите. Направо се разхълцаха. Някои от тях затулиха лица и истерично се закисаха.

– А сега, приятели, ще ви покажа нещо – каза дон Хуан между

другото, когато младежите престанаха да се смеят.

Предполагам, че ще ни покаже някои силни предмети от кесията си. За миг помислих, че младежите ще се струпат около него, защото те внезапно се раздвижиха в унисон. Всички се наведоха малко напред, сякаш да станат, но сетне пожънаха ляв крак и се върнаха към тайнствената поза, която ми се удаваше толкова трудно.

Възможно най-незабелязано подвих и аз ляв крак. Открих, че ако не седя на левия си крак, тоест ако седя в полуколеничило положение, колената не ме болят толкова силно.

Дон Хуан стана и заобиколи големия камък, докато се скри от погледите ни.

Навярно бе добавил дърва в огъня, преди да се изправи, докато аз подгъвах крака си, защото щом се възпламениха, новите съчки запукаха и нагоре се заиздигаха високи пламъци. Ефектът беше изключително театрален. Пламъците израснаха двойно по-високи. Изведнъж дон Хуан пристъпи иззад камъка и застана там, където беше преди. За миг онемях. Дон Хуан бе сложил смешна черна шапка. От двете страни край ушите имаше връхчета, а отгоре бе обла. Хрумна ма, че това е най-вероятно пиратска шапка. Беше облечен с дълъг черен фрак, закопчан с едно единствено лъскаво метално копче, и имаше дървен крак също като някой пиратски боцман.

Засмях се вътрешно. Дон Хуан наистина изглеждаше комичен в пиратския си костюм. Зачудих се откъде е взел в тази пустош своя реквизит. Предположих, че е бил скрит зад скалата. Казах на себе си, че му липсва само една превръзка на окоето и папагал на рамото, за да се превърне в типичен пират.

Дон Хуан изгледа всеки член от групата, обхождайки бавно с поглед всички отъясно наляво. После вдигна очи и се вторачи в тъмата зад нас. За момент остана в това положение, после заобиколи камъка и изчезна.

Не забелязах как ходи. Очевидно бе подгънал коляното си, за да представи човек с дървен крак; би трябвало да видя пожънатия крак, когато се обърна, за да заобиколи камъка, но бях тъй омагьосан от постъпката му, че не обърнах внимание на подробностите. В момента, когато дон Хуан зави зад камъка, пламъците загубиха силата си. Реших, че превъзходно е измерил времето; сигурно бе пресметнал колко дълго ще горят съчките, които бе добавил в огъня, и бе организирал появата си и излизането според тази преценка.

Промяната в силата на огъня беше много драматична за цялата

група; нервна тръпка премина сред младежите. Когато пламъците намаляха, младежите едновременно се преместиха в седнало положение с кръстосани крака.

Очаквах, че дон Хуан ще излезе веднага иззад камъка и ще седне при нас, но той не го стори. Остана извън погледите ни. Зачаках нетърпеливо. Младежите седяха с безразличен израз на лицата си.

Не можех да разбера какво цели дон Хуан с всички тези измислици. След дълго чакане аз се извърнах към младежа от дясната ми страна и тихо го попитах дали някой от предметите, които дон Хуан бе използвал – смешната шапка и дългият фрак, – и фактът, че стои на дървен крак, за него имат някакво значение.

Младежът ме изгледа със странно празен израз. Изглеждаше смутен. Повторих въпроса си и другият млад мъж до него ме погледна внимателно, за да ме чуе.

Те се спогледаха, на вид съвсем объркани. Казах, че за мен шапката, кракът и фракът са го превърнали в пират.

Сега вече и четиримата ме бяха наобиколили. Те се кискаха тихичко и нервно потръпваха. Сякаш не намираха думи. Накрая проговори най-дръзкият от тях. Каза, че дон Хуан не носел нито шапка, нито фрак и със сигурност не е стоял на дървен крак, а че около главата си имал черен тюрбан или шал и смолисточерна туника, като на монах, която се спускала чак до земята.

– Не! – възкликна меко друг младеж. – Нямаше тюрбан.

– Имаше! – казаха другите.

Младежът, който бе проговорил пръв, ме изгледа напълно невярващо.

Казах им, че трябва съвсем внимателно и тихо да обсъдим онова, което се е случило, и че съм убеден, че самият дон Хуан иска да го сторим и затова ни е оставил сами.

Младежът, който седеше на края, вдясно от мен, каза, че дон Хуан бил целият в дрипи. Облечен бил с парцаливо пончо или някаква индианска дреха и едно съвсем скапано сомбреро. Държал кош, пълен с нещо си, но не беше сигурен с какво. Добави, че дон Хуан не бил облечен като просяк, а като човек, който се връща от безкрайно пътешествие, на товарен с непознати неща.

Младежът, който бе видял дон Хуан с черен тюрбан, заяви, че той не носел нищо в ръцете си и че косата му била дълга и буйна, като на някакъв дивак, току-що убил монах и взел дрехите му, но неспособен да скрие диващината си.

Младежът от лявата ми страна се закиска тихичко и започна да разсъждава върху цялата тази загадъчност. Каза, че дон Хуан бил облечен като важен господин, който току-що е слязъл от коня си. Имал кожени гамаши за езда, големи шпори, камшик, с който непрестанно шибал лявата си длан, шапка чихуахуа с конусовидно дъно и два 45-калибрени автоматични револвера. Каза, че дон Хуан представлявал същински портрет на заможен „фермер“.

Младежът на края, вляво от мен, се засмя стеснително и не посмя да разкаже какво бе видял. Подканих го, но останалите сякаш не проявяваха никакъв интерес. Той пък, изглежда, беше прекалено срамежлив да говори.

Огънят почти догаряше, когато дон Хуан излезе иззад камъка.

– По-добре да оставим младите да си вършат работата – ми каза той. – Кажи им довиждане.

Не ги погледна. Бавно се отдалечи, за да ме остави да си взема сбогом.

Младежите ме прегърнаха.

В огъня вече нямаше пламъци, но живите въглени изпускаха достатъчно отблясъци. Дон Хуан приличаше на тъмна сянка на няколко фута от нас, а младежите образуваха кръг от ясно очертани статични силуети. Имаха вид на смолисточерни статуи, изрязани на фона на тъмнината.

И тъкмо в този момент ме осени мисълта за цялото събитие. По гърба ми пролази ледена тръпка. Настигнах дон Хуан. Той ми каза с неочаквано напрегнат глас да не се обръщам да гледам младежите, защото приличали на кръг от сенки.

Усетих в стомаха си сила отвън. Сякаш някаква ръка ме бе сграбчила. Неволно изписах. Дон Хуан прошепна, че в тази област имало толкова сила, та щяло да ми бъде много лесно да се възползвам от „походката на силата“.

Часове наред тичахме, вдигайки високо колене. Пет пъти падах. Загубех ли равновесие, дон Хуан отброяваше поредността. После той спря.

– Седни, сгуши се до скалите и покрий корема си с длани – пошепна той на ухото ми.

Неделя, 15 април 1962 година

Сутринта, още щом се съмна, тръгнахме. Дон Хуан ме насочи към

мястото, където бях оставил колата си. Бях гладен, но иначе се чувствах бодър и добре отпочинал.

Хапнахме малко сухар и пийнахме минерална вода от бутилките, които имах в колата. Поисках да му задам няколко въпроса, които ме измъчваха, но той вдигна пръст към устните си.

Следобед се озовахме в граничния град, където той пожела да го оставя. Отбихме се в един ресторант да обядваме. Нямаше никой. Седнахме на маса до прозореца с изглед към оживената главна улица и си поръчахме ядене.

Дон Хуан изглеждаше отпуснат; в очите му блестяха дяволити пламчета. Окуражих се и го затрупах с въпроси. Основното, което исках да зная, беше неговият маскарад.

– Показах ти част от моето *неправене* – каза той и очите му сякаш заблестяха.

– Нито един от нас не видя една и съща маска обаче – казах аз. – Как постигна това?

– Много просто – отвърна той. – Това бяха просто маски, защото всичко, което правим по един или друг начин, е само една маска. Всичко, което правим, както съм ти казвал, е свързано с *правенето*. Един човек на знанието може да се прикачи към *правенето* на когото и да е и да се окаже сред загадките. Но това не са загадки, наистина не са. Загадки са само за ония, които са попаднали неволно в *правенето*. Четиримата младежи и ти още не съзнавате какво е *неправене*, затова беше лесно да ви заблудя.

– Но как ни заблуди?

– За теб това е без значение. Няма как да го разбереш.

– Нека опитам, дон Хуан, моля те!

– Когато например всеки от нас се ражда, той носи със себе си малък пръстен от сила. Този пръстен почти веднага започва да се използва. Затова всички ние от рождение сме скачени и пръстените на силата ни са съединени помежду си. С други думи, нашите пръстени на силата са закачени за *правенето* на света, за да образуват тоя свят.

– Дай ми някакъв пример, за да го разбера – казах аз.

– Например нашите пръстени на силата, твоят и моят, са закачени точно сега към *правенето* в тази стая. Ние правим тази стая, Нашите пръстени на силата въртят тази стая и я създават точно в този момент.

– Чакай, чакай – казах аз. – Тази стая, така или иначе, си е тук. Аз не я създавам. Нямам нищо общо с нея.

Дон Хуан като че ли не обърна внимание на аргументирания ми

протест. Той ми обясни най-спокойно, че стаята, в която се намираме, е започнала да съществува и остава на място с помощта на нашите пръстени на силата.

– Нали разбираш – продължи той, – всеки от нас знае *правенето* на стаите, защото по един или друг начин ние сме прекарвали голяма част от живота си в стаи. Един човек на знанието обаче развива друг пръстен на сила. Бих го нарекъл пръстен на *неправенето*, защото е закачен за *неправенето*. С такъв пръстен той може да завърти друг свят.

Млада сервитьорка ни донесе храна и като че ли ни изгледа подозрително. Дон Хуан прошепна да ѝ платя, за да ѝ покажа, че имам достатъчно пари.

– Не е виновна, че не ти вярва – каза той и се разтърси от силен смях. – Страшен вид имаш.

Платих на жената и ѝ дадох бакшиш, а когато тя ни остави сами, се вторачих в дон Хуан, търсейки начин да подхвана отново нишката на разговора ни. Той ми помогна.

– Трудното при тебе е, че още не си развил своя допълнителен пръстен на силата и тялото ти не познава *неправенето* – каза той.

Не разбрах какво иска да каже. Мисълта ми бе съсредоточена в един напълно прозаичен проблем. Интересуваше ме само дали бе обличал пиратски дрехи или не.

Дон Хуан не отговори, а се разсмя гръмогласно. Помолих го да ми обясни.

– Нали току-що ти обясних – тросна ми се той.

– Искаш да кажеш, че не си слагал никакъв костюм? – попитах аз.

– Просто закачих моя пръстен на силата за твоето *правене* – каза той. – Ти сам извърши останалото, другите също.

– Невероятно! – възкликнах аз.

– Всички ние сме научени да сме на едно мнение за *правенето* – каза кротко той. – Нямах представа каква е силата на това общо мнение. Но за щастие *неправенето* е също толкова вълшебно и могъщо.

Усетих в стомаха си напрежение, което не можех да овладее. Между непосредствения ми опит и неговите обяснения се простираше непреодолима бездна. Накрая, като последно средство за защита, се допитах, както бях правил винаги, с нотка на съмнение и недоверие: „Ами ако дон Хуан се е уговорил с младежите и е подготвил всичко това?“

Смених темата и го разпитах за четиримата ученици.

– Нали ми каза, че са сенки? – попитах аз.

– Точно така.

– Съюзници ли бяха?

– Не. Бяха ученици на един мой познат.

– Защо ги нарече сенки?

– Защото в оня момент бяха докоснати от силата на *неправенето* и тъй като не са чак толкова глупави като теб, те преминаха в състояние, съвсем различно от това, което познаваш. Точно по тази причина не исках да ги погледнеш. Това само би те огорчило.

Нямах повече въпроси. Не бях и гладен. Дон Хуан се нахрани до насита и изглеждаше в отлично настроение. Аз обаче се чувствах подтиснат. Изведнъж ме налегна страшна умора. Осъзнах, че пътищата на дон Хуан са твърде непосилни за мен. Заобяснявах, че нямам качества да стана магьосник.

– Още една среща с Мескалито сигурно ще ти помогне – каза той.

Уверих го, че съм много далеч от такова намерение и че дори не бих помислил за такава възможност.

– С теб трябва да се случат много смайващи неща, за да позволиш на тялото си да се възползва от всичко, което си научил – каза той.

Осмелих се да отбележа, че тъй като не съм индианец, наистина не съм навикнал да водя необикновения живот на *магьосник*.

– Ако можех да се освободя от цялата плетеница на склонностите си, сигурно бих успял да се справям малко по-добре в тоя свят – казах аз. – Или например, ако отида в ония безлюдни места с теб и заживея там. Засега фактът, че съм и в двата свята едновременно, ме прави безполезен и на двете места.

Той ме изгледа продължително.

– Този свят е твой – каза той и посочи оживената улица навън. – Ти си човек от този свят. Тъкмо там, в този свят се намира твоето ловно поле. Няма начин да се избяга от *правенето* на нашия свят, затова всеки воин би се постарал да превърне своя свят в свое ловно поле. Като истински ловец воинът знае, че светът е създаден, за да се използва. Затова той го използва изцяло. Воинът е като пират, който никога не се насища да взима и използва всичко, което иска, само дето воинът не обръща внимание или не се чувства обиден, когато и него го използват или и от него взимат.

17

ДОСТОЕН ПРОТИВНИК

Вторник, 11 декември 1962 година

Капаните ми бяха превъзходни; мястото бе добре избрано; през целия ден виждах зайци, катерици и други гризачи, пядпъдъци и всякакви птици, но не успях да уловя нищо.

Когато излизахме от дома му рано сутринта, дон Хуан ми каза, че този ден трябва да чакам „дар на силата“, някакво изключително животно, което ще бъде подмамено в капана ми и чието месо ще мога да изсуша за „силна храна“.

Дон Хуан изглеждаше някак замислен. Не правеше никакви забележки, нито предлагаше нещо. В края на деня обаче той заяви:

– Някой ти пречи на лова.

– Кой? – попитах аз, направо смаян.

Той ме погледна, усмихна се и поклати недоверчиво глава.

– Държиш се, сякаш не знаеш кой е – каза той. – А цял ден беше наясно кой е.

Наканих се да протестирам, но ми се стори безсмислено. Знаех, че ще каже отново, че е Каталина, и ако това беше загадката, за която намекваше, вярно беше, че знам.

– Сега или ще се върнем у дома – продължи той, – или ще чакаме, докато се стъмни, и ще се възползваме от здрача, за да я хванем.

Той като че очакваше решението ми. Искаше ми се да тръгваме. Започнах да събирам тънкото въже, което бях използвал, но преди да изкажа гласно желанието си, той ме спря и направо ми нареди:

– Седни – каза той. – Би било по-просто и много по-разумно тъкмо сега да си тръгнем, но този случай е особен и мисля да останем. Тъкмо за тебе работа.

– Какво имаш предвид?

– Някой ти пречи, специално на тебе. Затова ти ще се заемеш с него. Аз зная кой е, ти също.

– Плашиш ме – казах аз.

– Не аз – отвърна той и се разсмя. – Плаши те жената, която дебне ей там.

Той замълча, сякаш чакаше да види въздействието на думите си

върху мен. Трябваше да призная, че ме обзе ужас.

Преди повече от месец бях изпитал страхотни моменти от срещата с някаква магьосница на име Каталина. Бях се изправил пред нея с риск на живота си, защото дон Хуан ме беше убедил, че тя се стреми да му вземе живота и той е неспособен да отбие атаките ѝ. След като влязох в досег с нея, дон Хуан ми разкри, че за него тя никога не е представлявала опасност и че цялата работа била номер, не в смисъл на злобно самохвалство, а защото искал да ме заплете в капана си.

Постъпката му беше толкова неетична спрямо мен, че ме вбеси. След като изслуша гневните ми изблици, дон Хуан захвана да си тананика мексикански мелодийки. Той имитираше известни народни певци и изпълнението му беше толкова комично, че накрая аз се разсмях като дете. Забавлява ме така с часове. Никога не бях предполагал, че има такъв богат репертоар от идиотски песнички.

– Слушай какво ще ти кажа – каза накрая той. – Ако някой не ни погоди номер, никога няма да се научим как да постъпваме. Същото ми се е случвало и на мен, ще се случи и на всеки друг. Изкуството на покровителя е да ни заведе до ръба на пропастта. Един покровител може да ни посочи пътя и да ни изиграе. И преди съм ти правил номера. Помниш ли как схванах слабостта ти към лова? Ти сам ми каза, че ловът те е накарал да забравиш за тревите. Искаше да правиш много неща, за да станеш ловец, неща, които не би се заел да правиш, за да се научиш да познаваш тревите. Сега трябва да правиш много повече, за да оцелееш.

Той ме погледна вторачено и изведнъж избухна в смях.

– Та това е лудост – каза аз. – Ние сме разумни същества.

– Ти си разумен – отвърна той. – Аз не съм.

– И ти, разбира се – настоях аз. – Ти си един от най-разумните мъже, които познавам.

– Добре! – извика той. – Да не спорим. Разумен съм – и какво от това?

Накарах го да обясни защо е необходимо две разумни същества да се държат така ненормално, както бяхме постъпили с магьосницата.

– Хубаво, разумен си – каза той гневно. – И това значи, че вярваш в обилните си познания за света, така ли? Наистина ли вярваш? Ти си виждал само как постъпват хората. Твоят опит се ограничава единствено в онова, което хората правят с теб или с другите. Ти нищо не знаеш за този тайнствен, непознат свят.

Направи ми знак да го последвам до колата и се отправихме към недалечно мексиканско градче.

Не го попитах какво ще правим. Накара ме да паркирам край един ресторант, а след това минахме покрай автобусната спирка и смесения магазин. Дон Хуан вървеше от дясната ми страна и показваше пътя. Изведнъж усетих, че някой върви до мен от лявата ми страна, но преди да успее да извърна поглед, дон Хуан направи бързо и рязко движение; наведе се, сякаш да вземе нещо от земята, после ме сграбчи за лакътя и аз едва не се спънах о него. Повлече ме към колата и не пусна ръката ми дори за да отключи вратата. За миг не успях да пхна ключа в ключалката. Той ме побутна лекичко в колата и влезе след мене.

– Карай бавно и спри пред магазина – каза той.

Бях спрял, когато дон Хуан ми кимна да погледна натам, Каталина стоеше на мястото, откъдето дон Хуан ме бе повлякъл. Без да искам, се свих. Жената направи няколко крачки към колата и плахо спря. Внимателно я заразглеждах и накрая реших, че е красива жена. Беше много мургава, със закръглено тяло, но изглеждаше силна и жилава. Имаше кръгло пълно лице с високи скули и две дълги смолосточерни плитки. Най-много ме изненада младостта ѝ. Беше най-много на трийсетина години.

– Ако поиска, остави я да приближи – пошепна дон Хуан.

Тя направи три-четири стъпки към колата и спря на около пет метра. Спогледахме се. В този миг усетих, че в нея няма нищо заплашително. Усмивнах се и магнах с ръка. Тя се закикоти, като че ли беше някое срамежливо момиче, и закри уста с ръка. Усетих някаква радост. Обърнах се към дон Хуан, за да му кажа какво мисля за външността и поведението ѝ, но той ме изплаши почти до смърт с вика си.

– Не обръщай гръб на тази жена, дявол да те вземе! – каза той с мощен глас.

Бързо се извърнах към жената. Тя бе направила още няколко стъпки към колата и стоеше на около два метра от вратата. Усмиваше се; зъбите ѝ бяха едри, бели и много чисти. В усмивката ѝ обаче имаше нещо призрачно. Не беше приветлива; беше едва сдържана гримаса; смееше се само устата ѝ. Очите ѝ бяха черни и студени и се взираха напрегнато в мен.

Ледена тръпка премина по тялото ми. Дон Хуан се разтърси в ритмичен кикот. След минута жената бавно пристъпи назад и се изгуби сред хората.

Подкарах колата и дон Хуан отбеляза, че ако не се стегна и не започна да уча, тя ще стъпи върху ми, както човек настъпва беззащитно куче.

– Тя е достойният противник, която, както вече казах, съм ти намерил – заяви той.

Дон Хуан каза, че трябва да почакаме за някакъв знак, преди да разберем какво да правим с жената, която пречи на лова ми.

– Ако видим или чуем врана, ще знаем със сигурност, че можем да почакаме, а ще разберем и къде да почакаме – добави той. После бавно се завъртя в пълен кръг, оглеждайки околността. – Тук не бива да чакаме – каза той шепнешком.

Упътихме се на изток. Беше вече доста тъмно. Изведнъж две врани излетяха от някакви високи храсти и изчезнаха зад хълма. Дон Хуан заяви, че крайната ни цел е хълмът.

Щом пристигнахме там, той го обиколи и намери в подножието място с лице към югоизток. Почисти сухите ветки, листа и други боклуци на около метър и половина в диаметър. Опитах да му помогна, но той отказа с отривисто движение на ръката. Допря пръст до устните си и ми направи знак да мълча. Когато свърши, ме притегли към центъра на кръга, обърна ме на юг с гръб към хълма и пошепна в ухото ми да повтарям движенията му. Заигра някакъв танц, ритмично потрепвайки с десния си крак; състоеше се от седем равноделни такта, разделени от по три бързи потропвания.

Направих опит да се пригодя към неговия ритъм и след няколко несръчни стъпки успях горе-долу да възпроизведа същото потропвания.

– За какво е това? – прошепнах в ухото му.

Той ми каза, също шепнешком, че потропвам като заек и че рано или късно преследвачът ще бъде привлечен от шума и ще се покаже, за да види какво става.

Щом схванах ритъма, дон Хуан спря да потропва, но ме накара да продължа, като отмерваше такт с ръка.

От време на време се заслушваше внимателно с глава, леко наклонена надясно, сякаш за да улови шумовете на чапарала. По едно време ми направи знак да спра и застана нащрек; сякаш се готвеше да скочи и да се нахвърли върху някой неизвестен и невидим нападател.

После ми махна да продължа потропването, а след малко отново ме спря. Всеки път, когато спирах, той се заслушваше така вгълбено, сякаш всяка фибра на тялото му се напрягаше до скъсване.

Изведнъж той скочи до мен и прошепна на ухото ми, че здрачът е в пълната си власт.

Огледах се. Чапаралът представляваше огромно тъмно петно, такива бяха хълмовете и скалите. Небето беше тъмносино и облаците вече

не се виждаха. Целият свят приличаше на безкрайна картина от тъмни силуети, които нямаха видими очертания.

Дочух призрания далечен вик на животно – койот или навярно нощна птица. Това стана тъй внезапно, че не му обърнах внимание. Тялото на дон Хуан обаче леко се напрегна. Усетих го как трепери, докато стоеше до мен.

– Хайде – пошепна той. – Тропни отново и бъди готов. Тя е тук.

Затропах гневно, а дон Хуан ме настъпи и трескаво размаха ръце да се успокоя и да тропам ритмично.

– Не я подплашвай – прошепна той на ухото ми. – Успокой се и не губи ума и дума.

Отново започнах да отмервам ритъма на танца си и след като дон Хуан за втори път ме накара да спра, дочух същия вик. Този път ми заприлича на кръска на птица, прелитаща над хълма.

Дон Хуан ме накара да потропам още веднъж и точно когато спирах, дочух нещо особено да шумоли от лявата ма страна. Сякаш някакво тежко животно минаваше през сухата шума. През ума ми премина мисълта за мечка, но после осъзнах, че в пустинята няма мечки. Вкопчих се в ръката на дон Хуан, а той ми се усмихна и сложи пръст на устните си, за да запазя мълчание. Вторачих се в тъмнината вляво от мен, но той ми направи знак да не го правя. Непрекъснато сочеше право над мен, а после ме накара да се завъртя бавно и безмълвно, докато застана с лице към тъмното петно на хълма. Дон Хуан продължаваше да сочи с пръст към нещо на хълма. Залепих поглед на това място и внезапно, сякаш в някакъв кошмар, към мен подскочи тъмна сянка. Изпищях и паднах на земята по гръб. За момент тъмният силует се очерта на тъмносиньото небе, после се понесе във въздуха и се спусна зад нас, в хрусталака. Чух как някакво тежко тяло падна с трясък в храстите и последва зловещ кръсък.

Дон Хуан ми помогна да стана и ме насочи в тъмното към мястото, където бях оставил капаните си. Накара ме да ги събера и разглобя, а сетне разпръсна частите им във всички посоки. Всичко това извърши, без да промълви нито дума. На връщане към дома му не проговорихме.

– Какво искаш да ти кажа? – попита дон Хуан, след като няколко пъти го бях подканял да ми обясни нещата, на които бях станал свидетел преди няколко часа.

– Какво беше това? – попитах аз.

– Сам знаеш какво, дявол го взел – каза той. – Не разводнявай всичко с твоего „какво беше това?“. Важното е кой беше.

Бях си измислил обяснение, което ми се струваше подобавашо. Фигурата, която бях видял, приличаше много на хвърчило, пуснато от някого над хълма, докато друг зад нас го бе придърпал към земята, като по този начин се бе получило летенето на тъмния силует във въздуха на петнайсет-двайсет метра.

Той изслуша внимателно обяснението ми и така се разсмя, че по страните му потекоха сълзи.

– Престани да извърташ – каза той. – Посочи най-главното. Не беше ли жена?

Трябваше да призная, че когато бях паднал и погледнах нагоре, бях видял тъмния силует на жена с дълга пола да ме прескача много бавно; после сякаш нещо бе издърпало тъмния силует и той бе прелетял шеметно над мене и се бе разбил в храстите. Тъкмо това движение всъщност ме бе накарало да помисля, че е хвърчило.

Дон Хуан отказа да говори повече за случката.

На следващия ден той замина да изпълнява някаква загадъчна поръчка, а аз отидох да посетя няколко приятели от племето яки в друго селище.

Сряда, 12 декември 1962 година

Щом пристигнах в селището на племето яки, магазинерът мексиканец ми каза, че е взел под наем грамофон и двајсет плочи от службата в град Обрегон за „фиестата“, която има намерение да уреди същата нощ в чест на Гваделупската Дева. Беше разказал вече на всички, че е направил необходимите приготовления с помощта на Хулио, пътуващия търговец, който идваше в селището на яките два пъти в месеца, за да събира вноските по някакъв генерален план за евтини текстилни артикули, които продаваше на неколцина яки.

Хулио донесе грамофона рано следобед и го включи към динамото, което охраняваше магазина с ток. Провери дали работи; после завъртя копчето до най-силно, напомни на магазинера да не пипа нищо и започна да подрежда двајсетте плочи.

– Известно ми е колко са драскотините по всяка плоча – каза Хулио на магазинера.

– Кажи го на дъщеря ми – отвърна магазинерът.

– Ти отговаряш, а не дъщеря ти.

– Все едно, само тя ще сменя тук плочите.

Хулио настоя, че за него няма значение кой ще работи с грамофона, стига магазинерът да заплати за всяка повредена плоча. Магазинерът започна да се кара с Хулио. Лицето на Хулио почервения. От време на време той се обръщаше към многобройната група индианци, събрани пред магазина, и правеше гримаси на отчаяние или разочарование, размахвайки ръце или кривейки лицето си. Като последно условие той поиска да му бъде даден паричен депозит. Това предизвика нова кавга относно стойността на една повредена плоча. Хулио заяви авторитетно, че всяка счупена плоча трябва да бъде заплатена изцяло, като нова. Магазинерът още повече се разгневи и задържа електрическите шнуруве. Изглеждаше готов да изключи грамофона и да отложи забавата. Той поясни на клиентите си, събрани пред магазина, че е направил всички възможни опити да се разбере с Хулио. За момент всички помислиха, че забавата е на път да пропадне, преди още да е започнала.

Блас, старият индианец яки, в дома на когото бях отседнал, направи високо няколко подигравателни забележки за печалното положение, в което попадат яките, та да не могат да отпразнуват дори най-тачения си религиозен празник – деня на Гваделупската Дева.

Поисках да се намеся и да предложа помощта си, но Блас ме спря. Каза, че ако направя паричния депозит, магазинерът сам ще счупи плочите.

– Няма по-лош от него – каза той. – Остави го да плати депозита. Дере ни до кръв, нека плаща.

След продължителен спор, в който, неизвестно защо, всички присъстващи бяха за Хулио, магазинерът предложи условия, които бяха взаимно изгодни. Той не плати паричен депозит, но прие да носи отговорност за плочите и грамофона.

Мотоциклетът на Хулио остави прашна диря, когато той се отправи към една от най-отдалечените къщи в околността. Блас каза, че се старал да отиде при клиентите си, преди да дойдат в магазина и похарчат всичките си пари за пиене. Докато разправяше това, иззад магазина се появи група индианци. Блас ги погледна и се разсмя, а след него и останалите.

Блас ми каза, че тези индианци били клиентите на Хулио и се криели зад магазина, докато той си отиде.

Забавата почна рано. Дъщерята на магазинера сложи една плоча на грамофона и спусна вилката; последва страхотно прашене и пронизително бръмчене, а след това заглушителен звук на тромпет и няколко китари.

Забавата се състоеше в просвирване на плочите с максимална сила на звука. Четирима млади мексиканци танцуваха с двете дъщери на магазинера и три други млади мексиканки. Яките не танцуваха; наблюдаваха с явно възхищение всяко движение на танцьорите. Изглежда, се забавляваха само като гледаха, поглъщайки евтината ракия.

Купих по едно питие за всеки познат. Искях да избягна всяко чувство на презрение. Крачех сред многобройните индианци, разговарях с тях, а после им предлагам по чашка. Моят начин на поведение се възприемаше до момента, в който разбраха, че аз въобще не пия. Това като че ли тутакси ги подразни. Сякаш колективно бяха открили, че не съм от тях. Индианците се намусиха и започнаха да ме гледат лукаво.

Мексиканците, които бяха пияни колкото индианците, в същото време разбраха, че до този момент не бях танцувал; това сякаш ги обиди още повече. Станаха много нападателни. Един от тях насила ме хвана за ръката и ме задържа по-близо до грамофона; друг ми поднесе пълна чаша с ракия и поиска от мен да я изпия на един дъх, за да докажа, че съм „мачо“.

Опитах се да ги възпра и се разсмях идиотски, сякаш наистина се забавлявах от поведението им. Казах, че най-напред ще танцувам, а после ще пия. Един от младежите извика за някаква песен. Момичето, което се занимаваше с грамофона, затършува сред купа плочи. Изглежда, беше пийнала, макар нито една от жените да не пиеше открито, и се затрудни при поставянето на плочата на диска. Някакъв младеж заяви, че плочата, която тя е избрала, не е туист; тя зарови в купа, опитвайки се да намери каквото бе нужно, и всички се струпаха около нея, като ме изоставиха. Възползвах се и побягнах зад магазина, далеч от осветената площ и извън погледите.

Стоях на около трийсет метра в тъмното до някакви храсти и се чудех какво да сторя. Бях изморен. Усещах, че е време да се кача на колата и да си ида у дома. Запътих се към къщата на Блас, където бе паркирана колата ми. Представях си, че ако карам бавно, никой няма да забележи, че си тръгвам.

Хората, които се занимаваха с грамофона, очевидно още търсеха плочата – успях да дочуя само пронизителното бръмчене на високоговорителя – и тогава гръмнаха заглушителните звуци на туиста. Изсмях се силно, представяйки си как се обръщат към мястото, където бях аз, и как откриват, че съм изчезнал.

Съгледах няколко тъмни силуета да идват от другата страна и да се упътват към магазина. Разминахме се и те измърмориха „Буенас ночес“.

Разпознах ги и им заговорих. Казах им, че забавата е чудесна.

Преди да стигна до един остър завой на пътя, срещнах още двама души, които не познавах, но въпреки всичко поздравих. Заглушителните звуци откъм грамофона се чуваха почти толкова силно и на пътя, както пред магазина. Нощта беше тъмна и беззвездна, но ярката светлина от магазина ми позволяваше доста добре да гледам около себе си. Къщата на Блас беше съвсем наблизо и аз ускорих крачка. Тогава забелязах тъмните очертания на човек, който седеше или беше клекнал вляво от мен, на завоя на пътя. За момент помислих, че е някой от групата, който си е тръгнал преди мене. Човекът като че ли бе клекнал по нужда, встрани от пътя. Стори ми се странно. Хората в това селище обикновено вършеха естествените си нужди в най-гъстите храсталаци. Помислих, че който и да е пред мен, сигурно е пиан.

Стигнах до завоя и казах: „Буенас ночес“. Човекът ми отговори с призрачен, прегракнал, нечовешки вой. Космите по тялото ми буквално се изправиха. За секунда бях парализиран. После закрачих бързо. Погледнах крадешком. Видях, че тъмният силует се полуизправи – беше жена. Беше прегърбена, наведена напред; повървя така няколко метра, а след това заподскача. Затичах, а жената подскачаше като някоя птица от страни, движейки се наравно с мен. Когато пристигнах до къщата на Блас, тя пресече пътя пред мен и почти се докоснахме.

Прескочих малка суха канавка пред къщата и нахлух с трясък през паянтовата вратичка.

Блас беше вече в къщата и остана равнодушен към разказа ми.

– Хубав номер са ти изиграли – каза той, явно за да ме успокои. – Индианците много се забавляват, като дразнят чужденците.

Това мое премеждие така ме бе изнервило, че на следващия ден вместо да се върна у дома, както смятах да сторя, отпътувах до къщата на дон Хуан.

Дон Хуан се върна късно следобед. Не го оставих нищо да ми разкаже, а избълвах на бърза ръка цялото си приключение, включително и обясненията на Блас. Лицето на дон Хуан помрачня. Може и да съм си въобразил, но реших, че се обезпокои.

– Хич да не вярваш на думите на Блас – каза той сериозно. – Той не знае нищо за борбите между магьосниците. Още в мига, в който си забелязал, че сянката е от дясната ти страна, е трябвало да разбереш, че работата е сериозна. И не е трябвало да тичаш.

– А какво да правя? Да остана там?

– Точно така. Когато един воин среща своя противник и

противникът не е обикновено човешко същество, той трябва да остане. Само това го прави неуязвим.

– За какво говориш, дон Хуан?

– Казвам, че това е била третата ти среща с твоя достоен противник. Тя те преследва, чака момент на слабост от твоя страна. Този път за малко не те е сложила в торбата.

Бях обзет от безпокойство и го обвиних, че ме вълчи в излишна опасност. Оплаках се, че си играе много жестоко с мене.

– Би било жестоко, ако всичко това се бе случило с някой среден човек – каза той. – Но щом веднъж човек е започнал да живее като воин, той вече не е обикновен. Освен това съм ти намерил достоен противник не защото искам да си играя с теб или да те дразня, или да те ядосвам. Един достоен противник може да те подтикне; под въздействието на противник като тази Каталина може да се наложи да направиш всичко, на което съм те учил. Нямах друг избор.

Известно време мълчахме. Думите му ме бяха развълнували дълбоко.

После той поиска да повтори колкото е възможно по-добре вика, който бях чул, след като бях казал „Буенас ночес“.

Опитах се да възпроизведа звука и от устата ми се появи някакъв загадъчен вой, който ме изплаши. Дон Хуан пък навярно бе сметнал старанието ми за смешно; той се разсмя почти до забрава.

След това ме помоли да му разкажа всичко последователно: колко дълго съм тичал, на какво разстояние е била жената от мен, когато съм я срещнал, на какво разстояние е била от мен, когато съм стигнал къщата, и мястото, където тя е започнала да подскача.

– Нито една дебела индианка не може да подскача така – каза той, след като прецени всички варианти. – Не могат дори да тичат толкова дълго.

Накара ме да подскоча. Не можах да направя повече от четири подскока наведнъж, а ако бях прав в изчисленията си, жената бе взимала поне по три метра на всеки скок.

– Разбира се, ти вече знаеш, че отсега нататък трябва да внимаваш – каза той много нетърпеливо. – Тя ще се опита да те потупа по лявото рамо в мига, в който ти не съзнаваш това или проявиш слабост.

– И какво да направя? – попита аз.

– Безполезно е да се оплакваме – каза той. – Отсега нататък най-важното е стратегията на живота ти.

В никакъв случай не можех да се съсредоточа върху думите му.

Записвах механично. След дълго мълчание той попита дали усещам някаква болка зад ушите си или в малкия мозък. Отговорих отрицателно и той ми обърна внимание, че ако започна да изпитвам някакво дразнене на едно от тези две места, това ще означава, че съм проявил несръчност и Каталина ме е уцелила.

– Всичко, което си сторил миналата нощ, е било несръчно – каза той. – Първо, отишъл си на забавата, за да си убиеш времето, сякаш има някакво време за убиване. Това те е направило слаб.

– Искаш да кажеш, че не трябва да ходя по забави?

– Не, нямам предвид това. Можеш да ходиш където си искаш, но щом го правиш, трябва да поемеш пълна отговорност за делата си. Един воин живее живота си стратегически. Той би отишъл на такава забава или весела среща само ако това го изисква неговата стратегия. Това означава, разбира се, че той ще се владее отлично и ще направи всичко, което сметне за нужно.

Той ме погледна втренчено и се усмихна, после скри лице и тихичко се закикоти.

– Страшно си се оплел – каза той. – Твоят противник е тръгнал по следите ти и за пръв път в твоя живот ти не можеш да си позволиш да се държиш безотговорно. Този път ще трябва да научиш едно съвършено различно *правене*, *правенето* на стратегия. Мисли за него така: ако оцелееш след атаките на Каталина, един ден ще се наложи да и благодариш, че те е принудила да промениш *правенето* си.

– Това звучи ужасно – извиках аз. – Ами ако не оцелея?

– Един воин никога не се отдава на такива мисли – каза той. – Когато трябва да действа заедно с другарите си, воинът постъпва според *правенето* на стратегия, а в това *правене* няма победи и поражения. В това *правене* има само дела.

Попитах го до какво води *правенето* на стратегия.

– Води до това, че вече не зависиш от хорското благоволение – отвърна той. – На тази забава например ти си бил клоун не защото тя е служила на целите ти да бъдеш клоун, а защото ти си се оставил да зависиш от хорското благоволение. Ти не си успял да се овладееш, затова се е наложило да избягаш от тях.

– А какво трябваше да сторя?

– Въобще да не ходиш там или ако отидеш, да свършиш нещо определено.

– След като си се баламосвал с мексиканците, ти си станал слаб и Каталина се е възползвала от това. Затова и е застанала на пътя да те

чака. Тялото ти обаче е знаело, че става нещо нередно, и все пак ти си я заговорил. Това е било ужасно. Когато се срещаш с противника си, не бива да проговаряш нито дума. После си и обърнал гръб. Това е било още по-лошо. После си избягал от нея, а това е било най-лошото, което си могъл да сториш! Тя очевидно е несръчна. Вещица, която си знае силата, би те смазала още тогава, в момента, когато си й обърнал гръб и си побягнал. Засега единствената ти защита е да останеш на място и да си танцуваш танца.

– За какъв танц говориш? – запитах аз.

Той каза, че „зашкото потропване“, на което ме е научил, представлява първите стъпки от танца, който воинът усвоява и усъвършенства през целия си живот, а накрая изпълнява в последния миг на тази земя.

Неизвестно защо на секундата изтрезнях и в главата ми нахлуха рой мисли. От една страна, беше ясно, че онова, което бе станало между мен и Каталина, когаго я бях срещнал за първи път, беше действително. Каталина беше реална и аз не можех да отрека възможността, че тя наистина ме преследва. От друга страна, не можех да разбера как ме преследва и това предизвика у мен лекото подозрение, че дон Хуан ми играе някакъв номер и че сам произвежда загадъчните истории, на които станах свидетел.

Изведнъж дон Хуан погледна небето и ми каза, че имаме още време да отидем и да проверим вещицата. Той ме увери, че за нас опасността е съвсем малка, защото ние ще минем с колата покрай къщата ѝ.

– Трябва да се увериш, че е била тя – каза дон Хуан. – Тогава у теб няма да има никакви съмнения в една или друга посока.

Ръцете ми започнаха обилно да се потят и се наложи да ги попивам непрекъснато с една кърпа. Качихме се на колата и дон Хуан ме насочи към главното шосе, а сетне по широк коларски път. Карах по средата; тежки камиони и трактори бяха издълбали дълбоки коловози, а колата ми бе прекалено ниска, за да се движи по едната или другата страна на пътя. Карахме бавно сред гъст облак прах. Грубият чакъл, използван за изравняване на пътя, в дъждовно време се покриваше с кал и сега буци засъхнала пръст се удряха по металното дъно на колата и думкаха невъобразимо.

Когато приближихме малък мост, дон Хуан ми каза да намаля. Там седяха четиринама индианци и ни махнаха с ръце. Не бях сигурен дали ги познавам или не. Прекосихме моста и пътят направи лек завой.

– Ето дома на жената – пошепна дон Хуан и ми посочи с очи бялата

къща, заобиколена от висока бамбукова ограда.

Каза ми да направя обратен завой, да спра по средата на пътя и да изчакам да видя дали жената е станала толкова подозрителна, че да подаде лицето си.

Постояхме там десетина минути. На мен ми се стори безкрайно. Дон Хуан не каза нито дума. Седеше неподвижен и гледаше къщата.

– Ето я – каза той и тялото му изведнъж подскочи.

– Съгледах тъмния, изпълнен сякаш със знамения силует на жена, застанала в къщата и загледана през отворената врата. Стаята беше тъмна и това само подсилваше чернотата на женския силует.

След няколко минути жената пристъпи напред и излезе от тъмнината на стаята, застана на вратата и ни загледа. За момент и ние я загледахме, а след това дон Хуан ми каза да тръгвам. Бях онемял. Можех да се закълна, че това е жената, която бях видял да подскача край пътя в тъмното.

След половин час, когато се върнахме на павираното шосе, дон Хуан заговори.

– Какво ще кажеш? – попита той. – Разпозна ли я сега?

Дълго време се колебах, преди да отговоря. Страхувах се от последствията на категоричното „да“. Внимателно премислих отговора си и казах, че според мен е било твърде тъмно, за да бъде съвсем сигурен.

Той се разсмя и нежно ме потупа по главата.

– Тя беше, нали? – попита той.

Не ми даде време да отговоря. Сложи пръст на устата си – да ми даде знак да мълча, и пошепна на ухото ми, че е безсмислено да казвам каквото и да било и че за да оцелея от атаките на Каталина, трябва да приложам всичко, на което ме е научил.

ВТОРА ЧАСТ ПЪТУВАНЕ КЪМ ИКСТЛАН

18

МАГЪОСНИКЪТ И НЕГОВИЯТ ПРЪСТЕН НА СИЛАТА

През май 1971 година направих последното си посещение от моето чиракуване при дон Хуан. Този път отидох да го видя със същото настроение, с каквото бях ходил през десетте години на нашето познанство; ще рече, отново потърсих удоволствието от неговата компания.

При него беше приятелят му дон Хенаро, магьосник от индианско-то племе мацатеки. При миналото си посещение, преди шест месеца, бях видял и двамата. Тъкмо си мислех дали да ги попитам заедно ли са били през цялото това време, когато дон Хенаро обясни, че така обича северната пустиня, че се е върнал навреме, за да ме види. Двамата се разсмяха, сякаш знаеха някаква тайна.

– Върнах се точно за тебе – каза дон Хенаро.

– Вярно е – обади се като ехо дон Хуан.

Напомних на дон Хенаро, че последния път, когато бях при тях, опитите да ми помогне да „да спра света“ се оказаха катастрофални за мен. Това беше най-приятелският начин да му подсказва, че се страхувам от него. Той се разсмя необуздано, тресейки тяло и ритайки с крака като някое дете. Дон Хуан избягваше да ме гледа и също се разсмя.

– Нали няма да правиш опити да ми помагаш вече, дон Хенаро? – попитах аз.

Въпросът ми ги хвърли в нови спазми от смях. Дон Хенаро се изтърколи на земята, после легна по корем и заплува по пода. Когато го видях да прави това, разбрах, че съм загубен. В този момент тялото ми някак осъзна, че съм стигнал края. Не знаех какъв ще бъде. Личната ми наклонност да драматизирам нещата и досегашният ми опит с дон Хенаро ме караше да вярвам, че това може да е краят на моя живот.

През това мое последно посещение при тях дон Хенаро се бе опитал да ме блъсне до ръба на „спирането на света“. Усилията му бяха тъй чудати и директни, че се наложи сам дон Хуан да ми каже да си тръгвам. Демонстрациите на „сила“ на дон Хенаро бяха тъй невероятни и

объркващи, че ме бяха принудили да направя пълна преценка на самия себе си. Върнах се у дома, прегледах бележките, които бях правил в началото на моето чиракуване и у мен, неизвестно как, се зароди някакво ново чувство, макар да не го бях осъзнал напълно до мига, в който видях как дон Хенаро плува по пода.

Плуването по пода, което съвпаднаше с някои други чудновати и смайващи постъпки, които той бе правил пред очите ми, започна, докато той лежеше по корем. Отначало той се разсмя тъй силно, че тялото му се разтресе като в някаква конвулсия, после зарита, а накрая движението на краката му се съчета със загребващото движение на ръцете му и дон Хенаро започна да се плъзга по земята, сякаш лежеше на дъска, под която са прикрепени съчмени лагери. Промени посоката няколко пъти и обиколи цялата площ пред къщата на дон Хуан маневрирайки между мен и дон Хуан.

Дон Хенаро и преди се бе правил на клоун пред мен и винаги когато го бе правил, дон Хуан заявяваше, че съм стигнал до ръба на „виждането“. Неспособността ми да „видя“ се дължеше на моето упорство да обяснявам всяка от постъпките на дон Хенаро от гледна точка на разума. Този път бях нащрек и когато той започна да плува, не се опитах нито да си обясня, нито да разбера това явление. Просто го наблюдавах. И все пак не можех да се отърва от усещането, че съм онемял. Той действително се плъзгаше по корем и гърди. Докато го наблюдавах, очите ми започнаха да се кръстосват. Усетих пристъп на осъзнаване. Бях убеден, че ако не си обясня какво става, ще „видя“ и тази мисъл ме изпълни с невъобразимо безпокойство. Напрегнатото ми очакване беше тъй пълно, че аз сякаш се върнах в предишната точка, още веднъж заключен в някакво рационално усилие.

Дон Хуан навряно ме беше наблюдавал. Изведнъж той ме потупа; автоматически извърнах лице към него и за момент откъснах поглед от дон Хенаро. Когато отново го погледнах, той стоеше до мен с леко наклонена глава и брадичката му почти докосваше дясното ми рамо. Стреснах се със закъснение. Погледнах го за секунда, а сетне отскочих назад.

Неговият израз на престорено учудване беше толкова комичен, че аз истерично се разсмях. Не можех да не усетя обаче, че смехът ми е необичаен. Тялото ми се тресеше от нервни спазми, които идваха от средата на стомаха. Дон Хенаро сложи ръка на стомаха ми и подобните на конвулсии тръпки секнаха.

– Този малък Карлос винаги преувеличава нещата! – извика той също като някое капризно човече.

После добави, имитирайки гласа на дон Хуан и неговата превзетост:

– Не знаеш ли, че един воин никога не се смее така?

Карикатурата на дон Хуан бе тъй съвършена, че аз се разсмях още по-силно.

Тогава двамата си тръгнаха и повече от два часа ги нямаше, почти до обяд.

Когато се върнаха, седнаха пред къщата на дон Хуан. Не казаха нищо дума. Изглеждаха сънливи, уморени, почти занесени. Дълго време останяха неподвижни макар да изглеждаше, че са се настанили най-удобно. Устата на дон Хуан бе леко отворена, сякаш той наистина спеше, но ръцете му бяха скръстени в скута и палците му ритмично се движеха.

Чудех се какво да правя и известно време не можех да си намеря място, но след това започнах да усещам някаква умиротворяваща кропотост. Трябва да съм заспал. Разбуди ме кикотът на дон Хуан. Отворих очи. Двамата сезираха в мен.

– Ако не говориш, заспиваш – каза дон Хуан и се разсмях.

– Май че е така – казах аз.

Дон Хенаро легна по гръб и зарита с крака във въздуха. За момент помислих, че отново е започнал с обезпокоителните си маймунджулци, но той тутакси се върна в седнало положение с кръстосани крака.

– Има нещо, което сигурно досега вече си разбрал – каза дон Хуан. – Наричам го кубически сантиметър на късмета. Всички ние, независимо дали сме воини или не, имаме кубически сантиметър на късмета, който от време на време изскача пред очите ни. Разликата между един обикновен човек и един воин се състои в следното: воинът съзнава това и една от задачите му е да бъде нащрек, съзнателно да очаква, та когато неговият кубически сантиметър изскочи, да има необходимата бързина и сръчност да го улови.

– Шанс, късмет, лична сила, както и да го наричаш е особено състояние на нещата. То е като една много малка пръчка, която ненадейно изниква пред нас и ни подканва да я вземем. Обикновено ние сме много заети или прекалено вгълбени, или просто твърде глупави и мързеливи, за да разберем, че това е нашият кубически сантиметър на късмета. А един воин винаги е готов и опънат като струна и си има необходимата пружина – съобразителността, за да го сграбчи.

– Твоят живот много ли е напрегнат? – рязко ме попита дои Хенаро.

– Според мен, да – казах аз убедено.

– Мислиш ли, че можеш да уловиш твоя кубически сантиметър късмет? – попита ме дон Хуан недоверчиво.

– Убеден съм, че го правя непрекъснато – казах аз.

– Според мен ти си нащрек само за неща, които знаеш – каза дон Хуан.

– Може и да се лъжа, но наистина съм убеден, че днес съзнавам нещата повече от когато и да било в моя живот – казах аз и наистина го мислех.

Дон Хенаро закима одобрително с глава.

– Да – каза той тихо, сякаш говореше на себе си. – Малкият Карлос е наистина напрегнат и абсолютно нащрек.

Усетих, че ме взимат на подбив. Реших, че твърдението ми за моето състояние на напрегнатост може и да ги е подразнило.

– Не се хваля – казах аз.

Дон Хенаро вдигна вежди и изду ноздри. Хвърли поглед към бележника ми и се престори, че пише.

– Според мен Карлос е по-напрегнат от всякога – каза дон Хуан на дон Хенаро.

– Може да е прекалено напрегнат – отвърна рязко дон Хенаро.

– Сигурно е така – заключи дон Хуан.

Не знаех как да се намеся и замълчах.

– Помниш ли, когато блокирах колата ти? – попита между другото дон Хуан.

Въпросът му беше рязък и нямаше нищо общо с това, за което говорехме. Ставаше дума за оня път, когато не бях могъл да запаля колата, докато той не ми каза да го сторя.

Отбелязах, че никой не би забравил такова нещо.

– Нищо особено – увери ме дон Хуан най-искрено. – Просто нищо. Вярно ли е, Хенаро?

– Вярно е – каза безразлично дон Хенаро.

– Какво искаш да кажеш? – попитах аз с тон на протест. – Което направи през оня ден беше наистина извън разума ми.

– Не казваш кой знае какво – възрази дон Хенаро.

Двамата се разсмяха, а след това дон Хуан ме потупа по гърба.

– Хенаро може да направи много повече от блокирането на една кола – продължи той. – Вярно ли е, Хенаро?

– Вярно е – отвърна Хенаро, цупейки устни като дете.

– И какво може да направи? – попитах аз, опитвайки се да изглеждам спокоен.

– Хенаро може да отмъкне цялата ти кола! – извика дон Хуан с дълбок глас; после добави със същия тон: – Вярно ли е, Хенаро?

– Вярно е – отвърна Хенаро с най-силния човешки глас, който бях чувал.

Неволно подскочих. Тялото ми се стърчи от три-четири нервни спазми.

– Какво искаш да кажеш – да ми отмъкне цялата кола? – попитах аз.

– Какво исках да кажа, а, Хенаро? – попита дон Хуан.

– Искаше да кажеш, че мога да вляза в колата, да запаля мотора и да си отида – отговори дон Хенаро с неубедителна сериозност.

– Вземи му колата, Хенаро – подкани го дон Хуан шеговито.

– Готово! – каза дон Хенаро, намръщи се и ме погледна косо. Забелязах, че когато се намръщи, веждите му затрепкаха, което направи погледа му дяволит и проникателен.

– Добре! – каза дон Хуан спокойно. – Да отидем там и да разгледаме колата.

– Хайде! – повтори като ехо дон Хенаро. – Да отидем там и да разгледаме колата.

Изправих се много бавно. В момента не се сещах какво да направя, но дон Хуан ми даде знак да стана.

Запътихме се към неголямото възвишение пред къщата на дон Хуан. Двамата вървяха от двете ми страни: дон Хуан отлясно, а дон Хенаро отляво. Бяха на около два метра пред мен, през цялото време в моето полезрение.

– Хайде да разгледаме колата – каза пак дон Хенаро.

Дон Хуан задвижи ръце, сякаш намотаваше невидима прежда; дон Хенаро направи същото и повтори: „Хайде да разгледаме колата“, Вървяха сякаш на подскоци. Стъпките им бяха по-дълги от обичайното, а ръцете им се движеха, сякаш биеха с камшици или бухаха с пръчки нещо невидимо пред тях. Никога не бях виждал дон Хуан да гримасничи така и донякъде се притеснявах, като го гледах.

Стигнахме върха и аз отправих поглед надолу към подножието на хълма, на петдесетина метра от нас, където бях паркирал колата. Изведнъж стомахът ми се сви. Колата не беше там! Затичах надолу. От колата нямаше и помен! В един миг бях напълно объркан. И направо дезориентиран.

Бях паркирал колата там рано сутринта, когато пристигнахме. Преди около половин час бях отишъл да взема нови листа за писане. По

същото време бях решил да оставя прозорците отворени заради непоносимата жегата, но многобройните комари и други летящи насекоми, които изобилстваха на това място, ме бяха накарали да променя намерението си и аз бях оставил колата, както обикновено, заключена.

Огледах се отново. Отказах да повярвам, че колата я няма. Тръгнах към края на празната площ. Дон Хуан и дон Хенаро ме последваха и застанаха от двете ми страни, правейки точно това, което правех аз: взираха се в далечината да видят дали колата не се вижда някъде. За момент ми се зави свят, което отприщи в мен някакво нездраво чувство на раздразнение. Те като че го забелязаха и запристъпваха около мен, движейки ръце, сякаш месят тесто.

– Какво според теб е станало с колата, Хенаро? – попита дон Хуан хрисимо.

– Откарах я – каза дон Хенаро и направи удивително движение, сякаш сменя скоростите и управлява с кормило. Прегъна крак все едно, че сяда, и няколко секунди остана в това положение, очевидно поддържан единствено от мускулите на краката си; после премести тежестта върху десния си крак и опъна левия, за да покаже как настъпва педала на съединителя. Издаде с устните си звук на мотор; а накрая на всичко отгоре се престори, че се удря в някаква буца на пътя, и се заклати на две страни, давайки пълна представа за некадърния шофьор, който подскача, без да изпуска кормилото.

Мълчаливото представление на дон Хенаро беше смайващо. Дон Хуан се размая така, че едва си пое дъх. Поисках да се присъединя към веселието им, но бях неспособен да се отпусна. Усетих нещо застрашително и обезпокояващо. Обзе ме възбуда, каквато никога през живота си не бях изпитвал. Чувствах, че вътрешно горя, и започнах да ритам малките камъчета по земята, а накрая се заех да ги хвърлям с несъзнателна и неочаквана ярост. Гневът сякаш беше някъде извън мен и внезапно ме бе обгърнал. После раздразнението ме напусна така загадъчно, както ме бе обхванало. Поех дълбоко въздух и се почувствах по-добре.

Не смеех да погледна дон Хуан. Моят изблик на гняв ме притесняваше, но в същото време изпитвах желание да се разсмея. Дон Хуан дойде при мен и ме потупа по гърба. Дон Хенаро сложи ръка на рамото ми.

– Всичко е наред! – каза дон Хенаро. – Предай се на чувствата си. Разбий носа си, нека потече кръв. После можеш да вземеш един камък и да си избиеш зъбите. Ще ти стане по-добре! Ако това не помогне, със същия камък можеш да си премажеш топките на ей оная скала.

Дон Хуан се закикоти. Казах им, че се срамувам, защото съм се държал толкова зле. Не знаех какво ме беше прихванало. Дон Хуан изказа убеждението си, че знам точно какво се е случило, че само се пресструвам и че тъкмо това мое поведение било причината да се разгневя.

Дон Хенаро беше необикновено внимателен; той непрекъснато ме потупваше по гърба.

– С всички ни се случва – каза дон Хуан.

– Какво искаш да кажеш, дон Хуан? – попита дон Хенаро, имитирайки гласа ми и шегувайки се с моя навик да задавам въпроси на дон Хуан.

Дон Хуан каза някои абсурдни неща като: „Когато светът е обърнат наопаки, ние сме нормални, но когато светът е нормален, ние сме наопаки. Когато обаче и светът, и ние сме си нормални, мислим си, че сме наопаки...“. Той продължи все в тоя дух, дърдорейки глупости, докато дон Хенаро ме имитираше как си взимам бележки. Той пишеше върху невидими листа, издувайки ноздри, докато движи ръка, очите му широко разтворени и вторачени в дон Хуан. Дон Хенаро бе схванал усърдието ми да пиша, без да поглеждам в бележника си, за да не допусна да се наруши естественият поток на разговора. Представлението беше направо изумително смешно.

Изведнъж усетих лекота, почувствах се щастлив. Техният смях ме облекчаваше. В един миг се отпуснах и от душа се разсмях. Сетне обаче умът ми навлезе в ново състояние на осъзнаване, на объркване и раздразнение. Усетих как всичко, което става в момента, е невъзможно; всъщност според логичния порядък, посредством който бях свикнал да преценявам света около себе си, всичко това бе невъзможно да се възприеме. И все пак като наблюдател виждах, че колата ми не е там. Хрумна ми, както винаги се беше случвало, когато дон Хуан ме бе изправял пред необясними явления, че те ме мамят с най-обикновени средства. Винаги, когато бе под натиск, умът ми неволно и последователно повтаряше една и съща конструкция. Започнах да пресмятам колко съмишленици са били нужни на дон Хуан и дон Хенаро, за да повдигнат колата ми и да я преместят от мястото, където я бях паркирал. Бях абсолютно сигурен, че здраво съм заключил вратите; ръчната спирачка бе вдигната; колата беше на скорост; кормилото беше заключено. За да я придвижат, трябваше да я повдигнат. За тази задача щеше да е необходима сила, каквато според мен никой от тях не би могъл да има. Друга възможност беше някой, който да се е уговорил с тях, да разбие колата, да я подкара и да избяга с нея. За това бяха необходими специални знания, каквито

те не притежаваха. Единственото друго възможно обяснение беше да са ме хипнотизирали. За мен движенията им бяха толкова нови и тъй подозрителни, че ми се зави свят от размишления. Реших, че ако ме хипнотизирваха, щях да бъда в състояние на променено съзнание. От моя опит с дон Хуан бях забелязал, че в такива състояния човек е неспособен да поддържа адекватно умствено регистриране на времето. Във всички състояния на необикновена реалност, каквито бях изпитвал до този момент, никога не беше имало траен ред по отношение на времето и моето заключение беше, че ако останех нащрек, щеше да дойде момент, в който да загубя представа за логичното протичане на времето. Все едно например в даден момент да гледам някоя планина и изведнъж, в следния момент на съзнанието да разбере, че гледам някаква равнина в обратната посока, но без да помня да съм се обърнал. Усещах, че ако в момента с мен ставаше нещо подобно, бих могъл да обясня какво става с колата ми като един пример на хипноза. Реших, че единственото нещо, което мога да сторя, е да наблюдавам всяка подробност с изтезаваща настойчивост.

– Къде е колата ми? – попитах аз, обръщайки се към двамата.

– Къде е колата, Хенаро? – попита дон Хуан също свършено сериозен.

Дон Хенаро започна да преобръща малките камъчета и да гледа под тях. Обходи трескаво цялата равна местност, където бях паркирал колата. Не остави ни едно камъче, без да го обърне. От време на време ми се преструваше, че се ядосва, и захвърляше камъчето в храсталаците.

Дон Хуан, изглежда, се радваше извънмерно на сцената. Той се кискаше и кикотеше и почти бе забравил присъствието ми.

Тъкмо дон Хенаро бе запокитил едно камъче в изблик на престорен протест, когато се озова пред възголям камък, единственият голям и тежък камък там, където бях паркирал. Опита да го обърне, но той беше прекалено тежък и доста дълбоко вкопан в земята. Замъчи се и запъшка, докато целият се изпоти. После седна върху камъка и извика дон Хуан да му помогне.

Дон Хуан се обърна към мен с грейнала усмивка и каза:

– Ела да помогнем на Хенаро.

– Какво прави той? – попитах аз.

– Търси ти колата – каза дон Хуан спокойно и точно.

– За бога! Как може да я намери под камъчетата? – запротестирах аз.

– За бога, защо не? – сопна се дон Хенаро и двамата прихнаха да се

смеят.

Не можахме да помръднем камъка. Дон Хуан предложи да отидем до къщата и да потърсим дебело дърво, което да използваме като лост.

По пътя към къщата им казах, че постъпките им са абсурдни и че всичко, което правят с мен, е ненужно. Дон Хенаро ме изгледа.

– Хенаро е много старателен – каза дон Хуан със сериозно лице. – Той е толкова старателен и усърден, колкото си и ти. Сам казваш, че никога не оставяш камъче необърнато. Той върши същото.

Дон Хенаро ме потупа по рамото и каза, че дон Хуан има пълно право и че всъщност той иска да бъде като мен. Той ме погледна с налудничав блясък в очите и разшири ноздри.

Дон Хуан плесна с ръце и удари шапка в земята.

След дълго търсене около къщата за дебел прът дон Хенаро намери дълъг и доста дебел кол, част от някаква подпора на къщата. Нараме го и се запътихме обратно към мястото, където преди бе паркирана колата ми.

Докато се изкачвахме по високия хълм и приближавахме завоя на пътеката, откъдето можех да видя равното място за паркиране, аз внезапно прозрях. Хрумна ми, че ще намеря колата си, преди те да я видят, но когато погледнах надолу, в подножието на хълма нямаше кола.

Дон Хуан и дон Хенаро като че разбраха какво ми е дошло на ум и се затичаха след мен, смеейки се гръмогласно.

Щом стигнахме в подножието на хълма, те се заеха незабавно за работа. Няколко секунди ги наблюдавах. Действията им бяха необясними. Не се преструваха, че работят; те наистина бяха погълнати от задачата да обърнат големия камък, за да видят дали колата ми не е отдолу. Това ми дойде вече прекалено много и аз се присъединих към тях. Те пъскаха и крещяха, а дон Хенаро виеше като койот. Бяха плувнали в пот. Забелязах колко страшно здрави са телата им, особено на дон Хуан. До тях аз бях един хилав младеж.

Много скоро и аз започнах обилно да се потя. Накрая успяхме да обърнем големия камък и дон Хенаро заразглежда калта под него с влудяващо търпение и старание.

– Не. Не е тук – съобщи той.

Това изречение хвърли и двамата на земята от смях.

Нервно се разсмях. Дон Хуан като че ли наистина се запревива от болка, покри лице и остана да лежи: тялото му се тресееше от смях.

– В каква посока тръгваме сега? – попита дон Хенаро след продължителна почивка.

Дон Хуан посочи с глава.

– Къде отиваме? – попитах аз.

– Да търсим колата ти! – каза дон Хуан и дори не се усмихна.

Те отново тръгнаха от двете ми страни и заедно се упътихме към горичката. Едва бяхме изминали няколко метра, когато дон Хенаро направи знак да спрем. Отиде на пръсти до един закръглен храст и няколко стъпки по-нататък, надникна между клоните и каза, че колата не е там.

Повървахме още малко и тогава дон Хенаро направи знак с ръка да мълчим. Изгърби се, застанал на пръсти, и протегна ръце над главата си. Пръстите му бяха свити като лапа. От мястото, където се намирах, тялото на дон Хенаро имаше формата на буквата S. За секунда той остана в това положение и после буквално плонжира с глава напред и скочи до един дълъг клон със сухи листа. Внимателно го повдигна и разгледа и отново отбеляза, че и там колата я няма.

Когато навлязохме в гъстаката, той занадзърта зад клоните, закатери се по ниските дървета, за да надникне между листата им, само и само да заяви, че колата я няма и там.

Между другото аз мислено запечатвах в ума си всичко, което докосвах или съглеждах. Последователността и редът, по който гледах света около мен, бяха както винаги непрекъснати. Докосвах камъни, храсти, дървета. Местех поглед от това, което беше непосредствено пред мен, към онова, което бе по-нататък, завъртайки очи на едната, а сетне на другата страна. Според пресмятанията ми, вървах през чапарала, както обикновено бях правил десетки пъти.

По едно време дон Хенаро легна по корем и ни помоли да направим същото. Опря брадичка на оплетените си ръце. Дон Хуан стори същото. Двамата започнаха да се взират в ред малки издатини на пътя, които приличаха на миниатюрни възвишения. Изведнъж дон Хенаро замахна с дясната си ръка и затисна нещо. Изправи се бързешката, след него и дон Хуан. Дон Хенаро протегна стиснатата си ръка към нас и ни направи знак да приближим и погледнем. После бавно я разтвори. Преди да я отвори напълно, оттам излетя нещо голямо и черно. Движението бе тъй внезапно, а това, което излетя, толкова голямо, че аз отскочих назад и едва не загубих равновесие. Дон Хуан ме подкрепи да не падна.

– Не беше колата – каза със съжаление дон Хенаро. – Беше някаква проклета муха. Жалко!

Двамата ме заразглеждаха. Стояха пред мен и не ме гледаха направо, а с присвити очи. Дълго ме наблюдаваха.

– Муха беше, нали? – попита ме дон Хенаро.

– Мисля, че да – казах аз.

– Не мисли! – заповяда ми властно дон Хуан. – Какво видя?

– Видях как от ръката му излетя нещо голямо колкото врана – казах аз.

Думите ми абсолютно покриваха онова, което бях видял, и в никакъв случай не съдържаха шега, но те навярно ги взеха за най-смешните думи, произнесени през този ден. И двамата заподскачаха и се разсмяха до задушаване.

– Мисля, че му стига на Карлос – каза дон Хуан. Гласът му бе сякаш пресипнал от смеха.

Дон Хенаро каза, че възнамерява да намери колата ми, че желание то му става все по-силно и по-силно. Дон Хуан заяви, че се намираме в неравна област и че никак няма да е хубаво, ако намерим колата тук. Дон Хенаро свали шапка и удължи връзката ѝ с едно въженце от торбичката си, после върза вълнения си колан на едно жълто пискюлче, прикрепено на периферията.

– Ще направя от шапката си хвърчило – ми каза той.

Гледах го и знаех, че се шегува. Винаги се бях смятал за майстор на хвърчила. Като дете правех най-сложните хвърчила и бях уверен, че периферията на сламената шапка е прекалено крехка, за да издържи на вятъра. От друга страна, дъното на шапката беше твърде дълбоко и вятърът щеше да се върти в него, което щеше да направи невъзможно повдигането на шапката от земята.

– Не мислиш, че ще литне, нали? – попита ме дон Хуан.

– Зная, че няма да литне – казах аз.

Дон Хенаро не обърна внимание и привърши, като върза дълго въженце към своята шапка-хвърчило.

Денят беше ветровит и дон Хенаро се затича надолу, докато дон Хуан държеше шапката, после дон Хенаро дръпна въженцето и проклетата вещ наистина полетя.

– Гледай, гледай какво хвърчило! – закрещя дон Хенаро.

То се заклатушка няколко пъти, но остана във въздуха.

– Не сваляй очи от хвърчилото – каза твърдо дон Хуан.

За момент усетих, че ми се завива свят. Загледан в хвърчилото, си спомних ясно друг един момент: сякаш сам бях полетял като хвърчило, както бях правил, когато по хълмовете на родния ми град бе ветровито.

В един кратък миг споменът ме погълна и аз загубих представа за времето.

Дочух как дон Хенаро крещи нещо и видях как шапката се заклати,

а сетне падна на земята, където беше колата ми. Всичко стана с такава скорост, че няхах ясна представа как се бе случило. Зави ми се свят и аз зарях мисли. В ума ми се бе запечатал някакъв много объркан образ. Или виждах как шапката на дон Хенаро се превръща в моята кола, или виждах как шапката пада на покрива на колата. Искаше ми се да повярвам на второто, че дон Хенаро бе използвал шапката си, за да покаже къде е колата ми. Не че имаше някакво значение – и едното бе страшно като другото, но мислите ми просто се бяха впримчили в този произволен детайл, за да запазят първоначалното ми душевно равновесие.

– Не се измъчвай – чух да казва дон Хуан.

Усетих как нещо в мен се издига на повърхността. Мисли и образи заприиждаха на безразборни вълни, сякаш заспивах. Бях вперил поглед в колата онемял. Тя се намираще на камениста площадка на трийсетина метра от нас. Сякаш някой наистина току-що я бе поставил там. Затичах към нея и я разглеждах.

– По дяволите! – извика дон Хуан. – Какво си вперил очи в тая кола. *Спри света!*

После като в сън го чух да крещи:

– Шапката на Хенаро! Шапката на Хенаро!

Обърнах се към тях. Те се визираха право в мен. Очите им бяха пронизващи. Усетих болка в стомаха. В миг ме заболя главата и ми стана лошо.

Дон Хуан и дон Хенаро ме гледаха с интерес. Седнах за малко до колата и тогава, съвсем механично, отворих вратата и пуснах дон Хенаро да седне на задната седалка, Дон Хуан влезе след него и седна. Реших, че всичко това е много странно, защото обикновено той сядаше на предната седалка.

Насочих колата към къщата на дон Хуан в някаква омая. Съвсем не бях на себе си. Стомахът ми беше разбъркан, а чувството на гадене съсипваше всичката ми енергия. Карах машинално.

Чух как дон Хуан и дон Хенаро се смеят на задната седалка и се китят като деца. Чух как дон Хуан ме попита:

– Наближаваме ли?

Тъкмо в този момент съзнателно се извърнах към пътя. Действително бяхме съвсем близко до дома му.

– Пристигнахме – измърморих аз.

Те завиха от смях. Запляскаха с ръце и заудряха по бедрата си. Когато дойдохме до къщата, автоматично изскочих от колата и им отворих вратата. Пръв слезе дон Хенаро и ме поздрави за това, както се изрази,

най-хубаво и най-гладко пътешествие с кола през неговия живот. Дон Хуан каза същото. Не им обърнах кой знае какво внимание.

Заклучих колата и едвам се добрах до къщата. Преди да заспя, чух как дон Хуан и дон Хенаро се заливат от смях.

19 ДА СПРЕШ СВЕТА

Веднага щом се събудих на следния ден, заразпитвах дон Хуан. Той цепеше дърва зад къщата, но дон Хенаро не се виждаше никъде. Каза ми, че нямало за какво да говорим. Припомних му как бях успял да се овладее и как съм забелязал дон Хенаро да „плува по пода“, без да искам или да моля за каквито и да е обяснения, но моята съдържаност не ми бе помогнала да разбера какво точно беше станало. После, след изчезването на колата, автоматически се бях заел да търся логично обяснение, но и това не ми беше помогнало. Казах на дон Хуан, че настойчивостта ми да намеря обяснение не е нещо, което произволно съм избрал, за да бъде по-непоносим, а че е нещо тъй дълбоко вкоренено в мен, че надминава всички други съображения.

– То е като болест – каза аз.

– Няма болести – отговори спокойно дон Хуан. – Има само слабости. А ти имаш слабости да правиш опити всичко да обясняваш. При тебе вече не са необходими обяснения.

Настоях, че мога да действам само ако между нас царят ред и разбирателство. Напомних му, че откакто общувам с него, рязко съм променил същността си и че тази промяна е станала възможна единствено, защото съм способен да си обясня причините за промяната.

Дон Хуан кротко се засмя. Дълго време не проговори.

– Много си умен – каза накрая той. – Връщаш се там, където винаги си бил. Този път обаче няма да можеш. Няма къде да се върнеш. Вече нищо няма да ти обяснявам. Онова, което Хенаро направи с теб снощи, го направи с тялото ти, затова нека тялото ти решава занаят.

Тонът на дон Хуан беше приятелски, макар и необикновено отнесен, и това ме накара да се почувствам непреодолимо самотен. Споделих колко съм тъжен. Той се усмихна. Пръстите му внимателно стиснаха ръката ми.

– И двамата сме същества, които ще умрат – каза той кротко. – Не ни остава време за това, което сме свикнали да правим. Сега ти трябва

да приложиш цялото *неправене*, на което съм те научил, и да *спреш света*.

Той стисна отново ръката ми. Направи го енергично и приятелски; сякаш ме уверяваше, че е загрижен за мен и ме обича, и в същото време усещах непреклонната му цел.

– Това е моят жест спрямо теб – каза той, задържайки за миг ръка върху моята. – Сега ти трябва да отидеш сам в тези приятелски планини. – И посочи с брадичка далечната планинска верига на югоизток.

Каза, че трябва да остана там, докато тялото ми повели да си тръгна, и едва тогава да се завърна в неговата къща. Съобщи ми, че не иска да му казвам нищо, нито да чакам още, и леко ме побутна към колата.

– Какво трябва да направя там? – попитах аз.

Той не отговори, а ме погледна, като заклати глава.

– Престани! – каза той накрая. После посочи с пръст на югоизток.

– Върви там! – отсече той.

Поех на юг, после на изток, по пътищата, по които винаги бяхме се движили с дон Хуан. Паркирах колата край мястото, където свършваше черният път, а след това тръгнах по една позната пътека, докато стигнах високото плато. Нямах представа какво да правя там. Започнах да обикалям, търсейки място за почивка. Изведнъж съгледах малко пространство, вляво от мен. Изглежда, химическият състав на почвата на това място беше друг и все пак, когато съсредоточих поглед върху него, не видях нищо, което да определя тази разлика. Застанах на няколко крачки разстояние и се опитах да „почувствам“, както дон Хуан винаги ми бе препоръчвал да правя.

Стоях неподвижен може би час. Мислите ми започнаха постепенно да намаляват, докато накрая престанах да говоря на себе си. После усетих някакво раздразнение. Това усещане, изглежда, се ограничаваше в стомаха ми и се заостряше, щом извърнех лице към въпросното място. Бях отворен от него и се принудих да се отдалеча. Заоглеждах околността с кръстосани очи и след като походих малко, стигнах до една голяма плоска скала. Спрях пред нея. На тази скала нямаше нищо особено, което да ме привлече. Не открих по нея и някакъв специфичен цвят, нито блясък, и все пак тя ми хареса. Тялото ми се чувстваше добре. Изпитах някакво физическо успокоение и приседнах.

Цял ден се разхождах из това високо плато и околните възвишения, без да зная какво да правя или да очаквам. По здрач се върнах на равната скала. Знаех, че ако прекарам нощта там, нищо няма да ми се случи.

На следващия ден си позволих да продължа на изток към високите

планини. Късно следобед пристигнах до друго, още по-високо плато. Струваше ми се че и преди съм го виждал. Огледах се, за да се ориентирам, но не можах да разпозная нито един от заобикалящите ме върхове. След като най-грижливо избрах подходящо място, седнах да почина на края на оголена скалиста местност. Почувствах топлота и покой. Опитвах се да отсипя малко храна от кратуната, но тя беше празна. Пийнах вода. Беше топла и застояла. Реших, че нищо не ми остава, освен да се върна в къщата на дон Хуан, и се замислих дали веднага да не си тръгна обратно. Легнах по корем и отпуснах глава върху ръката си. Не ми беше удобно и няколко пъти променях положението си, докато накрая се озовах с лице на запад. Слънцето се бе спуснало вече ниско. Очите ми бяха уморени. Сведох ги към земята и съгледах голям черен бръмбар. Излизахе иззад малко камъче и буташе топче тор, два пъти по-голямо от него. Дълго време наблюдавах движенията му. Насекомото, изглежда, не обръщаше внимание на моето присъствие и продължаваше да бутва своя товар по камъните, корените, вдлъбнатините и издатините на земята. Доколкото разбирах, бръмбарът не съзнаваше, че съм там. Хрумна ми, че не мога да знам дали насекомото съзнава моето присъствие; тази мисъл предизвика серия от размисли за естеството на света на това насекомо по отношение на моя. Бръмбарът и аз живеехме в един и същи свят, а както се виждаше, този свят не беше един и същ за нас двамата. Задълбочих се да го наблюдавам, удивен от гигантската сила, която му беше нужна, за да носи товара си по камъни и пукнатини.

Дълго време гледах насекомото, а след това осъзнах колко тихо е около мен. Само вятърът свиреше между клоните и листака на чапарала. Вдигнах поглед, обърнах се на лявата си страна някак рязко и неволно и с крайчеца на окото си зърнах неясна сянка или проблясък върху един камък, на няколко крачки от мен. Отначало не обърнах внимание, но сетне ми хрумна, че проблясването беше от лявата ми страна. Обърнах се отново внезапно и успях съвсем ясно да забележа сянка върху камъка.

Обзет бях от загадъчното усещане, че сянката мигновено се спусна надолу към земята и почвата я погълна, както попивателната хартия попива мастилена капка. Студена тръпка пролази по гърба ми. Мина ми през ума, че смъртта наблюдава и мен, и бръмбара.

Потърсих насекомото отново, но не можах да го намеря. Помислих, че навярно вече е пристигнало на предназначението си и е пуснало своя товар в някоя дупчица в земята. Положих лице върху гладкия камък.

Бръмбарът се появи от една дълбока дупка и спря на няколко

сантиметра от лицето ми. Той сякаш ме гледаше и за момент усетих как осъзнава присъствието ми, навярно както аз осъзнавах присъствието на своята смърт. Потреперах. В края на краищата бръмбарът и аз не бяхме толкова различни. Смъртта като сянка ни измерваше и двамата иззад камъка. Бях необикновено развълнуван. Бръмбарът и аз се намирахме при еднакви условия. Никой от нас не беше по-добре. Нашата смърт ни правеше равни.

Вълнението и радостта ми бяха тъй безмерни, че се разридах. Дон Хуан беше прав. Той винаги беше прав. Аз живеях в много загадъчен свят и като всички останали бях много загадъчно същество; въпреки това с нищо не превъзхождах един бръмбар. Избърсах очи и докато ги търках с опакото на ръката си, видях човек, или нещо, което имаше форма на човек. Беше вдясно от мен на около петдесет крачки. Седнах и напрегнах поглед. Слънцето почти докосваше хоризонта и жълтеникавото му сияние ми пречеше да виждам добре. В този момент дочух особен рев. Приличаше на далечен реактивен самолет. Когато съсредоточих вниманието си на него, ревят нарасна, докато се превърна в продължително остро метално бръмчене, после омекна и накрая зазвуча чародейно и мелодично. Мелодията приличаше на вибрациите на електрически ток. Образът, който изплува в ума ми, беше на две електрически сфери, които се доближават една до друга, или два правоъгълни блока наелектризиран метал, които се трият един в друг и после се блъсват, за да спрат когато съвсем се изравнят. Отново се напрегнах да видя дали мога да различа някакъв човек, който като че се криеше от мен, но успях да открия само тъмни очертания по храстите. Вдигнах ръце, за да засенча очите си. В този момент слънчевото сияние се промени и тогава разбрах, че онова, което виждах, беше само оптическа измама, игра на сенките и листата.

Преместих поглед и съгледах един койот, който спокойно тичаше през полето. Койотът беше близо до мястото, където бях помислил, че виждам човек. Той тича петдесетина метра на юг, сетне спря, обърна се и тръгна към мен. Изкрещях няколко пъти, за да го подплаша, но той продължи към мен. За момент размислих. Можеше да е разярен и дори се приготвих да събера няколко камъка, за да се защита в случай на атака. Когато животното приближи на три-четири метра, забелязах, че никак не се вълнува, напротив, изглеждаше спокойно и неподплашено. Намали крачка и спря на метър от мен. Загледахме се, а след това койотът дойде още по-близо. Кафявите му очи бяха приветливи и бистри. Седнах на камъните, а койотът почти ме докосна. Онемях. Никога не бях

виждал толкова отблизо див койот и единственото нещо, което ми хрумна в този момент, бе да го заговоря. Започнах, както човек би говорил на някое познато куче. След това обаче реших, че койотът ми „отговаря“. Бях абсолютно сигурен, че е казал нещо. Смутих се, но нямах време да размишлявам над чувствата си, защото койотът отново „заговори“. Не че животното произнасяше някакви думи, както съм свикнал да чувам думи, изразени на глас от човешки същества, то по-скоро произнасяше някакво „чувство“. Но не като чувството, което човек изпитва, когато любимото домашно животно общува със своя господар. Койотът наистина каза нещо; той предаваше някаква мисъл, която наподобяваше изречение. Аз бях казал: „Как си, малки койоте?“ и, струва ми се, чух отговора на животното: „Много добре, а ти?“ После койотът повтори изречението и аз скочих на крака. Животното не помръдна. Дори не се стресна от внезапното ми подскачане. Очите му бяха все така приветливи и бистри. То легна по корем, наклони глава и попита: „Защо се страхуваш?“ Аз седнах с лице към него и проведох най-загадъчния разговор, който бях водил през живота си. Накрая то ме попита какво правя тук и аз казах, че съм дошъл да „спра света“. Койотът каза: „Ке буено!“, и тогава разбрах, че този койот е двуезичен. Съществителните и глаголите на изреченията му бяха на английски език, а съюзите и междуметията – на испански. Мина ми през ум, че се намирам в присъствието на койот чикано. Разсмях се на цялата тази нелепица и смехът така ме обзе, че накрая изпаднах в истерия. Чак тогава върху мен падна с цялата си тежест невъзможността на това, което ставаше тук, и умът ми започна да се съмнява. Койотът се изправи и очите ни се срещнаха. Втрещих се в тях. Усетих как ме притеглят и изведнъж животното стана лъчисто: започна да блести. Паметта ми сякаш разиграваше отново спомена за някакво друго събитие от преди десет години, когато под влиянието на пейота бях станал свидетел на метаморфозата на едно обикновено куче, което се бе превърнало в незабравимо сияйно същество. Сега койотът сякаш бе пуснал в ход спомена и това отминало събитие сякаш бе призовано и се наслагваше върху формата на койота; койотът беше флуидно, течено, лъчисто същество. Сиянието му беше ослепително. Поисках да закрия очи с ръцете си, за да ги предпазя, но не можех да помръдна. Лъчистото същество докосна някаква неопределена част от мен и тялото ми изпита чудна, неопишуема топлина и блаженство, сякаш допирът ме бе накарал да експлодирам. Вцепених се. Не можех да усетя краката си, нито бедрата, нито която и да е част от тялото си и въпреки това нещо ме държеше изправен.

Нямах представа колко съм стоял в това положение. Междувременно сияйният койот и върхът, където се намирах, се бяха стопили. В мен нямаше нито чувства, нито мисли. Всичко бе изчезнало и сега аз се носех свободно.

Изведнъж усетих удар по тялото си и бях обгърнат от нещо, което ме сгря. Осъзнах, че слънцето ме огрява. Успях неясно да различа в далечината на запад планинска верига. Слънцето беше почти на хоризонта. Гледах право в него и тогава видях „линиите на света“. В действителност бях свидетел на най-необикновеното излъчване на фосфоресциращи бели линии, които се кръстосваха навсякъде около мен. За момент помислих, че виждам слънчевата светлина така, както се разслоява от миглите ми. Примигнах и отново погледнах. Линиите бяха постоянни и се наслаждавах или се излъчваха от всичко наоколо. Завъртях се и заразглеждах един необикновено нов свят. Линиите бяха видими и неподвижни, дори когато отклонявах поглед от слънцето.

Стоях на върха в състояние на екстаз безкрайно дълго, както ми се стори, макар че цялото това събитие сигурно бе продължило само няколко минути, може би само докато слънцето грееше, преди да достигне до хоризонта, но за мен изглеждаше безкрайно дълго. Усетих как нещо топло и успокоително се изцежда от света и от собственото ми тяло. Разбрах, че съм открил една тайна. Беше много просто. Испитах непознат прилив на чувства. Никога през живота си не бях изпадал в такава еуфория, такъв покой, такава всеобхватна прегръдка и въпреки това не можех да изразя с думи, нито дори с мисли разкритата тайна; тялото ми обаче я познаваше.

После или съм заспал, или съм припаднал. Когато отново се съвзех, лежах на скалите. Станах. Светът беше същият като преди. Здравчаваше се, затова незабавно се отправих към колата си.

Дон Хуан беше сам в къщата, когато пристигнах на следващата сутрин. Попитах го за дон Хенаро и той ми каза, че бил някъде наблизко да свърши някаква поръчка. Без да се бавя, му заразказвах за необикновените си приключения. Той ме слушаше с явен интерес.

– Ти просто си *спрял света* – заяви той, след като свърших разказа си.

За момент останахме безмълвни, а след това дон Хуан каза, че трябва да благодаря на дон Хенаро за помощта. Изглеждаше необикновено доволен от мен. Непрекъснато ме тупаше по гърба и тихичко се смееше.

– Немислимо е все пак един койот да говори – казах аз.

– Той не е говорил – отвърна дон Хуан.

– Какво тогава?

– Тялото ти за първи път е започнало да разбира. Но най-напред ти не си успял да усетиш, че това не е било койот, и, второ, той естествено не е говорил, както ти и аз сега.

– Койотът наистина говореше, дон Хуан!

– Ето кой говори глупости. След толкова години учение би трябвало да знаеш повече. Вчера ти си *спрял света* и може би дори си *видял*. Някакво магическо същество ти е казало нещо и тялото ти е успяло да го разбере, защото светът се е бил разпаднал.

– Светът беше същият, какъвто е днес, дон Хуан.

– Не е вярно. Днес койотите не ти казват нищо и ти не можеш да *видиш* линиите на света. Вчера си направил това, просто защото нещо в теб е спряло.

– Какво е това нещо, което е спряло в мен?

– Онова, което вчера е спряло в теб, е същото, за което хората ти казват, че представлява светът. Разбираш ли, от рождение хората ни разправят, че светът е еди-какъв си и еди-какво си и естествено ние нямаме друг избор, освен да виждаме света, какъвто го виждат хората, които ни разказват за него.

Спогледахме се.

– Вчера светът е станал такъв, какъвто ти го описват магьосниците – продължи той. – В този свят койотите говорят, а също и елените, както веднъж ти разправях, и гърмящите змии, и дърветата и всички други живи същества. Онова, на което искам да те науча обаче, е да *виждаш*. Сега ти сигурно вече знаеш, че да *видиш*, можеш само когато се провдеш между световите – света на обикновените хора и света на магьосниците. Сега ти си точно между двата. Вчера си повярвал, че един койот е разговарял с теб. Всеки магьосник, който не може да *вижда*, би повярвал в същото, но този, който *вижда*, знае, че ако повярва в това, човек ще бъде прикован в царството на магьосниците. Според същия знак ако човек не повярва, че койотите говорят, ще бъде прикован в царството на обикновените хора.

– Да не би да искаш да кажеш, дон Хуан, че нито светът на обикновените хора, нито светът на „магьосниците“ е истински?

– И двата свята са истински. Те могат да ти въздействат. Например ти би могъл да попиташ този койот за всичко, което искаш да научиш, и той щеше да е принуден да ти даде отговор. Тъжното е само, че на койоти не може да се разчита. Те са мошеници. Съдбата ти е отредила да нямаш животински другар, на който да можеш да разчиташ.

Дон Хуан обясни, че койотът ще ми бъде другар, докато съм жив, и че в света на магьосниците не е много желателно да имаш за приятел койот. Каза също, че щяло да бъде идеално за мен, ако съм разговарял с гърмяща змия, тъй като те били удивителни другари.

– Ако бях на твое място – добави той – никога нямаше да се доверявам на койот. Но ти си различен и можеш дори да станеш койот-магьосник.

– Какво означава койот-магьосник?

– Такъв, който изтръгва много неща от своите събратя койоти.

Поисках да продължа с въпросите, но той ми направи знак да спра.

– Видял си линиите на света – каза той. – Видял си някакво сияйно същество. Сега си почти готов да се срещнеш със своя съюзник. Ти знаеш, разбира се, че човекът, когото си видял в храстите, е твоят съюзник. Чул си неговия рев, приличен на звук от реактивен самолет. Той ще те чака в края на една равнина – равнина, до която ще те заведе аз.

Дълго време мълчахме. Дон Хуан бе скръстил ръце на корема. Палците му се движеха почти незабележимо.

– Хенаро също ще трябва да дойде с нас до тази долина – изведнъж каза той. – Той е оня, който ти помогна да *спреш света*.

Дон Хуан ме погледна с пронизващ поглед.

– Ще ти кажа още нещо – каза той и се засмя. – Сега вече наистина има значение. Оня ден Хенаро не бе преместил колата ти от света на обикновените хора. Той просто те накара да погледнеш света, както го гледат магьосниците, а колата ти не беше в тоя свят. Хенаро искаше да укроти твоята сигурност. Клоунското му държане разказа на тялото ти за абсурдността на опитите ти да разбереш всичко. И когато той пусна хвърчилото си, ти почти *видя*. Намери колата си и застана в двата свята. Причината, поради която едва не се пукнахме от смях, беше, че ти наистина си представи как ни връщаш от мястото, където помисли, че си намерил своята кола.

– Но как ме накара да *видя* света, както го виждат магьосниците?

– Аз бях с него. Ние двамата познаваме този свят. Щом човек опознае този свят, единственото, което му трябва, за да го създаде, е да използва допълнителния пръстен на силата, за който съм ти казвал, че го притежават магьосниците. Хенаро може да прави това много лесно, само като щракне с пръсти. Той те накара да се занимаваш часове наред да обръщаш камъчета, за да те разсее и да позволи на тялото ти да *види*.

Казах му, че събитията от последните три дена са нанесли непоправими вреди на моята представа за света. Казах, че никога през десетте

години, откакто се познавам с него, не съм се разтърсвал толкова, дори когато съм поглъщал психотропни растения.

– Силата на растенията само помага – каза дон Хуан. – Истината е, когато тялото разбере, че може да *види*. Едва тогава човек може да осъзнае, че светът, който гледаме всеки ден, е само описание. Аз исках да ти покажа тъкмо това. Жалко, че ти остава много малко време, преди да те поеме твоят съюзник.

– Трябва ли да ме поеме моят съюзник?

– Няма как да го избегнеш. За да *види*, човек трябва да се научи как магьосниците гледат света и затова съюзникът трябва да бъде призован, а щом това бъде сторено, той идва.

– Не би ли могъл ти да ме научиш да *виждам*, без да се призовава съюзникът?

– Не. За да *вижда*, човек трябва да се научи да гледа света по друг начин, а единственият начин, който аз зная, е този на магьосника.

ПЪТУВАНЕ КЪМ ИКСТЛАН

Дон Хенаро се върна около обяд и по предложение на дон Хуан тримата се отправихме с колата към планинската верига, където бях ходил предния ден. Изкачихме се по същата пътека, по която бях поел аз, но вместо да спрем на високото плато, както аз бях направил, продължихме нагоре, докато стигнем върха на ниската планинска верига, а после се заспускахме към равнината.

Спряхме да починем на върха на висок хълм. Дон Хенаро избра място. Машинално седнах, както бях правил винаги в тяхна компания, като дон Хуан остана от лявата ми страна, а дон Хенаро от дясната, образувайки така триъгълник.

Дивата растителност пръскаше красиви влажни отблясъци. След краткотраен пролетен дъжд зеленината искреше омайно.

– Хенаро ще ти каже нещо – обърна се към мен изведнъж дон Хуан.
– Ще ти разкаже за първата си среща със своя съюзник. Нали, Хенаро?

В гласа на дон Хуан се долавяше увещание. Дон Хенаро ме погледна и засвива устни, докато устата му заприлича на кръгла дупка. Той сви език към небцето и започна да отваря и затваря устата си, сякаш в спазми.

Дон Хуан го изгледа и силно се разсмя. Не знаех какво да мисля.

– Какво прави? – попитах дон Хуан.

– Той е кокошка! – каза той.

– Кокошка?

– Гледай, гледай устата му! Прилича на трътка на кокошка, която се готви да снесе яйце.

Спазмите на устата на дон Хенаро зачестиха. Погледът в очите му стана странен, налудничав. Устата му се отваряше, сякаш спазмите размиваха кръглата дупка. В гърлото му заклокочи крякане, той скръсти ръце на гърдите си с дланите навътре и най-безцеремонно изплю някаква пихтия.

– По дяволите! Не беше яйце – каза той със загрижено лице.

Стойката на тялото и изразът на лицето му бяха тъй комични, че не можах да сдържа смеха си.

– Сега, когато Хенаро едва не снесе яйце, може би ще ти каже за първата си среща със своя съюзник – настоя дон Хуан.

– Може би – каза дон Хенаро безразлично.

Помолих го да ми я разкаже.

Дон Хенаро стана, протегна ръце и гръб. Кокалите му изпукаха. После отново седна.

– Бях млад, когато за пръв път се сблъсках със съюзника си – каза накрая той. – Помня, че беше рано следобед. От зори бях излязал в полето и вече се връщах у дома. Изведнъж иззад един храст излезе съюзникът и ми препречи пътя. Беше ме чакал там и ми предложи да се преборим. Понечих да му обърна гръб и да си ида, но ми дойде на ум, че съм достатъчно силен, за да се справя с него. Макар и да се страхувах. Студени тръпки полазиха по гърба ми и вратът ми се скова като дъска. Между другото, обикновено това е знак, че си готов, имам предвид, когато вратът ти се втвърди.

Разтвори ризата и ми показа гърба си. Стегна мускулите на врата, на гърба и на раменете. Направи ми впечатление великолепната мускулатура на този човек. Сякаш споменът за срещата беше задействал всеки мускул в неговото тяло.

– В такъв момент – продължи той – трябва винаги да затваряш уста.

Обърна се към дон Хуан и каза:

– Нали?

– Да – отвърна спокойно дон Хуан. – Сътресението, което човек получава, когато се сблъска с един съюзник, е толкова голямо, че може да си отхапе езика или да си избие зъбите. Тялото трябва да е изправено и добре стъпило на земята, а краката трябва да се вкопчат в почвата.

Дон Хенаро се изправи и ми показа правилната стойка: тялото му – леко сгънато в коленете, ръцете – отпуснати от двете страни, а пръстите – малко свити. Изглеждаше ненапрегнат и все пак твърдо стъпил на земята. За момент остана в това положение, а когато помислих, че се готви да седне, той изведнъж се понесе напред с един удивителен скок, сякаш на краката си имаше прикачени пружини. Движението му бе тъй неочаквано, че аз паднах по гръб; но докато падах, си представих ясно как дон Хенаро сграбчва някакъв човек или нещо, което има формата на човек.

Отново седнах. Дон Хенаро още поддържаше огромното напрежение на цялото си тяло, после рязко отпусна мускулите си, върна се на мястото, където беше преди, и седна.

– Карлос току-що *видя* твоя съюзник – отбеляза между другото дон Хуан, – но е още слаб и пада.

– Наистина? – попита дон Хенаро наивно и разшири ноздри.

Дон Хуан го увери, че съм *видял*.

Дон Хенаро отново подскочи с такава сила, че аз паднах настрани. Той направи скока си толкова бързо, че наистина не можах да разбера как от седящо положение е скочил на краката си, за да се понесе напред.

Двамата се разсмяха несдържано и тогава дон Хенаро промени смеха си във вой, много подобен на този на койот.

– Да не си помислиш, че трябва да скачаш чак като Хенаро, за да сграбчиш съюзника си – каза дон Хуан предупредително. – Хенаро скача добре, защото има съюзник, който му помага. Ти трябва само да си стъпил добре на земята, за да понесеш удара. Трябва да стоиш също както Хенаро, преди да скочи, след това подскачаш напред и сграбчваш съюзника.

– Най-напред трябва да си целуне медальона – намеси се дон Хенаро.

Дон Хуан каза с престорена строгост, че не нося медальон.

– Ами тетрадките му? – настоя дон Хенаро. – Трябва да направи нещо с тетрадките – да ги сложи някъде, преди да скочи, или поне да набие с тях съюзника.

– Дявол да ме вземе! – каза дон Хуан, на вид наистина изненадан. – Хич не съм помислил за това. Обзалагам се, че за пръв път съюзник ще бъде повален с тетрадки.

Когато смехът на дон Хуан и койотският вой на дон Хенаро стихнаха, всички бяхме в много добро настроение.

– И какво стана, когато сграбчи твоя съюзник, док Хенаро? – попитах аз.

– Силен удар беше – каза дон Хенаро след миг колебание. Сякаш подреждаше мислите си. – Никога не си бях представял, че ще стане така – продължи той. – Беше нещо, нещо, нещо... като нищо, което мога да ти кажа. След като го сграбчих, почнахме да се въртим като пумпал. Съюзникът ме завъртя, но аз не го пусках. Полетяхме във въздуха тъй шеметно, че нищо не можех да виждам. Всичко беше в мъгла. Въртенето не преставаше. Изведнъж усетих, че отново стоя на земята. Огледах се. Съюзникът не ме беше убил. Бях цял. Бях си аз! Тогава разбрах, че съм победил. Най-накрая се бях сдобил със съюзник. Заподскачах от радост. Приказно усещане! Приказно! Огледах се да видя къде са намирам. Мястото ми беше непознато. Помислих, че съюзникът навярно ме беше пренесъл по въздуха и ме бе пуснал някъде много далеч оттам, където бяхме започнали да се въртим. Поогледах се. Реших, че домът ми сигурно е на изток, и се упътих в тази посока. Беше още рано. Срещата със съюзника не бе продължила много. Скоро намерих пътека и

сгледах група мъже и жени, които идваха към мен. Бяха индианци. Помислих, че са мацатеки. Заобиколиха ме и ме попитаха накъде отивам. „Отивам у дом в Икстлан“ – им казах. „Да не си се загубил?“ – попита ме някой. „Загубих се“ – казах аз. – „Защо?“ – „Защото Икстлан не е нататък. Икстлан е в обратната посока. Ние отиваме там“ – каза друг. „Ела с нас! – викнаха всички в глас. – Имаме храна!“

Дон Хенаро спря да говори и ме погледна така, сякаш очакваше да му задам въпрос.

– И какво стана? – попитах аз. – Отиде ли с тях?

– Не. Не отидох – каза той. – Защото те не бяха истински. Веднага го разбрах, в минутата, когато се появиха. Имаше нещо в гласовете им, в дружеското им поведение, което ги издаваше, особено когато поискаха да тръгна с тях. И взех, че избягах. Те завикаха след мен, замолиха ме да се върна. Виковете им ме преследваха, но аз продължих да бягам от тях.

– И кои бяха те! – попитах.

– Хора – отвърна рязко дон Хенаро. – Само дето не бяха истински.

– Били са като видения – обясни дон Хуан. – Като призраци.

– След като повървах – продължи дон Хенаро, – добих увереност. Знаех, че Икстлан е в посоката, в която се движа. По едно време видях по пътеката срещу мен да се задават двама мъже. И те приличаха на мацатеки. С тях вървеше магаре, натоварено с дърва. Минаха край мен и измърмориха: „Добър ден“. – „Добър ден!“ – казах аз и продължих пътя си. Не ми обърнаха никакво внимание и продължиха нататък. Забавих стъпка и уж без да искам, се обърнах да ги погледна. Вървяха, без да ги е грижа за мен. Изглеждаха истински. Затичах се след тях и завиках: „Чакайте, чакайте!“ А те хванаха магарето и застанаха от двете му страни, сякаш да запазят товара. „Загубих се в тези планини – им казах. – Накъде е пътят за Икстлан?“ Те посочиха пътя, по който вървяха. „Много си далече – каза единият. – От другата страна на ей онези планини. Пет-шест дена трябва да вървиш дотам“. После се обърнах и продължиха нататък. Усетих, че това са истински индианци и ги помолих, да тръгна с тях. Повървахме малко, единият от тях свали торбата с ядене и ме покани да хапна. Замръзнах. Нещо страшно чудновато имаше в начина, по който ми предлагаше храната. Тялото ми се изплаши, аз отскочих назад и се затичах. Двамата заявиха, че ако не тръгна с тях, ще загина в планината, и се опитаха да ме подмамят при себе си. Молбите им бяха много настойчиви, но аз побягнах от тях колкото мога по-бързо. Продължих да вървя. Тогава разбрах, че съм на правия път за Икстлан и че

тези призраци се опитват да ме отклонят от пътя. Срегнах осмина такива; сигурно са знаели, че моята решителност е непреклонна. Стояха на пътя и ме гледаха с умоляващи очи. Повечето от тях предлагаха храна и друга стока, която навярно бяха тръгнали да продават, като невинни търговци, застанали край пътя. Нито спрях, нито ги погледнах. Късно следобед стигнах до една долина, която сякаш бях виждал. Имаше нещо познато в нея. Помислих, че съм идвал тука и преди, но ако беше така, значи се намирах на юг от Икстлан. Затърсих някои признаци, за да се ориентирам по-вярно и да поема по правия път, когато съгледах едно индианско момче, което гонеше кози. Сигурно беше на около седем години и бе облечено точно както съм бил облечен аз на неговата възраст. Напомни ми за мен самия, когато гонех двете кози на баща си. Известно време го наблюдавах; момчето говореше ту на себе си, също както бях правил и аз, ту на козите. Доколкото разбирах от козарство, добре се грижеше за тях. Беше усърдно и внимателно. Не ги биеше, нито се отнасяше жестоко с тях. Реших да го повикам. Когато му заговорих, то подскочи, избяга до една каменна площадка и занадзърта към мен иззад голям камък. Беше, изглежда, готово да хукне презглава. Хареса ми. Като че хем се страхуваше, хем намираше време да подгони козите си нататък. Дълго време му говорих; казах, че съм се загубил и че не зная пътя за Икстлан. Попитах го как се нарича това място и то каза, че е мястото, което и аз мислех. Това много ме зарадва. Разбрах, че вече съм намерил пътя, и се замислих за силата, която моят съюзник притежава, за да пренесе цялото ми тяло тъй далеч, докато мигнеш с очи. Благодарих на момчето поех нататък. То излезе от скривалището си и подкара козите по една почти незабележима пътека. Пътеката като че водеше надолу към долината. Извиках момчето, то не побягна. Тръгнах към него, а то скочи в храстите, когато го, наближих съвсем. Запитах го защо е толкова предпазливо и му зададох няколко въпроса. „Накъде води тази пътека?“ – попитах. „Надолу“ – каза то. – „А къде живееш?“ – „Ей там“. – „Има ли много къщи там?“ – „Не, само една“. – „Къде са другите къщи?“ Момчето посочи неопределено към другия край на долината, точно както правят момчетата на неговата възраст. После тръгна с козите си надолу по пътеката. „Чакай – казах на момчето. – Много съм уморен и гладен. Заведи ме при твоите хора.“ – „Аз нямам свои хора“ – каза момчето и това ме потресе. Не зная защо, но гласът му ме разколеба. Като забеляза колебанието ми, момчето спря и се извърна към мен. „В моята къща няма никой – каза то. – Чичо си отиде, а жена му е на полето. Храна има колкото искаш. Много. Ела с мен.“ Това ме натъжи.

Момчето също беше призрак. Издаваха го тонът на гласа му и настойчивостта. Призраците бяха наизлезли, за да ме уловят, но аз не се страхувах. Още бях като ням от срещата с моя съюзник. Искаше ми се да се разгневя и да се нахвърля върху съюзника и призраците, но като че ли не можех да се ядосам както обикновено, затова се отказах от опитите си. Поисках да се натъжа, защото това малко момче ми беше харесало, но не можех и се отказах и от това. Изведнъж осъзнах, че имам съюзник и че призраците няма какво да ми сторят. Тръгнах по пътеката след момчето. Другите призраци бързо се изпокриха, като се опитваха да ме прекатурят в някоя пропаст, но волята ми беше по-силна от тях. Сигурно бяха усетили това и престанаха да ме тормозят. След малко те просто застанаха встрани от пътеката, а от време на време някой от тях скачаше към мен, но аз ги спирах с волята си. Накрая ме изоставиха.

Дон Хенаро дълго не проговори.

Дон Хуан ме погледна.

– Какво стана после, дон Хенаро? – попитах аз.

– Продължих да вървя – заяви той най-спокойно.

Като че ли беше свършил разказа си и нямаше какво повече да добави.

Попитах защо, като са му предлагали храна, е решил, че са призраци. Не отговори. Опитах пак, като го попитах дали мацатеките имат обичай да отричат, че имат храна, или живо се интересуват от нещата, свързани с храна.

Той каза, че гласовете им и тяхната настойчивост да го примамят, а също и начинът, по който призраците говорят за храна, са отлики и че той знае това, защото съюзникът му помагал. Той наблегна, че сам никога не би забелязал тези особености.

– Съюзници ли бяха тези призраци, дон Хенаро? – попитах аз.

– Не. Бяха хора.

– Хора? Но нали каза, че са били призраци?

– Казах, че вече не са истински. След моята среща със съюзника нищо вече не беше истинско.

Дълго мълчахме.

– И какъв беше крайният резултат от това приключение, дон Хенаро? – попитах аз.

– Крайният резултат?

– Искам да кажа, кога и как стигна най-накрая до Икстлан?

Двамата тутакси избухнаха в смях.

– Това е за теб, значи, крайният резултат – отбеляза дон Хуан. –

Това да го кажем така. Пътешествието на Хенаро не е имало краен резултат и никога няма да има краен резултат. Хенаро все още пътува за Икстлан!

Дон Хенаро ми хвърли пронизващ поглед, после обърна глава към далечината, на юг.

– Никога няма да стигна до Икстлан – каза той.

Гласът му беше решителен, но крогък, почти шепот.

– И все пак вътре в себе си... вътре в себе си понякога си мисля, че съм на една стъпка от него. И няма да го стигна. По моя път аз дори не намирам познатите пътни знаци, които едно време знаех. Вече нищо не е същото.

Дон Хуан и дон Хенаро се спогледаха. Имаше нещо много тъжно в този поглед.

– По моя път към Икстлан срещам само призраци – каза той тихо.

Погледнах дон Хуан. Не бях разбрал какво иска да каже дон Хенаро.

– Всяко същество, което Хенаро среща по пътя си за Икстлан, е мимолетно – обясни дон Хуан. – Например ти. Ти си призрак. Твоите чувства и твоето нетърпение са като на всички хора. Затова той казва, че среща само призраци-пътешественици по пътя си за Икстлан.

Изведнъж разбрах, че пътешествието на дон Хенаро е метафора.

– Значи, твоето пътешествие за Икстлан не е истинско – казах аз.

– Истинско е! – възкликна дон Хенаро. – Пътниците не са истински.

Кимна с глава към дон Хуан и каза натъртено:

– Този тук е единственият, който е истински. Светът е истински само когато съм с този тук. Дон Хуан се усмихна.

– Хенаро ти разказа тази история – каза дон Хуан, – защото вчера ти *спря света* и той мисли, че ти също си *видял*, но ти си толкова глупав, че сам не си го разбрал. Непрекъснато му казвам, че си загадъчен и че рано или късно ще *видиш*. Във всеки случай, при втората ти среща с твоя съюзник, ако за теб има втора среща, ще трябва да се пребориш с него и да го укротиш. Ако оцелееш от този сблъсък, а съм сигурен, че ще оцелееш, защото си силен и си живял като воин, ще се озовеш в една непозната земя. Това, както е нормално за всички нас, първото, което ще поискаш да направиш, е да се върнеш в Лос Анджелис, Няма начин обаче да се върнеш в Лос Анджелис. Това, което си изпитал там, е загубено завинаги. Това, което е естествено ще бъдеш магьосник, но това няма да помогне; в такъв момент важното за нас е фактът, че всичко, което

обичаме или мразим, или към което се стремим, е вече зад нас. И все пак, чувствата в човека не умират, нито се изменят, и магьосникът поема по своя път обратно към дома, знаейки, че никога няма да го достигне, знаейки, че няма сила на земята, нито дори неговата смърт, която да го доведе до това място, до тези неща, до хората, които е обичал. Това ти разказа Хенаро.

Обяснението на дон Хуан беше като катализатор; изведнъж пълно-то въздействие на разказа на дон Хенаро ме потресе, когато започнах да свързвам всичко това с моя собствен живот.

– А хората, които обичам? – попитах дон Хуан. – Какво ще стане с тях?

– Всички те ще останат там зад теб – каза той.

– Няма ли как да ги възвърна? Мога ли да ги спася и да ги взема със себе си?

– Не. Твоят съюзник ще те отнесе сам към неznайни светове.

– Но аз мога да се върна в Лос Анджелис, нали? Мога да си взема автобуса или самолета и да отида там. Лос Анджелис пак ще бъде там, нали?

– Естествено – каза дон Хуан и се разсмя. – Там ще си бъдат и Мантека, и Темекула, и Тусън.

– И Текат – добави дон Хенаро много сериозно.

– И Пиедрас Неграс, и Гранкитас – каза дон Хуан усмихнат.

Дон Хенаро задобавя още имена, същото направи и дон Хуан; и те се заеха да изброяват серия от най-комични и невероятни названия на градове и градчета.

– Летенето с твоя съюзник ще промени представата ти за света – каза дон Хуан. – Тази представа е всичко за теб: а когато тя се промени, променя се целият свят.

Той ми напомни, че веднъж му бях прочел едно стихотворение и сега ме помоли да му го кажа. Подсети ме с няколко думи и аз си спомних, че му бях чел стихове от Хуан Рамон Хименес. Това, което той имаше предвид, се наричаше „El Viaje Definitivo“ („Окончателното пътешествие“). Изрецитирах го.

... и аз ще си отида. Но птиците ще останат и ще пеят:
и моята градина ще остане, зеленото дърво,
и неговият извор.
Много следобеди небесата ще са сини и лазурни,
камбаните във кулата ще пеят,

както те пеят днес следобед.
 Хората, които ме обичаха, ще си отидат,
 градчето ще се буди хубаво и ново всяка пролет.
 Но духът ми ще се носи винаги печален
 във същия потаен кът на моята градина със цветя.

– Ето това е чувството, за което говори Хенаро – каза дон Хуан. – За да бъде магьосник, човек трябва да пламти. Пламенният човек притежава земни неща, които са му скъпи – ако не друго, пътеката, по която ходи. Това, което ти каза Хенаро в своя разказ, е именно как Хенаро е оставил пламъка си в Икстлан: неговият дом, неговите хора, всичките неща, които е обичал. Сега той се скита само с чувствата си; понякога, както той казва, почти стига до Икстлан. Тук всички сме равни. За Хенаро то е Икстлан; за теб ще бъде Лос Анджелис; за мен...

Не исках дон Хуан да ми разказва за себе си. Той спря, сякаш бе прочел мислите ми.

Хенаро въздъхна и перифразира първите стихове от поемата:

– „Отидох си. А птиците останаха да пеят“.

За момент усетих прилив на някакво терзание и неопишуема самота, която обгръщаше трима ни. Погледнах дон Хенаро и разбрах, че той като пламенен мъж сигурно е имал много сърдечни връзки, много неща, които е обичал и които е оставил зад гърба си. Ясно чувствах, че в този миг силата на неговия спомен ще рухне и че дон Хенаро е готов да се разридае.

Бързо отместих поглед. Пламъкът на дон Хенаро, върховната му самота ме просълзиха.

Погледнах дон Хуан. Той се взираше в мен.

– Можеш да оцелееш единствено като воин по пътя на познанието – каза той. – Защото изкуството на този воин е да изравни ужаса да си човек с чудото да си човек.

Взирах се в двамата, един подир друг. Очите им бяха бистри и благи. Бяха призовали някакъв прилив на непреодолима носталгия и когато се оказаха сякаш на ръба на риданията, задържаха приливната вълна. За миг помислих, че съм *видял*. Бях *видял* самотата на човека като една гигантска вълна, замръзнала пред мен, задържана от невидимата стена на метафората.

Мъката ми беше тъй всеобхватна, че усетих лекота. Прегърнах ги.

Дон Хенаро се усмихна и стана. Дон Хуан също стана и нежно постави ръка на рамото ми.

– Ще те оставим тук – каза той. – Прави, което смяташ за правилно. Съюзникът ти ще те чака в края на тази равнина. Той посочи тъмната долина в далечината.

– Ако мислиш, че още не е дошъл твоят миг, не отивай на срещата – продължи той. – Нищо няма да спечелиш, ако избързаш. Искаш ли да оцелееш, трябва да си кристално чист и до смърт сигурен в себе си.

Дон Хуан си тръгна, без да ме поглежда, но дон Хенаро се обърна няколко пъти и ме подкани да вървя, като ми намигна и кимна с глава. Гледах ги, докато изчезнаха в далечината, сетне поех към колата си и потеглих. Знаех, че още не ми е дошло времето.

КРАЙ

© 1972 Карлос Кастанеда
© Юлия Бучкова-Малева, превод от английски

Carlos Castaneda
Journey to Ixtlan: The Lessons of Don Juan, 1972

Източник: <http://izvorite.com>

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/2779>]